

Міністерство освіти та науки України
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Г. Ф. ПОНОМАРЬОВА

А. А. ХАРКІВСЬКА

С. І. РЯБОКІНЬ

**Концептуальні підходи до моніторингу якості виховного процесу
в педагогічному коледжі**

Монографія

Харків – 2018

УДК 377.8.01-047.36:005.336.3(02.064)

II 56

*Друкується за рішенням Вченої ради Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(протокол № 8 від 21.03.2018_р.).*

Рецензенти:

М. В. Роганова, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Н. Г. Шарата, доктор педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та виховної роботи і підвищення кваліфікації Миколаївського національного аграрного університету.

II 56 Пономарьова Г. Ф. Концептуальні підходи до моніторингу якості виховного процесу у педагогічному коледжі. : монографія / Г. Ф. Пономарьова, А. А. Харківська, С. І. Рябокінь. – Харків, 2018. – 266 с.

У монографії висвітлено особливості, науково-методологічні засади, сутність моніторингу якості виховного процесу у педагогічному коледжі. Визначено змістовні доміанти виховного процесу ЗВО у контексті системного, результативного, синергетичного, комунікаційно-діалогічного, культурологічного, особистісно-орієнтованого підходів. Обґрунтовано роль моніторингу та розглянуто й проаналізовано систему моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах.

Монографія стане у нагоді студентам, магістрам, аспірантам та викладачам закладів вищої освіти, а також для тих, кого цікавлять питання удосконалення й оцінювання якості виховного процесу, модернізації структури, функцій, змісту й форм проведення моніторингу даного процесу.

УДК 377.8.01-047.36:005.336.3(02.064)

© Г. Ф. Пономарьова, А. А. Харківська,
С. І. Рябокінь, 2018

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ В ГАЛУЗІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	8
1.1. Стан забезпечення якості виховного процесу в педагогічних коледжах у наукових дослідженнях із теорії та методики управління освітою.....	8
1.2. Сутність і особливості механізмів управління якістю виховного процесу в педагогічному коледжі	42
1.3. Концептуальні підходи до моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.....	76
РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ В ГАЛУЗІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	107
2.1. Діагностичний інструментарій моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою	107
2.2. Аналіз стану моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах	127
РОЗДІЛ III. ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ В ГАЛУЗІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	145
3.1. Обґрунтування системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою	145
3.2. Система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою та рекомендації щодо її впровадження.....	160
ПІСЛЯМОВА	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	173
ДОДАТКИ	199

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЕНМЦ – експериментальний науково-методичний центр
ЗВО – заклад вищої освіти
ЄС – Європейський Союз
МОНУ – Міністерство освіти та науки України
НАПНУ – Національна академія педагогічних наук України
ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
ПЗВО – педагогічний заклад вищої освіти
СМЯ – системи менеджменту якості
СНД – Співдружність Незалежних Держав
США – Сполучені Штати Америки
УЦОЯО – Український центр оцінювання якості освіти
ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
AACSB – Association to Advance Collegiate Schools of Business
CEEMAN – Central and East European Management Development Association
CEUME – Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні
EFMD – European Foundation for Management Development
ENQA – European Association for Quality Assurance in Higher Education
EQUIS – European Quality Improvement System
ISO – International Organization for Standardization
IQA – Institute of Quality Assurance
MBA – Master of Business Administration
TIMSS – Trends in Mathematics and Science Study
PIRLS – Progress in International Reading. Literacy Study
PISA – Programme for International Student Assessment

ПЕРЕДМОВА

Реформування освітньої системи України, що відбувається на тлі суспільно-політичних змін, зумовлює нагальну потребу в розбудові державно-громадського управління освітою, провідна роль у якому належить механізму оцінювання якості виховного процесу у вищій школі. Зовнішнє і внутрішнє оцінювання якості виховного процесу, спрямоване на здобуття й аналіз об'єктивних фактологічних даних, має бути покладене в основу ухвалення управлінських рішень щодо відповідності результатів виховної діяльності у ЗВО соціальним запитам та особистісним потребам споживачів освітніх послуг. Якість виховного процесу як об'єкт управлінського впливу варто тлумачити з позицій якості виховної системи, якості виховання як процесу та якостей випускників вищої школи. Це підтверджує багатоаспектність розглядуваного явища, що потребує системного вивчення.

Дієвим інструментом оцінювання якості виховного процесу та управління ним може стати моніторинг – засіб надання оперативної інформації про стан цього процесу, детермінанти його змін, ефективність ухвалення управлінських рішень щодо оптимізації виховання. У такому розумінні моніторинг якості виховного процесу слугує інструментом для вимірювання й оцінювання його результатів.

Проблема моніторингу в галузі управління освітою, представлена в науковому доробку вітчизняних учених (М. Згуровський [81], В. Кремень [104], І. Лікарчук [7], В. Луговий [111; 112], О. Майоров [119], В. Олійник [139] та інші), засвідчує факт недостатнього її розроблення, що пояснюють відсутністю чітко сформульованих інформаційних потреб національного, регіонального, муніципального та інституційного рівнів управління в галузі освіти, застарілими технологіями отримання статистичних даних, браком належного інструментарію для проведення моніторингу, пріоритетом внутрішнього оцінювання якості виховного процесу, а також неналагодженістю зворотного зв'язку за результатами

ухвалення управлінських рішень.

У контексті дослідження вагоме значення мають праці вітчизняних і зарубіжних науковців, де схарактеризовано проблему підвищення якості освіти у ЗВО: О. Абдуліної [1], В. Андрєєва [9; 10], С. Андрусенка [4], П. Анісімова [11], В. Ашумова [13], Т. Буряк [31], Б. Гершунського [47], О. Глудкіна [49], Л. Даниленко [60], В. Домніча [4], А. Дяківа [68], Л. Карамушки [90], Ю. Конаржевського [98; 239], Л. Кондрашової [99], В. Лунячека [116-117], О. Майорова [119], Є. Хрикова [251-256] та інших. Теорія й методологія управління в галузі вищої педагогічної освіти, закономірності, принципи, функції управління виховним процесом у ЗВО різних рівнів акредитації обґрунтовані такими провідними вітчизняними й зарубіжними дослідниками, як: Л. Гаєвська [44], Т. Гребеник [54-56], Т. Десятов [63], Г. Єльнікова [70-71], А. Єрмола [215], М. Іщенко [87], Л. Калініна [88], О. Касьянова [91], Т. Лукіна [114-115], О. Назарова [134-135], В. Панасюк [145-146], В. Приходько [164], М. Поташник [160; 237], О. Субетто [226-228], А. Харківська [244-249], Г. Цехмістрова [260], Т. Шамова [262], Є. Яковлев [274], П. Яременко [277], П. Ясинець [278], П. Яхнін [279] та ін.

Водночас для нинішньої ситуації в теорії та практиці моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах як закладах вищої освіти II рівня акредитації характерна низка суперечностей: між суспільними вимогами до рівня вихованості випускників педагогічних коледжів і відсутністю чітких критеріїв оцінювання якості виховного процесу в цих закладах; між потребою в системному дослідженні якості виховного процесу у закладах вищої освіти та браком належної підготовки до його проведення з боку керівників і викладачів педагогічних коледжів; між необхідністю в об'єктивному та якісному моніторингу виховного процесу у закладах вищої освіти і відсутністю валідного педагогічного інструментарію для його проведення в галузі управління освітою.

Унаслідок огляду науково-педагогічних джерел підсумовано,

що, попри наявність потужного наукового фонду з теорії та методики управління якістю виховного процесу, проблема моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах за нових соціально-економічних і культурних умов розвитку суспільства потребує більш докладного осмислення. Наразі відсутній єдиний підхід до системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, до аналізу критеріїв і показників ефективності такого моніторингу й методів діагностики.

РОЗДІЛ І.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ В ГАЛУЗІ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

1.1. Стан забезпечення якості виховного процесу в педагогічних коледжах у наукових дослідженнях із теорії та методики управління освітою

Характеризуючи стан забезпечення якості виховного процесу в педагогічних коледжах у наукових дослідженнях із теорії та методики управління освітою, зазначимо, що педагогічний коледж – це заклад вищої освіти I – II рівнів акредитації, який здійснює підготовку фахівців із вищою освітою за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст» на основі повної загальної середньої освіти та базової загальної середньої освіти з одночасним отриманням повної загальної середньої освіти.

Кожен вищий педагогічний заклад, що орієнтується на якісну організацію процесу виховання студентів як ціленаправлене керівництво особистісним розвитком, засвоєнням студентами моральних і професійних цінностей, повинен враховувати ті суттєві зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві. Виховання – соціокультурне явище. Процеси, що відбуваються у сучасному житті, ведуть за собою переосмислення стратегії виховання – мети, змісту, принципів, умов, критеріїв, розробку ціленаправленої програми виховання. І на цій основі створення системи виховної роботи для реалізації програми виховання і забезпечення досягнення цілей [249].

Головним завданням педагогічного коледжу є здійснення освітньої діяльності з напрямів підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» відповідно до державних стандартів вищої освіти галузі знань 0101 «Педагогічна освіта». Такими напрямками діяльності

педагогічних коледжів є: підготовка згідно з державним замовленням і договірними зобов'язаннями висококваліфікованих фахівців для системи освіти; навчально-виховна робота; науково-дослідницька робота; культурно-освітня, методична, фінансово-господарська робота, здійснення зовнішніх зв'язків; надання платних послуг, що не заборонені чинним законодавством України.

У зв'язку з цим забезпечення якості професійної освіти нині постає одним із головних завдань вищої школи, що зумовлює необхідність організації педагогічного процесу відповідно до встановлених критеріїв якості. Зрозуміло, що така констатація залишає простір для різного роду інтерпретацій, проте очевидним є те, що якість освіти невід'ємна від соціальної зумовленості її результатів і при такому розумінні виявляється пов'язаною не лише з кінцевим результатом, але і з власне процесом навчання у вищій школі.

У сучасній галузі управління освітою все більше усвідомлюється, що ігнорування або нівелювання ролі будь-якого елемента у змісті освіти в навчальних програмах, освітньому процесі завдає непоправної шкоди інтересам не лише окремої особистості, але і всього суспільства, прогрес якого безпосередньо пов'язаний з якістю цієї освіти [13; 31; 277 та ін.].

Зазначимо також, що проблема якості виховного процесу є однією з центральних у галузі управління освітою, оскільки пов'язана з вирішенням комплексу завдань, що спрямовані на розвиток особистості з високими моральними прагненнями та мотивами, її підготовку до життя в мінливому і суперечливому світі [13; 68; 277; 279 та ін.].

А. Харківська зазначає, що почала гостро відчуватися необхідність у задоволенні потреб, у тому числі інформаційних, серед студентів, їх батьків, працедавців та інших зацікавлених осіб. Першим етапом процедури оцінювання в Німеччині є самодослідження ЗВО, осмислення сильних і слабких сторін. На другому етапі до оцінювання приєднуються сторонні експерти. Акредитація передбачає видачу сертифіката,

що підтверджує відповідність певним стандартам якості. Вона базується на процедурі оцінювання, що застосовується до навчальних програм або інституту, і видається на обмежений термін (п'ять років). Нині активно обговорюються довгострокові фінансові наслідки оцінювання [244]. На думку науковця провідними принципами інноваційного шляху розвитку вищої освіти в нормативних державних документах визначено такі, як: гуманізація, гуманітаризація, фундаменталізація, демократизація, варіативність, міжнародна інтеграція та інноваційний менеджмент, покликані забезпечити її конкурентність у європейському та світовому просторі, виховання майбутніх фахівців, здатних навчатися впродовж життя й мобільних на ринку праці [245].

Нині якість виховного процесу є основним пріоритетом державної науково-освітянської політики і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. На забезпечення якості виховання громадян спрямовуються матеріальні, фінансові, кадрові та наукові ресурси суспільства і держави, про що наголошується в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті [136].

Проте, як зазначено в Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України – наш стратегічний вибір» (березень, 2011 р.), констатується, що в державі попри оновлення управлінських механізмів якість виховного процесу на фоні освітніх послуг також знижується. З результатів соціологічних досліджень відомо, що низька якість освіти в Україні фіксується на фоні одних із найбільших у світі відносних суспільних витрат на освіту (7,5 – 7,6 % валового національного продукту). У 20-й ювілейній Доповіді з людського розвитку Програми розвитку ООН (2010 р.) зазначається, що в Україні лише 38 % населення задоволено освітньою системою і закладами освіти. Натомість аналогічний відсоток помітно вищий в усіх інших країнах (від 42 % у Росії і 57 % у Білорусі до 60 % в Угорщині та 66 % у Польщі), не кажучи

вже про розвинуті країни, наприклад, «Велику сімку» (від 53 % у Японії і 59 % у Німеччині до 70-71 % у Канаді, США, Сполученому Королівстві, Франції) [7].

Результати зарубіжних наукових досліджень повністю корелюють із даними вітчизняних соціологічних опитувань, що проведені різними суб'єктами соціологічної діяльності в період 2010 – 2011 рр. Так, згідно з даними фонду «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва від березня місяця 2011 р., 70,5 % респондентів вважають, що вища освіта в Україні має низьку та середню якість [7].

Низька якість вітчизняної освіти стає предметом серйозного занепокоєння вітчизняних роботодавців. У 2010 році за індексом глобальної конкурентоспроможності Україна посіла 89 місце серед 133 країн світу, перемістившись із 69 місця, яке посідала в 2006 році. Лише половина випускників українських університетів де-факто затребувана роботодавцями. У 2009 році майже 50 % випускників ЗВО склали ті, хто здобув освіту за напрямками підготовки «соціальні науки», «економіка», «комерція та підприємництво», «право», тоді як «інженерія», «транспорт», «архітектура» – 21 %, «освіта», «культура і мистецтво», «гуманітарні науки» – 19 %, «природничі науки», «сільське господарство», «лісництво і рибництво» – 5,3 %, «медицина» – 2,7 %, «математика та інформатика» – 2,6 % [279].

У науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою можна знайти різні дефініції «якості», але в основі більшості з них лежить зв'язок між дією та результатом, тобто якість визначається ступенем досягнення заздалегідь поставленої мети [13].

У найбільш поширеному значенні «якість» – це об'єктивна, істотна, невід'ємна від буття внутрішня визначеність, цілісність предметів і явищ, завдяки якій вони є саме цими, а не іншими об'єктами. Як стверджує С. Плаксій, якість відбиває сталі й стійкі взаємовідношення складових елементів об'єкту, що характеризує його специфіку і дає можливість

відрізняти один об'єкт від інших. Якість самого об'єкта (предмета, явищ) представляє собою цілісну характеристику його істотних властивостей, внутрішню і зовнішню визначеність об'єкта [152].

У ході аналізу науково-педагогічної літератури з теорії та методики управління освітою встановлено, що спроби визначити якість кількісно, особливо, коли об'єктом стає соціальний або духовний процес, неминуче зводяться до змін її окремих властивостей, а не якості як такої. Від того, наскільки вдало вибрані властивості (стабільні або такі, що переходять, зовнішні або сутнісні, приватні або загальні, головні або другорядні), залежить те, якою мірою ці кількісні виміри мають відношення до якості як такої.

Розглядаючи це поняття, вважаємо за доцільне взяти до уваги точку зору П. Яременка, який зазначає, що «якість трактується в педагогічній науці: і як наявність істотних ознак, властивостей, особливостей, що відрізняють один предмет або явище від іншого; і як та або інша властивість, ступінь придатності до чого-небудь, як моральна, етична категорія (якісне = ідеальне), або як суто економічне поняття» [277, с. 54]. Розглядаючи якість виховної діяльності, одні фахівці в галузі освіти і виховання розуміють її як спрямованість освітньої системи на досягнення заданої якості; другі – на якість виховання; треті – на збільшення ступеня розвитку здібностей особистості; четверті – на готовність випускника ЗВО до життя в соціумі.

Узагальнюючи розуміння терміну «якість» у науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою, Я. Яхнін указує, що його вживають у двох основних значеннях:

- як філософську категорію, що виражає «як» і «що» предмета, його сутність, завдяки якій він є саме цим, а не чим-небудь іншим;
- як ступінь досягнення поставлених цілей. При цьому Я. Яхнін акцентує увагу на тому, що якість предмета завжди пов'язана з його кількісною визначеністю, поза якою предмет існувати не може і вважає найбільш

продуктивним у сучасних умовах визначення якості педагогічної освіти на основі виявлення рівня досягнення цілей [279, с. 6].

З урахуванням сучасних філософських поглядів можна інтерпретувати категорію «якість» як об'єктивну, суттєву, відносно стійку внутрішню визначеність цілісності предметів і явищ, а також специфічних груп предметів, колективів, систем, абстрактних уявлень.

Міжнародною організацією зі стандартизації ІСО прийняте визначення «якості» як «сукупності характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені та передбачувані потреби» [223].

У довідниковій літературі під «якістю» розуміється відповідність предмета як результату праці деяким заданим стандартам. По відношенню до галузі управління освітою якість є тим рівнем, якому повинна відповідати освітня «продукція». Іншими словами, «якість освіти» – це система соціально обумовлених відносин до світу, яким повинен володіти студент.

Крім того, «якість» розглядається не тільки як результат діяльності, але і як можливість його досягнення у вигляді внутрішнього потенціалу та зовнішніх умов, а також як процес формування характеристик [13, с. 58].

У зв'язку зі сказаним зазначимо, що виховання, як і будь-який процес або результат діяльності людини, також має визначену якість. При цьому слід брати до уваги те, що виховний процес у педагогічному коледжі є невід'ємною складовою процесу якісної підготовки фахівців. Виховний процес є, разом із навчанням і науковою діяльністю, одним з основних у житті цього вищого навчального закладу [24].

У сучасній науково-педагогічній літературі з питань освіти і виховання розкриті принципи, зміст і методика виховання молоді в різних видах діяльності (А. Бойко, В. Білоусова, Г. Ващенко, Н. Дем'яненко, І. Надольний, Л. Нечепоренко, І. Харламов, Н. Щуркова та ін.), визначаються основні напрями вдосконалення процесу виховання молоді з позицій культурологічного (Г. Дегтярьова, Н. Крилова, Ю. Нагорний та ін.), системного (В. Афанасьєв, Л. Буєва, І. Зязюн, Н. Кузьміна та ін.),

комплексного (О. Архангельський, Ю. Бабанський та ін.) та інших підходів до цієї проблеми.

Водночас у науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою досліджуються особливості процесу управління розвитком особистості в системі вищої освіти (Є. Бабосов, Б. Бітінас, А. Донцов, Л. Рувінський та ін.), методи діагностики вихованості молоді (І. Зверєва, Л. Коваль, П. Фролов та ін.). Управління сучасним процесом виховання у вищій школі в Україні й за її межами розглядають Т. Дем'янчук, Р. Кнушевицька, Я. Колібабюк, О. Романовський, Н. Селіверстова та ін.

Зазначимо, що поняття «якість виховного процесу» потребує певного уточнення, оскільки в науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою нині не існує єдиної позиції щодо його визначення. У зв'язку з цим наголосимо, що «виховання» – це головне родові поняття педагогіки як теоретичної та емпіричної науки, від якої походять видові категорії: педагогічна діяльність, цілісний педагогічний процес, освіта і навчання, саморозвиток особистості [147]. Так, Х. Лійметс довів, що «виховання» – цілеспрямоване управління процесом розвитку особистості, а процес виховання – це система взаємопов'язаних виховних заходів (справ, акцій), що адекватні поставленій меті [181].

У багатьох сучасних наукових працях, педагогічних і психологічних словниках, посібниках під «вихованням» розуміється:

- цілеспрямоване створення умов для розвитку і саморозвитку людини (С. Баранов, С. Гончаренко, А. Петровський, М. Ярошевський та ін.);
- управління процесом розвитку (формування) особистості шляхом створення необхідних для цього умов (В. Бєлова, Т. Ільїна, М. Коваль, Л. Рувінський, М. Фіцула та ін.);
- головний системоутворювальний елемент педагогічної взаємодії (І. Бех, Г. Воробйов, О. Киричук, Л. Кондрашова, І. Харламов та ін.).

Зокрема в російській педагогічній енциклопедії знаходимо таке визначення «виховання»: «Виховання – процес цілеспрямованого

систематичного формування особистості, що зумовлений законом суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників» [181, с. 123].

Слід зазначити, що за традиційного підходу виховний процес уявляють і здійснюють як моносуб'єктний, «виховання» ж у цілому розглядається як спеціально організований педагогічний вплив на особистість. Це визначення відображає тільки зовнішню сторону виховного процесу, тобто діяльність вихователя. Якщо ж процес виховання трактувати як закономірну неперервну і послідовну зміну моментів розвитку взаємодіючих суб'єктів (О. Киричук), то його можна розглядати як соціально-особистісне явище, у якому і педагог, і вихованець виступають суб'єктами педагогічно доцільної й моральної взаємодії на рівні співробітництва і співтворчості. «Процес виховання – це закономірна, послідовна, неперервна зміна моментів розвитку взаємодіючих суб'єктів. Основним системоутворювальним елементом цього процесу виступає педагогічна взаємодія», – визначає З. Курлянд [109, с.168].

На думку М. Підласого, процес виховання – це система, яка саморозвивається, а її одиницею є розвивальна виховна ситуація. При цьому розвиваються не лише вихованці, виховна діяльність, вихователі, а й цілісний виховний процес. Виховний процес, у свою чергу, співвідноситься з формуванням особистості [153].

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури з питань теорії та методики управління освітою дозволяє визначити процес виховання як систему виховних заходів, що спрямовані на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Як відзначає І. Бех, процес виховання в галузі управління освітою залежить від об'єктивних і суб'єктивних чинників [21]. Об'єктивними чинниками є: особливості розбудови України взагалі та системи закладів освіти зокрема; перебудова економіки на ринкових засадах; особливості розвитку соціальної сфери; відродження національних традицій, звичаїв, обрядів, народної педагогіки; розширення

сфери спілкування з іноземними громадянами; вплив природного середовища. До суб'єктивних чинників відносять: соціально-педагогічну діяльність сім'ї та громадських організацій; педагогічну діяльність закладів освіти в особі їхніх працівників; цілеспрямовану діяльність засобів масової інформації; діяльність закладів культури; виховну діяльність позанавчальних установ та церкви.

Виховний процес у педагогічному коледжі як система має складну структуру, що включає цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний і аналітико-результативний компоненти, а також суб'єктів виховної діяльності, відношення між ними, середовище, управління. Залучення студентів педагогічного коледжу до виховної діяльності забезпечує цілеспрямований, цілісний, систематичний вплив на свідомість кожної особистості, емоційно-вольову сферу, навички та звички поведінки [147].

У той самий час, процес виховання – динамічний, неперервний, безупинний. Його рушійними силами є сукупність суперечностей, розв'язання яких сприяє просуванню до нових цілей. Дослідники розрізняють внутрішні й зовнішні суперечності [21; 72; 153; 215 та ін.]. До внутрішніх суперечностей відносять такі:

а) суперечність між зростаючими соціально значущими завданнями, які потрібно розв'язати вихованцю, та можливостями, що обмежують його вчинки та дії, які спрямовані на їх розв'язання. Ця суперечність супроводжує виховання особистості, тому її можна подолати, якщо не ставити перед нею нових ускладнених завдань;

б) суперечність між зовнішніми впливами та внутрішніми прагненнями вихованця. Пояснюється тим, що виховний процес повинен будуватися так, щоб його зміст або форми реалізації цього змісту не викликали спротиву вихованця.

Серед зовнішніх суперечностей виокремлюють такі:

а) суперечність, яка проявляється в невідповідності між виховними впливами навчального закладу та сім'ї. Нерідко батьки не дотримуються

вимог, які висуває до їхніх дітей педагогічний коледж, унаслідок чого порушується єдність вимог, що негативно позначається на вихованні студентів;

б) суперечність, що виявляється в зіткненні організованого виховного впливу педагогічного коледжу зі стихійним впливом на студентів навколишнього середовища. Серед таких негативних чинників – вуличні підліткові групи, зарубіжні телефільми-бойовики та ін. Подолання цієї суперечності можливе лише за умови формування у студентів внутрішньої стійкості й уміння протистояти цим негативним впливам;

в) суперечність, яка проявляється в неоднаковому ставленні викладачів до студентів, ігноруванні принципу єдності вимог, унаслідок чого у студентів формується ситуативна поведінка, конформізм, безпринципність, що також негативно позначаються на якості виховного процесу взагалі;

г) суперечність, яка породжена тим, що окремі студенти з досвідом негативної поведінки постійно конфліктують із педагогами, однолітками, батьками. Йдеться про сформований динамічний стереотип, який характеризується наявністю постійних, стабільних, стійких негативних нервових зв'язків, що створює особливі труднощі у виховному процесі. Така категорія студентів потребує спеціальної виховної роботи.

Хоча зовнішні суперечності є тимчасовими, вони можуть знижувати якість виховного процесу в педагогічному коледжі. Тому виявлення їх та усунення повинні перебувати завжди в центрі уваги педагогів, але найважливіший чинник – профілактична робота щодо запобігання таким суперечностям.

У Законі України «Про професійно-технічну освіту», у «Положенні про професійно-технічний навчальний заклад» наголошується на тому, що виховання студентів здійснюється у процесі аудиторної та позааудиторної роботи з ними; підкреслюється значення чітко організованої позааудиторної діяльності для гармонійного розвитку студентів. Закон України . «Про професійно-технічну освіту» відповідно

до Конституції України визначає державну політику у сфері управління професійно-технічною освітою, її правові, соціально-економічні, а також організаційні, освітні та виховні заходи. Серед основних напрямів виховання пропонуються такі, як художньо-естетичний, туристсько-краєзнавчий, еколого-натуралістичний, науково-технічний, дослідницько-експериментальний, фізкультурно-спортивний, військово-патріотичний, соціально-реабілітаційний, оздоровлювальний, гуманітарний.

У Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») підкреслюється, що реалізація виховних функцій здійснюється в системі освітньо-виховної діяльності викладача. Важливе місце в цій системі посідає позааудиторна виховна діяльність, що спрямована на всебічний і гармонійний розвиток особистості кожного студента, формування духовного багатства, моральної чистоти і фізичної досконалості.

Виховання студентства має важливе значення для всього суспільства. Окрім того, роль духовного чинника різко зростає в кризових, екстремальних ситуаціях. Стійкі життєві орієнтації стають необхідними умовами адаптації молоді у складному сучасному світі та вироблення власної життєвої стратегії. Саме духовна культура визначає можливість усвідомлення того, що відбувається, діалогового спілкування соціальних груп, зниження ймовірності маніпулювання. Сучасна українська молодь бере участь у модернізації країни, у проведенні реформ. Мінливі умови життя змушують молодих людей пристосовуватися до нових реалій, постійно шукати нові форми ідентичності, виробляти свою життєву позицію, творити свій духовний світ. Тому, беручи участь у цьому глобальному процесі, вітчизняна педагогіка має виконати надзвичайно важливу місію – виховувати в людині духовну культуру, зорієнтовану на найдосконаліші соціокультурні стандарти та загальнолюдські цінності громадянського суспільства [157, 11].

Позааудиторна виховна робота в педагогічному коледжі проводиться шляхом залучення студентського самоврядування, стимулювання активності

і самостійності студентів за умови керівної ролі студентського активу і педагогічної допомоги викладачів. Позааудиторна виховна робота стимулює формування особистості майбутнього фахівця в контексті професіоналізації всіх виховних впливів на студентів [177].

Позааудиторна виховна робота дозволяє надати процесу здобуття професійної освіти особистісного забарвлення. Вона містить форми, які забезпечують удосконалення загальної підготовки студентів. Основними напрямками професіоналізації позааудиторної виховної роботи в педагогічному коледжі можна вважати:

- урахування специфіки відділення при організації і проведенні виховної роботи зі студентами;
- широке використання форм, що відображають особливості професійної діяльності майбутніх фахівців;
- психолого-педагогічне обґрунтування методів і форм позааудиторної роботи студентів [177].

У науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою йдеться про те, що якість виховного процесу в педагогічному коледжі в багатьох залежить від виховної діяльності педагогів, яка пов'язана з плануванням передбачуваного результату і способів його досягнення, реалізацією розроблених планів і моделей, управлінням діяльністю та поведінкою суб'єктів, які реалізують ці плани. При цьому управлінська діяльність педагогів здійснюється на основі інформаційних потоків, які характеризують стан виховної системи й ефективність її функціонування.

Як бачимо, якість виховного процесу в педагогічному коледжі забезпечується професорсько-викладацьким складом, а також спеціальними організаторами процесу виховання, до яких відносяться куратори академічних груп, органи студентського самоврядування.

А. Бойко [24] зазначає, що організація процесу виховання особистості студента або академічної групи у вищій школі здійснюється в певній послідовності. Зокрема на першому етапі визначають сукупність рис

і властивостей особистості, які слід сформувавши у студента, тобто формують ідеал. Коли йдеться про виховання академічної групи, то мають на увазі формування такого колективу, який би за своїми якостями відповідав еталону, що вироблений на основі мети виховання, поставленої суспільством перед педагогічними коледжами.

На другому етапі вивчають індивідуальні особливості студента (або колективу), його позитивні риси, недоліки в характері й поведінці, визначають, які риси не сформовано, а які перебувають у стадії зародження. Знання особистості студента (колективу), порівняння його з наміченим ідеалом дає змогу управляти його вихованням. Виходячи з цих даних, можна планувати виховну роботу зі студентом (колективом) на перспективу. Тому важливо, щоб студент (колектив) знав, що пропонує йому педагог, приймав цей взірець для наслідування і докладав зусиль для досягнення поставленої виховної мети.

На третьому етапі реалізовується програма виховання, тобто заплановані виховні заходи, що передбачає залучення студентів до різних видів діяльності, участь в яких сприяє формуванню в них досвіду поведінки відповідно до запланованого ідеалу.

На четвертому етапі відбувається стимулювання студентів до самостійної роботи з розвитку особистості. Коли студент починає включатися в самоосвітню і самовиховну діяльність, можна вважати, що у вихованні досягнуто заплановану мету [24].

На всіх етапах процесу виховання викладачі здійснюють педагогічне керівництво, управління цим процесом. У зв'язку з цим зазначимо, що «управління процесом виховання» – це діяльність педагогів, що забезпечує планомірний і цілеспрямований виховний вплив на студентів. Воно передбачає, передусім, підбір змісту виховної роботи з урахуванням вимог суспільства до рівня вихованості студентського колективу взагалі й кожного його члена зокрема. Для реалізації змісту виховання потрібні форми, методи і прийоми виховної роботи, які б імпонували студентам.

Усе це допоможе зробити виховний процес цілеспрямованим і систематичним.

На думку Г. Пономарьової, рефлексія інноваційних виховних практик, у яких виховання здійснювалося не як ідеологічна засада життя дітей і молоді, а як гуманітарний, людинотворчий, смисложиттєвий процес, сутність якого виявляється в організації усвідомленого життя та педагогічній підтримці особистісних сил, творчого потенціалу, індивідуальних особливостей, духовності та моральності молодої людини на всіх етапах її життєвого шляху, стала підґрунтям для *розвитку гуманітарної педагогічної методології*.

Науковець вважає, що для вирішення цього завдання створені відповідні наукові передумови. На межі століть відбулася повна зміна парадигми педагогічної науки, і в науково-педагогічному співтоваристві виникла потреба в розробці нової методології педагогічних досліджень, адекватної гуманістичній парадигмі науки; інноваційний рух, що широко розгорнувся в освіті, загострив суперечності між традиційними педагогічними установками і новими підходами до освіти, заснованими на принципах диверсифікації освітньої діяльності, особистісного підходу, індивідуалізації, інтеграції та ін [157, 13].

У науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою акцентується на тому, що сутність управління виховним процесом полягає у виявленні виховних можливостей сім'ї, громадських організацій, культурноосвітніх установ, засобів масової інформації для більш ефективного використання їх впливу на студентів. У процесі управління вихованням важливо організувати і спрямовувати колективне та індивідуальне життя і діяльність студентів, створювати умови для збагачення їхнього власного досвіду. Тому першорядне значення має встановлення гармонійних відносин між студентами і викладачами на демократичних і гуманістичних засадах. При цьому слід пам'ятати, що авторитарний стиль педагогів приводить до формування безініціативного

виконавця чужої волі, невпевненої у власних силах людини. Інша крайність – відсутність вимогливості та контролю за поведінкою студентів – сприяє формуванню в них безвідповідальності, недисциплінованості та інших негативних рис [105].

Важливим аспектом в управлінні процесом виховання є формування гуманних взаємин між самими студентами. Слід не лише навчити студентів бути доброзичливими і гуманними один до одного, а й формувати організаторські навички, виховувати вимогливість до товаришів, непримиренність до порушень дисципліни і порядку в педагогічному коледжі та за його межами.

Як указує Н. Щуркова, управління виховним процесом слід спрямовувати на розвиток самостійності, ініціативності студентів. Це можливо за умови спрямування студентів на самостійний пошук цікавих видів виховної діяльності, забезпечення необхідних для їх здійснення умов. Тому завдання педагогічного колективу – допомогти студентам самостійно організувати виховну діяльність у педагогічному коледжі та за його межами. У той самий час, виховання самостійності, ініціативності студентів не повинно нівелювати керівну роль педагога, який має залишатися мудрим старшим другом і наставником, але на умовах співпраці [271]. При цьому, управління процесом виховання потребує постійного моніторингу якості виховної роботи, рівня вихованості студентів і колективу, виховних можливостей педагогічного колективу та батьківської громадськості й коригування змісту і методики виховного процесу з метою їх удосконалення.

Цікавими є думки вчених, які вважають показниками управління якістю виховного процесу в педагогічному коледжі такі: рівень вихованості майбутніх фахівців; активність, згуртованість групи; суспільно корисний характер діяльності групи; стабільний режим роботи академічної групи, відсутність серйозних випадків порушень дисципліни студентами; позитивна мотивація виховної діяльності студентів; сприятливий морально-

психологічний мікроклімат у групі, що сприяє самореалізації особистості кожного студента; різноманітність форм позааудиторної виховної роботи; діяльність студентського самоврядування у групі; участь академічної групи в загальновиховних заходах педагогічного коледжу; сприятливі умови проходження адаптаційного періоду студентами I-го курсу; оволодіння студентами досвідом соціальної поведінки [112].

Ще одним важливим показником якості виховного процесу в педагогічному коледжі є також культура самовизначення кожного студента. Життєве самовизначення – значно ширше поняття, ніж тільки професійне і навіть громадянське. Воно характеризує студента як суб'єкта власного життя і власного щастя у процесі самореалізації своїх сил і здібностей [153].

Крім того якість вихованого процесу в педагогічному коледжі залежать від виховного впливу на внутрішній світ студента, його духовність. Це, зокрема, стосується формування поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій, емоційної сфери. Вважається, що виховний процес у педагогічному коледжі повинен постійно трансформувати зовнішні виховні впливи у внутрішні, духовні процеси особистості (її мотиви, установки, орієнтації, ставлення).

Безперечно, якість виховного процесу в педагогічному коледжі залежить від ставлення особистості до навколишньої дійсності взагалі та до спрямованих на неї педагогічних впливів зокрема. Сформовані у процесі виховання погляди і переконання, мотиви поведінки визначають позицію студента щодо спрямованих на нього педагогічних впливів. У разі несприйняття цих впливів проводять спеціальну виховну роботу і лише згодом закріплюють позитивний виховний вплив [277].

Г. Пономарьова зазначає, що розробка виховних концепцій, ідей і підходів у вихованні студентської молоді дозволяє викладачам спеціальних закладів освіти усіх типів активно перебудовувати освітню діяльність із метою створення оптимальних умов для всебічного саморозвитку особистості відповідно до загальнолюдських цінностей. А це передбачає

насамперед звернення до певної системи цінностей, пов'язаних із кращими національними звичаями, загальнолюдськими традиціями гуманізму як глобального світогляду, що визначає ставлення людини до навколишнього світу.

Автор пропонує низку характеристик, сукупність яких забезпечує цінність освітнього процесу:

- *ціннісна визначеність освітнього процесу*, тобто виділення системи цінностей студентам для інтеріоризації й подальшої екстеріоризації, а також співвідношення цієї системи зі змістом освіти;
- *ціннісне наповнення змісту освіти*, тобто таке відображення, за яким формується ціннісне ставлення у змісті навчальних предметів, програм та інших джерел, що реалізують зміст освіти, а також ціннісна інтерпретація всіх компонентів структури змісту освіти: знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності й досвіду емоційно-ціннісних відносин. Така позиція також припускає обов'язковість оцінки педагогом різних учинків, поведінки, думок особистості з огляду на професійні цінності та ціннісні відносини, а також організації розуміння й осмислення студентами інформації в ціннісному контексті;
- *ціннісність діяльності суб'єктів освітнього процесу*, а саме: емоційна й переконлива трансляція цінностей педагогом, обґрунтування їх значущості, вплив на емоційно-оцінну сферу студентів, організація й підтримка їхньої діяльності, рефлексії тощо; осмислення студентами інформації, відображеної у змісті навчання, ситуаціях життєдіяльності й особистісної рефлексії, явищах і фактах дійсності з позиції їх співвідношення з гуманістичними ціннісними орієнтаціями, виділення в них ціннісного ядра [157, 26].

Якість виховного процесу в педагогічному коледжі залежить також від стосунків у студентському колективі. Здорова морально-психологічна атмосфера в колективі сприяє формуванню у студентів позитивних моральних якостей, впливає на процес взаємовиховання [157]. При цьому

якість виховного процесу покращується, якщо студенти залучаються до самовиховання, тобто коли поєднується виховання і самовиховання [279].

Ми вважаємо, що зазначені закономірності необхідно враховувати в управлінні виховним процесом у педагогічному коледжі. Це дає змогу кожному педагогу відпрацювати задану схему дій, щоб досягти поставленої мети, допомагає йому у процесі виховної роботи (у плануванні й організації процесу виховання, оцінюванні його результатів) перетворити можливість, що випливає із закономірних зв'язків, на дійсність.

У науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою наголошується на тому, що якість виховного процесу в педагогічному коледжі передбачає досягнення прогнозованого результату оптимальним шляхом з урахуванням витрачених зусиль і часу та залежить від визначення реально виваженого змісту, форм організації, умов функціонування. Крім того, якість виховного процесу в педагогічному коледжі підлягає моніторингу. Іншими словами, можна відстежити, яким є ступінь відповідності виховного результату до поставленої меті.

Спробуємо конкретизувати чинники, що впливають на якість виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

1. Виховні відносини, які склалися.
2. Відповідність мети й організації виховних дій щодо її досягнення.
3. Адекватність соціальної практики до характеру виховного впливу на студентів.
4. Сукупна дія об'єктивних і суб'єктивних чинників.
5. Інтенсивність виховання й самовиховання.
6. Активність учасників педагогічної взаємодії.
7. Ефективність супутніх процесів – розвитку і навчання.
8. Якість виховної дії.
9. Спрямованість виховної дії на внутрішню сферу студента (систему мотивів, потреб, емоцій, інтелекту).
10. Інтенсивність та якість відносин між самими студентами.

11. Спрямування виховної дії на розвиток вербальних і сенсомоторних процесів особистості кожного студента [97; 216; 251].

У «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти» указано, що вищі навчальні заклади мають «здійснювати підготовку національної інтелігенції, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів». Досягнення накресленого в документі може здійснюватися: шляхом залучення студентської молоді до «різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідницької, технічної, культурно-просвітницької, громадської, оздоровчо-спортивної, правоохоронної та ін.)»; через збагачення естетичного досвіду молоді; у процесі формування «людини-творця на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної самозавершеності».

У інших науково-педагогічних джерелах із теорії та методики управління освітою йдеться про те, що виховний процес у педагогічному коледжі забезпечує формування особистості майбутнього фахівця, його свідомості, самосвідомості, установлення зв'язку поколінь, збереження їх культурних надбань, накопичення власного досвіду на основі напрацьованого попередниками тощо. Це має здійснюватися «авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної, світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, естетичної, фізичної та екологічної культури». Кожен педагог має знати, що не можна залишати поза увагою жодного студента, оскільки лише цілеспрямований вплив на особистість дає бажані результати. Орієнтація на індивідуальні особливості кожного студента – одна з найважливіших функцій кураторів та викладачів. До того ж, суттєвим для їх реального співробітництва є встановлення демократичного стилю спілкування [38].

Уважаємо за необхідне зазначити, що нинішнє виховання в педагогічному коледжі характеризується як таке, що перебуває під впливом глибокої суспільної кризи і тому потребує вдосконалення. Виходячи з цього, маємо зазначити: воно має забезпечуватися відповідно до основних завдань і принципів сучасної державної молодіжної політики, яка націлює на «допомогу молодим людям у реалізації і самореалізації їхніх творчих можливостей та ініціатив». Ураховуючи те, що виховання є процесом безперервним, молодь у педагогічному коледжі, окрім примноження знань, має постійно набувати нового досвіду, зміцнювати переконання, виробляти позитивні звички, риси характеру.

Випускник педагогічного коледжу повинен бути творчою особистістю, з відчуттям потреб часу, прагненням до самопізнання і самовдосконалення, високим рівнем духовності. Йому мають стати доступними найсучасніші технічні засоби для здобуття необхідної інформації.

Вище зазначене дозволяє розглядати виховання як цілеспрямовану діяльність, що орієнтована на створення умов для розвитку духовно-цілісної орієнтації студентів на основі загальнолюдських і державних цінностей, надання їм допомоги в життєвому самовизначенні, моральному, суспільному та професійному становленні. При цьому пріоритетними напрямками організації виховного процесу в педагогічному коледжі є такі:

- створення оптимального виховного середовища для творчого саморозвитку і самореалізації кожної особистості;
- упровадження ефективної системи виховної роботи з соціально-морального, естетичного, патріотичного, загальнокультурного виховання студентів;
- розвиток студентського самоврядування, підтримка діяльності студентських загонів;
- реалізація виховного потенціалу навчальної та наукової роботи;
- стимулювання високоморального клімату та високої культури взаємовідносин у студентському гуртожитку;

- забезпечення соціального захисту студентів, організація психологічної підтримки та консультаційної допомоги на її основі;
- проведення соціологічних досліджень із питань виховної роботи;
- розширення простору соціального партнерства, розвиток різних форм взаємодії у сфері виховної діяльності;
- запровадження системи управління якістю виховного процесу [109].

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури з теорії та методики управління освітою дозволяє визначити мету і завдання виховання в педагогічному коледжі. Зокрема мета виховного процесу полягає в соціалізації особистості майбутнього конкурентоздатного фахівця з середньою професійною освітою, який володіє високою культурою, інтелігентністю, соціальною активністю, якостями громадянина-патріота [277; 279].

Іншими словами, мета виховного процесу в педагогічному коледжі зумовлена необхідністю виконання соціального замовлення, що включає набір якостей особистості, які повинен виробити студент упродовж навчання у вищій школі. До них відносяться: моральність, інтелігентність, патріотизм, прагнення до здорового способу життя, соціальну активність, готовність самостійно приймати рішення в ситуації вибору, здібність до співпраці і міжкультурної взаємодії. Тому головним завданням виховного процесу в педагогічному коледжі можна вважати створення умов для активної життєдіяльності студентів, громадянського самовизначення і самореалізації, максимального задоволення потреб студентів в інтелектуальному, культурному, етичному і фізичному розвитку.

Конкретизуючи поставлене завдання, можемо виділити такі основні аспекти:

- виховання етичних якостей, інтелігентності;
- формування у студентів громадянської позиції, патріотичної свідомості, правової і політичної культури;
- виховання внутрішньої потреби у здоровому способі життя;

- формування особистісних якостей, що необхідні для ефективної професійної діяльності;
- постійний розвиток умінь і навичок управління колективом у різних формах студентського самоврядування;
- розвиток орієнтації на загальнолюдські цінності і високі гуманістичні ідеали культури;
- формування у викладачів відношення до студентів як до суб'єктів власного розвитку (педагогіка співпраці);
- здійснення виховної місії педагогічного коледжу на основі розвиненої соціокультурної сфери закладу і міста – театрів, бібліотек, музеїв, спортивно-оздоровлювальних комплексів, науково-культурних центрів і клубів за інтересами, виставок творів мистецтва і студентської творчості та ін.;
- збереження і примноження історико-культурних традицій педагогічного коледжу;
- розвиток клубної діяльності та дозвілля як особливої форми життя студентів.

У виховному процесі в педагогічному коледжі реалізуються принципи виховання, що визначені «Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти» і складені історично (єдність національного і загальнолюдського; природовідповідність; культуровідповідність; активність, самодіяльність і творча ініціатива студентської молоді; демократизація виховання; гуманізація виховання; безперервність і наступність виховання; єдність навчання і виховання; цілеспрямованість; диференціація та індивідуалізація виховного процесу; етнізація; комплексний підхід; особистісно орієнтований підхід у вихованні).

Реалізація основних завдань і принципів виховання здійснюється в аудиторній і позааудиторній діяльності студента за такими пріоритетними напрямками: громадянське виховання; правове виховання; моральне виховання; фізичне виховання; естетичне виховання; екологічне виховання; професійне виховання; формування наукового світогляду. Основними

засобами і формами реалізації цих напрямів виховної роботи в педагогічному коледжі є круглі столи, диспути, вечори, читацькі конференції, бесіди, свята, лекції, зустрічі та інше.

Зазначимо, що розвиток України має визначатися в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності загальносвітової культури, що передбачає впровадження в педагогічних коледжах сучасних технологій виховання студентів [229]. Якість виховного процесу в педагогічному коледжі залежить від певних педагогічних умов, серед яких особливо значущим є співвідношення позиції особистості і системи педагогічних впливів [279]. При цьому велика увага має приділятися використанню виховного потенціалу навчальних предметів, які формують філософсько-світоглядну позицію, науковий досвід, пізнавальну активність і культуру розумової праці, навички самоврядування, соціальної активності і соціальної відповідальності, політичну культуру студентів, розвивають почуття любові до Батьківщини і свого народу, правосвідомість, сприяють виробленню свідомого ставлення до праці, естетичної культури і фізичного вдосконалення.

В умовах розбудови української державності і подальшого розвитку незалежності України реальною ідейною основою виховання як соціального явища в галузі управління освітою є ідеологія державотворення, що зорієнтована на загальнолюдські та національно-культурні цінності [216].

Проведений аналіз дефініції «якість виховного процесу» у науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою дозволяє виділити широке і вузьке тлумачення цього поняття. У широкому сенсі якість виховного процесу розуміють як збалансовану відповідність процесу, результату і самої виховної системи цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) в управлінні освітою. Якщо за основу означення взяти вимоги міжнародного стандарту якості, що регламентує поняття якості продукції і послуг, то його можна інтерпретувати як сукупність властивостей і характеристик виховного процесу або його результату, які надають

їм здатність задовольняти освітні потреби всіх суб'єктів виховного процесу – студентів, їхніх батьків, викладачів, роботодавців, управлінців тощо, тобто державу і суспільство загалом [68; 277; 279 та ін.].

Крім того, якість вихованого процесу в педагогічному коледжі може бути визначена для різних об'єктів (студенти, викладачі, вищі навчальні заклади) за різними параметрами, вимірами і рівнями. І кожного разу мова йде про різні результати. Це визначає більш вузький (або спеціальний) зміст якості виховного процесу [13, с. 27].

Цікавою є точка зору М. Тализіна, який підкреслює, що якість виховного процесу в педагогічному коледжі є багатогранною категорією, яка за своєю сутністю відображає різні аспекти – філософські, соціальні, педагогічні, політичні, демографічні, економічні та інші. Це дозволяє трактувати якість виховання в таких вимірах: як суспільний ідеал вихованості особистості; як результат її виховної діяльності; як організація процесу виховання; як критерій функціонування виховної системи [221, с. 12].

Натомість С. Плаксій зазначає, що якість виховного процесу в педагогічному коледжі – це складна категорія, яка має певні властивості та характеризується багатовимірністю, багатосуб'єктністю, багатоаспектністю та багатопараметричністю [152, с. 28]:

- багатоаспектність або багатогранність якостей (як конкретного результату виховання, так і потенціалу виховного процесу, що забезпечують досягнення цієї якості);
- багатоаспектність якості кінцевих результатів виховання;
- багатосуб'єктність якості виховного процесу (оцінювання якості виховного процесу здійснюється безліччю суб'єктів, основні з яких: самі студенти, випускники педагогічних коледжів, їхні батьки, роботодавці, державні органи, суспільство в цілому, сама система освіти і викладачі, дослідники, управлінці в галузі освіти);

– поточні, тактичні і стратегічні аспекти якості виховного процесу, неоднозначність їх оцінювання різними суб'єктами в різних умовах і в різні періоди [152].

Як бачимо, у науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою розуміння якості виховного процесу як співвідношення мети і результатів є лише «першим наближенням» до розкриття сутності цього феномену, бо постановка цілей виховання являє собою складну практичну проблему, так і переведення цілей на рівень норми, що точно фіксується в документах, поки що не відбулася. У зв'язку з цим справедлива вимога операціоналізації цілей виховного процесу [13] сприймається як необхідна умова.

Спираючись на науково-педагогічну літературу з теорії та методики управління освітою, можемо стверджувати, що якість виховного процесу не вичерпується тільки власними цілями і цінностями діяльності педагогічного коледжу, хоча вони і повинні розглядатися в ролі його інтелектуальної і теоретичної першооснови – саме поняття якості виховного процесу і практичні засоби її підвищення мають на увазі розвиток коледжу вбік усе більш повної відповідності його діяльності потребам суспільства й особистості: соціальним, економічним, культурним.

Як зазначає П. Яременко, категорія «якість виховного процесу» в педагогічному коледжі має полінауковий зміст і є предметом вивчення багатьох наук: філософії, державного управління й менеджменту освіти, психології, політичних наук та інших, але більшістю вчених вона розглядається з позиції теорії та методики управління освітою. Кожна з цих наук формує свою дефініцію категорії якості виховного процесу [277, с. 19]. При цьому розрізняють два основні підходи щодо визначення сутності якості виховного процесу в педагогічному коледжі, суттєвою складовою якої виступає якість засобів. Перший підхід спрямований на забезпечення норм, стандартів, які затверджені нормативними державними документами. Другий – розглядається з позиції

власне теорії та методики управління освітою.

Так, С. Шишов і В. Кальний розуміють якість виховного процесу в педагогічному коледжі як «соціальну категорію, що визначає стан і результативність процесу освіти в суспільстві, його відповідність потребам і очікуванням суспільства (різних соціальних груп) у розвитку і формуванні громадянських, побутових і професійних компетенцій особистості. Якість виховання визначається сукупністю показників, що характеризують різні аспекти виховного процесу в педагогічному коледжі: зміст, форми і методи виховання, матеріально-технічну базу, кадровий склад і тому подібне, які забезпечують розвиток компетенцій студентів» [267, с. 9].

Більшість науковців пов'язують якість виховного процесу в галузі управління освітою, передусім, із результатом виховання, співвідносячи мету з кінцевим результатом. Так, М. Поташник розглядає якість виховного процесу як «співвідношення мети та результату», ступінь досягнення цілей за умови, що цілі (результати) задані тільки операційно і спрогнозовані в зоні потенційного розвитку студента [160, с. 33].

На думку В. Полянського, вихованість випускників – це певний рівень розумового, фізичного і морального розвитку, якого досягли випускники закладу освіти відповідно до запланованих цілей виховання [156, с. 67]. Таку ж позицію займає О. Савченко, підкреслюючи, що якість має задовольняти потреби студентів, суспільства, замовників на освіту [205, с. 4].

Деякі вчені розглядають якість виховного процесу в галузі управління освітою як єдність процесуальної та результативної складових (В. Панасюк, О. Субетто, Л. Третьяков, С. Шишов, Т. Шамова та ін.). Іншими словами, якість виховного процесу – це єдність якості процесу (діяльності) і якості результату [251, с. 44]. Така позиція в розумінні якості виховного процесу в галузі управління освітою, на нашу думку, є більш виправданою. До нашого розуміння її наближає те, що якість результату виховного процесу ці науковці визначають через певний рівень розвитку особистості. Так, О. Субетто наголошує: «Якість «результату виховного процесу» –

це якість особистості, що фіксується через категорії «культури особистості», соціально-громадянську зрілість, рівень знань, умінь, творчих можливостей та вмотивованість. Якість «процесу виховання» є сукупністю якостей виховного процесу, організованого в тій чи тій освітній системі, що поновлюють пристосування до реалізації основної мети з формування особистості» [228, с. 63].

В. Полянський визначає якість виховного процесу в галузі управління освітою через її здатність задовольняти соціальні потреби у формуванні та розвитку особистості в аспекті її вихованості, відбиття соціальних, культурних, фізичних якостей [156, с. 69]. На думку П. Третьякова та Т. Шамової, слід говорити про рівноправність потреб особистості та суспільства, цільових пріоритетів, прогнозованості процесу й результату як складових якості виховного процесу [236; 262].

На думку В. Луначека, про «якість виховного процесу» у галузі управління освітою як результату свідчить сформованість у студентів педагогічних коледжів національних і загальнолюдських принципів, демократичних переконань, повага до громадянських прав і традицій та культури інших народів, спроможність орієнтуватися в перспективах соціокультурної динаміки, турбота про збереження здоров'я, підготовленість до життя в мінливому світі. Поняття «якість виховного процесу» містить, по-перше, якість результатів, рівень вихованості студентів; по-друге, рівень підготовки та компетентності педагогічних працівників, рівень виховного середовища та освітніх, фінансових і матеріальних умов виховання, рівень організації методичної служби, рівень компетентності управлінських кадрів тощо [117, с. 179].

Якість виховного процесу в галузі управління освітою, підкреслює Я. Яхнін, визначається параметрами особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, при цьому проблема якості виховного процесу розглядається з позицій загальнолюдської і соціальної цінності освіти [279, с. 21].

Ми згодні з думкою Ю. Кравченко, що якість виховного процесу в галузі управління освітою можна представити як багатовимірну модель соціальних норм і вимог до особистості, виховного середовища, у якому відбувається її розвиток, та системи виховання, що реалізує ці норми й вимоги на певних етапах виховання і навчання людини [101, с. 21].

М. Слюсаревський виділяє соціально-психологічний контекст проблеми якості виховного процесу в галузі управління освітою, під яким розуміє особливості її відображення у громадській думці всіх його суб'єктів. Тобто мається на увазі сукупність загальних уявлень педагогів, студентської молоді, батьківського загалу, які зумовлюють або потенційно можуть визначати ефективність їхньої спільної діяльності, що спрямована на розв'язання даної проблеми [217, с. 41].

Основні параметри якості виховного процесу в галузі управління освітою В. Зайчук зводить до таких положень: відповідність вихованості студентів педагогічних коледжів державним освітнім стандартам; якість виховного середовища в педагогічному коледжі, що забезпечує рівень особистісного розвитку; динаміка індивідуальних досягнень у самовизначенні, саморозвитку, самореалізації; якість управління виховним процесом у педагогічному коледжі, що має бути спрямована на основну мету системи виховання – забезпечити умови для всебічного розвитку студентів, виховання громадянина демократичного суспільств [76, с. 57].

За визначенням Є. Короткова, якість виховного процесу в галузі управління освітою визначається сукупністю показників, що характеризують його ефективність: зміст виховання, форми і методи виховання; професійна підготовка суб'єктів виховання, їхні особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо) [100].

Натомість Т. Лукіна підкреслює, що якість виховного процесу в галузі управління освітою є похідною від багатьох чинників, провідними серед яких, крім державної освітньої політики, є професіоналізм та особистісні якості тих людей або груп людей, які визначають і реалізують її. Це, у свою

чергу, вимагає від працівників органів управління освітою, керівників навчальних закладів фахової компетентності як необхідної умови надання якісних освітніх послуг широким верствам населення. Органічною складовою цієї компетентності є теоретична і практична готовність майбутніх керівних кадрів до проведення моніторингу в освітній галузі. Причому мова повинна йти не тільки про підготовку до оцінювання вихованості студентів, а й до оцінювання виховних проєктів, програм тощо. Без цього є неможливим створення дієвої системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі як такої [114, с. 60].

Найбільш точним у концептуальному розумінні є визначення якості виховного процесу в педагогічному коледжі як комплексу характеристик, що визначають послідовний та ефективний вплив на якість виховного середовища, якість процесу виховання та якість результату виховання.

Слушною для нас була також думка М. Поташника, який вважає, що при моніторингу якості виховного процесу в галузі управління освітою необхідно мати на увазі позиції різних суб'єктів соціального замовлення (батьків, громадськості тощо) [160, с. 52]. Зазначимо, що вивчення науково-педагогічної літератури з теорії та методики управління освітою, яка присвячена різним аспектам моніторингу якості виховного процесу, зустрічі з представниками педагогічної, викладацької громадськості, студентами переконали в неоднозначному розумінні ключового поняття. Аналіз одержаних даних доводить, що кожен із замовників і суб'єктів виховного процесу в педагогічному коледжі має свої уявлення про критерії якості виховної роботи вищої школи. На думку педагогів, якісна виховна робота можлива лише за умови демократичного управління закладом освіти, що дає простір для інноваційної творчої діяльності педагогів. При цьому керівник повинен володіти, крім організаційних, такими якостями, як креативність, мобільність тощо. Інтерпретуючи отримані дані, можемо констатувати, що педагогічний коледж, який якісно функціонує, – це заклад вищої освіти, де працює висококваліфікований згуртований колектив

однодумців, який здійснює освітньо-виховну роботу, упроваджуючи нові досягнення педагогічної науки у практику і забезпечує умови для всебічного розвитку особистості студентів.

Як бачимо, узагальнення різних позицій фахівців у галузі теорії та методики управління освітою доводить, що моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі вимагає багатокomпонентного, комплексного підходу. Це, у свою чергу, потребує оцінювання якості управлінської діяльності керівника, його організаційно-управлінських здібностей, професійної компетентності, рівня та характеру його взаємодії з педагогічним колективом, що забезпечує якісну роботу всього колективу. Вибір цих показників зумовлений обраною суб'єкт-суб'єктною моделлю міжособистісної взаємодії, що передбачає забезпечення такого рівня діяльності колективу, у якому якість функціонування вищого навчального закладу зумовлюватиметься відповідальністю кожного члена колективу, а не лише керівника, і зацікавленням ставленням кожного до своєї справи.

Особистісне спрямування виховного процесу в педагогічному коледжі зумовлює необхідність інтегрованого моніторингу якості виховання в галузі управління освітою з урахуванням єдності індивідуальних характеристик особистості, якісних показників організації виховного середовища і соціальних параметрів функціонування виховних систем. Тому М. Тализін виділяє внутрішні і зовнішні чинники якості виховного процесу, які характеризують сам процес, його результат і систему виховання загалом [231, с. 87]. Зокрема, до внутрішніх характеристик якості виховного процесу можна віднести якість виховного середовища, якість управління процесом виховання, якість результатів виховного процесу [279, с. 92]. Зовнішні показники якості виховного процесу відображають ефективність функціонування виховної системи, її вплив на особистість і суспільні процеси, задоволення потреб особистості і держави загалом [277, с. 93].

Схожу думку висловлює Я. Яхнін і підкреслює, що якість виховного процесу в галузі управління освітою визначається сукупністю показників, які характеризують його ефективність [269, с. 79]:

- якість виховного процесу, що забезпечує рівень особистісного розвитку;
- відповідність вихованості студентів установленим вимогам;
- динаміка індивідуальних досягнень у самовизначенні, саморозвитку, самореалізації;
- реалізація оздоровлювальної функції виховання, уникнення негативних наслідків;
- якість управління виховним процесом, що спрямоване на забезпечення умов для всебічного розвитку студентів, виховання громадянина демократичного суспільства;
- готовність керівних і педагогічних кадрів до інноваційних процесів [279].

У сучасних умовах організації виховного процесу в галузі управління освітою існує також проблема соціально-психологічних бар'єрів забезпечення відповідної якості. Це бар'єри ставлення до нового, нові покоління викладацького складу, нові потреби суспільного розвитку, що проходять етап становлення, та звичні уявлення і традиції, що вже сформувалися. Будь-які зміни викликають побоювання втрати переваг і позитивних властивостей, а підвищення якості неможливе без змін і перетворень. Нова якість завжди протистоїть звичним уявленням, консервативним поглядам, містить ризик і формує, іноді болісно, нове ставлення до себе. Подолання соціально-психологічних бар'єрів у забезпеченні якості виховного процесу – об'єктивна реальність і складний процес [13, с. 21].

Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі поступово стає не тільки функцією управління, а й багатофункціональним об'єктом управління. Це означає, що її забезпечення вимагає формування

спеціалізованих систем моніторингу якості, яких раніше не було і які необхідно конструювати та створювати. Вітчизняний досвід моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою невеликий, тому доводиться досліджувати та шукати варіанти ефективного розв'язання цієї проблеми. Це нова і, безумовно, специфічна проблема, що потребує нагального розв'язання, але управління виховним процесом неможливе без його адекватного моніторингу. У той самий час існуюча система моніторингу не відповідає потребам виміру якості виховного процесу і вимагає істотного перетворення [68, с. 29].

Як свідчить аналіз науково-педагогічної літератури з теорії та методики управління освітою, це далеко не повний перелік усіх проблем моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, але навіть і вони показують, наскільки актуальною та складною вона є.

Управління виховним процесом, зокрема моніторинг його якості, складний, багатогранний і нелінійний процес, який повинні постійно координувати і коригувати суб'єкти управління відповідно до соціально-педагогічних умов його функціонування.

Сучасні науково-педагогічні дослідження з теорії та методики управління освітою свідчать, що основними чинниками, які забезпечують якість виховного процесу, є такі:

- 1) професійна підготовка суб'єктів виховання, їхні особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо);
- 2) спрямованість виховання на формування соціальних і професійних якостей сучасного фахівця;
- 3) наявність системи контролю й оцінювання якості процесу виховання;
- 4) застосування у виховному процесі сучасних виховних технологій;
- 5) залучення суб'єктів виховного процесу до науково-дослідницької діяльності;
- 6) використання матеріалів психологічних, соціологічних та інших досліджень;

7) позитивний фон виховного середовища [13; 31; 277; 279 та ін.].

Як бачимо, якість виховного процесу в педагогічному коледжі залежить від:

- якості педагогічного персоналу, тобто відповідного соціального статусу і достатнього фінансування, прагнення управляти людськими ресурсами відповідно до здібностей, забезпечення для викладачів безперервної підготовки;
- якості управління (упровадження досягнень педагогічної науки і передового досвіду у практику виховання, планування виховної роботи, визначення конкретних цілей і завдань виховної роботи, організація виховної роботи, системи контролю за ходом виховного процесу та аналізом результатів виховної роботи);
- якості студентів, які є «початковим матеріалом», що вимагає особливої уваги до проблем, пов'язаних із критеріями визначення їхніх особистісних якостей, здібностей і мотивацій, з виробленням умов переходу студентів з системи середньої освіти в систему вищої освіти;
- якості інфраструктур внутрішнього і зовнішнього середовища, якості управління педагогічним коледжем як єдиним цілим, яке здійснювалося б у взаємодії з довкіллям, бо коледж не може бути ізольованим від зовнішнього світу [251].

Багато дослідників підкреслюють, що якість виховного процесу в педагогічному коледжі характеризує, передусім, результат – властивості фахівця-випускника, чинники формування цього результату, що залежать від мети виховання, змісту та методики, організації та технології. Усе це характеристики, на формування яких необхідно свідомо впливати, а отже, якими необхідно керувати. Виховний процес потребує управління, що неможливо без сучасної, комплексної системи моніторингу його якості в цілому, а також усіх його складових окремо.

Аналіз науково-педагогічної літератури з теорії та методики управління освітою свідчить про те, що в коло актуальних питань щодо якості виховного

процесу в педагогічному коледжі включені: якість виховання; якість підготовки фахівців; проблеми якості підготовки фахівців; системне дослідження якості виховного процесу; норми якості виховного процесу; критерії якості виховного процесу; оцінювання якості виховного процесу; моніторинг якості виховного процесу; управління якістю виховного процесу.

Як бачимо, якість виховного процесу в галузі управління освітою – це сукупність ознак, які відображають цінність процесу виховання для студентів, викладачів та суспільства (держави). Виховання в педагогічному коледжі – це формування суспільно і професійно значущих особистісних якостей студентів у створеному викладачами та адміністрацією виховному просторі. Перелік визнаних суспільством (державою) обов'язковими характеристик виховного простору та особистісних якостей студентів – це еталон якості, з яким співставляють реальні характеристики виховання в конкретному навчальному закладі.

Таким чином, визначено «якість виховного процесу в педагогічному коледжі» у галузі управління освітою як *збалансовану єдність якості виховного середовища, якості управління виховним процесом і якості результату, відповідності виховної системи цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти.*

Структуру якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою розглядають як сукупність характеристик виховного середовища, процесу та його результатів. При цьому виділяємо такі складові: якість організаційно-управлінського забезпечення виховного процесу (якість керівництва); якість виховного середовища; якість змісту виховання; якість форм і методів виховання; якість результатів виховання (вихованість та сформованість професійно важливих якостей педагога).

Крім того, можемо виділити внутрішні і зовнішні показники якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою. Зокрема, до внутрішніх характеристик якості можна віднести: а) якість виховного середовища; б) якість управління і реалізації виховного процесу;

в) якість результатів виховного процесу. Зовнішні показники якості виховного процесу в педагогічному коледжі відображають ефективність функціонування виховної системи, її вплив на особистість і суспільні процеси, задоволення потреб особистості і держави загалом.

Усі показники якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою розглядаємо в неподільній єдності як взаємозалежні і взаємообумовлені.

Відповідно до внутрішніх і зовнішніх показників якості виховного процесу в педагогічному коледжі вважаємо за доцільне спрямувати подальший розгляд питання на моніторинг якості виховного середовища, якості управління і реалізації виховного процесу, якості результатів виховного процесу та оптимальності функціонування виховної системи, що будуть розглянуті в наступних параграфах.

1.2. Сутність і особливості механізмів управління якістю виховного процесу в педагогічному коледжі

Характеризуючи сутність і особливості механізмів управління якістю виховного процесу в педагогічному коледжі, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на конкретизації сутності власне поняття «управління» як категорії, що, на думку М. Іщенка [87], лежить у площині однієї діяльності з категорією «керівництво», однак не є ідентичним. За семантикою поняття «управління» набагато ширше від «керівництва», оскільки управляти – означає обтяжувати самого суб'єкта підбором і використанням умов (кадрово-економічних, матеріально-технічних, організаційно-педагогічних та інших), що необхідні для ефективної управлінської діяльності. У той самий час керувати – означає обтяжувати інших у зв'язку з виконанням ними певних функційних обов'язків.

Уважається, що управління здійснюється через вплив суб'єкта управлінської діяльності на ситуацію, у нашому випадку – на виховний процес у педагогічному коледжі, для забезпечення своїх інтересів. Саме тому в основі будь-якої управлінської системи маємо розглядати реалізацію суб'єктом управління своєї влади. Управління в освіті є цілеспрямованим впливом, що є необхідним для узгодженої спільної діяльності суб'єктів цього процесу (педагогів, вихованців, батьків, представників громадських інституцій та ін.). У цьому контексті управління виховним процесом характеризує впорядкування взаємодії певної множини його елементів. Інакше кажучи, управління виховним процесом – це структура і функції з упорядкування, збереження і цілеспрямованого розвитку процесу виховання як системного утворення [87, с. 553].

В галузі управління освітою провідну роль відіграє суб'єкт управління, оскільки освітня система, елементом якої є виховний процес, створена і функціонує задля обслуговування інтересів цього суб'єкта. Освітня система, як і будь-яка інша, набуває сенс тільки в разі співвідношення її з інтересами, потребами і цілями життєдіяльності людини. Тому управління виховним процесом у системі освіти – це свідома діяльність, свідоме регулювання (упорядкування) виховних відносин.

На думку М. Іщенка, управління виховним процесом у системі освіти може бути реалізоване за одним із варіантів – анархічним, авторитарним та ієрархічним. Анархічна структура припускає незалежне функціонування всіх ланок цієї системи. Авторитарна структура управління є більш жорсткою, а зосередження управлінських функцій у верхній ланці робить усю систему негнучкою. Натомість ієрархічна структура управління системою передбачає ієрархічний розподіл функцій кожної ланки освітньої системи з урахуванням вертикальних і горизонтальних зв'язків, що робить систему більш гнучкою і стійкою.

Що стосується механізмів управління якістю виховного процесу в педагогічному коледжі, то під ними будемо розуміти систему пристроїв,

знарядь, яка складає спосіб організації та функціонування управління. У широкому значенні механізм управління якістю виховного процесу являє собою процес погодженого впливу суб'єктів управління на виховну систему, на всі явища виховної дійсності. Небезпідставно вважається, що механізм управління відображує взаємодію різних елементів управління, які мають ознаки стійких залежностей і причинно-наслідкових зв'язків. Механізм управління якістю виховного процесу є ефективним знаряддям пізнання реальної виховної дійсності і науково обґрунтованого впливу на зміни, що відбуваються в педагогічному коледжі.

Оскільки якість виховного процесу визначають відповідні важелі впливу, під *механізмом управління якістю виховного процесу в педагогічному коледжі* будемо розглядати *складне динамічне утворення, тобто систему взаємоузгоджених політичних, економічних, соціальних, організаційних і правових процесів, засобів, методів, процедур цілеспрямованого впливу суб'єктів управління в галузі освіти, наукових і професійних кіл*. Такий механізм є комплексним, оскільки саме він поєднує всі державні й громадські інституції, соціальні процеси і закономірності, за допомогою яких суб'єкти управління освітою виконують свої функції (М. Іщенко).

Сучасний менеджмент ґрунтується на запровадженні діагностичних методів і технологій збирання та обробки здобутої інформації, протиставляючи їх декларативності та суб'єктивності інтерпретації одержаних даних [277]. Тому для прийняття ефективних і своєчасних управлінських рішень, що адекватні реальному етапу функціонування і прогнозування розвитку об'єкта управління – студента, педагогічного коледжу чи виховної системи загалом, необхідна об'єктивна і вірогідна інформація про різні аспекти їх діяльності. Це вимагає постійної діагностики її стану, налагодження системи моніторингу якості виховного процесу, головною метою якої стає збирання, оцінювання та аналіз його якісних показників на всіх рівнях функціонування, поширення і доступ до цієї інформації громадськості, різних користувачів освітніх послуг, посилення

управлінських дій щодо покращення якісних показників виховного процесу [277; 279 та ін.].

Натомість у сучасній українській педагогічній науці недостатньо розробленими залишаються критерії якості виховного процесу, механізми його моніторингу та їх реалізація в галузі управління освітою, компактні аналітико-діагностичні технології здійснення зворотного зв'язку. Існуючий моніторинг ще не став постійною складовою системи професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних коледжах.

На сучасному етапі моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою розглядається як основний засіб контролю за відповідністю наявних виховних результатів до запланованих цілей [277; 279 та ін.]. Важливим у цьому контексті є те, що в умовах, як правило, фактичної невідповідності кінцевих результатів запланованим завданням моніторингові процедури дозволяють оцінити ступінь досягнення цілей, спрямованість та причини відхилень від них. Останні, зазвичай, зумовлені впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, що передбачають зміни виховних цілей, методик, технологій тощо. У цих умовах за результатами моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах органи управління освітою отримують інформацію про стан виховної системи та її окремих складників, виявляють проблеми, що виникли у процесі досягнення виховних цілей, з'ясовують тенденції розвитку виховного процесу для розроблення відповідної освітньої політики. Тому моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою виступає дієвим засобом менеджменту освіти, управління її якістю.

Крім того, проведення моніторингу та порівняння отриманої інформації з міжнародними показниками дає змогу одержати матеріал для оцінювання стану виховної системи порівняно з іншими країнами, що надзвичайно важливо в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, виникнення міжнародних ринків праці.

Прогнозувати й оцінювати результати вдосконалення управління виховним процесом в педагогічному коледжі можна по-різному: за широтою охоплення елементів виховної системи; за кількістю застосованих способів удосконалення; за ступенем новаторства і творчості (тобто за рахунок винаходу або використання нового, за рахунок модернізації); за глибиною і якістю спрямованості динаміки змін у структурних елементах виховної системи [277, с. 8].

У сучасному світі проблема якості виховного процесу, його механізм у галузі управління освітою набуває особливої актуальності для всіх країн. Саме тому викликають інтерес технології, що дають змогу контролювати його якість, зокрема процедури моніторингу якості в цілому.

Попереднє вивчення наукової літератури з проблеми моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізму в галузі управління освітою свідчить, що постійно розробляються нові ідеї в галузі оцінювання та вимірювання вихованості учасників навчально-виховного процесу. Над розробкою цієї проблеми в галузі управління освітою працюють вітчизняні вчені І. Вакарчук, Л. Гриневич, О. Локшина, І. Прокопенко, С. Раков, О. Сидоренко та ін. Проблема моніторингу якості виховної системи, її окремих складових, результатів виховної діяльності студентів розглядається у працях зарубіжних науковців: Ф.-М. Жерар, А. Забульоніс, Г. Ковальова, Е. Красновський, Л. Краснокутська, К. Краснянська, О. Майоров, Є. Михайличев, Ю. Нейман та ін.

У працях названих учених наголошується, що якісне виховання – це основа успішного розвитку економіки, культури і, зрештою, моралі будь-якої держави. Єдина можливість забезпечення високоякісного виховання на всіх етапах та рівнях – це отримання вичерпних знань про стан цього процесу, тобто отримання повної, об'єктивної, релевантної, адекватної, точної інформації, що дасть можливість на підставі моніторингу приймати ефективні управлінські рішення. Як показує статистично-орієнтований аналіз

одним із основних шляхів отримання такої інформації є організація та проведення моніторингових досліджень [279].

Якісний рівень виховного процесу в галузі управління освітою забезпечується у світі за допомогою відповідних механізмів, тобто моніторингу, котрий розуміється як система збирання, опрацювання та розповсюдження інформації про функціонування виховної системи, що забезпечує безперервне відстеження її стану і прогноз розвитку. У зв'язку з цим, моніторинг слід розглядати як ефективний засіб отримання інформації про функціонування виховної системи та її компонентів. В умовах кардинальної модернізації національного виховання це є надзвичайно важливим, оскільки дає змогу вчасно усунути можливі прорахунки та розробити стратегію подальшого розвитку галузі управління освітою [68]. Проведений статистично-орієнтований аналіз дозволяє розглядати якість виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою як соціально-педагогічне явище у двох площинах: теоретико-методичній та практичній. У першому випадку дослідники ведуть пошук концептуальних засад визначення й оцінювання якості виховного процесу як категорії, що визначає досконалість функціонування виховних систем. Цей процес полягає у визначенні показників та засобів моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, використанні методів парного порівняння для обчислення отриманих результатів з метою одержання об'єктивних висновків.

Практична площина проблеми полягає у здійсненні таких способів моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, які б впливали на цей процес і дозволяли управляти ним. Цей аспект є більш привабливим для педагогів, оскільки він більш конкретний щодо їхньої діяльності. Проте, не з'ясувавши теоретико-методичних засад, не зрозумівши, що саме покладено в основу механізму вимірювання та які моніторингові системи існують узагалі, оцінювати якість виховного процесу неможливо [31].

Вихідними положеннями моніторингу якості виховного процесу є його зв'язок із цілями виховання, що, зазвичай, передбачені вимогами професії, суспільства, тобто, моніторинг пов'язаний з оцінюванням реалізації цілей і планів, порівнянням фактичного стану виховного процесу з нормативними документами. Головним завданням моніторингу є зменшення різниці між ними, виявлення та усунення негативних чинників впливу на нього [277].

Як бачимо, моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою дозволяє встановити не тільки рівень сформованості професійно важливих якостей студентів як майбутніх фахівців, але й дає можливість здійснювати певні корективи відповідно до визначеного еталону, вимог майбутньої професійної діяльності.

Останнім часом моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою став водночас об'єктом теоретичних досліджень і сферою педагогічної діяльності. Проте саме слово «моніторинг» (від англ. *monitoring* – контроль, відстеження) не завжди однозначно тлумачать у науково-педагогічній літературі й управлінській практиці [181].

Інколи його вживають у значенні відстеження результативності виховного процесу (наприклад, моніторинг виховних досягнень студентів); подекуди під ним розуміють звичайний педагогічний контроль (моніторинг вихованості); частіше його використовують у сенсі різнобічного вивчення певних параметрів функціонування виховної системи чи окремих її елементів або суб'єктів виховного процесу (моніторинг якості підготовки фахівців з певної спеціальності, матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, стану здоров'я студентів тощо). Тому моніторинг усе більше набуває статусу дослідження, а не емпіричного збору інформації про певні характеристики та властивості виховної системи.

Традиційно моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою пов'язується

зі спостереженням та оцінюванням результатів виховання з подальшим їх аналізом і розробленням заходів щодо підвищення рівня підготовки випускників педагогічних коледжів. Тобто він являє собою систему, яка включає взаємодію суб'єктів (зовнішніх і внутрішніх) та об'єктів.

У науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою питання моніторингу якості виховного процесу побіжно висвітлені в роботах В. Андрєєва, Л. Ващенко, Т. Лукіної, О. Ляшенка, О. Майорова, М. Поташника, С. Шишова. Питання дослідження методології кваліметрії в галузі управління освітою розглянуті в дослідженнях Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, О. Субетто та ін. Проте нині не існує спільної думки з такого фундаментального питання, як визначення поняття «моніторинг». Одні вчені й практики (П. Анісімов, В. Зуєв, О. Майоров, Л. Шибасєва) розглядають «моніторинг» як засіб удосконалення системи інформаційного забезпечення управління виховним процесом, інші (А. Галаган, В. Качерманьян, А. Савельєв, Л. Семушина) – підвищення ефективності стратегічного планування розвитку національного виховання. Зокрема, А. Орлов розглядає моніторинг у контексті підвищення якості управлінських рішень і при здійсненні педагогічних інновацій. У той же час В. Кальней, Н. Міхайлова, Н. Селезньова використовують моніторинг як засіб оцінювання якості виховного процесу в галузі управління освітою. Натомість М. Гузаїров, І. Єлісєєв, А. Сапронов розглядають моніторинг як інформаційну основу в системі управління й оцінювання якості виховного процесу на регіональному рівні, а І. Вавілова, Л. Виноградова, Т. Макарова – на рівні навчального закладу, педагога, студента.

Зазначимо, що одне з найбільш загальних визначень освітнього моніторингу запропонував О. Майоров: «Моніторинг – це система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про систему або окремі її елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу і дає

прогноз його розвитку» [119, с.85]. Воно легко конкретизується для окремих підсистем шляхом уточнення предмета моніторингу.

Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою – це система заходів щодо збирання, опрацювання, аналізу та поширення інформації з метою вивчення й оцінювання стану функціонування певного суб'єкта виховної діяльності чи виховної системи загалом та прогнозування їх розвитку на основі аналізу одержаних даних і виявлених тенденцій та закономірностей.

Цікавим є визначення моніторингу в галузі управління освітою, яке запропонувала Г. Єльнікова. Під моніторингом вона розуміє комплекс процедур щодо спостереження, поточного оцінювання перетворень керованого об'єкту і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкту. Інші науковці підкреслюють, що моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою – це супроводжувальне відслідковування і поточна регуляція виховного процесу, це система, яка складається з показників, об'єднаних в еталон (стандарт), методів їх розробки і постійного спостереження по цих показниках за станом та динамікою керованого об'єкту з метою його оперативної діагностики, випереджального визначення диспропорцій, вироблення та коригування управлінських рішень [70].

Необхідно зауважити, що моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою функціонує в динамічних умовах, тому критерії й показники, що їх обирають відповідно до певної моделі об'єкта моніторингу, мають сенс лише в певній програмі моніторингу. У зв'язку з цим усі критерії та показники якості виховного процесу слід сприймати аналітично, тлумачити по-різному, зважаючи на їх природу, і не робити упереджених висновків.

Для більш точного з'ясування сутності моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі розглянемо, як це поняття співвідноситься з такими дефідентами, як «контроль» та «експертиза».

Відомо, що «контроль» розглядають як одну з функцій управління, яка спрямована на вирішення трьох завдань – визначення відхилень фактичних результатів управління від передбачених, з'ясування причин розбіжності мети й результатів управління, визначення змісту регулювальної діяльності шляхом мінімізації наявних відхилень [127].

Частина науковців фактично ототожнює моніторинг із контрольною аналітичною діяльністю, що значно розширює його границі й не дозволяє визначити його принципові особливості.

Необхідно зазначити, що контроль є складовою управлінського циклу і спрямований на організацію реалізації плану роботи і його мети. У зв'язку з цим контроль має ситуативний характер і є нетривалим за часом реалізації. Контроль пов'язаний з мікроелементами виховної системи, а моніторинг – із функціонуванням усієї системи. Моніторинг передує плануванню й прийняттю рішень. При цьому необхідно додати, що моніторинг спрямований на основні параметри вивчення навчального закладу й має статус дослідження, а не емпіричного збору матеріалу. Він має комплексний, системний характер і створює умови для планування – річного, перспективного, стратегічного [128].

Моніторинг реалізується за допомогою комплексу методів і чітко розроблених процедур. На відміну від контролю, який щороку спрямований на нові об'єкти, моніторинг спрямований на ті ж самі об'єкти і періодично повторюється.

На відміну від загальноприйнятого розуміння контролю моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою представляє форму організації, збору, зберігання, обробки й поширення інформації про виховні системи, що забезпечує безперервне спостереження за їх станом, а також дає можливість прогнозування їх розвитку.

У науковій літературі «моніторинг» у порівнянні з «експертизою» розглядається в часовому вимірі як більш широке поняття. Експертиза також

має свої механізми для глибокого і детального аналізу об'єкта дослідження. Проте, у системи моніторингу та експертизи, хоч і в неоднаковій мірі, входять такі важливі елементи, як збирання інформації методами діагностики та вимірювання, її аналіз, оцінювання та експертні висновки. Одні й ті ж самі суб'єкти можуть проводити як моніторинг, так і експертизу. Подібними є також і процедурні елементи. Відмінності між моніторингом та експертизою простежуються, зокрема, у самих трактуваннях, бо моніторинг тлумачиться, за визначенням Г. Єльнікової, як комплекс процедур щодо спостереження, поточного оцінювання перетворень керованого об'єкта і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкта, а експертиза – як розгляд, дослідження якої-небудь справи, якогось питання з метою зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідному явищу [70, с. 34]. Тобто, найхарактернішою рисою механізму моніторингу є синхронність процесів спостереження і вимірювання, систематичне збирання фактів протягом певного проміжку часу. Натомість педагогічна експертиза дає аналіз та оцінку функціональної ефективності структурних елементів виховного процесу у фіксованому часовому проміжку.

Як бачимо, моніторинг та експертиза – взаємопов'язані управлінські технології оцінювання і контролю. Результати моніторингових досліджень можуть бути основою для експертних висновків, а дані експертизи можуть стати приводом для початку моніторингових досліджень.

За своєю внутрішньою будовою моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою поєднує три важливі компоненти: аналіз, оцінювання і прогнозування виховного процесу; сукупність прийомів діагностики стану виховного процесу; збирання та обробку інформації з метою підготовки рекомендацій щодо подальшого розвитку виховного процесу і внесення необхідних коректив [277]. Моніторинг ґрунтується на цих компонентах, але не замінює жодного з них, оскільки не може бути ні контролем, ні експертизою, ні системою

інформаційного забезпечення. У зв'язку з цим О. Абдуліна впевнена, що без функціонування в навчальному закладі всіх цих напрямів діяльності організація моніторингу неможлива [1, с. 344].

Механізм моніторингу в галузі управління освітою, за визначенням В. Андрєєва, представляє форму організації, збору, зберігання, обробки й поширення інформації про виховні системи, що забезпечує безперервне спостереження за їх станом, а також дає можливість прогнозування їх розвитку [9, с. 256].

В. Горб розглядає моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою як чинник підвищення його рівня і результатів [51, с. 37]. Моніторинг у галузі управління освітою, як зазначає Т. Лукіна, є категорією педагогічною й управлінською, оскільки він не копіює загальні теоретичні положення, а переводить їх у площину теорії та методики управління. Соціальна сутність моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою визначається тим, що саме він слугує головним засобом контролю та обліку передачі соціального досвіду (змісту виховання) молодим поколінням [114, с. 93].

Особливість моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою полягає в тому, що він, зазвичай, комплексний за предметом оцінювання, оскільки спрямований як на результат виховної діяльності, так і на сам процес, який привів до такого результату, тобто виховання, управління, ресурсне забезпечення тощо. Наприклад, моніторинг виховних досягнень студентів передбачає, насамперед, результат їхньої виховної діяльності.

Проте без належного моніторингу самого виховного процесу, його методичного забезпечення дослідники не спроможні виявити чинники впливу на одержані результати і виробити об'єктивні рекомендації щодо внесення змін у виховний процес.

Система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою – це система спостережень, обробки, оцінювання та аналізу інформації про стан якості виховання, прогнозування її змін і розроблення рекомендацій для прийняття рішень щодо підвищення якості виховання. Це положення визначає порядок створення та функціонування системи моніторингових досліджень у педагогічному коледжі [68, с. 8].

Системність моніторингових досліджень у педагогічному коледжі, їх механізм у галузі управління освітою реалізується через методику їх проведення та етапи організації. Перше зумовлює використання широкого спектра пошукових методів, які дають змогу різнобічно оцінити досліджуваний об'єкт (учня чи студента, клас чи групу, заклад освіти, регіональну виховну систему тощо), з'ясувати інформаційні потреби та визначити адекватні методи і засоби збирання й опрацювання одержаних даних. Друге дозволяє змодельовати хід моніторингу, спланувати відповідні заходи щодо його проведення. Зокрема, проведення більшості моніторингових обстежень відбувається відповідно до етапів, які органічно поєднані між собою і в багатьох випадках перехрещуються один з іншим: ініціювання моніторингу; підготовка до його проведення; збирання та аналіз даних; узагальнення й оприлюднення результатів; складання звіту й вироблення рекомендацій (стратегії змін) щодо розвитку досліджуваного об'єкта [13; 277; 279 та ін.].

У відповідності до зазначених етапів пропонуємо такий механізм проведення моніторингового дослідження якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою:

1. Формування мети і цілей моніторингу (навіщо потрібно його проведення, що дослідження може виявити для покращення виховної діяльності). Даний етап передбачає визначення критеріїв, показників, індикаторів якості вимірювання.

2. Добір інструментарію для проведення моніторингу

(цілеспрямований вибір анкет, тестів, методик, карт спостережень тощо).

3. Організація дослідження (складання плану, визначення терміна проведення і реалізація дослідження у спланованому режимі, визначення відповідальних осіб, використання інструментарію).

4. Збирання даних, тобто результатів заповнення анкет, виконання тестів, проведення спостережень за обраними методиками.

5. Обробка та аналіз даних (може проводитися за допомогою математичної статистики, кореляційного або факторного аналізу, а також передбачає описове пояснення).

6. На основі інтерпретованих даних вироблення рекомендацій для вдосконалення досліджуваного явища.

7. Корекція – внесення певних змін під час виховного процесу на основі запропонованих рекомендацій. Контроль – фіксування правильного виконання вироблених рекомендацій.

8. За потреби результати моніторингу висвітлюються на семінарах, педагогічних радах або ж ураховуються в подальшому плануванні й програмуванні виховної діяльності.

Для усунення слабкої ланки (виявленої проблеми) у виховному процесі в педагогічному коледжі рекомендується організувати етапи розв'язання проблеми, а саме:

1. Усвідомлення проблеми (наявність її).
2. Визначення проблеми (у чому її сутність, прогноз бажаного результату та терміна вирішення).
3. Очікувані результати (позитив, негатив, супутні перешкоди).
4. Обмеження можливостей (брак часу, ресурсів, можливостей).
5. Збирання інформації про можливі варіанти розв'язання проблеми.
6. Вибір найоптимальнішого варіанту розв'язання проблеми.
7. Упровадження рішення.
8. Оцінка результату.
9. Постановка нової проблеми [251; 252].

Як бачимо, моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою – це система збору, обробки, збереження і розповсюдження інформації про виховну систему на рівні викладача (про рівень розвитку особистості, її просування в системі ключових компетентностей, рівень виховних досягнень студентів, визначення можливостей кожного студента з метою проектування його подальшого розвитку) та на рівні адміністрації (це система внутрішнього керівництва і контролю).

Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою є засобом контролю за передачею соціального досвіду новому поколінню, відповідності фактичних результатів функціонування виховної системи її остаточній меті. Механізм здійснення моніторингу для зіставлення одержаної інформації з міжнародними показниками дає змогу одержати матеріал для оцінювання якості функціонування виховної системи порівняно з іншими країнами [277].

Не менш важливо, як зазначає О. Ляшенко, використовувати дані моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою всередині країни [118, с. 36]. Його результати надають органам управління інформацію про стан виховної системи та її складових, виявляють проблеми, що виникли під час досягнення виховної мети, з'ясовують тенденції розвитку національного виховання для розробки відповідної ефективної освітньої політики.

Тобто моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою є дієвим інструментом управління закладом та засобом забезпечення високої якості виховного процесу.

Чим точніше побудоване оцінювання та повніше враховуються характеристики, тим більш успішним може бути управління виховним процесом. Його можна трактувати як систематичний збір, опрацювання, оцінювання й розповсюдження інформації про функціонування виховної

системи на всіх рівнях для безперервного відстеження її стану та прогнозування розвитку.

Створення інформаційних умов для формування цілісного уявлення про стан виховного процесу, про якісні й кількісні зміни в ньому є основною метою моніторингу його якості в педагогічному коледжі [13]. Ця мета природньо виникає на певному етапі еволюції виховної системи. Її здійснення неможливе без становлення необхідних умов, наявності інтелектуальних, фінансових і матеріально-технічних можливостей самої системи освіти та її структурних компонентів. Величезне значення має усвідомлення суб'єктами цієї системи доцільності розробки реалістичної моделі моніторингу.

Як свідчить аналіз наукової літератури, основними завданнями моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою є такі: 1) розробка комплексу показників, що забезпечують цілісне уявлення про стан виховного процесу, про якісні й кількісні зміни в ньому; 2) систематизація інформації про стан і розвиток виховного процесу в педагогічному коледжі; 3) забезпечення регулярного і наочного представлення інформації про виховний процес, що відбувається в педагогічному коледжі; 4) інформаційне забезпечення аналізу та прогнозування стану і розвитку виховного процесу, вироблення управлінських рішень [1; 13; 68; 277 та ін.]. Завдяки виконанню мети й завдань, моніторинг якості виховного процесу є універсальним за своїми дослідницькими і практичними можливостями механізмом впливу і корекції діяльності суб'єктів управління системою, з чим погоджуються більшість дослідників.

Моніторинг забезпечує опосередкований та безпосередній вплив на якість виховного процесу. Опосередкований вплив пов'язаний із тим, що моніторинг забезпечує управління інформацією, яка необхідна для прийняття рішень, а безпосередній – здійснюють уже ці рішення. Безпосередній вплив забезпечують самі моніторингові процедури.

Так, наприклад, якщо систематично проводиться оцінювання студентами організації виховного процесу, виховної діяльності викладачів, то сам факт здійснення моніторингових процедур забезпечує управлінський вплив. Викладачі починають коригувати свою діяльність відповідно до критеріїв, за якими вони оцінюються.

У таблиці 1.1. наведено основні вимоги до моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі [1; 13; 68; 277 та ін.]:

Таблиця 1.1.

Вимоги до моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою

№ з/п	Вимоги	Характеристика
1	Об'єктивність	Виключення недостовірних результатів, створення рівних умов для всіх студентів
2	Валідність і надійність	Сталість результатів після повторного контролю
3	Систематичність	Відповідна послідовність моніторингу
4	Гуманістичність	Створення сприятливого соціально-психологічного клімату
5	Урахування особливостей учасників моніторингу	Відповідність тестів змісту виховання, підтвердження результатів різними способами

Як видно з таблиці, управління процесом виховання в педагогічному коледжі засноване на усвідомленні особливостей перебігу цього процесу. Для цього служить система моніторингу постійного відстеження перебігу виховного процесу з метою виявлення й оцінювання його проміжних результатів, чинників, а також прийняття рішень щодо його регулювання і корекції [279, с. 14].

На підґрунті особливостей моніторингу, його місця в управлінській діяльності Є. Хриков визначив основні його напрями [251]: 1) моніторинг контексту процесу; 2) моніторинг ресурсів процесу; 3) моніторинг перебігу процесу; 4) моніторинг результатів процесу.

Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі, його механізм у галузі управління освітою – це, насамперед, системна процедура, яка не обмежується контрольною функцією. Безумовно, збирання інформації про стан об'єкта дослідження й умови його функціонування, її аналіз та узагальнення є необхідною умовою проведення моніторингу. Проте його мета і ширша, і глибша. Вона полягає не лише у відстеженні стану певного суб'єкта виховної діяльності, а скоріш спрямована на з'ясування чинників, які потрібні для його розвитку, зміни ситуації тощо. Це має безпосереднє відношення до сфери оцінювання, яке відіграє продуктивну роль у визначенні подальших його змін і розвитку. Тобто констатувальна частина моніторингу – вивчення стану функціонування певного об'єкта дослідження – не є самоціллю, а стає лише передумовою вибору стратегії змін, що необхідні для його розвитку, та пошуку шляхів її реалізації.

Соціальна сутність моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою визначається тим, що він є категорією водночас педагогічною і управлінською, оскільки поєднує принципи управління виховною системою з загальнопедагогічними принципами. Система моніторингу якості виховного процесу підпорядкована ієрархічним зв'язкам виховної системи [13, с. 89]. За цією ознакою систему моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою в Україні можна розглядати на різних рівнях її функціонування, а саме:

- індивідуальному рівні самооцінювання студентами якості власної вихованості, загальноосвітньої і професійної підготовки, суспільної, професійної і життєвої компетентності, досвіду оволодіння алгоритмічними та евристичними способами діяльності, навичками критичного мислення тощо;
- локальному рівні оцінювання вихованості своїх студентів навчальним закладом, досягнення ним поставленої мети в опануванні вимог державного

стандарту відповідного рівня освіти, коригування стратегії його розвитку за соціальними, педагогічними, економічними показниками;

– муніципальному рівні оцінювання місцевими органами управління суб'єктів виховної діяльності (рівня виховних досягнень студентів, кваліфікації і педагогічної майстерності викладачів, компетентності керівників навчальних закладів тощо) та порівняння результатів діяльності власної мережі вищих навчальних закладів;

– районному рівні оцінювання ефективності функціонування місцевої виховної системи, зокрема підпорядкованих органів управління, забезпечення ними державної освітньої політики в регіоні, вибіркоче вивчення ефективності роботи окремих навчальних закладів і органів управління, удосконалення мережі вищих навчальних закладів на підставі аналізу одержаних даних;

– державному рівні акцентованого та узагальненого оцінювання якості функціонування національної системи освіти та порівняння її показників з міжнародними індикаторами і системами, забезпечення єдиної методології державної атестації випускників навчальних закладів, аналіз і порівняння стану реалізації державної політики в галузі освіти різними регіонами України [277; 279 та ін.].

У таблиці 1.2. наведено основні функції моніторингу якості виховного процесу в коледжі:

Таблиця 1.2.

**Функції моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі
в галузі управління освітою**

№ з/п	Функції	Характеристика
1	Інформаційно-оцінювальна	Аналіз ефективності виховного та навчального процесів
2	Пошуково-дослідницька	Вивчення рівня вихованості студентів та рівня виховання
3	Прогностична	Шляхи подальшого розвитку виховного процесу

4	Коригувальна	Поліпшення якості підготовки і виховання студента
5	Формувальна	Формування особистості студента

У таблиці 1.3. представлено типові моніторингові функції кожного організаційного рівня педагогічного коледжу в галузі управління освітою:

Таблиця 1.3.

Типові моніторингові функції кожного організаційного рівня педагогічного коледжу в галузі управління освітою

№ з/п	Рівень організаційної структури	Функція моніторингу
1	Рівень адміністрації	Організація виховного процесу; виконання навчально-виховних планів; виконання поточного та проміжного контролю; використання технічних та програмних засобів у навчально-виховному процесі; проведення вибіркового тестування; організація дозвілля студентів; проведення анкетування студентів і викладачів; складання звіту
2	Рівень викладачів	Поточний тестовий контроль, попереднє тестування; контроль за засвоєнням практичних навичок та умінь; проведення конкурсів, семінарів, олімпіад для студентів; додаткові виховні заходи для студентів
3	Студентський рівень	Оцінювання рівня виховання, виховного середовища
4	Рівень випускника	Анкетування випускників

Як видно з поданих таблиць, об'єктами моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою можуть бути внутрішні і зовнішні характеристики якості виховання як процесу, результату чи виховної системи загалом, тобто зміст виховання, рівень його засвоєння, демографічні показники доступу до освіти, дані кадрового і ресурсного забезпечення виховної системи, економічні індикатори тощо.

Головними об'єктами моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою виступає якість змісту виховання (перебіг процесу), виконання планів виховної роботи (перебіг процесу); якість діяльності викладачів (перебіг процесу); якість управління (перебіг процесу); якість матеріально-технічного забезпечення (ресурси процесу); якість засвоєння навчальних дисциплін (результати процесу); сформованість особистих якостей у випускників (результати процесу); діяльність випускників (результати процесу) [251].

Джерелами інформації в даному випадку виступають статистичні дані і матеріали спеціальних досліджень, результати зовнішнього контролю (незалежного аудиту) діяльності педагогічного коледжу в галузі управління освітою і вивчення рівня виховних досягнень студентів, аналітичні доповіді та оцінки вітчизняних та іноземних експертів, порівняльні дані міжнародних моніторингових досліджень, тестувань, рейтинги виступів українських школярів і студентів на олімпіадах і конкурсах, матеріали державної атестації та акредитації [277; 279 та ін.].

На підставі їх аналізу та узагальнення за наперед визначеними критеріями і нормами готуються щорічні аналітичні доповіді і звіти про якість освіти в Україні як передумова прийняття адекватних управлінських рішень на всіх рівнях управлінських структур і органів державної влади та місцевого самоврядування [68]. Основні напрями моніторингових досліджень якості виховного процесу в галузі управління освітою спонукають адміністрацію педагогічного коледжу відстежувати діяльність викладачів, допомагати вирішувати питання з подолання утруднень щодо здійснення виховного процесу із студентами, тобто коригування отриманих результатів буде здійснюватися не тільки зі студентами, але й з педагогічними кадрами [277].

Оскільки моніторингові дослідження надають різноманітну інформацію стосовно багатьох аспектів виховного процесу, його рівня та якості, рівня вихованості студентів, педагогічної майстерності і професіоналізму

педагогічних кадрів, то їх розглядаємо як обов'язкову і найважливішу складову виховного процесу педагогічного коледжу в галузі управління освітою. У таблиці 1.4. наведено методи моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою:

Таблиця 1.4.

**Методи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі
в галузі управління освітою**

№ з/п	Методи	
1	Методи збору інформації	<ul style="list-style-type: none"> • спостереження; • опитування
2	Методи накопичення і оброблення інформації	<ul style="list-style-type: none"> • статистичне; • шкалування; • рейтингове
3	Методи оцінювання інформації	<ul style="list-style-type: none"> • експертний метод; • аналіз результатів діяльності, • статистичний аналіз
4	Методи використання інформації	<ul style="list-style-type: none"> • підготовка звітів; • планування; • коригування; • попередження; • прогнозування

Спираючись на наукову літературу та враховуючи власний досвід управлінської діяльності вважаємо, що моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою необхідно проводити періодично та постійно. Періодичний моніторинг – це ліцензування, акредитація як зовнішня перевірка педагогічного коледжу. Постійний моніторинг за станом виховного процесу здійснюється директором, дирекцією, відділеннями, кафедрами, методичними та адміністративними комісіями. Він ґрунтується на правовій основі і охоплює, передусім, стан навчально-методичного забезпечення, лабораторну базу, кадровий склад та організацію виховного процесу (ведення поточної документації, виховна робота тощо).

При цьому, для визначення якості виховної роботи педагогічного коледжу в галузі управління освітою необхідно використовувати інструментарій моніторингових досліджень за такими параметрами: проектування та планування виховної роботи, її організація та функціонування, ефективність та результативність. Зазначимо, що ефективність виховного процесу оцінюють у двох значеннях: результативному та процесуальному. Результативність – це рівень досягнення визначених цілей та завдань. Вихідною позицією при визначенні результативності виховної роботи має бути співвідношення її основної мети (підготовка кожного студента до виконання трьох головних ролей у житті – громадянина, працівника, сім'янина) з кінцевою (підвищення якості навчально-виховного процесу) та перспективною метою (розвиток особистості студента). Результативний аспект свідчить, що виховання тим ефективніше, чим більше результати збігаються з поставленими завданнями.

Процесуальне оцінювання полягає в установленні того, наскільки адекватно визначено завдання, зміст виховної роботи, обрано її методи, засоби і форми, ураховано психологічні умови тощо. Не можна судити про ефективність виховання лише за кількістю проведених заходів, отриманих призових місць. Слід мати чітке уявлення про зміни в розвиткові студентів, у їхній свідомості, вихованості. Наприклад, на адміністративному рівні управління в ході моніторингу якості виховного процесу педагогічного коледжу вивчаються: рівень вихованості та загального розвитку студентів; виховна система роботи в академічній групі, коледжі; емоційні реакції студентів на впроваджені заходи, педагогічні вимоги; ступінь задоволеності спілкуванням з педагогом; ступінь і характер взаємодії суб'єктів виховання; моменти напруженості у стосунках студентів і педагогів та їх причини; ступінь узгодженості виховної роботи сім'ї, школи, громадськості та ін.

На рівні управління, який реалізується кафедрами, викладачами, педагогами-організаторами, кураторами при здійсненні моніторингу якості

виховного процесу педагогічного коледжу вивчаються: структура, особливості міжособистісних взаємин; ставлення до навчання в коледжі; характер громадської думки; згуртованість студентів; зовнішні зв'язки; історія колективу; форми дозвілля.

При проведенні моніторингових досліджень розвитку особистості студента слід звернути увагу на спрямованість особистості (потреби, інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, мотиви, установки), характерологічні особливості особистості, культуру поведінки та спілкування, здоров'я та фізичну культуру.

Уважаємо, що при здійсненні аналізу якості виховного процесу в педагогічному коледжі за навчальний рік доцільно відзначити такі аспекти:

1) результати виховної роботи (рівень вихованості, соціалізації студентів, їхньої професійної орієнтованості, конкурентоспроможності);

2) характеристика змін, що відбулися в колективі (розвиток стосунків між учасниками виховного процесу, зміцнення зв'язків і традицій);

3) реалізація поставлених виховних завдань (які завдання розв'язано і як, що і як вплинуло на їх розв'язання, причини невиконання наміченого);

4) аналіз проведеної роботи на пріоритетних напрямках виховної роботи коледжу, результати й організація діяльності, досягнення, недоліки та їх причини.

Зазначимо, що в науково-педагогічній літературі з теорії та методики управління освітою досі немає чітко визначеної класифікації видів моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі. Така ситуація частково пояснюється тим, що жорсткий поділ освітнього моніторингу за різними видами не доцільний [279]. Це також можна пояснити іншими причинами, а саме:

— відкритістю виховної системи, а отже, залежністю результатів її розвитку від багатьох чинників, що не завжди належать до самої системи;

- необхідністю отримання різнобічної інформації для вироблення освітньої політики та прийняття рішень органами державного управління освітою або іншими владними структурами;
- використанням у процесі формування особистості випускника навчального закладу знань і методик, що властиві іншим наукам (психології, соціології, фізіології тощо).

Задля досягнення зазначених цілей проводяться дослідження психологічних особливостей, соціальних умов життя всіх учасників виховного процесу (школярів та їхніх родин, учителів), стану фізичного та морального здоров'я дітей, рівня економічного розвитку суспільства й окремого регіону, а також інших об'єктів. Крім того, не всі види моніторингу в галузі управління освітою, які називаються в літературі, на практиці активно застосовуються, але можна сподіватися, що з часом вони реалізуються, оскільки стратегічне планування в освітній сфері та стійкий розвиток виховної системи потребуватиме різнобічного потужного інформаційного забезпечення для реалізації цих напрямів діяльності.

Уважаємо за доцільне всі види моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою поділити на два типи залежно від того, хто проводить це дослідження. На цьому підґрунті виокремлюють внутрішній та зовнішній моніторинг.

Внутрішній моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою проводять фахівці самої установи (навчального закладу або органу управління освітою) задля поліпшення ефективності адміністрування, активізації виховної діяльності, виявлення прогалин у знаннях студентів, проведенні дослідницької роботи щодо раціональності педагогічної методики тощо. Результати цього моніторингу мають вагу лише при внутрішньому використанні: збір даних про певні характеристики студентів і показники їхнього розвитку; ресурси; конкретні факти порушення технологічності виховного процесу та окремих його етапів, умов тощо. Не всі результати, що отримані під час внутрішнього

моніторингу, після їх аналізу й узагальнення слід оприлюднювати: частину з них використовуватиме керівництво в подальшій роботі [278].

Внутрішній моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою забезпечує:

- об'єктивне оцінювання результатів виховання студентів і продуктивності виховної діяльності;
- об'єктивний аналіз та оцінювання стану виховного простору групи, навчального закладу, взаємовідносин між педагогами та студентами;
- визначення напрямів співпраці викладачів, батьків та студентів та потреб у координації діяльності партнерів коледжу;
- правильний добір і розстановку педагогічних кадрів, залучення до виховної роботи зі студентами високопрофесійних викладачів;
- стимулювання самовиховання студентів, а також педагогічних працівників і батьків.

Зовнішній моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою передбачає збирання, обробку, узагальнення, аналіз важливих даних, що характеризують умови, процес і результати виховної роботи навчальних закладів, незалежними від колективу цих закладів фахівцями в галузі оцінних технологій, співставлення установлених показників виховання з певними стандартами.

Зовнішній моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою здійснюють незалежні спеціальні установи (центри моніторингу, соціологічних досліджень) найчастіше для отримання статистично значущої достовірної інформації, яка є основою освітньої статистики держави. Збір інформації здійснюється переважно за показниками якості ЗСО, що нормативно затверджені й надаються Державному комітетові статистики України, Міністерству освіти і науки України, урядові й іншим відомствам і зацікавленим державним структурам, громадськості як офіційна інформація про результати функціонування виховної системи відповідного рівня [277].

Зовнішній моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою забезпечує:

- об'єктивне оцінювання виховного простору коледжу та ефективності прийнятих управлінських рішень (норм, заходів, програм) щодо організації виховання;
- окреслення кола потреб коледжу та визначення напрямів їх співпраці з іншими соціальними інститутами та інституціями у справі виховання;
- стимулювання росту професійної компетентності педагогічних працівників;
- оцінювання ефективності моніторингу і науково-методичного супроводу процесу виховання;
- отримання об'єктивної інформації про адекватність результатів виховання ресурсам, що вкладаються в організацію виховної роботи;
- визначення перспективних і актуальних напрямів розвитку виховної системи коледжу.

Характерною особливістю будь-якого моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою (як внутрішнього, так і зовнішнього) є те, що він має бути систематичним, планомірним і систематизованим.

Цілі, завдання таких досліджень мають бути оголошеними заздалегідь, результати проаналізованими, узагальненими на відповідному рівні та оприлюдненими. За підсумками таких перевірок керівництво певної установи або підрозділу (рівня) прийматиме відповідні управлінські рішення, спрямовані або на підтримку і поліпшення наявного рівня якості, або на усунення виявлених недоліків.

Крім зазначених зовнішнього і внутрішнього моніторингу, виділяють інші види моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою (див. табл. 1.5.) [13; 68; 126; 128]:

**Види моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі
в галузі управління освітою**

№ з/п	Критерій для класифікації	Види моніторингу
1	За масштабами цілей освіти	– оперативний; – тактичний; – стратегічний
2	За часовою залежністю	– попереджувальний; – поточний
3	За охопленням об'єкта спостереження	– локальний; – вибірковий
4	За рівнями управління навчально-виховним процесом	– керівний; – адміністративний; – педагогічний; – учнівський
5	За формами суб'єкт-об'єктивних відносин	– зовнішній; – взаємоконтроль; – самоаналіз
6	За етапами виховання	– вхідний або вибірковий; – проміжний; – вихідний або підсумковий
7	За частотою процедур	– разовий; – періодичний; – систематичний
8	За організаційними формами	– індивідуальний; – груповий; – фронтальний
9	За інструментарієм, що використовується	– стандартизований; – нестандартизований; – матричний

Аналіз науково-педагогічної літератури з теорії та методики управління освітою дає підстави для уточнення поняття моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, що містить такі елементи:

– вивчення термінології, що використовується в європейських країнах у сфері якості, контролю, оцінювання й акредитації якості, вимог до результатів виховання, визначення рівнів, дескриптів кваліфікації, тобто понятійного поля з погляду орієнтації на якість освіти;

- статистично-орієнтовний аналіз систем забезпечення, гарантії та управління якістю вищої освіти;
- установлення стандарту й операціоналізація: визначення стандартів, операціоналізація стандартів в індикаторах (вимірювані величини), установлення критерію, за яким можна визначити досягнення стандарту;
- збір статистичних даних та оцінювання результатів;
- дії: застосування відповідних виховних заходів, оцінювання результатів заходів відповідно до стандартів;
- визначення професійних профілів і відповідних результатів виховання з погляду вмінь, знань і компетенцій;
- аналіз підходів до проектування результатів вищої освіти;
- статистично-орієнтовний аналіз систем професійної сертифікації випускників вищих навчальних закладів;
- відновлення практики контролю залишкових знань з окремих дисциплін проведенням контрольних робіт або тестування студентів різних курсів;
- вивчення процесів глобалізації професій.

Основними завданнями суб'єктів системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі є такі: довгострокові систематичні спостереження за станом якості виховання; аналіз стану якості виховного процесу та прогнозування його змін [279].

В Україні навчальний заклад I – II рівнів акредитації (коледж) у системі підготовки кадрів став упроваджуватися наприкінці 90-х років XX ст., а точніше, відповідно до ст. 30 Закону України «Про освіту» і Положення «Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневість освіти)», що затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. за № 65.

Наказом МОН України від 30.05.2006 за № 419 «Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах» контроль за навчально-виробничим процесом (п. 4) (поточний, тематичний, проміжний і вихідний контроль

навчальних досягнень учнів, слухачів, рівень їхньої кваліфікаційної атестації) у коледжах організують та здійснюють методисти або заступники директора. У той же час, наявні в державних стандартах переліки форм і періодичності перевірки рівня знань, умінь і навичок професійної кваліфікації учнів, слухачів, визначені засоби кваліфікаційної атестації випускників мають оцінювальний, а не діагностичний характер. Такий підхід ускладнює використання результатів моніторингу виконання державних стандартів профтехосвіти для діагностичної функції, тобто висновків про стан та необхідність змін в освітній політиці.

Затверджені державні стандарти не мають будь-яких кількісних визначень, що дало б змогу забезпечити об'єктивне вимірювання результатів їхнього виконання. Аналіз процесу підготовки державних стандартів дає підстави для твердження, що вони здебільшого формувалися без активної участі сторін, які потенційно зацікавлені результатами в галузі управління освітою. Укладання стандартів здійснювали експертні групи на базі окремих педагогічних коледжів. До складу таких робочих груп, як правило, входили педагогічні працівники, методисти, керівники навчальних закладів, науковці. Державні стандарти затверджує центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки після апробації та погодження з головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин. За таких умов при їх створенні продовжують використовуватися консервативні підходи та ще радянські стереотипи підготовки кваліфікованих працівників. До створення стандартів незалежні експерти, висококваліфіковані фахівці-практики залучаються недостатньо, часто їхня участь у цій роботі фіктивно-номінальна. Як наслідок, професійні функції та компетенції, що встановлюються стандартами, здебільшого визначаються укладачами (переважно працівниками педагогічного коледжу) інтуїтивно, без урахування прогностичних вимог професійної діяльності. Суттєвим недоліком затверджених державних стандартів, який також не дає

можливості ефективно використати їх у процесі моніторингу якості виховного процесу, є їх непридатність для здійснення необхідних порівнянь. У ряді випадків положення окремих стандартів є нереальними для застосування, що також ускладнює їх використання в контексті забезпечення якості роботи педагогічних коледжів [279].

Участь України в інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору висуває на перший план питання якості кадрової, професійної підготовки, яка одночасно вирішується за рахунок структурно-організаційного і змістового компонентів [277, с. 33–34]. Здійснення повноцінних результативних змін у діяльності педагогічного коледжу не можливе без високого рівня науково-методичного забезпечення і творчого підходу педагогічних працівників. Тому питання підвищення їх кваліфікації, удосконалення майстерності, упровадження в масову практику сучасних досягнень психологічно-педагогічної науки та передового досвіду в галузі управління освітою залишається пріоритетним.

Керівництво педагогічних коледжів також обирає форми контролю за якістю здійснення педагогічними працівниками виховного процесу відповідно до їх функціональних обов'язків, планів виховної роботи. Контроль за станом виховної роботи педагогічних працівників у коледжах здійснюють керівник, його заступники, старший майстер і методист, які вивчають стан і якість виконання планів виховної роботи, науково-методичний рівень позааудиторної виховної роботи, проведення професійно-практичної підготовки, організацію індивідуальної роботи зі студентами, упровадження передового педагогічного та виробничого досвіду тощо.

У той самий час, практика засвідчує, що більшість викладачів у педагогічних коледжах не мають базової підготовки, тому виховну роботу зі студентами здійснюють неефективно, методом спроб і помилок, шляхом дублювання досвіду колег, що не гарантує позитивних результатів. Виникає свого роду протиріччя між сучасними вимогами до педагогічної кваліфікації викладачів і фактичним рівнем їхньої підготовки.

Як показало наше дослідження, моніторинг якості виховного процесу, який здійснюється в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, не відповідає вимогам комплексності, точності та системності. Адже розробка та реалізація процедур, що забезпечують надійність та валідність інформації, потребує спеціальної підготовки щодо формування репрезентативних вибірок, методів статистичного аналізу, психометричного аналізу результатів оцінювання тощо. Нині при проведенні моніторингових досліджень якості виховного процесу часто ці аспекти ігноруються через відсутність відповідних знань у працівників, які їх проводять (як правило, методисти або заступники директора). При цьому результати дослідження спотворюються і неправильно інтерпретуються. Тому кардинальною проблемою є підготовка фахівців для реалізації системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах.

Окрім того, в Україні немає єдиної апробованої об'єктивної, вірогідної, адаптованої, репрезентативної системи критеріїв і показників якості виховного процесу в педагогічних коледжах, яка б могла формувати необхідне інформаційне поле для проведення моніторингу якості виховного процесу як у цілому, так і в галузі управління освітою. У педагогічних коледжах України система показників якості виховного процесу є занадто загальною. Вона, на жаль, не включає або подає дуже обмежено: контекстуальну інформацію (дані про кількість студентів у співвідношенні до загальної кількості населення, співвідношення працевлаштування та безробіття, розподіл за статтю та за професіями, дані про потребу в підготовці фахівців певного профілю тощо); показники вхідних ресурсів виховного процесу (фінансові показники, дані про матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення, навчально-методичне забезпечення, інформаційне забезпечення, охоплення вихованням); показники наслідків виховного процесу (дані про результати виховної діяльності студентів, випускників, системні результати, результати на ринку праці тощо).

Орієнтація педагогічного коледжу на досягнення якісно нових

результатів у галузі управління освітою приводить до необхідності перейти від традиційного способу внутрішнього контролю до управління виховним процесом, де контроль є тільки однією з функцій. Інформаційною основою управління виховним процесом є моніторинг якості виховання, що спрямований на отримання оперативної та достовірної інформації про якість результатів виховання, умов досягнення цих результатів і ціни досягнення якісно нових результатів. Моніторинг є цілісним управлінським інструментом, механізм використання якого дозволяє зібрати, зберегти, обробити, поширити інформацію про функціонування виховної системи, визначити її стан і спрогнозувати розвиток. Подальшої розробки потребують система та інструментарій моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою з урахуванням індикаторів і показників, що працюють на основі принципів додатковості й амбівалентності і дозволяють залучити до управління якістю всіх суб'єктів виховного процесу, визначити місце й роль кожного з них у цій взаємодії.

Таким чином, під моніторингом якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою розуміємо *стандартизовану систему кваліметричних методик і процедур, які забезпечують уніфікований підхід до аналізу й оцінювання стану і результатів функціонування та розвитку виховної системи за сукупністю визначених критеріїв (еталонів або стандартів) з метою вироблення управлінських рішень із коригування небажаних диспропорцій на основі аналізу зібраної інформації і прогнозування подальшого розвитку досліджуваних процесів.*

Основні процедури моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою включають якісний і кількісний аналіз, оцінювання стану і результатів тестування, соціологічне опитування: статистичну обробку даних, аналітико-узагальнені висновки і оцінки. Моніторинг дає об'єктивну інформацію для прийняття управлінських рішень щодо вдосконалення виховного процесу та управління

ним, від чого залежить кінцевий результат виховання. Моніторинг повинен здійснюватися на основі критеріїв і показників якості виховання, які відповідають гуманістичній парадигмі, системному, програмно-цільовому характеру досліджень у галузі управління освітою.

Ми виділяємо такі основні напрями моніторингового дослідження якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою: якість виховного середовища (ступінь наближеності системи до поставлених цілей, реалізація педагогічної концепції, ідей, принципів, які лежать в основі виховної системи, відповідність змісту, обсягу та характеру виховної роботи можливостям і умовам педагогічного коледжу, рівень конструктивної діяльності різних суб'єктів виховання з метою оптимізації виховного процесу, інтегрованість виховних впливів, концентрація педагогічних зусиль, загальний соціально-психологічний клімат у коледжі, стиль відношень, самопочуття студента, його соціальна захищеність, внутрішній комфорт), якість управління і реалізації виховного процесу (рівень професійної компетентності суб'єктів управління якістю виховання, упровадження досягнень педагогічної науки і передового досвіду у практику виховання, планування виховної роботи, визначення конкретних цілей і завдань виховної роботи, організація виховної роботи, системи контролю за ходом виховного процесу та аналізом результатів виховної роботи); якість результатів виховного процесу (вихованість та сформованість професійно важливих якостей учителя) та ефективність функціонування виховної системи.

1.3. Концептуальні підходи до моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою

Про необхідність систематичного моніторингу результатів виховного процесу в педагогічному коледжі чимало сказано в роботах як зарубіжних, так і вітчизняних фахівців у галузі управління освітою. Функціонування педагогічного коледжу як вищого навчального закладу з кожним роком зазнає реформаційних впливів, відповідно ускладнюється й управління ним.

Визначальними тенденціями розвитку української освітньої системи стають фундаменталізація, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової, формування у студентів системного підходу до аналізу складних технічних і соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання соціальної та професійної мобільності, бо мобільність сучасного світу породжує соціальну мобільність людини. Технологічні перетворення у виробництві, що йдуть одне за одним, змушують людину постійно перевчатися. Отже, система освіти має готувати людину до можливих професійних і соціальних перетворень. Необхідність підтримання високої конкурентоспроможності на динамічному ринку праці вимагає від людини прагнення до самонавчання, самовиховання і самовдосконалення протягом усього активного трудового життя [244].

Значущість моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою обумовлена внутрішніми і зовнішніми чинниками. До внутрішніх чинників можна віднести: необхідність оцінювання своїх конкурентних можливостей підготовки фахівців; потреба виявлення внутрішніх проблем в управлінні педагогічним коледжем; необхідність мати зворотний зв'язок для визначення стратегії розвитку педагогічного коледжу, забезпечення інформаційних потреб системи управління закладом. До зовнішніх чинників можна віднести потребу в інформації від потенційних споживачів освітніх послуг і роботодавців, необхідність удосконалення освітньої статистики [13; 68; 128].

Головними перешкодами на шляху реформування українських педагогічних коледжів в галузі управління освітою є такі: недосконалість нормативно-правової бази управління виховним процесом; необґрунтованість кількісних і якісних показників оцінювання виховної діяльності педагогічних коледжів; застаріла система діагностики вихованості студентів, відсутність у більшості випадків зворотного зв'язку з випускниками, моніторингу їхніх кар'єр у відповідності з отриманою в педагогічному коледжі спеціальністю; низький рівень ресурсного забезпечення виховного процесу; відсутність у більшості коледжів системи моніторингу якості виховного процесу; невідповідність більшості педагогічних коледжів України прийнятим у міжнародній практиці вимогам інтернаціоналізації виховного процесу [13; 68; 127; 277; 279].

Необхідно зазначити, що до нині не розроблена і не затверджена єдина науково-обґрунтована система критеріїв і показників якості виховного процесу в педагогічних коледжах, так само, як і не існує єдиної загальноприйнятої і затвердженої системи моніторингу якості виховного процесу в галузі управління освітою.

Як свідчить аналіз наукової літератури, в Україні нині існують два підходи до моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою:

1. Для освітніх систем, де функціонують органи державного управління (міністерства та ін.), яким делеговано право виробляти та здійснювати державну політику в галузі вищої освіти. У цьому випадку пріоритети у проведенні моніторингових процедур надаються державним органам або структурам, що фінансуються урядами. Окрім України такий підхід не використовується в жодній із 47 країн-учасниць Болонського процесу. Він не відповідає ні європейським, ні міжнародним рамковим стандартам та рекомендаціям із забезпечення якості вищої освіти.

2. Для освітніх систем, у яких централізованого управління вищою освітою немає. У цьому випадку переважає процес самооцінювання

педагогічних коледжів або громадське незалежне оцінювання їхньої діяльності в цілому (інституційна акредитація) чи навчальних програм (акредитація програми). У цьому випадку централізованої системи управління з забезпечення якості виховного процесу в державі не існує, що відповідає як європейським, так і міжнародним тенденціям [13; 68; 128].

Починаючи з кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст., як у першій, так і в другій системах розпочалися інтеграційні процеси, метою яких є не тільки здійснення контролю з боку держави, а й проведення моніторингових досліджень із метою розвитку, удосконалення і саморегуляції виховної діяльності педагогічних коледжів у галузі управління освітою. Особливо активно ці процеси почали розвиватися на початку ХХІ ст., що пов'язано зі створенням Європейської асоціації з забезпечення якості у вищій освіті (англ. European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) у 2000 році як Мережі для заохочення європейської співпраці у сфері забезпечення якості. У 2004 році Мережа була трансформована в Асоціацію. Важливо відмітити, що ідея Асоціації виникла як результат успішної реалізації Європейського пілотного проекту оцінювання якості у вищій освіті (1994-1995 рр.), який довів цінність обміну досвідом у питанні забезпечення якості. Пізніше цю ідею було закріплено в Рекомендаціях Ради (98/561/EC of 24 September 1998) щодо європейської співпраці в забезпеченні якості у вищій освіті та Болонській декларації від 1999 року. Європейська комісія фінансує діяльність ENQA через грантові механізми від початку її діяльності [278]. Історично до країн, які мають органи державного управління вищою школою, відносяться європейські країни (Німеччина, Франція, а також країни СНД, що прийняли європейські традиції вищої освіти). До країн, у яких переважає процес самоуправління вищої освіти, відносяться, передусім, США, а також ті країни, які почали розбудовувати вищу школу на американський взірець (Філіппіни, Тайвань).

Основна відмінність європейських систем управління вищою освітою від американської полягає в повноваженнях уряду, у формулюванні цілей

управління, у визначенні його найважливіших аспектів, у способах ухвалення рішень і, нарешті, у самій організації освітнього процесу. У країнах із централізованою системою управління акредитацію здійснюють відповідні державні відомства [221]. Наприклад, у Німеччині, де діяльність вищих навчальних закладів регулює Міністерство освіти, з XIX століття існують достатньо сильні традиції державного контролю за вищою школою, а самі професори і викладачі є державними службовцями [230].

У Франції за освітню політику відповідає Міністерство народної освіти, наукових досліджень і технологій. Проте діяльність вищих навчальних закладів оцінюється Національним експертним комітетом, який створений згідно з Законом про вищу освіту й існує з 1984 року. Головне завдання цього комітету полягає в управлінні діяльністю вищих навчальних закладів. Цей національний орган контролю й оцінювання якості вищої освіти підпорядковується тільки Президенту і не залежить від жодних управлінських структур. Експертний комітет регулярно збирає інформацію про діяльність вищих навчальних закладів і щорічно направляє Президенту звіт про свою роботу і про стан вищої школи. Важливо, що у Франції результати університетських перевірок і моніторингу широко публікуються і дають можливість не тільки державі, але й суспільству знати про академічний рівень того чи іншого вищого навчального закладу. Цей механізм яскраво ілюструє централізовану систему французької вищої освіти [222].

У скандинавських країнах (Швеції, Норвегії, Фінляндії) системи моніторингу вищої школи також спочатку здійснювалися урядом. Способи зовнішнього моніторингу в цих країнах відзначаються різноманітністю. У Швеції, наприклад, основний наголос робиться на допомозі вищим навчальним закладам щодо розробки відповідної інфраструктури. У Норвегії основним параметром є моніторинг самого освітнього процесу і навчальних програм, при цьому процес оцінювання проводиться організаціями, фінансово підтримуваними урядом уже після того, як вироблено систему

самооцінювання вищого навчального закладу. У Фінляндії також поєднується незалежний моніторинг та самооцінювання вищих навчальних закладів. Застосовуються і вибіркові перевірки окремих структур з боку зовнішніх спостерігачів. У Данії моніторинг здійснюють зовнішні організації, які фінансуються урядом. При цьому самооцінювання вищих навчальних закладів ґрунтується також на інформації, що надходить не від самого навчального закладу, а від зовнішніх експертів. В Англії моніторинг вищої освіти поступово зміщується від організацій урядового фінансування в бік форм, які можна назвати самооцінюванням. Проте це ще не є процесом, який спеціально проводиться навчальним закладом з метою покращення роботи; самооцінювання в цьому контексті є підготовкою до підтвердження офіційного моніторингу для переконання сторонніх спостерігачів і залучення додаткового фінансування [230].

Як бачимо, у європейських країнах переважає державна система моніторингу якості вищої освіти. Є також чимало ознак її ефективності. У Франції, наприклад, необхідно відзначити існування так званого державного знака якості, яким володіють ті вищі школи, які визнає держава. Вищі навчальні заклади, у яких Міністерство народної освіти здійснює контроль за навчанням, можуть видавати дипломи, «завізовані» Міністерством, що свідчить, за європейськими поняттями, про якість вищої освіти. Цей «знак якості» особливо важливий, оскільки тільки дипломи, що мають таку державну позначку, визнаються в усіх європейських країнах. Державний контроль якості вищої освіти дозволяє деяким французьким вищим школам видавати подвійні дипломи (французький та іноземний).

У цьому плані найбільш прогресивною серед європейських країн система моніторингу ЗВО є у Великобританії та Голландії. Так, у Великобританії за останні роки відбулися певні зміни в системі контролю за університетами. Діяльність Агентства з контролю за якістю викликала зауваження, тому нині для визначення якості, рівня і рейтингу англійські університети звертаються, передусім, у різні суспільні ради

експертів, які здійснюють незалежний аудит. Зазвичай, акредитуються ті ЗВО, які вже мали не менше трьох випусків. При цьому у Великобританії також зросло значення самооцінювання університетів, що проводиться на рівні внутрішньо-університетського управління, спеціально призначеними задля цієї мети посадовцями [222].

Проте у світі є й інші тенденції в розвитку моніторингу і контролю якості вищої освіти. На думку деяких експертів, на початку нового століття має місце тенденція до глибшого розвитку і поширення процесів самооцінювання. Це стосується не тільки країн, що запозичують американський досвід, а й мають еволюціонуючі традиційні системи моніторингу вищої освіти. Так, у Франції нині спостерігаємо тенденцію переходу від моніторингу на принципах централізованого управління до тісно пов'язаного з самим навчальним закладом процесу самооцінювання. У скандинавських країнах, у яких моніторинг завжди був вимогою уряду, цей процес також зміщується в бік самооцінювання. У Фінляндії моніторинг якості вищої освіти все більше зміщується в бік повної відповідальності органів самоуправління навчальних закладів щодо регуляції власної діяльності, при якій уряд виконує допоміжну роль. У Іспанії на основі експериментів, що проводилися протягом певного часу, з 90-х років розпочато впровадження системи моніторингу, що базується на самооцінюванні, де особлива увага надається аналізу освітнього процесу, організації управління ним на рівні університету [68].

Проте найвищого розвитку система самооцінювання університетів досягла у США. Це пов'язано з тим, що джерела управління і контролю в американських університетах інші, ніж в європейських країнах. У США широке розмаїття після середніх (вищих) навчальних закладів поєднується зі значною слабкістю державного контролю за якістю їх роботи. На відміну від країн із державним управлінням на рівні Міністерства освіти або аналогічних йому структур, американська вища освіта контролюється переважно самими навчальними закладами. Департамент освіти у США

ніколи не мав такого значення, як, наприклад, Міністерство освіти в Німеччині. Реальна адміністративна й управлінська влада в американських університетах належить Опікунським радам. Саме цим Опікунським радам адміністрацією штату (де знаходиться університет) доручається здійснювати моніторинг роботи університету. І хоча у 90-х роках намітилося посилення контролю над університетами з боку адміністративного апарату окремих штатів, особливо щодо ліцензування приватних навчальних закладів і освітніх програм, основою моніторингу і контролю якості вищої освіти в Америці, як і раніше, залишається самоуправління [45].

Оскільки основою американської системи самоуправління є бажання поліпшити систему освіти шляхом моніторингу, що проводиться на рівні всього навчального закладу, наведемо декілька способів такого моніторингу.

По-перше, моніторинг через акредитацію навчального закладу за регіонами (їх у США є шість) спеціальними організаціями, що володіють чітко сформульованими стандартами і вимогами до періодичного самооцінювання та оцінювання з боку зовнішніх спостерігачів.

По-друге, моніторинг через спеціалізовану, побудовану на оцінюванні професійного рівня акредитації освітніх програм, що функціонує і як відповідне оцінювання цих програм усередині навчального закладу, проте організується професійною спілкою.

По-третє, моніторинг освітніх програм повністю організоване самим університетом і спрямоване на покращення його діяльності, на можливість перерозподілу ресурсів і освітніх пріоритетів [277; 279].

Складається враження, що організовані самими університетами системи моніторингу уособлюють найпрогресивніші форми самоуправління, а тому найнадійнішою і найдосконалішою системою управління вищою освітою є американська.

Варто зазначити, що важливу роль у США у процесі акредитації програм і спеціальностей вищих навчальних закладів виконують професійні громадські асоціації (медиків, юристів, інженерів та ін.). Уважаючи одним

зі своїх головних завдань підтримку високого престижу своєї професії та компетенції її представників, ці асоціації дуже вимогливо оцінюють і порівнюють результати діяльності вищих навчальних закладів [45].

Така акредитація стимулює проведення різноманітних заходів щодо модернізації змісту освітніх програм, активізації освітнього процесу, широкого використання новітніх технічних засобів навчання.

Як бачимо, порівняльний огляд систем моніторингу якості вищої освіти вищезазначених країн свідчить про те, що є різні підходи до того, яким чином і на яких підставах оцінювати діяльність вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації.

Зрозуміло, що у країнах, які розвиваються, а їхні системи освіти знаходяться на стадії переходу з тоталітарно-ідеологічного регулювання діяльності до демократичного, не слід відмовлятися від адміністративного контролю з боку держави в галузі управління освітою з поступовим поетапним переходом до самооцінювання та, у перспективі, – до громадського моніторингу. Проте нині у вищих навчальних закладах, з одного боку, ще відсутні відділи моніторингу та аналізу, а з другого – у соціальній сфері слабо розвинені професійні асоціації, які б могли виступати як експерти – для цих країн актуальною є повноцінна реалізація потенціалу державного управління.

Аналіз науково-педагогічних джерел та нормативних документів дозволив дійти висновку, що у світовій та європейській практиці моніторингу якості вищої освіти особливе місце посідає акредитація навчальних закладів. Сутність акредитації, як правило, має подвійну спрямованість: на освітні програми (програмна, спеціалізована акредитація) і на ЗВО (інституційна акредитація). Співвідношення між обома типами акредитації в різних освітніх системах вибудовуються неоднаково. В останні роки відмічається зменшення конфронтації між ними, а також тенденція до їх інтеграції.

Пошук потрібного балансу триває, оскільки звичайний інституційний моніторинг у галузі управління освітою не торкається базових складових діяльності ЗВО, а програмне оцінювання обертається для багатьох ЗВО зайвим адміністративним тягарем.

Намітилося зближення базових методичних складових забезпечення якості вищої освіти за допомогою акредитацій, що передбачають: 1) незалежність агенцій і органів; 2) самообстеження (самооцінювання, самосертифікація); 3) зовнішні перевірки; 4) підсумковий звіт; 5) статистичні дані; 6) показники ефективності; 7) залучення роботодавців, випускників, студентів; 8) звіти зовнішніх експертів; 9) внутрішнє оцінювання.

Як бачимо, у більшості країн світу створені та успішно функціонують системи моніторингу якості вищої освіти. Як правило, ці системи є достатньо незалежними від органів управління освітою та продукують об'єктивну інформацію, що може бути основою для коригування стратегії і тактики освітніх політик, порівняльного дослідження результатів функціонування освітніх систем та ефективного забезпечення мобільності студентів і викладачів, самовдосконалення діяльності закладів освіти.

Аналіз досвіду моніторингу якості вищої освіти в зарубіжних країнах показав, що всі країни (і США, і розвинені європейські країни, й Україна) об'єднані бажанням мати якісну вищу освіту, а управління освітніми установами стає більш ефективним. Безумовно, у проведенні акредитації ЗВО США мають багатший досвід. Проте європейські країни, особливо країни Центральної і Східної Європи, а також і Україна, використовуючи американський досвід, доповнюють системи моніторингу якісно новими положеннями.

Оскільки в Україні відсутнє недержавне ліцензування та система акредитації освітніх програм, на чому наполягає Болонська декларація, це дає підставу розпочати роботу зі створення громадської (професійної) незалежної системи акредитації в Україні. Так, на 3-й національній конференції з розвитку освіти та менеджмент-освіти в Україні йшлося про

необхідність створення незалежної громадської акредитації ЗВО та програм післядипломної освіти. Для реалізації зазначеної мети за сприяння Консорціуму з удосконалення менеджмент-освіти в Україні (CEUME) було створено Асоціацію розвитку менеджменту і бізнес-освіти в Україні [279].

Асоціація поставила перед собою такі основні завдання [26]: створення національної моделі якості освіти на основі нормативно-правової бази в Україні, використовуючи підходи і критерії систем акредитації європейських і американських асоціацій (EFMD, EQUIS, AACSB, CEEMAN, IQA); обґрунтування якісних і кількісних показників моніторингу рівня освітніх послуг для різних програм підготовки, перепідготовки, MBA; сприяння впровадженню в діяльність навчальних закладів галузевого стандарту освіти «Засоби діагностики якості вищої освіти»; організація підготовки експертів для проведення процедур експертного моніторингу вишу; створення у складі Асоціації незалежної (громадської) агенції акредитації.

Громадська акредитація спрямована на виявлення можливого максимуму освітнього потенціалу ЗВО, що гарантує інвесторам і споживачам вищий рівень освіти, ніж обіцяє держава. У процесі громадської акредитації використовуються три основні критерії [31]: показники потенціалу ЗВО; спеціалізовані показники; показники особистих досягнень.

Моніторинг потенціалу ЗВО передбачає: позитивну динаміку зростання ресурсів, що необхідні для досягнення місії; визначення ресурсів, які уможливають у майбутньому досягнення поставлених цілей.

Спеціалізовані показники громадської акредитації стосуються змісту навчання і організації навчального процесу. Вони враховують [13]: рівень викладання гуманітарних дисциплін, їх професійне спрямування; співвідношення фундаментальних і спеціальних дисциплін, їх взаємозв'язок; новітні технології і дидактичні ресурси; практичну підготовку, навички та вміння; володіння іноземними мовами, комп'ютерними технологіями тощо. Показники особистих досягнень охоплюють: механізм відбору

абітурієнтів; моніторинг навчальних успіхів; обсяг і структуру навчального навантаження; формування професійної культури майбутнього фахівця; зв'язок із роботодавцями та випускниками; продовження освіти (магістратура, докторантура, додаткова освіта) тощо.

Практика показала, що багато показників, за якими проводиться моніторинг у галузі управління освітою, схожі. Це, як правило, структурні показники, показники академічної успішності, видавнича діяльність, наукові дослідження. Проте останніми роками створені комплексні системи моніторингу, які, на нашу думку, більш прийнятні, об'єктивні. Такі системи містять, наприклад, оцінювання конкурентоспроможності випускників, думку студентів, викладачів, роботодавців про якість підготовки фахівців, організації навчального процесу, оцінювання соціальних умов проживання викладачів і студентів тощо. Головне, на нашу думку, при розробці нових підходів до моніторингу в галузі управління освітою, уникнути формальності процедури оцінювання, зробити його дієвим і об'єктивним. Результати такого моніторингу мають бути доступними широкому колу споживачів освітніх послуг, що в більшості своїй має місце в розвинених країнах Європи і в США.

Зазначимо, що нині існує нагальна необхідність формування внутрішніх систем моніторингу якості вищої освіти у відповідності до «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» ENQA. Проведене нами дослідження показало, що у ЗВО I-II рівнів акредитації немає єдиних підходів до формування таких систем, а «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» у контексті їхнього створення та діяльності невідомі для 90 % респондентів [7].

Ефективний моніторинг якості освіти у ЗВО передбачає впровадження системи менеджменту якості освіти ЗВО, яка відповідає б вимогам та критеріям міжнародного стандарту ISO 9000. Що включає наявність чітких перспектив розвитку ЗВО, обґрунтованість місії стратегічного плану,

поточних планів роботи; конкретність прийнятих рішень, їх зв'язок зі стратегією розвитку навчального закладу, наявністю чіткої системи забезпечення виконання управлінських рішень; відповідність управління ЗВО сучасним тенденціям теорії та практики управління; відповідність структури управління ЗВО стратегії та завданням його роботи; розвиток демократичних засад управління, підвищення самостійності структурних підрозділів ЗВО; постійне вдосконалення управління якістю освіти у вищому навчальному закладі [13; 31; 68; 279].

Зазначимо, що характерним для сучасних ЗВО є те, що частина їх вважає завершеним процес формування внутрішньої системи моніторингу якості освіти після впровадження системи менеджменту якості та отримання відповідного сертифіката ISO. У зв'язку з цим варто зазначити, що стандарт ISO 9000 не є інструментом забезпечення внутрішньої якості ЗВО. Він лише підтверджує наявність у ЗВО системи управління освітою. Значна кількість університетів систему моніторингу зводить лише до збирання даних про академічну успішність студентів, а окремі обмежуються винятково аналізом роботи викладачів.

Як бачимо, вищим навчальним закладам із метою підвищення якості освітніх послуг на основі кращого українського та міжнародного досвіду необхідно впровадити систему самооцінювання, розробити програму управління освітою; розробити систему внутрішнього аудиту якості освіти; упровадити в діяльність навчального процесу галузевий стандарт «Засоби діагностики якості вищої освіти»; створити національну модель якості освіти на основі нормативно-правової бази в Україні, використовуючи підходи і критерії систем акредитації європейських і американських асоціацій (EFMD, EQUIS, AACSB, CEEMAN, IQA); обґрунтувати якісні і кількісні показники моніторингу рівня освітніх послуг для різних програм підготовки, перепідготовки.

Аналіз науково-педагогічних джерел та нормативних документів дає підстави для визначення таких правил результативного моніторингу якості

виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, які полягають у тому, що його ефективність залежить від: 1) рівня орієнтації коледжу на європейські стандарти і рекомендації щодо проведення моніторингу; 2) рівня доцільності, неупередженості, незалежності і прозорості моніторингу якості виховного процесу; 3) упровадження і функціонування системи менеджменту виховного процесу в педагогічних коледжах, яка відповідає вимогам та критеріям міжнародного стандарту ISO 9000.

На нашу думку, можна виділити внутрішні і зовнішні по відношенню до педагогічних коледжів чинники, що визначають необхідність моніторингу якості виховного процесу в них. До внутрішніх чинників можна віднести:

1. Зростання системи вищої освіти (збільшення числа студентів, поява великої кількості нових коледжів, спеціальностей та напрямів підготовки фахівців).

2. Потреба виявлення внутрішніх проблем в управлінні виховним процесом у коледжі. У період переходу до ринкових відносин проблема якості підготовки фахівців стала більш гострою в силу відомих причин: ліквідація державного розподілу випускників; нестійкість ринку праці; скорочення держбюджетного фінансування освітньої і наукової діяльності, зниження мотивації до оволодіння знаннями. Усе це диктує необхідність більш серйозного і виваженого ставлення до вдосконалення методів моніторингу якості виховного процесу педагогічних коледжів у галузі управління освітою. В ідеалі, моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах, організація, планування, контроль, мотивація повинні бути частиною постійного процесу управління цих закладів.

3. Необхідність забезпечення зворотного зв'язку для визначення стратегії розвитку педагогічного коледжу, задоволення інформаційних потреб системи управління виховним процесом у педагогічному коледжі. Удосконалення управління вихованням студентів у коледжах пов'язується з інформаційно-аналітичним супроводом процесу управління. Тому

для ефективного функціонування управлінського сектора педагогічних коледжів потрібна розвинена інформаційна інфраструктура на основі нових інформаційних технологій.

Реалізувати завдання отримання системної, оперативної та надзвичайно надійної інформації дозволяє моніторинг як інформаційна система регулярного відстеження, аналізу, прогнозування стану та розвитку вищого навчального закладу. Така організація моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою дозволяє не тільки мати оперативну інформацію про різні сторони функціонування об'єкта, а й розглядати їх у динаміці, визначати тенденції, закономірності розвитку. Вона може бути використана при реалізації кожної з управлінських функцій. «Слід підкреслити, що моніторинг як такий не є управлінською функцією, він лише дає об'єктивне уявлення про стан і розвиток системи освіти і дозволяє виробити науково-обґрунтовані та практично значущі рекомендації для ефективного здійснення управління» [279].

Слід визнати, що робота з розробки системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою ведеться повільно. Серед причин можна назвати:

- інерційні очікування керівників педагогічних коледжів відносно того, що моніторинг якості виховного процесу повинен бути організований централізовано державними органами управління освітою;
- фінансові і матеріально-технічні труднощі, які пов'язані з додатковими витратами щодо забезпечення моніторингу якості виховання;
- відсутність апробованих, визнаних ефективними методик, інструментарію, єдиної методології здійснення моніторингу якості виховного процесу.

Пропонуючи концептуальні підходи до моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, необхідно враховувати деякі особливості, що властиві як самому моніторингу, так і кінцевому продукту виховної діяльності коледжу. Огляд наукової літератури [42; 59; 68 та ін.] показує,

що таких особливостей фахівцями виділяється досить багато. Усі дослідники єдині в тому, що основна специфіка й одночасно складність полягає в необхідності зіставлення якості результатів виховного процесу педагогічних коледжів.

Так, В. Горб [51, с. 35] серед істотних особливостей моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі називає відносну тривалість його виконання, відстроченого виявлення результативності і залежність результатів від умов майбутньої роботи і життя випускника. Такої ж думки дотримується К. Цейкович [259, с. 63] і зазначає, що при моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою необхідно враховувати і той факт, що якість виховання студентів залежить від їхньої особистості (уроджені здібності і таланти, ставлення до виховних впливів тощо), оскільки у виховному процесі бере участь велика кількість осіб, і всі вони так чи так впливають на кінцевий результат. При цьому оцінити вплив кожного суб'єкта виховного процесу, так само як і порівняти результати їхньої праці, неможливо. Це пов'язано з особливістю педагогічної праці. Як відзначає С. Набойченко, між витратами знань на «вході» виховного процесу і обсягом знань «на виході» немає однозначної відповідності. Ця особливість значно ускладнює точне оцінювання інвестицій у людський капітал, тому досить складно співвіднести віддачу від виховання студентів з обсягом витрат на нього. Це теж необхідно враховувати при моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою [133]. Зокрема Я. Яхнін, оцінюючи результативність виховного процесу у вищій школі, серед інших називає таку його особливість, з якою не можна не погодитися: невіддільність від джерела надання послуги. Студенти виховуються не «взагалі», а в конкретному закладі. Кожен педагогічний коледж представляє унікальну, постійно змінювану виховну систему, яку неможливо дублювати [279, с. 42].

Деякі науковці вважають, що здійснювати моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою необхідно

тільки за кінцевим «результатом». На нашу думку, цього недостатньо для цілісного моніторингу діяльності педагогічного коледжу. Такий підхід, «орієнтований» лише на один із можливих способів оцінювання вищого навчального закладу. При формуванні нових соціально-економічних відносин саме цілісна система моніторингу виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою набуває принципово нового змісту, оскільки в умовах конкуренції головним чином вона визначає напрям зусиль, їх масштаб і можливі результати.

На нашу думку, моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою слід проводити не тільки за результатами оцінювання якості підготовки фахівців, а й на підставі оцінювання якості самого виховного процесу.

Перераховані підходи дійсно ускладнюють моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, тому, створюючи систему моніторингу, необхідно виділяти найбільш суттєве, важливе, значуще, з одного боку, і загальне – з іншого.

Проведений нами аналіз наукової літератури з теорії та методики управління освітою показав, що основними концептуальними підходами, які дозволяють реалізувати гуманістичні ідеї в сучасній виховній практиці, на які необхідно спиратися для створення системи ефективного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, є особистісно орієнтований, діяльнісний, системний, програмно-цільовий підходи. У той самий час ученими В. Лазаревим, М. Поташником, П. Третьяковим, Є. Хриковим та ін. відзначається необхідність розробки методологічних підходів, що є специфічними для моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах. Такими підходами є системний, результативний, синергетичний, комунікаційно-діалогічний, культурологічний, особистісно орієнтований.

Ми погоджуємося з позицією вітчизняних учених, що розробка проблем моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах

ґрунтується на методології системного підходу. Цей підхід достатньо розкритий у роботах В. Беспалька, Г. Єльнікової, Ю. Конаржевського, Н. Кузьміної, М. Поташника, П. Третякова, Є. Хрикова та ін. Він широко використовується в дослідженнях з управління різними соціальними явищами і процесами.

Крім того, системний підхід передбачає: глибоке усвідомлення загальних цілей і завдань виховання, які регламентуються директивними державними документами; реалізацію основних принципів виховання; усебічне вивчення особистості студента (рівня вихованості, потреб, попиту, інтересів); визначення на основі вивчення особистості студента конкретизованих цілей і завдань виховної роботи; організацію взаємодії джерел організованого впливу: сім'ї, педагогічного і студентського колективу, громадськості; визначення пріоритетних напрямів виховної роботи; використання оптимальних методів і форм виховання; створення умов ефективності виховної роботи; кваліфіковане управління виховною системою; аналіз результатів виховання.

Системний підхід дозволяє встановити рівень цілісності адаптивної виховної системи, ступінь взаємозв'язку і взаємодії її елементів, підпорядкованість цільових орієнтирів у діяльності підсистем різного рівня в галузі управління освітою [73]. Цей підхід розширює об'єкти, що підпадають під моніторингові процедури в галузі управління освітою, об'єднуючи їх у три основні категорії:

- категорія, що містить ресурсні аспекти, тобто ресурси (фінансові, людські тощо), що їх вкладають у виховний процес;
- категорія, яка об'єднує аспекти, що стосуються безпосередньо виховного процесу;
- категорія, до якої входять об'єкти, що належать до результатів виховного процесу.

У межах зазначеного питання будемо розглядати значення системного підходу в теорії та практиці здійснення моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

Результативний підхід передбачає моніторинг лише тієї категорії об'єктів у галузі управління освітою, що безпосередньо належать до результатів виховного процесу.

Синергетичний підхід припускає облік природовідповідної самоорганізації об'єкта [277].

Комунікаційно-діалогічний підхід орієнтує на взаємодію всіх суб'єктів (об'єктів), що знаходяться в рівноправних взаєминах із досягнення прогнозованих кінцевих результатів виховного процесу [68].

Культурологічний підхід припускає об'єднання в цілісному безперервному виховному процесі спеціальних, загальнокультурних і психолого-педагогічних блоків знань із конкретних наукових дисциплін, загальнолюдських і національних основ культури, закономірностей розвитку особистості [42].

Особистісно орієнтований підхід регламентує облік природовідповідних особливостей кожної особистості, створення умов для більш повного розкриття здібностей і можливостей з урахуванням зони найближчого розвитку [21].

Активне засвоєння суспільно-історичного досвіду студентами забезпечує діяльнісний підхід, а цілісність цього досвіду зумовлює системний підхід в організації виховного процесу у вищих навчальних закладах (педагогічних, технічних, економічних тощо).

Розглянуті основні теоретичні положення і концептуальні підходи досліджуваної проблеми дозволяють зробити уточнення і виділити, окрім вищезазначених, такі підходи до моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, як нормативно-дидактичний і соціально-маркетинговий. Особливістю нормативно-

дидактичного підходу (І. Волкова, С. Іванов, Г. Ковальова, С. Сакаєва, Г. Скїк тощо) є його орієнтація на:

- нормативні цілі виховної діяльності педагогічного коледжу;
- рівень вихованості студентів як головний результат, що вимірюється за допомогою різних кваліметричних засобів [279].

Цей концептуальний підхід відбиває характеристики якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, що можуть бути виявлені на основі об'єктивних критеріїв і кількісних показників. Його недоліком, на наш погляд, є відсутність уваги до таких показників результативності виховного процесу, як рівень духовно-морального розвитку студентів, соціальна компетентність, громадянські якості.

Соціально-маркетинговий підхід (А. Афанасьєва, Г. Ільїн, І. Клейман, С. Козлова, М. Поташник, А. Севрук та ін.) дозволяє розглядати найважливіші показники моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою з точки зору: задоволеності споживачів станом виховання в закладі; ступеня участі різних соціальних партнерів у розробці і реалізації освітньої політики коледжу, у системі співуправління ним; суб'єктивного і об'єктивного іміджу педагогічного коледжу; наявності перспективної мети; вступу випускників до педагогічних коледжів (для загальноосвітніх закладів) і їх подальше працевлаштування.

Перевагами соціально-маркетингового підходу є широке і багатоаспектне осмислення виховного результату, його облік, особливості замовників спектру наданих педагогічним коледжем послуг. Недоліком цього концептуального підходу, на наш погляд, є деяка відірваність від вимог державного стандарту й інших чинних нормативів, визначена розпливчатість результатів виховної діяльності, складність їх кількісного оцінювання в галузі управління освітою.

У практиці вищої школи застосовується також і прагматичний підхід, згідно з яким під якістю виховної діяльності педагогічного коледжу в галузі

управління освітою розуміється її відповідність державним стандартам, акредитаційним, атестаційним вимогам, потребам держави, виробництва.

Сучасні тенденції розвитку моніторингу у світі засвідчують перевагу комплексного підходу у виборі об'єктів моніторингових процедур: міжнародна спільнота розуміє необхідність обов'язкового розгляду такої категорії об'єкта як контекст, оскільки жодна виховна система функціонує не окремо, а є продуктом впливу складних історичних процесів і чинників навколишнього середовища. Тому моніторинг на сучасному етапі обов'язково передбачає аналіз демографічних, соціальних та економічних аспектів [13; 31; 42; 279].

Проведений теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури з теорії та методики управління освітою дозволяє дійти висновку і визначити таке правило результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах, яке полягає в тому, що результативний моніторинг повинен здійснюватися на основі, перш за все, комплексного, особистісно орієнтованого і системного підходів.

Огляд вітчизняних і зарубіжних підходів до розробки і впровадження системи моніторингу показав, що результативний моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою повинен реалізовуватися з урахуванням таких загальних принципів: принцип узгодженості нормативно-правового, організаційного та науково-забезпечення його складових частин; принцип об'єктивності одержання та оброблення інформації, що передбачає максимальне уникнення суб'єктивних оцінок, урахування всіх результатів, забезпечення однакових умов у процесі перевірки якості підготовки для всіх учасників дослідження; принцип комплексності дослідження різноманітних аспектів виховного процесу, оброблення та аналізу одержаних результатів; принцип безперервності і тривалості спостережень за перебігом виховного процесу; принцип своєчасності отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість виховного процесу; принцип перспективності

запланованих моніторингових досліджень, їх спрямування на розв'язання актуальних завдань розвитку педагогічного коледжу; принцип рефлексивності, що проявляється у відображенні якості результатів виховної діяльності, здійсненні самооцінки і самоконтролю; принцип гуманістичної спрямованості моніторингу через створення обстановки доброзичливості, довіри, поваги до особистості, максимально сприятливих умов, позитивного емоційного мікроклімату (неможливість використання результатів досліджень з метою будь-яких репресивних дій); принцип відкритості та оперативності доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості.

Реалізація кожного принципу на різних рівнях здійснення моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, як зазначає Т. Лукіна, має особливості, що обумовлені цілями і завданнями кожного рівня, метою проведення окремого дослідження. Оскільки педагогічний процес має цілісний характер, то його спостереження та оцінювання передбачає комплексне всебічне вивчення різних складових, використання комплексу критеріїв, способів і методів моніторингу.

Це дає підстави для визначення наступного правила результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, яке полягає в тому, що результативний моніторинг повинен спиратися на такі принципи: принцип узгодженості, принцип об'єктивності, принцип комплексності та перспективності, принцип рефлексивності, принцип гуманістичної спрямованості, принцип відкритості та оперативності. Додатково пропонуємо доповнити зазначений перелік принципом корисності, який передбачає, що моніторингове дослідження задовольняє інформаційні потреби цільових користувачів.

Формування правового поля для моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою в Україні розпочалося порівняно нещодавно. Однак упродовж цього часу прийнято чимало документів, у яких задекларовано прагнення створити таку систему.

Так, «Національна доктрина розвитку освіти», що затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. за № 347/2002, серед пріоритетних завдань державної політики щодо управління вищою освітою визначає моніторинг самого процесу, моніторинг його якості, а розвиток усеохоплюючої системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою на всіх рівнях заплановано через застосування інформаційно-комунікаційних технологій у системі освіти [279].

У квітні 2009 року колегією МОН України було прийнято рішення про запровадження в усіх ЗВО моніторингу якості освітніх послуг. Було розроблено проект типового положення про Центр моніторингу якості освітніх послуг вищого навчального закладу. Такий Центр мав з'ясовувати думки викладачів, співробітників і студентів про складові і форми навчального процесу, науково-дослідну роботу, принципи організації та адміністрування діяльності ЗВО, проводити моніторинг поглядів академічної спільноти, а також забезпечувати фахове опрацювання отриманих даних із використанням інформаційних технологій. Центр мав підпорядковуватися ректорові та вченій раді ЗВО і не мав незалежного статусу.

Починаючи з 2010 року, проблема оцінювання якості освіти визначається як одна з найважливіших у державних програмних документах. Так, у Програмі економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» першою причиною проблем в освіті названо відсутність єдиної системи управління освітою та її моніторингу, а до необхідних кроків щодо підвищення якості й конкурентоспроможності освіти віднесено таке: розроблення національної системи оцінювання якості освіти; створення незалежних кваліфікаційних центрів, у тому числі для підтвердження кваліфікації в європейській системі стандартів; стимулювання створення незалежних національних рейтингів шкіл, професійно-технічних і вищих навчальних закладів [277].

В Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р.) наголошено на потребі залучення громадськості до підготовки та реалізації основних заходів щодо реформування системи освіти, урахування пропозицій громадських організацій із цих питань; запровадження, починаючи з 2011 року, національної системи моніторингу рівня якості освіти та забезпечення участі української сторони у відповідних міжнародних моніторингових дослідженнях; розроблення плану заходів щодо впровадження єдиної інформаційної системи управління освітою.

У проєкті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки (далі – Національна стратегія розвитку освіти), яка була оприлюднена на III Всеукраїнському з'їзді працівників освіти 28 жовтня 2011 року, одним із ключових напрямів державної освітньої політики визначено здійснення національного моніторингу системи освіти, а також подальше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти як передумови забезпечення рівного доступу до навчання у вищій школі. Серед механізмів реалізації Національної стратегії розвитку освіти передбачено підготовку низки нових законодавчих та нормативно-правових актів і вдосконалення нині чинних, зокрема з питань управління освітою на всіх рівнях та проведення моніторингу її якості. Ще одним механізмом реалізації Національної стратегії розвитку освіти визначено створення системи інформаційно-технологічного забезпечення моніторингу освіти. Також у Національній стратегії розвитку освіти окреслені засадничі принципи та напрями забезпечення моніторингу якості освіти в Україні, а саме: розроблення її Концепції; проведення фундаментальних та прикладних досліджень у галузі методології педагогічних вимірювань, оцінювання результативності управління освітньою політикою; розроблення моделі проведення моніторингових досліджень для різних рівнів управління (місцевого, регіонального, національного рівнів); розроблення системи показників якості освіти

на національному рівні, які відображають умови, процеси та освітні результати; здійснення моніторингу якості ресурсного забезпечення освітніх процесів та результатів; участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (TIMSS, PISA, PIRLS тощо); створення розгалуженої мережі регіональних центрів моніторингу якості освіти; модернізація та оновлення системи освітньої статистики; забезпечення населення, органів управління, навчальних закладів достовірною інформацією про умови і результативність функціонування освітньої галузі на різних її рівнях; оприлюднення результатів моніторингу системи освіти, зокрема засобами інформаційно-комунікаційних технологій [279].

Однак практичні дії МОНУ в питаннях унормування створення та функціонування національної системи моніторингу якості освіти виявилися протилежними. Так, 14 грудня 2011 року Кабінетом Міністрів України був ухвалений «Порядок проведення моніторингу якості освіти». За відсутності очікуваної Концепції національної системи моніторингу та оцінювання якості освіти, законодавчого врегулювання цих процесів, усупереч існуючій міжнародній практиці та стандартам і рекомендаціям ENQA функції щодо визначення напрямів проведення моніторингу, затвердження плану заходів його реалізації та здійснення контролю за їх виконанням покладено на МОНУ. Було встановлено, що моніторинг має проводитися на локальному, регіональному та загальнодержавному рівнях шляхом опитування різних груп респондентів, тестування, збирання статистичних даних про стан системи освіти і вивчення документів навчальних закладів, органів управління освітою. Передбачено, що результати проведених досліджень повинні доводитися до відома органів управління освітою та громадськості, а також ураховуватися МОНУ у процесі формування та реалізації державної політики в галузі освіти. Проведення моніторингу покладено на Державну наукову установу «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти», у той час, коли в системі Міністерства функціонують спеціалізовані державні установи – Український

центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО) та Державна інспекція навчальних закладів, установчими документами яких передбачено здійснення моніторингу якості освіти.

Ухвалення цього документа засвідчило, що розуміння процесу та системи моніторингу якості освіти в його розробників загалом обмежене, а на моніторинг покладаються лише контрольні функції. На жаль, у документі не враховано навіть ті перспективні напрями забезпечення моніторингу й оцінювання якості освіти, які були закладені у проекті Національної стратегії розвитку освіти. Зокрема, не визначено чіткі етапи розроблення Концепції національної системи моніторингу якості освіти; не передбачено, у яких міжнародних порівняльних дослідженнях Україна братиме участь; не визначено конкретних шляхів достовірного інформування населення, органів управління, навчальних закладів щодо умов і результативності функціонування освітньої галузі на різних її рівнях та оприлюднення результатів моніторингу якості освіти; не окреслено технології розроблення моделі проведення моніторингових досліджень для різних рівнів управління та системи показників якості освіти; не передбачено залучення громадськості до його проведення, гарантування механізмів відкритості моніторингових процедур, участі у проведенні моніторингу незалежних агенцій, роботодавців, соціальних партнерів, замовників і споживачів освітніх послуг та ін.

На жаль, жодним нормативним чи (або) програмним документом не передбачено формування незалежних центрів оцінювання якості освіти, сертифікації випускників ЗВО, найманих працівників, інших фізичних осіб, які виявляють бажання підтвердити свою кваліфікацію, що набута у процесі практичної діяльності та неформального навчання. Натомість чинні нормативні документи орієнтовані на централізацію моніторингової діяльності органами управління освітою, що знецінює її роль і значення, веде до жорсткого посилення адміністративного контролю за функціонуванням навчальних закладів, педагогічних колективів, їхніх керівників.

Як бачимо, незважаючи на велику кількість документів, у яких декларується намір розробити і впровадити систему моніторингу якості освіти, жоден із них не був утілений у життя. Ці наміри не відображені належним чином у проекті Національної стратегії розвитку освіти, у Постанові Кабінету Міністрів України за №1283 від 14.12.11 р. «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти». У розробників вищеназваних нормативних документів відсутнє адекватне сучасним вимогам уявлення про стратегію, сутність, технологію і методологію здійснення моніторингу якості освіти. Тому чинні нормативні документи суперечать стандартам і рекомендаціям ENQA, мають чітко виражений амбівалентний характер, не враховують кращий зарубіжний та вітчизняний досвід здійснення моніторингових процесів і, власне, дискредитують саму ідею ефективної моніторингової діяльності.

Виходячи зі сказаного вище, нині в Україні основними джерелами інформації для отримання даних, що їх можна використати під час моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах, є такі: державна атестація випускників коледжів; результати контрольних замірів знань; ліцензійного та акредитаційного процесів; інспектування закладів освіти, самооцінювання їхньої діяльності; відгуки випускників та роботодавців про ефективність підготовки фахівців (наказ МОН України за № 419 від 30.05.2006 «Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах контроль за навчально-виробничим процесом» (п. 4)).

Державну атестацію осіб, які закінчують педагогічні коледжі, чинне законодавство визначає як установлення відповідності освіти, яку отримала особа, вимогам стандартів вищої освіти після закінчення навчання за напрямом, спеціальністю. Однак, державні стандарти вищої освіти в Україні відсутні. Тому державна атестація в такому випадку є лише декларацією намірів, і на практиці перетворюється у формальний процес,

коли результати навчання випускників оцінюють здебільшого викладачі, які це навчання здійснювали.

Формальна присутність на засіданнях кваліфікаційних чи екзаменаційних комісій представників інших педагогічних коледжів, органів управління освітою чи навіть роботодавців реального впливу на якість моніторингу не має.

Державні екзамени, що є однією з форм державної атестації для осіб, які закінчили коледжі, проводяться за завданнями (екзаменаційними білетами), що складені відповідними кафедрами (предметними або цикловими комісіями) згідно з навчальними програмами. Тобто для оцінювання якості та результативності навчального процесу контрольнo-вимірювальні матеріали готують структурні підрозділи педагогічних коледжів, які інституційно відповідають за забезпечення належної якості підготовки. Як наслідок, більшість завдань, що є в екзаменаційних білетах (тестах), спрямована на перевірку масиву знань, а не когнітивних чи професійних навичок, які мають бути сформовані у процесі навчання.

За умови широкого доступу до Інтернет-ресурсів, появи великої кількості підприємницьких структур, що надають послуги з написання дипломних робіт, загального зниження рівня вимогливості до випускників утратила своє значення система захисту дипломних робіт як форма оцінювання рівня знань випускників. Суттєво принижує роль і значення державної атестації закритість її результатів від громадськості. Вищі навчальні заклади України на своїх web-ресурсах не публікують подібну інформацію, що не дає можливості громадянському суспільству робити власні висновки про виховну роботу як конкретного закладу, так і всієї системи вищої освіти.

Аналогічною є ситуація з контрольними зрізами знань студентів, що проводяться як на загальнодержавному рівні, так і на рівні закладів освіти. При цьому необхідно зважити ще й на наявність у системі української вищої освіти корупційних явищ у процесі оцінювання знань студентів. Так,

за даними дослідження, що проведене Фондом «Демократичні ініціативи» у 2011 році на тему «Корупція у вищих навчальних закладах», 74,6 % студентів вважають, що прояви корупції поширені під час складання іспитів та заліків, 23,3 % – під час захисту дипломних робіт. Серед респондентів 75 % корупційними діями вважають отримання грошей від студентів в обмін на оцінку, зарахування практики тощо [7].

Як бачимо, існуючий у системі вищої освіти України моніторинг навчальних досягнень і вихованості студентів та випускників не відображає реального стану справ. Через недосконалість існуючих методик і процедур моніторингу, низьку якість контрольновимірjuвальних матеріалів, відсутність чіткої системи оцінювання інформація про результати навчання не є об'єктивною та валідною. Зважаючи на це, таку систему оцінювання недоцільно використовувати в моніторингу якості виховного процесу.

Окрім того, ліцензування та акредитація в Україні здійснюються з 2003 року, і, за висновками багатьох експертів, суттєвого впливу на поліпшення якості освітньої, а тим більше виховної діяльності вони не мають. Про це, насамперед, свідчать загальні дані про якість вищої освіти в Україні. Так, за даними НАПНУ, лише 51% випускників закладів університетського рівня де-факто затребувані роботодавцями. Поступаючись у багато разів за обсягом валового внутрішнього продукту, Україна готує більше студентів у ЗВО різних рівнів акредитації, ніж Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Іспанія та ін. країни. Незважаючи на те, що вищі навчальні заклади успішно проходять ліцензування та акредитацію, вони не можуть забезпечити належну якість освітніх і виховних послуг. Одна з найбільш вагомих причин, що спотворюють сутність та зміст акредитації в українських умовах, – підпорядкування органу акредитації МОНУ, що суперечить усталеній практиці в європейській освітній системі. Крім того освіта, особливо вища, стає більш масовою. Це, у свою чергу, зумовлює проблему можливої девальвації академічних стандартів, перетворення цієї освітньої галузі в своєрідний додаток до господарського комплексу.

Проблема моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою актуалізується і тому, що в умовах розвитку демократичного суспільства постає гостра вимога до закладів освіти ставати відкритими та підзвітними громадянському суспільству з погляду результатів своєї діяльності.

Ці факти дають підстави для висновку про низьку ефективність вітчизняної системи ліцензування та акредитації педагогічних коледжів. Зрозуміло, що за таких умов використовувати результати ліцензійного та акредитаційного процесів як джерело даних для системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою недоцільно. Аналогічні висновки можна зробити також і про систему державного інспектування педагогічних коледжів, самооцінювання їхньої діяльності, які є невід'ємною складовою ліцензійного та акредитаційного процесів. Вважається, що нині в Україні існує невідповідність існуючих акредитаційних вимог практиці діяльності закладу освіти, а сам моніторинг має однобічний характер і лише частково відповідає критеріальним вимогам міжнародної практики.

Як бачимо, система вищої освіти України, порівняно з іншими освітніми галузями, практично не забезпечена надійними, об'єктивними та достовірними джерелами даних для використання їх у формуванні результативної системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

Зробити таке порівняння без функціонування результативної системи моніторингу якості освіти неможливо. Однак головною причиною актуалізації проблеми результативного моніторингу якості виховного процесу є усвідомлення того, що у країні мали і мають місце суттєві стратегічні прорахунки у визначенні змісту та основних напрямів освітньої політики на різних рівнях управління освітньою системою. У свою чергу, поява таких прорахунків зумовлена незадовільним рівнем інформаційного забезпечення процесу управління, що не дає можливості прогнозувати

динаміку та основні тенденції в розвитку освітньої системи, готувати науково обґрунтовані рекомендації щодо прийняття ефективних управлінських рішень із метою поліпшення ефективності функціонування освітньої галузі.

Проблема оцінювання якості виховного процесу в педагогічному коледжі зумовлює необхідність розробки відповідної системи моніторингу в галузі управління освітою. Лише така система може формувати надійне інформаційне поле, аналіз даних якого і допоможе відстежувати реальну ситуацію у виховній діяльності педагогічних коледжів, прогнозувати їх розвиток, приймати оперативні управлінські рішення щодо коригування визначених стратегій.

Досягти необхідного рівня якості виховного процесу в педагогічному коледжі, що задовольняє вимогам усіх зацікавлених сторін (у цій роботі – коледжу і самого студента), можна за допомогою створеної, упровадженої і сертифікованої третьою стороною системи менеджменту якості (СМЯ).

Ми вважаємо, що педагогічним коледжам з метою підвищення якості виховного процесу на основі кращого українського та міжнародного досвіду необхідно здійснити систему самооцінювання, розробити систему моніторингу якості виховного процесу, запровадити внутрішній аудит якості виховного процесу, реалізувати в навчальному процесі галузевий стандарт «Засоби діагностики якості вищої освіти». Це дає підстави для визначення наступного правила результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, яке полягає в тому, що результативний моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах передбачає систему постійно діючого моніторингу якості виховного процесу, яка відповідає вимогам точності, надійності, валідності.

Окрім того, у відповідності до наданого нами визначення якості виховного процесу в педагогічному коледжі виділяють ще одне правило, яке полягає в тому, що результативний моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою повинен здійснюватися системно і комплексно на всіх етапах організації виховного процесу.

Таким чином, узагальнення концептуальних підходів до моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою дозволив визначити основні правила результативного моніторингу якості виховного процесу педагогічних коледжів:

1. Педагогічні коледжі повинні орієнтуватися на європейські стандарти і рекомендації щодо проведення моніторингу.

2. Педагогічні коледжі мають упровадити систему менеджменту якості виховного процесу, яка відповідає вимогам та критеріям міжнародного стандарту ISO 9000.

3. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах має бути доцільним, неупередженим, незалежним і прозорим.

4. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах має здійснюватися на основі, перш за все, комплексного, особистісно орієнтованого і системного підходів.

5. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах має спиратися на принцип узгодженості, принцип об'єктивності, принцип комплексності і перспективності, принцип рефлексивності, принцип гуманістичної спрямованості, принцип корисності, принцип відкритості та оперативності.

6. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах має передбачати запровадження системи постійно діючого моніторингу якості виховного процесу в коледжі, яка відповідає вимогам точності, надійності та валідності.

7. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах має здійснюватися системно і комплексно на всіх етапах виховного процесу.

Тому нині для сучасної освітньої системи особливої актуальності набуває питання про визначення науково обґрунтованих критеріїв і показників результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, чому присвячений наступний параграф.

РОЗДІЛ II.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ В ГАЛУЗІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

2.1. Діагностичний інструментарій моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою

Нині для сучасної освітньої системи особливої актуальності набуває питання про визначення науково-обґрунтованих критеріїв і показників результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

Вивчення питання про критерії в педагогічних дослідженнях показало наявність декількох основних аспектів до їхнього розуміння. У використанні понять «критерій» та «показник» в основу було покладено їх тлумачення в енциклопедичній і спеціальній літературі.

Критерій виражає мірило для визначення, оцінювання предмета або явища, узяті за основу класифікації ознаку, за якою відбувається оцінювання, порівняння педагогічних явищ, процесів. Якісна сформованість, ступінь вияву критерію виражається в конкретних показниках. Критерій за своїм обсягом є більш широким поняттям, ніж показник, а останній характеризується рядом ознак. Показник, як компонент критерію, є типовим та конкретним виявом сутності якостей процесу чи явища, що підлягає вивченню [216].

Необхідно зазначити, що до нині не розроблена і не затверджена єдина науково обґрунтована система критеріїв і показників якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою так само, як і не існує єдиної загальноприйнятої і затвердженої системи моніторингу цього процесу.

У зв'язку з цим важливе значення для формування результативної системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою мають об'єктивні критерії й показники його функціонування. Такі критерії й показники (індикатори) повинні давати повне уявлення про функціонування і розвиток як виховного процесу в цілому, так і його окремих складових.

Зарубіжний досвід використання індикаторів у галузі управління освітою свідчить про обов'язковість для останніх таких характеристик:

1. Індикатори мають бути кількісними, хоча й значити більше, аніж просто числовий вираз.

2. Вони мають передавати узагальнену інформацію про важливий аспект функціонування виховного процесу.

3. Індикатори передбачають інформування всіх зацікавлених учасників виховного процесу – студентів, батьків, викладачів, адміністрації, управлінців, розробників освітньої політики.

4. Індикатори – це інструмент діагностики, їх використовують для управлінського аналізу та прийняття рішень [277; 279].

Хоча освітні індикатори є статистичною базою щодо аспектів функціонування освітньої системи, не всю статистику можна вважати індикаторами, зазначають зарубіжні фахівці (Nuttall, 1992). Це пояснюється тим, що, оскільки індикатори зосереджуються на ключових аспектах, вони відбивають проблеми системи загалом або якогось важливого її елемента. Для того щоб статистику можна було розглядати як індикатор, вона має спиратися на якусь точку посилання, якою зазвичай є соціально погоджений стандарт, наприклад, мінімальний вік для навчання читання з метою відбиття рівня грамотності населення.

Варто зазначити, що, хоча кожен окремий індикатор несе певну інформацію, набагато ефективнішим є використання групи, системи чи моделі індикаторів, що дає змогу дістати уявлення про зв'язки між різними аналізованими чинниками та об'єктами. Важливим щодо цього

є розроблення ефективної моделі індикаторів для моніторингового застосування, хоча багато зарубіжних науковців (Johnstone, 1981; Burstein, 1992; van Herpen, 1992 та інші) неодноразово наголошували, що жодна концептуальна модель не може вмістити індикатори для діагностики всіх важливих аспектів освітньої системи.

Для прикладу розглянемо моделі освітніх індикаторів ЮНЕСКО, моделі ЄС, модель ОЕСР. Так, підхід ЮНЕСКО в галузі моніторингу освітніх послуг у країнах-членах ґрунтується на аксіомі про те, що доступ до високоякісної базової освіти є невіддільним правом кожної людини, яке проголошене на форумах «Освіта для всіх» та зафіксоване у Джомт'єнській (1990) та Даккарській (2000) деклараціях. Урахування цього права державами передбачає аналіз доступу до якісної освіти, що робиться ЮНЕСКО та публікується в щорічних Всесвітніх звітах з освіти, які підготовлені ЮНЕСКО та Інститутом статистики ЮНЕСКО. У звітах аналізуються освітні системи і тенденції розвитку за основними показниками, що структуровані за рівнями освіти (дошкільна, початкова, середня, вища освіта) [222].

Фахівці Європейського Союзу також працюють над розробленням оптимальної моделі освітніх індикаторів для проведення моніторингу якості освіти. Концептуально модель ЄС базується на таких основних складниках, як контекстуальна інформація, освітній процес, освітні досягнення, ресурсний внесок в освіту. Статистичні збірники, що підготовлені в рамках ЄС, містять інформацію про всі компоненти освітнього процесу та соціуму, у якому він відбувається. Індикатори в моделі ЄС можуть структуруватися як за освітніми рівнями (дошкільна, середня, вища освіта), так і за предметними сферами (навчання іноземних мов, навчання ІКТ тощо). Зокрема, щорічні збірники «Основні дані про освіту в Європі» (*Key Data on Education in Europe*), що розроблені Європейською Комісією спільно з *EURYDICE* (Інформаційною мережею з освіти в Європі) та *Eurostat* (Статистичним бюро Європейського Союзу) і видаються з 1994 р.,

інформують про стан освітніх систем країн-членів і тенденції їх розвитку з метою діагностики рівня якості освіти.

Найуніверсальнішу модель розробила Організація з економічного співробітництва та розвитку, початок якої покладений першим виданням (1992 р.) збірника ОЕСР «*Education at Glance 1992*» [13, с. 51]. Документ побудований з урахуванням концептуальних і прагматичних аспектів (частина індикаторів відбивала логічні зв'язки між різними частинами освітньої системи, інші мали політично орієнтований характер) і містить 38 індикаторів, що згруповані у 3 розділи: контекстуальна інформація; ресурсний внесок і освітній процес; індикатори досягнень [279].

Останні видання «*Education at Glance*» є істотно вдосконаленими, містять більшу кількість індикаторів, хоча й будуються на основі єдиних концептуальних засад – групування індикаторів у систему, яка обов'язково охоплює контекст, ресурсний внесок в освіту, освітній процес та результати.

З метою визначення інформаційної цінності та важливості для формування результативної системи моніторингу якості освіти статистичних даних про стан функціонування освітньої системи, які збираються та узагальнюються в Україні, нами проведено їхній порівняльний аналіз з індикаторами освітньої статистики, що подані в щорічній доповіді «Погляд на освіту 2011: індикатори ОЕСР» (*Education at a Glance 2011: OECD Indicators*), яка була оприлюднена 13 вересня 2011 року. Насамперед, зазначимо, що метою цієї публікації є дослідження проблеми взаємозв'язку контекстуальних чинників, політики в галузі освіти та якості освітніх ресурсів. Потребу в такому аналізі автори щорічної доповіді пояснюють тим, що економічна криза посилює необхідність у якісній освіті. Уряди країн ОЕСР прагнуть виробити політику, яка б зробила освіту більш ефективною, й одночасно шукають додаткові ресурси для задоволення зростаючого попиту на освіту. Тобто маємо справу з явищем, яке є абсолютно нехарактерним для освітньої української статистики – цільове формування переліку освітніх індикаторів, аналіз яких дозволить

прийняти відповідні політичні рішення. Цільове призначення українських освітніх статистичних даних визначити досить складно. Проведений аналіз наукової літератури свідчить, що їхній перлік майже не оновлювався за останні 20 років. Нам невідомі ініціативи стосовно такого оновлення, що є досить промовистим фактом відносно споживчої цінності існуючої системи статистичних даних про освіту.

Огляд ОЕСР складається із чотирьох розділів: ефективність освітніх установ, освіта і соціально-економічний контекст; фінансові та людські ресурси, що інвестуються в освіту; доступ до освіти, участь в освітньому процесі, перехід за рівнями системи освіти; освітнє середовище і система організації процесу навчання.

У рамках розділу «Ефективність освітніх установ, освіта та соціально-економічний контекст» (Індикатор А) розглядається динаміка зміни таких індикаторів: рівень освіти дорослого населення; кількість учнів, які закінчують середню школу, кількість студентів, які одержали вищу освіту; дисципліни, що найбільш привабливі для студентів; вплив соціально-економічного становища учнів на результати навчання; вплив рівня освіти на подальшу трудову діяльність, доходи від освіти; витрати на освіту; «вартість» випускників на ринку праці; соціальні ефекти від освіти. Як бачимо, набір таких індикаторів дозволяє зробити ряд висновків про ефективність функціонування різних освітніх систем, а також зрозуміти контексти, у яких формуються освітні політики. В офіційній освітній статистиці України можемо знайти лише показники кількості учнів, які закінчили середню школу, та кількості студентів, які отримали вищу освіту [277].

У розділі «Фінансові та людські ресурси, що інвестуються в освіту» (Індикатор В) висвітлюються різні аспекти фінансування освіти. Наводиться аналіз за такими показниками: витрати на одного студента; частка національних доходів, що виділяються на освіту, громадські та приватні витрати на освіту, державні витрати на освіту; вартість вищої освіти

для студентів вишів і одержувані ними дотації; ресурси і послуги, на покупку яких витрачаються кошти, що надійшли в систему освіти; чинники, що визначають рівень витрат у системі освіти. Аналіз цих індикаторів дозволяє оцінити освітню політику тієї чи іншої країни щодо інвестицій в освіту. Важливе значення для такої оцінки мають показники, які фіксують напрями вкладання коштів: у школи, професійно-технічні коледжі, у ЗВО та інші освітні установи. Також розглядається, на що йдуть одержані освітніми установами кошти: придбання навчальних посібників, фінансування наукових досліджень, витрати на інфраструктуру, транспорт, харчування тощо. І, нарешті, досліджуються джерела фінансування: приватні і державні. Українська офіційна освітня статистика також подає дані про фінансування освіти, але для цього застосовуються надто узагальнені показники: фінансування на освіту (у відсотках до обсягів ВВП, за джерелами) та обсяги інвестицій в освітню галузь. Низький рівень інформативності таких показників особливо виявляється, якщо їх порівняти з показниками, що є в Огляді ОЕСР [279].

У розділі Огляду ОЕСР, що називається «Доступ до освіти, участь в освітньому процесі» (Індикатор С), аналізуються такі показники: профіль студента; перехід студента з системи освіти на ринок праці; участь громадськості в освітніх програмах. Аналіз цих індикаторів дає можливість зробити висновки про контекст і ефективність функціонування будь-якої освітньої системи різного рівня. Статистичних даних за цим індикатором в українських джерелах практично немає.

У розділі «Освітнє середовище і система організації процесу навчання» (Індикатор D) наведені індикатори, що характеризують: кількість часу, що проведений студентами в аудиторії; співвідношення викладач – студент, наповнюваність груп; заробітну плату педагогів; час, що витрачений викладачем на викладання; рівність освітніх результатів і можливостей. Аналіз цих індикаторів дозволяє зробити висновок про якість освітнього процесу, рівень доступності освіти, а також про системи підзвітності

в тій чи іншій освітній системі. Деякі з подібних освітніх показників також відображаються в українській освітній статистиці, однак їхнє ефективне використання без поєднання з іншими показниками, яких у вітчизняній статистиці немає, неможливе [277; 279].

Наведений приклад індикаторів діагностики переконливо свідчить про задану неспроможність української офіційної освітньої статистики бути джерелом даних для здійснення результативних моніторингових досліджень якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою, насамперед, через їхню цільову невизначеність щодо освітньої політики, відсутність органічного зв'язку одних критеріїв і показників з іншими, непридатність більшості статистичних даних для узагальнення інформації тощо. За українськими статистичними даними неможливо визначити та оцінити шлях, який пройдено до визначеної мети; виявити проблемні чи критичні аспекти в діяльності галузі та її складових; відповісти на питання, що виникають у тих, хто приймає рішення; порівняти поточні критерії й показники з певними еталонними чи міжнародними.

Окрім того, виникає ряд питань щодо вірогідності та надійності таких даних, їхньої сумісності й можливості порівняння. Проте в Україні немає єдиної апробованої об'єктивної, вірогідної, адаптованої, репрезентативної системи критеріїв і показників якості виховного процесу педагогічних коледжів у галузі управління освітою, яка могла формувати необхідне інформаційне поле для проведення моніторингу якості виховного процесу як у цілому, так і його окремих складових.

Повертаючись до аналізу міжнародного досвіду, зазначимо, що важливим документом у контексті забезпечення якості освіти є «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти». ENQA розробила ці стандарти та рекомендації на запит міністрів країн-учасниць Болонського процесу, що оприлюднений у Берлінському комюніке (вересень 2003 р.).

ENQA виокремлює два рівні контролю за якістю освіти – внутрішній (процедури забезпечення якості у ЗВО) і зовнішній. Окремо визначається також забезпечення якості в діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості.

Указані стандарти і рекомендації ґрунтуються на ряді основних принципів внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти, а саме:

- ЗВО несуть основну відповідальність за якість наданих ними освітніх послуг і за те, як ця якість забезпечується;
- інтереси суспільства щодо якості та стандартів вищої освіти мають бути захищені;
- потрібно розвивати і вдосконалювати якість навчальних програм в інтересах студентів та інших бенефіціарів вищої освіти на Європейському просторі;
- мають існувати ефективні та надійні організаційні структури, у межах яких ці академічні програми здійснюються та підтримуються;
- важливість прозорості і використання зовнішньої фахової допомоги у процесах забезпечення якості;
- створення культури якості у ЗВО має отримати всіляку підтримку;
- необхідно розробити процеси, за допомогою яких ЗВО зможуть демонструвати свою відкритість та підзвітність, включаючи підзвітність за державні і приватні інвестиції;
- забезпечення якості, що гарантує відкритість, підзвітність і повністю сумісне з управлінням процесами забезпечення якості для підвищення ефективності роботи закладу;
- заклади вищої освіти мають демонструвати свою якість як на національному, так і на міжнародному рівнях;
- процеси, які застосовуються, не повинні обмежувати різноманіття та стримувати нововведення [277; 279].

Як бачимо, світова практика та європейські стандарти і рекомендації свідчать, що процедури і методика проведення моніторингу повинні відповідати його задекларованим цілям і завданням, сприяти виявленню реального стану справ, підготовці рекомендацій щодо його поліпшення, інформуванню цільових груп користувачів та громадськості про результати. При цьому, інформація за результатами моніторингу має цінність, якщо вона одразу використовується для розробки плану поліпшення якості освіти на різних рівнях управління освітою, починаючи з окремого навчального закладу.

Проведений теоретичний аналіз моделей освітніх індикаторів (модель ЮНЕСКО, моделі ЄС, модель ОЕСР) дозволяє нам визначити такі критерії результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою: критерій здійсненності, критерій корисності, критерій відповідності.

Важливою ознакою сучасних європейських і світових систем оцінювання якості вищої освіти є функціонування незалежних агенцій із забезпечення якості вищої освіти. Такі агенції мають бути офіційно визнані державними компетентними органами, які діють у Європейському просторі вищої освіти, мати повний юридичний статус і відповідати всім вимогам законодавства країни, у якій вони функціонують. Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі визначений ряд стандартів для таких агенцій.

Ці стандарти встановлюють, що агенції повинні:

- регулярно здійснювати заходи з моніторингу якості освітньої діяльності, як на рівні закладу в цілому, так і на рівні окремих навчальних програм;
- мати достатні та збалансовані ресурси для того, щоб здійснювати оцінювання;
- мати чітко сформульовані цілі та завдання своєї діяльності, що викладені у програмній заяві, яка відкрита для громадськості;

- бути незалежними, що розуміється як відповідальність за свої дії, так і гарантії того, що ЗВО, органи управління освітою не впливатимуть на підготовлені висновки і рекомендації;
- використовувати процеси, критерії та процедури моніторингу, що визначатимуться наперед і будуть доступними для широкого загалу;
- мати процедури для власної звітності [68; 277; 279].

Важливими умовами діяльності незалежних агенцій є система взаємоперевірки своїх процесів та дій щонайменше один раз у п'ять років. Незалежні агенції мають бути внесені до Реєстру агенцій із зовнішнього забезпечення якості, що діють в Європі.

Незалежний статус агенцій з моніторингу якості освіти є одним із критеріїв для членства в Європейській мережі з забезпечення вищої освіти (ENQA).

Незалежні агенції з моніторингу якості освіти вносяться до Європейського реєстру з забезпечення якості вищої освіти (EQAR), що розпочав свою діяльність у 2008 році. Реєстр діє відповідно до стандартів і рекомендацій ENQA, які прийняті в Бергені 2005 року, і повинен сприяти мобільності студентів, слугувати основою для підвищення довіри до вищих навчальних закладів, забезпечувати ефективність акредитаційних процесів, допомагати ЗВО у виборі агенцій для проведення оцінювання, сприяти поліпшенню якості роботи самих агенцій та взаємній довірі між ними.

Велике значення в інших державах світу надається системам внутрішнього моніторингу якості вищої освіти. ENQA визначені стандарти і рекомендації внутрішнього забезпечення якості щодо такого: політики закладу і процедури забезпечення якості; затвердження, моніторингу та періодичного перегляду програм і дипломів; оцінювання студентів. Так, стандарти і рекомендації щодо політики закладу і процедури забезпечення якості включають аналіз: співвідношення між викладанням та науково-дослідною роботою в закладі; стратегії закладу щодо якості та стандартів; організації системи забезпечення якості; відповідальності

кафедр, шкіл, факультетів та інших структурних одиниць та осіб щодо забезпечення якості; роботи з залучення студентів до забезпечення якості; засобів реалізації управлінської політики, її моніторингу та перегляду [222].

У галузі оцінювання стандарти і рекомендації передбачають, що оцінювання студентів здійснюється через послідовне використання оприлюднених критеріїв, правил і процедур.

У галузі забезпечення якості викладацького складу рекомендації та стандарти передбачають, що навчальні заклади повинні мати у своєму розпорядженні певні процедури і критерії, які б засвідчували, що викладачі, які працюють зі студентами, мають відповідну кваліфікацію і високий фаховий рівень для здійснення своїх службових обов'язків. Ті, хто проводить зовнішню перевірку навчального закладу, мають про них знати та оцінити їх у кінцевому звіті про перевірку.

Стандарти і рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості передбачають гарантування ЗВО, що наявні ресурси, які забезпечують навчальний процес, є достатніми та відповідають змісту програм, які пропонує заклад.

Велике значення стандарти і рекомендації надають інформаційним системам ЗВО. Останні повинні гарантувати, що їхні інформаційні системи збирають, аналізують і використовують відповідну інформацію для ефективного управління своїми навчальними програмами та іншою діяльністю. ЗВО мають володіти ефективними засобами збирання й аналізу інформації про свою діяльність. Цими ж стандартами встановлений мінімальний перелік освітніх критеріїв і показників, які мають збиратися та оброблятися в інформаційних системах ЗВО. Йдеться, насамперед, про таке: досягнення студентів та показники їхньої успішності; можливості випускників улаштуватися на роботу/результати працевлаштування; задоволення студентів навчальними програмами, які вони виконують; ефективність роботи викладачів; характер студентського контингенту; наявні

навчальні ресурси та їх цінність; ключові показники діяльності навчального закладу [277; 279].

Не менш важливе значення європейські стандарти і рекомендації надають публічності інформації про результати діяльності ЗВО, навчальні програми і кваліфікації, результати внутрішнього моніторингу якості виховного процесу.

Проведений теоретичний аналіз дозволяє нам визначити такі критерії результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою: критерій незалежності та критерій прозорості.

Як уже зазначалося раніше (парагр. 1.1), до моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою висуваються певні вимоги, згідно з якими моніторинг повинен бути:

- об'єктивним, тобто максимально уникати суб'єктивних оцінок, ураховувати всі результати (позитивні і негативні), створювати рівні умови для всіх учасників навчально-виховного процесу;
- валідним, що передбачає повну і всебічну відповідність пропонованих контрольних завдань змісту досліджуваного матеріалу, чіткість критерію оцінювання;
- надійним, тобто результати повинні бути сталими, які можна отримати при повторному контролі іншими особами;
- ураховувати психолого-педагогічні особливості (означає вивчення рівня освіти, професіоналізму, загального розвитку, індивідуальних особливостей студентів, а також умов і конкретних ситуацій проведення обстежень, що передбачають диференціацію контрольних та діагностичних завдань);
- систематичним, що передбачає проведення етапів і видів моніторингу в певній послідовності та за відповідною системою та гуманістично спрямованим, що передбачає створення умов доброзичливості, довіри, поваги до особистості, позитивного емоційного клімату.

Результати моніторингу не можуть бути використані для застосування будь-яких репресивних заходів, а повинні мати тільки стимулювальний характер у випадку зміни ставлення суб'єктів виховного процесу до своєї виховної, професійної та суспільно корисної діяльності.

Зазначені вимоги до моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою дають нам змогу визначити такі критерії, як критерій системності та критерій точності.

Є. Хриков визначає основні напрями моніторингової діяльності: моніторинг контексту процесу; моніторинг ресурсів процесу; моніторинг перебігу процесу; моніторинг результатів процесу. При цьому автор виокремлює такі рівні: кафедральний, факультетський (інститутський), університетський, регіональний, державний, континентальний, світовий. Зрозуміло, що практична реалізація завдань моніторингу вищим навчальним закладом здійснюється на перших трьох рівнях – кафедральному, факультетському, університетському [254].

До показників університетського рівня Є. Хриков відносить: відсоток випускників, які працевлаштовані за спеціальностями; відсоток випускників, які працюють за спеціальністю через 1, 3, 5 років після закінчення ЗВО; оцінювання готовності випускників до професійної діяльності керівником (високий, середній, низький рівень); самооцінювання готовності випускників до професійної діяльності (високий, середній, низький рівень); рівень заробітної плати випускників; забезпеченість випускників житлом.

До показників інститутського (факультетського) рівня: відповідність особистісних якостей випускників вимогам професії; відповідність професійних знань випускників вимогам професії; відповідність професійних умінь випускників вимогам професії; здатність випускників до інноваційної діяльності; рейтинг випускників серед працівників установи; рівень захворюваності випускників; особисті досягнення випускників (нагороди, звання, винаходи, наукові роботи, ступені).

До показників кафедрального рівня: наявність у випускників основних структурних компонентів знань та вмінь (відповідно до кваліфікаційної характеристики та переліку компетенцій фахівця); позитивні риси в роботі випускників; недоліки в роботі випускників; ставлення підлеглих (або учнів) до випускників; ставлення колег по роботі до випускників; ставлення керівників до випускників.

Розробки Є. Хрикова [254; 255] та наше визначення якості виховного процесу педагогічного коледжу в галузі управління освітою (парагр. 1.1) дозволяє визначити такий критерій, як комплексність.

Проведений теоретичний аналіз зарубіжних і вітчизняних підходів дозволяє нам визначити такі критерії і показники результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою.

1. Критерій комплексності

Показники критерію комплексності повинні охоплювати всі складові виховного процесу в педагогічному коледжі: якість виховного середовища, якість управління і реалізації виховного процесу, якість результатів виховного процесу, ефективність функціонування виховної системи.

1.1. Якість виховного середовища (ступінь наближеності системи до поставлених цілей, реалізація педагогічної концепції, ідей, принципів, які лежать в основі виховної системи, відповідність змісту, обсягу і характеру виховної роботи можливостям та умовам педагогічного коледжу, рівень конструктивної діяльності різних суб'єктів виховання з метою оптимізації виховного процесу, інтегрованість виховних впливів, концентрація педагогічних зусиль, загальний соціально-психологічний клімат у ЗВО, стиль відношень, самопочуття студента, його соціальна захищеність, внутрішній комфорт).

2.2. Якість управління і реалізації виховного процесу (рівень професійної компетентності суб'єктів управління якістю виховання (професійна підготовка суб'єктів виховання, особистісні досягнення викладача,

ефективність виховної роботи зі студентами, результати науково-дослідницької та дослідно-експериментальної роботи, розвиток педагогічних здібностей: уміння викладачів виховувати, їхні особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо) та здібності, уміння об'єктивно оцінювати і контролювати розвиток студентів), упровадження досягнень педагогічної науки і передового досвіду у практику виховання, планування виховної роботи, визначення конкретних цілей і завдань виховної роботи, організація виховної роботи, системи контролю за ходом виховного процесу та аналізом результатів виховної роботи).

2.3. Якість результатів виховного процесу (рівень сформованості професійної компетентності студентів (рівень знань за фахом, рівень розвитку педагогічних здібностей, професійно важливих якостей, умінь і навичок професійної діяльності).

2.4. Ефективність функціонування виховної системи (рівень сприйняття педагогічного коледжу суспільством, механізми збору інформації про результати діяльності педагогічного коледжу, задоволеність студентів, викладачів, працівників, станом справ у коледжі, авторитет коледжу за відгуками студентів, батьків, випускників, керівників установ та організацій, громадськості, рейтинг педагогічного коледжу у країні; представлення коледжу на конференціях різних рівнів, участь викладачів у науковій роботі, співпраця коледжу з установами, організаціями, підприємствами міста, рівень працевлаштування випускників за фахом, наявність міжнародних зв'язків).

2. Критерій системності

Показники критерію системності мають засвідчити, що моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою має ознаки системного процесу, є системним явищем.

2.1. Багатоелементність: у системі моніторингу має бути кілька (не менше двох) системоутворювальних елементів, що спроектовані з метою повного

охоплення виховної системи та відповідають її структурним та організаційним компонентам.

2.2. Структура: наявність зв'язків та відношень між елементами системи моніторингу, які забезпечують інтегрований, цілісний характер процедур оцінювання якості.

2.3. Цілеспрямованість: наявність у системоутворювальних елементах власних цілей їх функціонування, що спрямовані на спільну мету – повне та об'єктивне оцінювання якості всіх складових виховного процесу.

2.4. Управління системою: наявність у системі моніторингу процесів її впорядкування (у тому числі синергетичних), що гарантують реалізацію визначених цілей, забезпечують коригування процедур, добір показників в умовах динамічної зміни освітньої системи та ринку праці.

3. Критерій незалежності

Показники критерію незалежності мають засвідчити, що на моніторинг якості виховного процесу, установлення його результатів і формулювання висновків не мали впливу керівники педагогічних коледжів, органи управління освітою, політичні сили та ін.

3.1. Автономія вибору процедур і методів: відбір та опис моніторингових процедур, методів їхньої реалізації виконуються автономно суб'єктами, які будуть здійснювати такі процедури.

3.2. Незалежність експертів: моніторингові процедури проводяться незалежними експертами, відбір та призначення яких здійснюється автономно, без участі педагогічних коледжів, на які поширюються моніторингові процедури, органів управління освітою.

3.3. Відповідальність експертів: кінцеві висновки готують та несуть за них відповідальність лише експерти, які здійснюють моніторингові процедури.

3.4. Неупереджена звітність: під час підготовки звітів і висновків вживаються заходи, що спрямовані на недопущення їх викривлення, яке може бути викликане особистими почуттями або симпатіями суб'єктів і об'єктів моніторингу.

4. Критерій здійсненості

Показники критерію здійсненості мають засвідчити, що моніторингове дослідження є доцільним і реалістичним.

4.1. Реалістичність: цілі та завдання моніторингового дослідження мають бути визначені чітко, зрозуміло, доцільно.

4.2. Участь зацікавлених сторін: цілі та завдання моніторингового дослідження визначаються всіма сторонами (включаючи представників педагогічних коледжів, освітніх систем), стосовно яких буде здійснюватися моніторинг.

4.3. Фаховий рівень експертів: експерти повинні мати належні вміння та знання для виконання моніторингових процедур.

4.4. Підготовка експертів: проведення належних інструктажів або навчання для експертів.

4.5. Безпечність процедур: моніторингові процедури мають проводитися так, щоб звести до мінімуму відволікання об'єктів оцінювання від їхньої безпосередньої роботи.

4.6. Економічна ефективність: за результатами моніторингу повинна бути надана інформація достатньої цінності, щоб виправдати витрачені на його проведення ресурси.

5. Критерій корисності

Показники критерію корисності мають засвідчити, що моніторингове дослідження задовольняє інформаційні потреби цільових користувачів.

5.1. Визначення зацікавлених осіб: на підготовчому етапі важливо визначити коло осіб, які залучені до оцінювання, та тих, на кого будуть впливати його результати.

5.2. Визначення цільових користувачів: на підготовчому етапі важливо визначити коло осіб, які зацікавлені в отриманні його результатів для поліпшення власної роботи або ділянки роботи, за яку вони відповідають, якою управляють чи організують.

5.3. Вплив моніторингу: дослідження повинно плануватися, проводитися та звітуватися так, щоб стимулювати роботу зацікавлених осіб та цільових користувачів.

5.4. Відбір інформації: зібрана в результаті моніторингу інформація має бути відібрана та систематизована так, щоб вона відповідала потребам та інтересам цільових користувачів та інших зацікавлених осіб.

5.5. Чіткість звіту: звіти про результати моніторингу повинні бути легко зрозумілими, інформативними, переконливими та доступними для всіх зацікавлених сторін.

5.6. Своєчасність: висновки та звіти повинні бути вчасно передані цільовим користувачам, щоб вони вчасно могли використати ці висновки на практиці.

6. Критерій відповідності

Показники критерію відповідності мають засвідчити, що моніторингові процедури проведені законно, етично, не порушуючи інтереси як тих, хто їх проводить, так і тих, хто залежить від результатів моніторингу.

6.1. Відповідність цілям: процедури і методика проведення моніторингу повинні відповідати його задекларованим цілям і завданням.

6.2. Дотримання прав людини: моніторингові процедури повинні бути проведені так, аби поважати і захищати права людини, її гідність, професійні та особисті інтереси.

6.3. Запобігання конфлікту інтересів: усі заходи та елементи моніторингу мають гарантувати відсутність конфлікту інтересів, який впливає на процес і результати оцінювання; у разі виникнення подібних ситуацій повинні передбачатися чесні та відкриті процедури їх вирішення на основі консенсусу.

6.4. Орієнтація на стандарти: аналіз та висновки, що зроблені за результатами моніторингових процедур, мають орієнтуватися на вимоги існуючих нормативів, стандартів, європейських вимог і рекомендацій.

6.5. Забезпечення європейського виміру: вивчення експертами міжнародного досвіду оцінювання, орієнтація на європейські стандарти і рекомендації щодо

його проведення, запрошення міжнародних експертів для моніторингових процедур.

7. Критерій точності

Показники критерію точності мають засвідчити, що отримана в результаті моніторингового дослідження інформація є точною, повною та справедливою.

7.1. Надійність інформації: процедури збирання інформації повинні бути вибрані або розроблені, а потім реалізовані так, щоб вони гарантували, що отримана інформація є досить надійною для використання.

7.2. Валідність інформації: процедури збирання інформації мають бути вибрані або розроблені, а потім реалізовані так, щоб вони забезпечили справедливість інтерпретації інформації.

7.3. Виправдані джерела інформації: джерела інформації, які використовуються в моніторинговому дослідженні, повинні бути детально описані, щоб можна було оцінити адекватність інформації.

7.4. Аналіз інформації: отримана інформація має належним чином і вчасно аналізуватися та систематизуватися.

7.5. Коригування інформації: інформація, яка збирається і обробляється під час моніторингового дослідження, має систематично переглядатися і за необхідності коригуватися. Усі помилки, виявлені в інформації, мають усуватися.

7.6. Добір показників: для аналізу та формулювання висновків мають використовуватися лише валідні та надійні (об'єктивні) кількісні та якісні дані, що отримані в результаті моніторингу.

7.7. Результати моніторингового дослідження повинні бути обґрунтованими та конкретними.

7.8. Залучення представників зацікавленої сторони: залучення до участі в моніторингових процедурах представників замовників та споживачів освітніх послуг.

8. Критерій прозорості

Показники критерію прозорості мають засвідчити неупередженість і відкритість моніторингового дослідження та його результатів.

8.1. Наміри: календарні плани проведення моніторингового дослідження мають бути опубліковані заздалегідь.

8.2. Відкритість: цілі та завдання разом з описом обраних процедур, що будуть застосовуватися в моніторинговому дослідженні, мають бути опубліковані заздалегідь. Також своєчасно повинні бути оприлюднені критерії, на основі яких будуть прийматися рішення за результатами моніторингу.

8.3. Розкриття отриманих даних: формальна сторона оцінювання повинна забезпечити доступність результатів для осіб, які здійснювали моніторинг, і для тих, хто має законні права на отримання цих результатів.

8.4. Оприлюднення результатів моніторингу: висновки та звіти мають бути опубліковані в доступних громадськості джерелах після їхньої офіційної передачі цільовим користувачам.

Відповідно до виділених критеріїв і показників пропонуємо такі рівні, що характеризують ступінь результативного моніторингу якості виховного процесу педагогічних коледжів у галузі управління освітою: високий, оптимальний, достатній, критичний, низький.

Зазначені критерії та показники рівнів результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою ґрунтуються на положеннях системного підходу з використанням управлінської складової та структурно поділяються на три умовні групи: критерії і показники забезпеченості, ефективності та результативності виховного процесу в педагогічного коледжу, що дає можливість аналізувати якість виховання одночасно як якість виховного процесу, якість виховної системи і як якість результатів виховного процесу та управління ним.

2.2. Аналіз стану моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах

Необхідність заходів, спрямованих на посилення виховного потенціалу системи вищої педагогічної освіти, зумовлена, з одного боку, інтенсивністю позитивних тенденцій інтеграції України у світове співтовариство, розвитку діалогу культур, демократичних процесів у різних сферах суспільного життя, підвищення соціального запиту на творчу, діяльну особистість, яка постійно розвивається; з іншого боку, наростанням негативних явищ у молодіжному середовищі, викликаних посиленням несприятливих чинників, дезорганізації значної частини молоді в нових політико-економічних і соціально-культурних умовах.

Реформування в цілому системи вищої освіти, по суті, спрямоване на формування нового освітньо-виховного простору, який дозволить забезпечити інтелектуальне, духовно-моральне становлення молодого покоління, його життєве самовизначення, самостійний вибір на користь гуманістичних ідеалів, цінностей свободи, добра, справедливості, екологічного благополуччя, сім'ї, здоров'я, Батьківщини, освіти, праці, творчості, краси та інших загальнолюдських цінностей [169].

У період становлення й розвитку постіндустріального суспільства стрімко наростає обсяг науково-технічних знань, прискорюється темп їхнього старіння та відновлення, відбувається широка інформатизація всіх сфер громадського життя й діяльності. Поряд із процесами глобалізації ці обставини викликають необхідність певного переосмислення сутності освіти, цілей, змісту, методів і засобів її реалізації.

Сьогодні досить закономірно очікувати істотних змін в царині свідомості як окремої людини, так і суспільства в цілому. Уже зрозуміло, що на зміну колективізму все більше приходить свідомість індивідуалістична, автономність стає ведучою якістю особистості. Зростає роль самосвідомості, вміння застосувати свої, закладені природою ділові

якості в практичній діяльності, самостійно долати труднощі, що виникають [174].

Специфіка діяльності сучасного вишу полягає не тільки в реалізації його основної діяльності – освітньої. Пріоритетним напрямом функціонування системи освіти виступає виховання особистості студента в різних видах освітнього процесу. Останнім часом усе частіше підкреслюється значний виховний потенціал змісту сучасних навчальних дисциплін: «Ефективність вирішення виховних завдань залежить від цілеспрямованого відбору змісту навчального матеріалу, який надає студентам зразки справжньої моральності, духовності, громадянськості, гуманізму, що безумовно залежать від професіоналізму педагога».

Сучасна педагогіка вищої школи відзначає великі можливості навчального процесу у вихованні студентства. На думку вчених, які обґрунтували теоретичні засади органічної єдності виховного та освітнього компонентів у вищому педагогічному навчальному закладі (Ю. Бабанський, А. Деркач, К. Лазаренко, Л. Любомир, Л. Молчанов, І. Прокопенко, С. Ружин, О. Савченко, В. Сластьонін, Г. Шевченко), у процесі навчання у ВНЗ можуть бути реалізовані практично всі напрямки виховного впливу, особливо у професійній вищій освіті. Блоки дисциплін, досить повно представлені у навчальних планах спеціальності, дають можливість отримати: моральне, естетичне, фізичне, правове, громадянське, економічне виховання (гуманітарний блок); розумове, екологічне виховання (блок природничих дисциплін); трудове – під час виробничої практики і безпосередньо в навчальному процесі як в аудиторії, так і при виконанні самостійної роботи [167].

Як засвідчує багаторічний досвід освітньої діяльності, сьогодні дуже непросто формувати майбутнього фахівця, здатного до прийняття відповідальних моральних рішень з урахуванням інтересів колективу й усього суспільства. Тому метою суспільства стає, перш за все, духовне вдосконалення особистості, на що акцентують увагу педагогічні спільноти,

нормативні державні документи й акти [165]. Зокрема, на це націлює «Національна доктрина розвитку освіти в Україні»: «Національне виховання має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей і молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури, виховання громадянина, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору та діяльності, спрямованої на процвітання України» [173].

Реалізувати це завдання можливо лише за умови єдності трьох складових освіти: навчання, розвитку й виховання. Навчання визначає індивідуально-виконавчий зміст діяльності, формує знання, уміння й навички; виховання ж формує ставлення, смисл діяльності. [163]

Отже, у діяльності викладача навчання й виховання нероздільні. Навчання, освіта – це основний, хоч і не єдиний шлях виховання. Виникає питання: як поєднати навчання і виховання в цілісному процесі становлення особистості?

Завдання виховання завжди містять завдання організації спеціальної провідної діяльності, що слугує виховній меті. У студентському віці – це навчально-професійна діяльність, що передбачає поєднання трьох блоків: операційно-діяльнісний блок (система цілей, дій, операцій, що формують професійні знання, уміння й навички); блок потреб, мотивів та інтересів; блок міжособистісного та ділового спілкування викладачів і студентів [172].

Разом із тим сучасне замовлення у вищій школі передбачає, що виховання не може обмежуватися формуванням суто виконавчих функцій свідомості. Завдання ускладнюється тим, що виховання має сприяти становленню та вияву таких внутрішніх, суб'єктних підстав поведінки, які втілюють власне особистісні якості людини [171].

Особистісні якості – це якості, які індивідуально виявляє кожна окрема людина: характерне лише для неї ставлення до загальних цінностей культури, творчості, свободи вибору, патріотизму, інтернаціоналізму, громадянського

суспільства, справедливості, порядності тощо. Ці якості визначаються змістом і різними рівнями прояву особистісних структур свідомості як носії цінностей разом із мірою цінностей, яка перетворює їх на бажане [166].

Навчання виховує, розкриваючи молодим людям багатий світ наукових, мистецьких, технічних, культурних надбань, впливаючи на них художніми образами, науковими знаннями, ідейною спрямованістю змісту освіти. І чим активніше і свідоміше студенти оволодівають знаннями, чим більше осмислюють їх, тим більше зростає значення отриманих знань для формування їхнього наукового світогляду, громадянськості, моральності тощо, готовності керуватися ними у власній поведінці [161].

Повноцінне використання потенціалу навчальних дисциплін в освітньому процесі у вищих педагогічних навчальних закладах можливе, на наш погляд, лише тоді, коли педагогічну діяльність викладача буде характеризувати їх суб'єкт-суб'єктна взаємодія [159]. Навчальний процес у цьому випадку виступає як життєдіяльність студентів, творчість, наукові інтереси, спілкування, особистісні сенси тощо; спосіб оволодіння сучасною культурною традицією, за якою викладач є не джерелом інформації, а посередником між студентом і культурою. Основним показником виховної роботи у вищих навчальних закладах стає культура самовизначення кожного студента. Адже життєве самовизначення – більш широке поняття, ніж тільки професійне чи навіть громадянське. Воно характеризує людину як суб'єкта власного життя і власного щастя, що самореалізує свої сили і здібності [162].

Організована таким чином навчальна діяльність забезпечує не тільки формування й розвиток розумових операцій і фізичних дій, але й відповідне ставлення до об'єктів, стосовно яких вони відбуваються, а також до умов, за яких ці дії виконуються. Тобто моральні, естетичні, духовні істини осягаються студентом у процесі навчання, але не завжди прямо через опанування знань, умінь і навичок, а в результаті емоційно-духовного їх переживання, визначення свого місця в системі відносин із об'єктами, які залучені до навчання [170].

Підвищення виховного потенціалу освітнього процесу у педагогічних ВНЗ та забезпечення умов його ефективної реалізації є одним із провідних завдань реформування структури та змісту вищої педагогічної освіти в Україні.

Мета виховання молодих поколінь – прерогатива держави, яка за широкої участі наукових установ і громадськості формулює її як головний компонент своєї освітньої політики [164].

Особливого значення набувають сьогодні проблеми посилення виховного потенціалу освітнього процесу в системі вищої педагогічної освіти. На одне з перших місць у навчальному процесі сучасного педагогічного вишу виходять завдання формування гуманітарної та соціокультурної спрямованості світогляду і мислення студентів, становлення професійно-особистісної суб'єктивності, інтелектуальних і моральних основ їх духовності.

З посиленням духовно формуючої функції сучасної освіти, її орієнтації на ціннісно-смісловне освоєння навколишньої дійсності, на діалог із культурою людини кардинально змінюються вимоги до підготовки сучасного вчителя. Найважливішою умовою формування особистості педагога стає розвиток його вищих потреб, інтересів і ціннісних орієнтацій.

Варто зазначити, що кожна з освітніх галузей має свій специфічний виховний потенціал. Наприклад, педагогічна освіта реалізує свій особливий потенціал у духовно-моральному вихованні особистості, розвитку її соціальних якостей, формуванні гуманістичного світогляду, громадянської свідомості, естетичної й комунікативної культури, емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу [160].

Стосовно викладеної тези зазначимо, що загальноприйняте розуміння освіти взагалі і педагогічної зокрема, як передача й засвоєння особистістю досвіду минулого, на сучасному етапі суперечить необхідності саморозвитку, самореалізації. Розв'язок цього протиріччя ми пов'язуємо з евристичною технологією навчання, яка визначає пізнавальний процес у сучасному

навчальному закладі та є важливим чинником творчої й духовної самореалізації особистості, тим більше майбутнього педагога [158].

На підставі багаторічного досвіду ми переконалися, що ефективність оволодіння студентами основами майбутньої професії об'єктивно залежить від глибини особистісного осмислення, емоційно-ціннісної оцінки, виявлення суб'єктивного сенсу для майбутньої роботи на посаді педагога. У таких умовах значно послаблюється традиційне протиставлення навчальної та виховної роботи, завдань «озброєння» молодого покоління сукупністю знань, умінь і навичок і завдань щодо формування особистісних якостей молодого педагога.

Важливою умовою результативності виховання майбутніх учителів є, на наш погляд, послідовна переорієнтація цілісного процесу педагогічної освіти на здійснення їх професійної підготовки в контексті комплексного вирішення освітніх завдань аксіологічного характеру. Потрібне переосмислення цільових установок і змісту педагогічної освіти на засадах інтеграції її навчальної та виховної складових. Зважаючи ж на специфіку педагогічної професії, реалізація особистісного потенціалу педагога традиційно є одним із ключових чинників досягнення ними професійних успіхів, особистісного зростання, ефективного формування педагогічної майстерності. Тому завдання професійно-педагогічного виховання майбутнього вчителя має забезпечувати найважливішу духовну складову професійної діяльності, повноцінну реалізацію та розвиток особистісного потенціалу студентів як найважливішого чинника подальшого саморозвитку [168].

Дисципліни, що вивчаються у вищих педагогічних навчальних закладах, різнобічно впливають на становлення та розвиток не тільки наукових, професійних поглядів, але і світоглядних, громадянських, естетичних, моральних ідеалів майбутніх фахівців. Зупинимось на характеристиці окремих дисциплін, які, на наш погляд, духовно розвивають та виховують студентів – майбутніх педагогів.

Завдання вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, вихователя в контексті максимальної орієнтації на становлення його індивідуальності, розвитку творчого мислення, формування моральності спонукає викладачів і студентів до усвідомлення глибинних зв'язків педагогічних явищ у їх цілісності та взаємодії з культуро творчими процесами в Україні і світі.

Виходячи з того, що майбутній фахівець – педагог – це не тільки суб'єкт культури, але і її об'єкт, що є одночасно її продуктом і її творцем. Студент ВПЗО, насамперед, самостійно засвоює загальну й професійну культуру, сформовані культурні уявлення та цінності й уже потім приступає до творчої діяльності, перетворення навколишнього світу, збагачення та примноження культурних здобутків свого народу. Тому у формуванні майбутніх педагогів велике значення має якісний, змістовний рівень моральної освіти, закладений у професійно-орієнтованих дисциплінах, який передбачає зв'язок педагогічної теорії і практики виховання.

У процесі викладання професійно-орієнтованих педагогічних дисциплін, виховуючи студента – майбутнього педагога-професіонала, слід, перш за все, розвивати його педагогічну самосвідомість; сприяти виникненню глибокого інтересу й любові до дітей та обраної професії, становленню професійної ерудиції та компетентності; формувати здібності творчо й ефективно вирішувати професійні задачі у сфері педагогічної діяльності [175].

Педагогічний аналіз наукової літератури з питань вивчення ефективності моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою свідчить про те, що діюча нині система моніторингу не дає змоги здійснювати повноцінний системний аналіз якості виховного процесу та виявляти основні чинники негативного впливу на його результативність. Відсутність статистичних даних щодо великої кількості параметрів і показників функціонування виховної системи в педагогічному коледжі, наслідків упровадження освітніх реформ унеможлиблює оцінку

глибини і масштабів негативних явищ, знижує дієвість коригуючого впливу на них з боку керівництва та громадськості, а отже, й соціальну ефективність управління.

Окрім того, на сьогоднішній день відсутні чітко визначені валідні методики, які б були орієнтовані на безпосереднє вивчення зазначеної дефініції. У існуючих методиках перевірки якості виховного процесу не представлені чіткі критерії його оцінювання, не визначені можливості об'єктивного аналізу його результатів. Так, Я. Яхнін указує на те, що при оцінюванні якості виховного процесу недостатньо використовуються кваліметричні процедури, експертні і математико-статистичні методи [279, с. 112]. Разом із тим, застосування кваліметричного (від лат. qualis – методи кількісної оцінки якості педагогічного процесу) підходу дозволяє більш обґрунтовано підійти до оцінювання ефективності управління якістю освіти у вищих педагогічних навчальних закладах.

Цієї ж думки дотримуються Ю. Максименко і Г. Матвеев, які зазначають, що сучасні проблеми освіти набувають усе нових напрямів, але незмінними залишаються завдання, які пов'язані з якістю виховного процесу. Реалізація цього процесу вимагає не тільки впровадження активних форм і методів педагогічної дії, але й адекватних методів оцінювання їх ефективності. Найбільш прийнятними в педагогічній діяльності є методи, що реалізуються за допомогою засобів кваліметричної діагностики [120, с. 67]. Мета такої діагностики якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою полягає в тому, щоб за допомогою певних кваліметричних засобів здійснити об'єктивне оцінювання якості виховного процесу.

Як зазначає А. Кравцов, кваліметричні результати – це віддзеркалення і фіксація конкретних особливостей виховного процесу, які можуть бути як «сильними», так і «слабкими». Проте в обох випадках соціальна і психологічна цінність показників не знижується. Автор наголошує, що діагностика якості виховного процесу, як і діагностика якості освіти, нині

вимагає більш пильної уваги. Умови зовнішнього середовища, яке постійно змінюється, вимагають по-новому підходити і оцінювати якість виховного процесу [102, с. 69].

Сучасну ситуацію щодо моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою можна схарактеризувати суперечностями, що склалися: між потребою в діагностиці рівня якості виховного процесу педагогічних коледжів у галузі управління освітою на різних етапах його організації та недостатньою розробленістю методів його моніторингу педагогічній практиці; між необхідністю в об'єктивному і якісному моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах та недостатньою розробленістю валідного педагогічного інструментарію для її оцінювання [277; 279 та ін.].

У світовій практиці застосовуються три основних підходи до оцінювання якості виховного процесу: репутаційний (на основі експертних оцінок), результативний (за об'єктивними показниками) і загальний. Кількість підходів може бути більшою: традиційний (престижність ЗВО), науковий (відповідність стандартам), менеджерський (задоволення клієнта), споживчий (сам споживач визначає якість), демократичний (користь вищого навчального закладу для суспільства) [251].

Традиційні форми контролю, які нині застосовуються на практиці, інспектують, а не діагностують причини успіхів та невдач педагогічного процесу, і відповідно, не дозволяють вести його цілеспрямовану корекцію.

Наразі більшість педагогічних коледжів користуються традиційною схемою внутрішнього моніторингу якості виховного процесу. Проте дана схема не передбачає оцінювання таких важливих характеристик виховного процесу, як рівень розвитку особистісних якостей студентів, професійна компетентність викладачів, управлінська компетентність керівництва, ефективність функціонування виховної системи педагогічного коледжу [279].

У роботах російських учених із питань педагогічній кваліметрії (Г. Азгальдов, А. Казарінов, А. Мірошніченко, В. Міхеєв В. Огорелков,

В. Панасюк, В. Черепанов та ін.) визначена концептуальна модель технології моніторингу якості виховного процесу, яка відображає послідовний взаємозв'язок алгоритмів (анкетування, валідизації, оцінки рівня якості освіти) і встановлює послідовність дій, виконання яких дозволяє отримати оцінку якості виховного процесу в цілісному педагогічному процесі. Як зазначають Ю. Максименко та Г. Матвєєв, методики моніторингу якості виховного процесу та обробки результатів анкетування сприяють ефективному проектуванню і конструюванню вимірювальних засобів, їх експертизі і дозволяють здійснити об'єктивний аналіз якості виховного процесу в педагогічному коледжі [120, с. 82].

Педагогічна технологія моніторингу якості виховного процесу, підкреслює М. Грабар, повинна бути заснована на системному і кваліметричному підходах, що забезпечить функціонування виховного процесу як системи [51, с. 117]. При оцінюванні кількісних показників якості виховного процесу пропонує використовувати «Теорію регулювання соціальних систем» І. Шмарцгауера. Соціальна система вважається оптимальною, якщо її соціометричні показники не нижчі 75 %, допустимими вважаються показники від 66 % до 75 %, низькими – від 51 % до 65 %, нижче від 50 % – система знаходиться у критичній ситуації.

Аналіз праць українських і зарубіжних учених [13; 42; 59; 277 та ін.] також свідчить, що на теперішній час відсутня єдина думка про те, якою повинна бути система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, скільки рівнів вона може в себе включати і використання яких кваліметричних методик оцінювання буде забезпечувати достатню ефективність контролю і сприятиме підвищенню якості виховного процесу.

Організація системи моніторингу якості виховного процесу припускає активне використання й удосконалення вже існуючих процедур і механізмів: експертизи і сертифікації, акредитації, інспекції, психолого-педагогічних обстежень, збору статистичних даних, моніторингових досліджень.

Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою відповідно до представлених напрямів повинна припускати обґрунтування системи критеріїв, шкал і методики, організації та інформатизації оцінювання. Методики моніторингу якості виховного процесу в сучасних умовах повинні включати два етапи [277]:

- етап оцінювання якості виховного процесу на основі звітної інформації про виховну діяльність педагогічного коледжу за всіма вказаними раніше критеріями і показниками;
- етап оцінювання якості виховного процесу на основі соціологічної інформації про вихованість студентів і випускників педагогічного коледжу та їх ділові, творчі і громадські кар'єри.

Співставлення результатів моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою відповідно до вказаних етапів дозволяє отримати інтегровану оцінку в розрізі кожного з педагогічних коледжів регіону. Безумовно, для цього має бути створений банк цих інформаційних паспортів педагогічних коледжів.

Кінцевою метою моніторингу якості виховного процесу є інтенсифікація виховної діяльності педагогічного коледжу. Одна з проблем і особливостей, що виникає при вирішенні цього завдання, полягає в тому, що, використовуючи показники, кількість яких обчислюється десятками, необхідно винести одну узагальнену оцінку, що дозволяє визначити місце даного педагогічного коледжу в ряді інших. Ця проблема ускладнюється людським чинником: співробітники, керівництво педагогічного коледжу повинні бути готові погодитися з результатами моніторингу, що необхідно для нормального функціонування всього закладу [13].

Ми погоджуємося з фахівцями в галузі управління освітою (Л. Даниленко, В. Луговий, В. Паламарчук, О. Попова, А. Панкрухін, А. Рацул, Н. Фоменко), що для ефективного моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі необхідно створити якісну методичну базу, що не тільки дозволила б об'єктивно й оперативно відстежувати рівень

виховної діяльності закладу, але й оптимізувала його розвиток. Зокрема, Ф. Русинов, В. Безлепкін, Д. Петросян, Г. Цехмістєрова, О. Рацул, А. Прокопенко вважають, що методика моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі «повинна відповідати таким основним вимогам:

- відповідати меті та призначенню тієї чи іншої процедури;
- повинна бути об'єктивною, прогресивною, зрозумілою, реально здійсненою, придатною до формалізації та комп'ютерної обробки;
- мати відповідне правове та інформаційне забезпечення;
- не повинна давати можливості педагогічному коледжу так чи інакше впливати на суб'єкти, процедуру і результати моніторингу;
- мати мотиваційний характер, тобто щоб ЗВО надавав повну достовірну інформацію про свою діяльність» [68].

У світлі відзначеного можливий план дій із підвищення якості виховної роботи педагогічних коледжів, на основі нових підходів до інституціонального їх моніторингу, повинен бути системним і багатовекторним.

Як бачимо, існуючий механізм моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою потребує реорганізації та оновлення, оскільки не забезпечує можливість або ускладнює отримання своєчасної об'єктивної та управлінської інформації про результати діяльності різноманітних об'єктів системи вищої освіти (окремого вищого навчального закладу). Це, у свою чергу, не дає змоги сформувати цілісне уявлення про наявний стан якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, визначити його результативність та ефективність.

Створення системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою представляє собою складне науково-практичне завдання. Складність завдання обумовлена комплексом чинників:

1) перелік основних та допоміжних процесів забезпечення якості виховного процесу не є єдиним для всіх педагогічних коледжів, оскільки визначається ними самостійно;

2) включення до моніторингу системи управління тільки тих показників, які можна виміряти кількісно, і які, як правило, не охоплюють весь виховний процес;

3) відсутність достовірної інформації про результати виховної діяльності педагогічного коледжу.

Моніторинг організаційно-управлінської діяльності педагогічного коледжу необхідно проводити на основі оцінювання ефективності роботи керівництва коледжу, його організаційної структури.

Моніторинг діяльності структурних підрозділів педагогічного коледжу доцільно здійснювати на основі критерійних акредитаційних показників, що доповнені внутрішніми, оскільки в коледжі є можливість застосування широкого спектру соціологічних, соціально-психологічних, власне психологічних і педагогічних методів і методик вивчення якості виховного процесу. Специфікою внутрішнього оцінювання якості виховного процесу є відсутність тимчасових обмежень, можливість проведення лонгітюдних досліджень, переходу від епізодичного контролю до моніторингу. Керівництво педагогічного коледжу має можливість безперервно перевіряти якість виховного процесу, при цьому обов'язково зважаючи на думки співробітників і студентів.

До показників внутрішнього моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, на наш погляд, треба включити пункти, що визначають інноваційну діяльність викладачів, стимулювання й організацію адміністративної і суспільної підтримки прагнення педагогів до вдосконалення професійної майстерності, підвищення особистої відповідальності за якість результатів виховання, удосконалення механізмів атестації викладацького складу педагогічних колективів і коледжу в цілому.

Традиційно моніторинг якості педагогічної діяльності викладача здійснюється кафедрою, громадськими та адміністративними органами у процесі проходження конкурсу-переобрання (обрання) на посаду. Окрім цього, практикується взаємне відвідування занять, виступ з доповідями, участь у конференціях, фіксується керівництво курсовими і дипломними роботами, публікації тощо. Саме аналіз документації, а також продуктів діяльності викладачів дозволить експертам скласти картину про якість викладацького складу коледжу. Доповненням може стати неформальна бесіда, проте, у процесі акредитації педагогічного коледжу, у будь-якому випадку, оцінюватися повинна не діяльність окремих викладачів (це справа самого навчального закладу), а забезпеченість педагогічними кадрами, якість у цілому.

Для внутрішнього моніторингу виховного процесу можуть бути використані різні методи діагностики вихованості студентів: спостереження впродовж педагогічної практики, науково-дослідницької роботи; опитування студентів і викладачів, експертне оцінювання; рішення навчальних завдань-ситуацій, захист проектів і кваліфікаційних робіт, накопичувальна оцінка; рейтинг; портфоліо, кваліметричні та інші кількісні методи, наприклад математично-статистична обробка даних.

Найважливішою умовою результативного моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою є вибір оптимальних засобів та методів, що спрямовані на досягнення потрібних результатів.

Можна відмітити наявність перспективних планів з головних напрямів діяльності педагогічних коледжів, підпорядкованість поточних планів реалізації перспективних планів, у яких чітко визначено цілі роботи на навчальний рік.

Якість ведення документації з виховної роботи та стан її планування в педагогічних коледжах знаходиться на достатньо високому рівні. Плануванням охоплені всі напрями діяльності педагогічних коледжів,

відмічається чіткість поставлених завдань, визначення термінів та виконавців, рівень участі педколективу у плануванні роботи, нормативність затвердження плану, аналіз стану виконання плану.

Перспективи розвитку педагогічних коледжів чітко простежуються: визначена загальна стратегія, освітні цілі, напрями та завдання та ін. Стан упровадження інноваційних технологій особистісно зорієнтованого виховання студентів на низькому рівні. Проте, існуюча система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою не повною мірою відповідає вимогам та критеріям міжнародного стандарту ISO 9000.

Коледжі здебільшого використовують традиційну схему внутрішньої перевірки якості виховного процесу, яка, зазвичай, включає такі елементи, як наявність затверджених у встановленому порядку виховних планів, графіків виховного процесу; відповідність змісту планів критеріям та стандартам якості; відповідність виховних заходів затвердженим планам виховної роботи; комплектність і достатність методичного забезпечення виховного процесу; достатність, регулярність і рівень організації поточного контролю. Окрім того, відсутні чітко визначені валідні методики, які б були орієнтовані на пряме вивчення складових освітньої діяльності в педагогічних коледжах. В існуючих методиках перевірки якості виховного процесу не представлені чіткі критерії його оцінювання, не визначені можливості об'єктивного аналізу його результатів. При цьому недостатньо використовуються кваліметричні процедури, експертні і математико-статистичні методи.

Слід зазначити, що часто досить сумнівними є джерела отримання інформації у процесі здійснення моніторингових досліджень. Основна причина цього криється в надто поширеній практиці використання дилетантських підходів до формування інструментарію досліджень. Інформація, що отримана за допомогою подібного інструментарію, зібрана в умовах порушення анонімності, не може бути адекватною і корисною

для досліджень. Як правило, отримана інформація не перевіряється і не коригується. Окрім того, у моніторингових дослідженнях дуже рідко використовується інформація, що отримана від замовників і споживачів освітніх послуг, а їхнє залучення до таких досліджень є малоефективним і формальним. Тому досить мало підстав для твердження, що результати подібних досліджень є об'єктивними та валідними.

Аналогічною є ситуація з прозорістю моніторингових досліджень. Не практикується обговорення плану досліджень серед працівників і громадськості, а отже, він не узгоджується із суспільним запитом, що шкодить ідеї моніторингу якості виховного процесу. Не оприлюднюються критерії, на основі яких будуть прийматися рішення за результатами моніторингу.

Система моніторингу використовується, скоріше, для діагностування рівня знань та навичок, що сформовані у процесі навчання, а не для оцінювання виховного процесу та його результатів. Суб'єкти оцінювання не забезпечують доступності результатів для осіб, які здійснювали моніторинг, і для тих, хто має законні права на отримання цих результатів. Як правило, висновки та звіти про результати моніторингу не оприлюднюються, а використовуються виключно для звітної інформації.

Найбільш розповсюдженим методом моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою є усталені форми: звіти викладачів, курсаторів.

Таким чином, можемо зазначити, що у педагогічних коледжах моніторинг якості виховного процесу в галузі управління освітою не має системного характеру. Здійснюються окремі (фрагментарні) моніторингові дослідження, які не зв'язані між собою і, відповідно, не забезпечують інтегрований, цілісний характер процедур моніторингу якості. Вони не забезпечують якісного моніторингу всіх складових, що характеризують виховний процес у педагогічних коледжах. Окрім того, в умовах функціонування окремих моніторингових процесів не існує системи

ефективного управління ними.

Отже, сучасний стан моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою має свої зовнішні (скрутне фінансово-економічне становище у країні, недостатня кількість теоретичних розробок із проблем моніторингу якості виховного процесу педагогічного коледжу в галузі управління освітою, відсутність науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо впровадження системи моніторингу якості виховного процесу педагогічного коледжу в галузі управління освітою) та внутрішні (нерозуміння значущості проблеми якості виховання для сьогодення, недостатня кількість і недостатня управлінська підготовка частини керівників педагогічних коледжів) причини.

Система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою потребує здійснення перетворень, приведення її у відповідність до міжнародних стандартів якості.

Відповідно до вищезазначеного наведено умови підвищення результативності моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, що передбачає оптимізацію функціонування всіх складових виховного процесу. Так, для підвищення результативності моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою необхідно:

- безперервно вивчати і прогнозувати вимоги зацікавлених сторін до якості виховного процесу;
- трансформувати організаційну структуру педагогічних коледжів, виділити в ній спеціалізований підрозділ, що відповідає за моніторинг якості виховного процесу;
- постійно вдосконалювати виховний процес, процеси управлінської діяльності керівництва;
- здійснювати моніторинг якості виховного процесу в педагогічних коледжах комплексно і системно;
- забезпечити управління проектуванням кваліметричних методик

і процедур, посилення функцій контролю, випробувань, удосконалення засобів оцінювання якості;

– підвищувати рівень прозорості моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою;

– неухильно виконувати вимоги системи менеджменту якості всіма керівниками і співробітниками і безперервно її вдосконалювати;

– розвивати та підвищувати професіоналізм співробітників і їх відповідальність і компетентність в області моніторингу якості виховного процесу;

– створювати умови для продуктивної і творчої роботи.

Для підвищення результативності моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою необхідна розробка і впровадження системи моніторингу з розробленням алгоритму аналізу результативності проведеної роботи, що є перспективним напрямом нашого дослідження.

РОЗДІЛ ІІІ.
ОБГРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ
ЯКОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ
У ГАЛУЗІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

3.1. Обгрунтування системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою

Наше дослідження виявило нагальну потребу в удосконаленні системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою з метою перетворення її на високотехнологічну систему. На відміну від традиційної, нова система моніторингу має ґрунтуватися на інших засадах. Насамперед, вона повинна охоплювати всі напрями виховної діяльності з урахуванням змін у галузі управління освітою.

До об'єктів досліджень слід віднести діяльність викладачів, заступників директорів, директорів, ефективність діяльності яких підвищиться шляхом упровадження системи моніторингу:

- визначення особливостей управління виховним процесом з урахуванням специфіки педагогічного коледжу;
- виявлення організаційно-педагогічних умов моніторингу управління якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою;
- упровадження організаційного механізму системи моніторингу якості виховного процесу.

Проведений аналіз концептуальних підходів, результати констатувального експерименту дозволили визначити основні правила моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою:

1. Педагогічні коледжі мають орієнтуватися на європейські стандарти і рекомендації щодо проведення моніторингу.

2. Педагогічні коледжі повинні впровадити систему моніторингу якості виховного процесу, яка відповідає вимогам та критеріям міжнародного стандарту ISO 9000.

3. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою має бути доцільним, неупередженим, незалежним і прозорим.

4. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою повинен здійснюватися на основі, перш за все, комплексного, особистісно орієнтованого і системного підходів.

5. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою має спиратися на такі принципи: принцип узгодженості, принцип об'єктивності, принцип комплексності і перспективності, принцип рефлексивності, принцип гуманістичної спрямованості, принцип корисності, принцип відкритості та оперативності.

6. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою повинен передбачати запровадження системи постійно діючого моніторингу, яка відповідає вимогам точності, надійності та валідності.

7. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою має здійснюватися системно і комплексно на всіх етапах виховного процесу.

8. Ефективність моніторингу залежить від рівня якості виховного процесу в педагогічному коледжі.

Визначені нами правила моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою знайшли втілення і представлені у вигляді сукупності таких компонентів: методологічно-змістового (1, 2, 3, 4 і 5 правила), операційно-комунікативного (6, 7, 8 правила), оцінювально-діагностичного (6 і 7 правила), кожен з яких будучи елементом цілісної системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, разом із тим,

переслідує певну мету і має власне змістове наповнення. Зазначені компоненти були об'єднані нами у вигляді системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою (див. Рис. 2.3.).

Реалізація системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою передбачає створення єдиного виховного простору і виступає його об'єднувальним елементом.

Можна виділити три підходи в розумінні виховного простору:

- під виховним простором розуміється педагогічно доцільно організоване середовище, що охоплює особу або певну кількість осіб (Л. Новикова);
- виховний простір – частина середовища, у якій панує певний педагогічно сформований образ життя (Ю. Мануйлов). При такому підході взаємодія всіх суб'єктів процесу створення виховного простору детермінується моделлю способу життя учня (студента);
- виховний простір – це динамічна сітка взаємопов'язаних педагогічних подій, які збираються зусиллями соціальних суб'єктів різного рівня та здатних виступати інтегрованою умовою особистісного розвитку людини (Д. Григор'єв).

Рис. 2.3. Система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою

Соціальні суб'єкти в такому випадку поділяються на два рівні – колективні та індивідуальні. До колективних належать: навчальний заклад, театр, бібліотека, позашкільні заклади освіти. Індивідуальними суб'єктами відповідно виступають педагоги, батьки, діти та ін. Механізмом створення виховного простору стає співбуття дітей та дорослих, де основним моментом є їхня спільна діяльність. Зазначимо, що «виховний простір – це не тільки середовище, а й духовний простір учня і педагога, це простір культури, що впливає на розвиток особистості. У ньому має бути представлений весь універсум цінностей культури і культурних форм життя. Це простір соціальних, культурних, життєвих виборів особистості, котра самореалізується в різних виховних середовищах (академічне середовище, клубне, середовище творчих майстерень тощо)» [271].

У контексті даного дослідження виховний простір розглядаємо як результат свідомої конструктивної діяльності різних суб'єктів із метою оптимізації виховного процесу, який об'єднує різні за масштабом, локалізацією та сутністю виховні середовища, що виступають його найменшим структурним елементом. Саме виховний простір забезпечує ціннісне та смислове наповнення будь-якого виховного середовища.

На думку А. Бойко, «виховне середовище – стійка сукупність речових та особистісних елементів, з якими безпосередньо взаємодіє соціальний суб'єкт у закладах та організаціях, що здійснюють навчання та виховання» [24]. Уважаємо, що в такому значенні поняття виховного середовища можна застосовувати лише для вузького кола навчальних закладів й установ, ігноруючи процеси в інших сферах соціального життя.

У російській педагогічній енциклопедії надано таке визначення: «Виховне середовище – середовище безпосереднього та опосередкованого впливу на особистість на мікрорівні, сукупність об'єктивних чинників, що утворює умови життєдіяльності особистості, передачі їй суспільно-історичного досвіду людства і національної культури, впливає

на формування її фізичних, психічних та соціально-адаптивних можливостей, процес і повноту творчої самореалізації» [181, с. 125].

На думку Л. Новикової [147], під створенням виховного середовища слід розуміти, перш за все, зменшення в соціумі стихійного компонента за рахунок організованих удосконалених та зведених у єдину систему виховних впливів. Автор виділяє низку мікросистем, які впливають на особистість. Такими, за її визначенням, є: сім'я, трудові колективи, вулиця, аудіовізуальне середовище, предметно-естетичне середовище, природне середовище.

На думку І. Єрмакова, виховне середовище – це середовище спільного буття, що перетворене на процес розвитку і самореалізації особистості. Можливості середовища якоюсь мірою зазвичай використовуються при організації життя студентів у педагогічному коледжі, у житті родини. Спроби зробити виховне середовище сприятливим для особистості зумовили появу поняття «виховний простір» [72, с. 18].

Незважаючи на те, що поняття «виховний простір» й «виховне середовище» дуже близькі та взаємообумовлені, вони нетотожні. Так, Н. Щуркова з цього приводу зауважує, що дані поняття розрізняються тим, що, по-перше, середовище характеризується статичністю, у той час як простір – динамічністю, оскільки формує та відображає елементи складної системи соціальних зв'язків закладу освіти. По-друге, на відміну від середовища, простір характеризується суб'єктивним сприйняттям. По-третє, середовище – це даність, а простір є результатом конструктивної діяльності [271].

Для нашого дослідження важливе значення має думка більшості авторів про те, що центральним серед інших елементів виховного середовища є психологічна складова (соціальний чи комунікативний компонент у термінах різних авторів). Психологічна складова виховного середовища – це, насамперед, характер спілкування суб'єктів виховного процесу. Цей елемент несе на собі основне навантаження щодо забезпечення

можливостей задоволення і розвитку потреб суб'єктів виховного процесу у відчутті безпеки, в збереженні і покращенні самооцінки, у формуванні позитивної «Я-концепції», у визнанні з боку інших, у поважному ставленні до себе й до інших, у самоактуалізації.

Механізмом створення виховного простору стає сумісна діяльність студентів і викладачів.

До умов ефективного функціонування виховного простору відносяться:

1. Ціль, яку поділяють усі учасники процесу його створення.
2. Єдина педагогічна концепція, що орієнтована на гуманістичні цінності.
3. «М'яка» структура простору.
4. Діалоговий режим створення.
5. Розгалужена система відношень між різними компонентами, суб'єктами [24].

При цьому виховний простір педагогічних коледжів у галузі управління освітою повинен відповідати таким вимогам:

- безпечність: гарантуються педагогічний захист і підтримка студентів у розв'язанні їхніх життєвих проблем та в індивідуальному саморозвитку, забезпечення їхньої особистісної недоторканості;
- моральність: панують людяність, християнська етика, толерантність, педагогічна культура викладачів і вихователів висока;
- довіра у відносинах: існує взаєморозуміння та співпраця студентів і викладачів у розв'язанні суспільно значущих і особистісних життєвих проблем;
- свобода: студенту забезпечується можливість самому облаштовувати власне життя, розв'язувати життєві проблеми, творити колективні та міжособистісні взаємини;
- культуротворчість: забезпечується розвиток творчого потенціалу всіх суб'єктів виховного процесу;

– комфортність: викладачі враховують у комплексі всі зовнішні й внутрішні впливи на студентів, мінімізуючи негативні та посилюючи позитивні;

– відкритість: із коледжем співпрацюють усі соціальні інститути (сім'ї, органи влади та самоврядування), громадськість [38; 97].

Методологічно-змістовий компонент містить мету і завдання, функції, принципи, наукові підходи до моніторингу якості виховного процесу педагогічного коледжу в галузі управління освітою, теоретичні і нормативні положення щодо проведення моніторингу.

Мета системи полягає в підвищенні результативності моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

Система спрямована на вирішення таких завдань.

1. Безперервне вивчення і прогнозування вимог зацікавлених сторін до якості виховного процесу.

2. Підвищення якості виховного процесу та його відповідність сучасним європейським стандартам на основі ефективного використання потенціалу ресурсів кожного підрозділу педагогічного коледжу, координації та консолідації зусиль усіх суб'єктів виховного процесу.

3. Усвідомлення керівництвом необхідності підвищення якості виховного процесу в педагогічному коледжі та постійного здійснення її моніторингу.

4. Модернізація організаційної структури педагогічного коледжу, виділення в ній спеціалізованого підрозділу, що відповідає за моніторинг якості виховного процесу.

5. Здійснення моніторингу якості виховного процесу комплексно і системно на всіх етапах цього процесу.

6. Забезпечення управління проектуванням кваліметричних методик і процедур, посилення функцій контролю, випробувань, удосконалення засобів оцінювання якості.

7. Підвищення рівня прозорості моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

8. Сприяння впровадженню в педагогічні коледжі сучасних навчально-виховних та управлінських технологій.

9. Здійснення навчально-методичного, психолого-педагогічного супроводу діяльності педагогічного коледжу щодо підвищення якості виховного процесу.

10. Постійне вдосконалення виховного процесу, процесів управлінської діяльності керівництва.

11. Покращення якості виховання шляхом запровадження демократичних принципів управління, інтеграції виховного процесу з наукою та інформаційними технологіями.

12. Неухильне виконання вимог системи моніторингу якості всіма керівниками і співробітниками і безперервне її вдосконалення.

13. Розвиток та підвищення професіоналізму співробітників, їх відповідальності і компетентності щодо моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою шляхом створення умов для професійного зростання та підвищення кваліфікації працівників, запровадження інтерактивних форм методичної роботи (ділові ігри, педагогічні консиліуми, методичні мости, «мозкові атаки» тощо).

14. Створення умов для продуктивної і творчої роботи.

При моделюванні системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою спиралися на такі принципи: принцип узгодженості нормативно-правового, організаційного та наукового забезпечення його складових частин; принцип об'єктивності (максимальне уникнення суб'єктивних оцінок, урахування всіх результатів, як позитивних, так і негативних, створення рівних умов для всіх учасників виховного процесу); принцип комплексності дослідження різноманітних аспектів виховного процесу, оброблення та аналізу одержаних результатів; принцип корисності, безперервності і тривалості спостережень за станом

освіти; принцип своєчасності отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість освіти; принцип перспективності запланованих моніторингових досліджень, спрямування їх на розв'язання актуальних завдань розвитку педагогічного коледжу; принцип рефлексивності (проявляється у відображенні якості результатів виховної діяльності, здійсненні самооцінки і самоконтролю); принцип урахування психолого-педагогічних особливостей (вивчення рівня освіти, професіоналізму, загального розвитку, індивідуальних особливостей об'єкта, а також умов і конкретних ситуацій проведення обстежень, що передбачають диференціацію контрольних та діагностичних завдань); принцип систематичності спостереження за станом якості освіти та чинниками, які впливають на неї; принцип гуманістичної спрямованості моніторингу (створення обстановки доброзичливості, довіри, поваги до особистості, максимально сприятливих умов, позитивного емоційного мікроклімату: неможливість використання результатів досліджень із метою будь-яких репресивних дій); принцип відкритості й оперативності доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості.

Зазначені принципи тісно пов'язані між собою, а зміст і прояв одного з них іноді визначає формулювання іншого. Урахування виділеної системи принципів моніторингу якості виховного процесу забезпечує її відповідність сучасним тенденціям і перспективам розвитку вищої освіти в Україні та у світі.

Необхідно зазначити, що реалізація кожного принципу функціонування системи на різних рівнях його здійснення має особливості, що обумовлені цілями і завданнями кожного рівня, метою проведення окремого дослідження. Оскільки педагогічний процес має цілісний характер, спостереження та оцінювання його передбачає комплексне всебічне вивчення його аспектів, використання комплексу критеріїв, способів і методів контролю.

При побудові системи моніторингу якості виховного процесу

в педагогічному коледжі в галузі управління освітою спиралися, перш за все, на комплексний підхід, що взаємопов'язаний з особистісно орієнтованим і системним підходами. Особистісно орієнтований підхід передбачає, що всі ланки виховного процесу повинні стимулювати професійне й особистісне зростання його суб'єктів.

Системний підхід дозволяє встановити рівень цілісності адаптивної виховної системи, ступінь узаємозв'язку і взаємодії її цілісмістових елементів, підпорядкованість цільових орієнтирів у функціонуванні підсистем різного рівня. Системний підхід розширює об'єкти, що підпадають під моніторингові процедури в освіті, об'єднує їх у три основні категорії :

- категорія, що охоплює середовище виховного процесу (фінансові, людські та інші ресурси);
- категорія, що об'єднує різні аспекти організації виховання як процесу;
- категорія, яка передбачає об'єкти, що належать до результатів виховного процесу.

Крім того, при побудові системи моніторингу спиралися на визначення управління як виду діяльності, що включає не тільки управлінські процеси, а й знання про них, їхню організацію, способи досягнення ефективного керівництва і забезпечення позитивних результатів.

Система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі виконує такі функції:

- інформаційну – оцінювання дає можливість з'ясувати результативність виховного процесу, отримати відомості про стан об'єкта, забезпечити зворотний зв'язок. На цій основі відбувається участь в управлінні виховним процесом, аналізується ефективність виховання і навчання. При моніторингу виховного процесу фіксуються не лише показники знань, умінь, навичок, оскільки основна увага спрямована, передовсім, на особливості перебігу, розвитку власне виховного процесу.
- пошуково-дослідницьку (активізувальну) – передбачає участь у моніторингу різних суб'єктів виховного процесу. Пошуковий аспект цієї

функції знаходить відображення в підвищенні професійної культури, аналізі педагогічної управлінської діяльності, дослідницький – у педагогічній творчості;

– формувальну – упровадження моніторингу у практику роботи педагогічних коледжів дозволить більш ефективно здійснювати процес формування особистості. Спираючись на результати моніторингового дослідження, можна підібрати методи й прийоми індивідуального впливу, завдяки чому проблемні аспекти у формуванні особистості студента постійно перебуватимуть у зоні уваги педагогів;

– корекційну – тісно пов'язана з попередньою функцією. Спрямованість моніторингу на особливості поточних процесів передбачає виявлення і фіксацію непрогнозованих, несподіваних результатів реалізації освітньої роботи. Корекційна функція допоможе усунути негативні моменти у професійному становленні педагога;

– системоутворювальну – вимоги науковості будь-якого моніторингу передбачають, перш за все, організацію і його проведення на основі системного підходу. Освітній моніторинг виступає як складна система, завданням якої є стеження за динамікою виховного процесу з метою найбільш оптимального вибору цілей і завдань, а також засобів і методів їх вирішення;

– прогностичну – моніторинг не лише фіксує поточний стан виховного процесу на заданому часовому проміжку, але й сприяє прогнозуванню подальших тенденцій його розвитку і внесенню відповідних коректив, що створює передумови вдосконалення.

Усі функції взаємопов'язані і взаємообумовлюють одна одну. Вони поетапно змінюють одна одну, створюючи єдиний управлінський цикл. Недооцінка будь-якого з функціональних елементів приводить до зміни всього процесу управління і зниження кінцевих результатів.

Усі функції моніторингу підпорядковуються загальній меті підвищення результативності моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

Основним механізмом ефективної реалізації функцій є розроблений нами управлінсько-організаційний алгоритм, який включає: аналіз особливостей виховного процесу в педагогічному коледжі; упровадження системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, яка відповідала б вимогам і критеріям міжнародного стандарту ISO 9000.

Теоретичні і нормативні положення щодо проведення моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою представлені в розробленому Положенні про систему моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі (додаток Т).

Операційно-комунікативний компонент включає суб'єктів (керівництво, адміністрація, викладачі) і об'єкти (виховне середовище, управління виховним процесом, результати виховного процесу, ефективність функціонування виховної системи) управління виховним процесом в педагогічному коледжі, містить форми (індивідуальні (бесіди, консультації), групові (семінари-практикуми, круглі столи, науково-практичні конференції та ін.), психолого-педагогічна підтримка) та методи (адміністративні (критика та заохочення, службовий нагляд і контроль за результатами праці, директиви, розпорядження та рекомендації) та психолого-педагогічні (групова дискусія, брейнстормінг, case-study, дилем, коучинг, проблемні і рольові ігри). Операційно-комунікативний компонент зв'язує всі елементи системи в єдине ціле і забезпечує зв'язок із зовнішнім середовищем.

Особливе місце у пропонованій системі займає оцінювально-діагностичний компонент, який містить критерії (комплексності, системності, незалежності, здійсненності, корисності, відповідності, точності, прозорості), показники та рівні (високий, оптимальний, достатній,

критичний, низький) моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, очікуваний результат і напрями моніторингового дослідження (якість виховного середовища, якість управління і реалізації виховного процесу, якість результатів виховного процесу та ефективність функціонування виховної системи), які реалізуються за допомогою розробленого нами діагностичного інструментарію (анкета виявлення особливостей проведення моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, комплексне оцінювання ефективності системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі, комплексне оцінювання якості виховного процесу в педагогічному коледжі, методика оцінювання стилю керівництва, анкета «Управлінська компетентність керівника», анкета «Педагогічні здібності», технологічна карта спостереження та аналізу розвитку професійної компетенції вчителя, методика оцінювання роботи викладача, анкета «Викладач очима колег», анкета «Викладач очима студентів», анкета оцінювання рівня сформованості професійно-важливих якостей студентів як майбутніх учителів, анкета експертного оцінювання рівня сформованості професійно важливих якостей студентів як майбутніх учителів).

Необхідність оцінювально-діагностичного компоненту в переліку основних елементів системи підтверджується достовірною діагностикою й аналізом управлінської інформації.

Запропонована нами система моніторингу є невід'ємною частиною виховного процесу, де кожен її компонент важливий і не може бути ні виключений, ні замінений іншим. Окрім того, при використанні одного компоненту обов'язково передбачається вплив на всі інші.

Необхідно зазначити, що в системі важливо знайти місце кожному компоненту у процесі підвищення якості виховного процесу, оскільки цілісне функціонування запропонованої системи є результатом взаємодії всіх її компонентів, що є характерним для універсального закономірного зв'язку.

При цьому, особливістю механізму управління виховним процесом у педагогічному коледжі є відсутність принципу взаємозамінюваності. Це означає, що кожен компонент механізму важливий і не може бути ні виключений, ні замінений іншим. При використанні одного компонента обов'язково передбачається вплив на всі інші.

Реалізація розробленої нами система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою передбачає такі послідовні етапи: проектування, збір інформації, аналіз інформації, прийняття управлінського рішення, організація роботи з реалізації управлінського рішення, контроль виконання, аналіз ефективності дій.

Необхідно зазначити, що проектування, збір інформації, аналіз інформації були реалізовані під час констатувального етапу експерименту. Підготовка, ухвалення управлінського рішення, організація роботи з прийняття рішення, контроль виконання, аналіз ефективності дій – під час формувального і контрольного етапів експерименту відповідно.

Розроблена нами система моніторингу має забезпечити результативне управління виховним процесом у педагогічному коледжі. Ця система представлена сукупністю таких компонентів:

- *методологічно-змістового*, який містить мету і завдання, функції, принципи, наукові підходи до моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, теоретичні і нормативні положення щодо проведення цього моніторингу;
- *операційно-комунікативного*, який включає суб'єктів (керівництво, адміністрація, викладачі) і об'єкти (виховне середовище, управління виховним процесом, результати виховного процесу, ефективність функціонування виховної системи) управління виховним процесом у педагогічному коледжі, містить форми (індивідуальні (бесіди, консультації), групові (семінари-практикуми, спецкурси, тренінги, круглі столи, науково-практичні конференції та ін.), психолого-педагогічна підтримка) та методи (адміністративні (критика та заохочення, службовий

нагляд і контроль за результатами праці, директиви, розпорядження та вказівки) та психолого-педагогічні (групові дискусії, брейнстормінг, case-study, дилем, коучинг, проблемні і рольові ігри та ін.). Операційно-комунікативний компонент зв'язує всі елементи системи в єдине ціле і забезпечує зв'язок із зовнішнім середовищем.

– *оцінювально-діагностичного*, який містить критерії (комплексності, системності, незалежності, здійсненності, корисності, відповідності, точності, прозорості), показники та рівні (високий, оптимальний, достатній, критичний, низький) моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, очікуваний результат і напрями моніторингового дослідження (якість виховного середовища, якість управління і реалізації виховного процесу, якість результатів виховного процесу та ефективність функціонування виховної системи), які реалізуються за допомогою розробленого нами діагностичного інструментарію.

3.2. Система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою та рекомендації щодо її впровадження

В основу проектування моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі покладено ідею системного розвитку духовних, професійних та громадянсько-патріотичних якостей майбутніх педагогів за допомогою застосування комплексу методів, форм та засобів виховного впливу на особистість, адаптованих до освітнього процесу у педагогічному закладі вищої освіти, під час навчання в якому студенти оволодівають педагогічними знаннями про чинники, що сприяють формуванню в них їх громадянсько-патріотичної свідомості та духовності, здорового способу життя, оволодінню навичками й уміннями самооцінки психологічного та духовного

стану організму, а також оцінки здоров'я дітей. Саме під час навчання у педагогічному закладі вищої освіти формується професійна спрямованість особистості майбутнього педагога, відбувається оволодіння педагогічною технікою й технологією, набуваються фундаментальні знання з обраної професії. Тому основні завдання педагогів були спрямовані на те, щоб допомогти студентам усвідомити цінність педагогічних знань, виробити професійні, громадянсько-патріотичні та духовні ідеали. При цьому були враховані вимоги соціально-професійного оточення, що дозволило певним чином організувати освітній процес з метою виховання у майбутніх педагогів відповідних якостей і здійснити його на основі правил, вимог, що висувуються до процесу проектування та його результатів [157].

Підґрунтям для проектування системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі стала розробка структурно-функціональної моделі системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою. Технологія проектування системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою передбачала: діагностику оточення (виявлення її виховного потенціалу, вивчення потреб і мотивів суб'єктів виховного процесу); розробку моделі системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою як необхідної умови особистісно професійного становлення студентів, що припускає моделювання не стільки поведінки суб'єктів виховного процесу, скільки зв'язків і стосунків між ними (до того ж кожен із суб'єктів будує з іншими свої зв'язки і стосунки, які можуть тільки передбачатися); створення ціннісно-сислової єдності суб'єктів виховного процесу шляхом вироблення педагогічної концепції, орієнтованої на пріоритети гуманістичного виховання; диференціацію колективних суб'єктів виховного процесу, результатом якого є набуття освітньою установою «індивідуальності»; організацію взаємодії різних суб'єктів виховного процесу як підґрунтя інтеграції, необхідної для його функціонування; створення умов

для реалізації студентами, педагогами й іншими учасниками виховного процесу своєї суб'єктної позиції у процесі особистісно-професійного становлення [157].

Головне завдання на цьому етапі – створення єдиного виховного простору в педагогічних коледжах, яке відбувалося за рахунок реалізації обраних заходів:

- упровадження системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, яка відповідала б вимогам та критеріям міжнародного стандарту ISO 9000:2000;
- приведення у відповідність якості виховного процесу в педагогічному коледжі сучасним тенденціям теорії та практики управління, визначення цілей і завдань, які забезпечують якість виховного процесу;
- концентрація наукового, культурного, матеріально-технічного та фінансового потенціалу педагогічних коледжів для розв'язання актуальних проблем функціонування системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою;
- визначення організаційної структури якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою;
- сприяння впровадженню в педагогічних коледжах виховних, інформаційних та управлінських технологій;
- чітке визначення відповідальності і повноважень усіх суб'єктів управління;
- усвідомлення суб'єктами управління важливості моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою на сучасному етапі розвитку суспільства;
- координація роботи всіх суб'єктів управління якістю освіти;
- підвищення рівня самостійності структурних підрозділів, провідної ролі колегіальних органів у прийнятті управлінських рішень, прозорість процедур прийняття управлінських рішень, широке розповсюдження делегування повноважень, панування демократичного стилю управління,

чітке визначення посадових обов'язків працівників, які в разі необхідності коригуються;

- визначення принципів і підходів до організації виховного середовища в педагогічних коледжах, керівництво ними у практичній діяльності;
- створення умов для ефективних педагогічних пошуків, інноваційного руху, позитивного мотиваційного фону для продуктивної і творчої роботи;
- упровадження системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою за визначеними нами критеріями і показниками;
- здійснення організаційно-управлінського, навчально-методичного, психолого-педагогічного супроводу діяльності педагогічних коледжів;
- розвиток демократичних засад управління, підвищення самостійності структурних підрозділів педагогічних коледжів;
- постійне вдосконалення якості виховного процесу.

Необхідно зазначити, що лише за умови, що сам педагогічний коледж буде реалізовувати політику у сфері якості та суворо дотримуватися встановлених стандартів, проектувати процес надання освітніх послуг, проводити моніторингову та контрольну діяльність якості робочих процесів та їх результатів, здійснювати заходи щодо постійного поліпшення та вдосконалення, можливе підвищення якості виховного процесу.

Напрямами підвищення ефективності моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою є:

1. Створення єдиної інформаційної мережі «Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі», яка забезпечує всі підрозділи педагогічного коледжу своєчасною і важливою інформацією та надає можливість підтримувати зворотній зв'язок.

2. Підвищення управлінської компетенції керівництва педагогічних коледжів, організаційно-управлінська діяльність та психолого-педагогічне супроводження і консультування керівництва коледжів, викладачів.

3. Покращення якості виховного процесу в педагогічному коледжі шляхом упровадження системи моніторингу.

У межах першого напрямку створюється єдина інформаційна мережа «Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі», яка забезпечує всі підрозділи педагогічного коледжу своєчасною і важливою інформацією та надає можливість підтримувати зворотній зв'язок. Для створення банку даних уся інформація поділяється на кілька розділів: результати моніторингу якості виховного процесу педагогічного коледжу в галузі управління освітою; робота з педагогічними кадрами; стан внутрішнього управління, управління якістю виховного процесу; матеріально-технічна база педагогічного коледжу, завдяки якому всім підрозділам педагогічного коледжу став доступний оперативний банк управлінської інформації.

Другий напрям роботи має реалізуватися шляхом запровадження постійно діючого семінару «Система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі». Мета семінару: усвідомлення суб'єктами управління (керівництво, викладачі) важливості підвищення якості виховного процесу на сучасному етапі розвитку суспільства; розвиток та підвищення професіоналізму суб'єктів управління і їх відповідальності і компетентності в області якості виховного процесу та його моніторингу.

Програма семінару складається з чотирьох розділів, що включають 30 тем для окремих занять. Матеріали семінару частково містяться у відповідних розділах дисертації, частково наведені в Додатку Р.

Семінар сприяв формуванню та розширенню компетентності керівництва педагогічних коледжів, викладачів щодо проблематики впровадження та успішного функціонування системи моніторингу якості виховного процесу педагогічного коледжу в галузі управління освітою.

Програма семінару передбачає не лише надання слухачам загальнотеоретичних знань із проблем упровадження системи моніторингу якості виховного процесу педагогічного коледжу в галузі управління

освітою, але й практичних навичок із зазначеної проблематики, які набуваються ними через інтерактивні форми (тренінги, практичні заняття) і методи навчання (рольові ігри, метод конкретних ситуацій, мозковий штурм, метод інциденту, дискусія, тренінгові вправи та ін.).

Окрім того, за матеріалами семінару для суб'єктів управління нами розроблені методичні рекомендації «Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі».

Третій напрям роботи має реалізовуватися під час упровадження системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

З урахуванням вимог до впровадження моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою система характеризується діагностичністю, змістовністю, реалістичністю, конкретністю, контрольованістю.

Програма експериментальної роботи відбивала стратегічний план здійснення процесу виховання студентів педагогічного закладу вищої освіти, а саме: актуальність та спрямованість на рішення ключових проблем закладу вищої освіти під час моніторингу; специфіку можливостей раціонального використання ресурсів ПЗВО; реалістичність педагогічних проектів; повноту й системність комплексу внутрішніх і зовнішніх педагогічних умов життєдіяльності вищої освітньої установи у сфері виховання духовних цінностей і культури у студентів; стратегію реалізації концепції виховання в конкретній діяльності учасників експерименту; діагностику контрольованих результатів, що підтверджують ефективність розроблених технологій і методик виховання студентів; максимально можливу точність і операціональність завдань, що відповідають меті; інформаційну достатність в описі структури і змісту дослідно-експериментальної роботи; мотивовану логіку сподівань на професійний успіх, привабливість особистої участі в розробці актуальних проблем теорії і практики моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління

освітою [157].

Упровадження системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою має відбуватися таким чином: проектування, збір інформації, аналіз інформації, прийняття рішення, організація роботи з реалізації рішення, контроль виконання, аналіз ефективності дій.

Проектування з метою визначеності і спрямованості діяльності учасників виховного процесу передбачає створення моделі випускника педагогічного коледжу. Наступними віхами є діагностика і моніторинг. Інформаційна частина проходить за напрямками, що є складовими частинами якості виховного процесу, – якість виховного середовища, якість управління і реалізації виховного процесу, якість результатів виховного процесу, ефективність функціонування виховної системи (див. Додаток С, Табл. 1.).

Отримані в результаті діагностики і моніторингу дані аналізуються та інтерпретуються за трьома напрямками: якість виховання кожного студента; забезпечення якості виховання кожним викладачем, керівником. На підставі отриманої інформації відбувається визначення, вивчення й оцінювання параметрів, що характеризують стан якості виховного процесу, для виявлення чинників, що впливають на цей стан, з метою ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Порівняльний аналіз результатів моніторингу дозволяє виявити чинники, що впливають на якість виховного процесу, і ухвалювати адекватні рішення з усунення недоліків у навчанні і створення умов для вдосконалення виховного середовища педагогічного коледжу.

Відповідно до даних моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою ухвалюються рішення, що спрямовані на усунення причин виниклих відхилень.

Управлінські рішення ухвалюються відповідно до таких вимог: ясна цільова спрямованість і конкретні методи дій; обов'язкова обґрунтованість вибору даного рішення в ряді інших можливих; наявність конкретного

об'єкту управлінської дії і певних виконавців і відповідальних за його виконання; узгодженість із попереднім рішенням; правомірність рішення (не суперечить вимогам правових актів і нормативних документів), своєчасність (приймається тоді, коли реалізація рішень може усунути причини виявленої проблеми), самодостатність і лаконічність.

При цьому прийняття управлінських рішень послідовно здійснюється за схемою: визначення цілей та планування досліджень: визначення мети і завдань досліджень; визначення об'єкта досліджень; визначення терміну дослідження; визначення координаторів дослідження; вибір критеріїв дослідження; вибір методів, методик; розробка інструментарію: розробка тестів, анкет, контрольних завдань; підготовка інструктивних матеріалів для координаторів і учасників дослідження; вибір методів обробки одержаних результатів дослідження; проведення дослідження: підготовка учасників, проведення інструктажу; організація і контроль дослідження, аналіз та інтерпретація результатів дослідження: узагальнення одержаної інформації; виявлення чинників впливу; підготовка рекомендацій щодо корекції та усунення негативних чинників, формування стратегії і тактики виховного процесу (див. Додаток, Табл. 2).

Також у контексті впровадження моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою має реалізуватися проект «Положення про систему моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі» (додаток Т), в якому відбиті такі напрями, як: підвищення компетентності професійної діяльності викладачів педагогічного закладу вищої освіти у сфері виховання у студентів культурно-духовних та професійних цінностей; реалізація виховного потенціалу навчальних дисциплін; забезпечення структурно-змістовної цілісності наукових, методичних, діагностичних, корекційних факторів у функціональних характеристиках педагогічних умов.

У проекті представлено: характеристику змін у суспільстві, що визначили актуальну значимість засвоєння студентами духовних

цінностей; мета й завдання виховання студентів із позицій самого виховання й соціуму в цілому; обґрунтування культуровідповідності сучасного виховання ціннісних орієнтирів у студентів педагогічного закладу вищої освіти; аналіз сучасного стану системи виховання в установах вищої педагогічної освіти; проектування системи виховної роботи зі студентами – майбутніми педагогами; механізми оптимальної реалізації розробленої системи педагогічних умов виховання студентів.

Ефективність будь-якої концепції визначається її здатністю виводити практику на якісно нові й ефективні технології освіти, забезпечувати цілісне вирішення багатьох освітніх завдань [157].

Для оцінювання результативності системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою слід використовувати аналіз існуючої документації, збір інформації за допомогою індивідуального і групового сфокусованого інтерв'ю, анкетування за методиками, які були використані під час констатувального етапу експерименту з подальшим порівняльним аналізом даних.

Отримані дані мають підтверджуватися даними анкетування: методика оцінювання стилю керівництва, анкета «Управлінська компетентність керівника», анкета «Педагогічні здібності», технологічна карта спостереження та аналізу розвитку професійної компетенції вчителя, методика оцінювання роботи викладача, анкета «Викладач очима колег», анкета «Викладач очима студентів», анкета оцінювання рівня сформованості професійно важливих якостей студентів як майбутніх учителів, анкета експертного оцінювання рівня сформованості професійно важливих якостей студентів як майбутніх учителів.

Наступним кроком має стати анкетування керівництва, викладачів (анкета комплексного оцінювання ефективності моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі).

Валідність отриманих результатів і висновків забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень,

критичним аналізом стану досліджуваної проблеми; відповідністю методів наукового пошуку його меті й завданням; поєднанням методів якісного та кількісного аналізу експериментального матеріалу; застосуванням апробованих методів статистичного аналізу; позитивними результатами впровадження розробленої система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

Система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою та рекомендації, щодо її впровадження не вичерпують всієї різноманітності питань, пов'язаних із системою моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою. Проте вони дозволяють окреслити ті проблеми, які потребують додаткового вивчення, а саме: вирішення потребує проблема методологічного забезпечення якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою відповідно до нових парадигм вищої європейської освіти.

ПІСЛЯМОВА

У монографії запропоновано нове розв'язання проблеми моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, що відображено в обґрунтуванні системи досліджуваної діяльності, розробленні змісту, форм й методів роботи. Результати наукового пошуку засвідчують успішне виконання сформульованих завдань, досягнення мети й підтвердження гіпотези наукового пошуку, формуючи підґрунтя для переконливих та аргументованих узагальнень і висновків.

Унаслідок аналітичного огляду наукових джерел із теорії й методики управління освітою, схарактеризовано стан забезпечення якості виховного процесу в педагогічному коледжі. Констатовано, що в педагогічних коледжах моніторинг якості виховного процесу не є системним. Водночас учені проводять окремі дослідження, не пов'язані між собою, що внаслідок чого інтегрований, цілісний підхід до процедур оцінювання якості. Такі студії не дають змоги якісно оцінити всі складники, властиві виховному процесові в педагогічних коледжах. Зауважимо, що сучасний стан справ щодо моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах має свої зовнішні (скрутне фінансово-економічне становище в країні, брак теоретичних напрацювань із проблем моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах, відсутність науково обґрунтованих методичних рекомендацій стосовно впровадження системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах) та внутрішні причини (нерозуміння значущості проблеми якості виховання для сьогодення, недостатня кількість і низька управлінська підготовка частини керівників коледжів). Це підтверджує, що система моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у галузі управління освітою потребує вдосконалення, узгодження з міжнародними стандартами якості виховання.

Під час розгляду сутності та особливостей механізмів управління якістю виховного процесу в педагогічному коледжі визначено, що такі

механізми спрямовані на досягнення об'єктом управління (якість виховного процесу) бажаного стану шляхом координування господарських, економічних, інноваційних, координаційних, організаційних, правових та інших важелів впливу. У теорії й методиці управління освітою під механізмом управління якістю виховного процесу в педагогічному коледжі розуміють систему взаємоузгоджених політичних, економічних, соціальних, організаційних і правових процесів, засобів, методів, процедур цілеспрямованого впливу суб'єктів управління в галузі освіти, наукових та професійних кіл. Оскільки такий механізм є комплексним, він регулює вплив усіх державних і громадських інституцій, соціальних процесів та закономірностей, за допомогою яких суб'єкти управління освітою виконують свої функції. Це дає підстави тлумачити моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою як стандартизовану систему кваліметричних методик і процедур, які вможливають уніфікований підхід до аналізу й оцінювання стану та результатів функціонування й розвитку виховної системи за сукупністю визначених критеріїв (еталонів або стандартів), для ухвалення управлінських рішень із коригування небажаних диспропорцій на основі аналізу зібраної інформації та прогнозування подальшого розвитку досліджуваних процесів.

Визначено критерії (комплексності, системності, незалежності, здійсненності, корисності, відповідності, точності, прозорості) і показники моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі. Відповідно до цього зафіксовано високий, оптимальний, достатній, критичний і низький рівні, що характеризують ефективність розробленої системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, що представлена сукупністю методологічно-змістового, операційно-комунікативного та оцінювально-

діагностичного компонентів. Упровадження розробленої системи моніторингу допомогло оптимізувати управління якістю виховного процесу в педагогічних коледжах ЕГ порівняно з КГ. Так, у педагогічних коледжах ЕГ констатовано суттєві позитивні зрушення за всіма критеріями: показники критеріїв комплексності, системності й незалежності з критичного рівня збільшилися до високого, показники критеріїв здійсненності, корисності – із критичного до оптимального, показники критерію відповідності – із достатнього рівня до оптимального, показники критерію точності – із низького рівня до високого, показники критерію прозорості – із низького рівня до оптимального. Водночас зазначено, що в контрольній групі зміни цих ознак несуттєві.

Валідність отриманих результатів умотивована методологічною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень, критичним аналізом стану порушеної проблеми, відповідністю методів наукового пошуку його меті й завданням, поєднанням методів якісного та кількісного аналізу експериментального матеріалу, застосуванням апробованих методів статистичного аналізу, позитивними результатами впровадження розробленої системи моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах.

Проте, монографія не вичерпує всієї поліаспектності проблем, пов'язаних із системою моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі в галузі управління освітою, і дає змогу окреслити ті питання, що потребують більш докладного вивчення, зокрема проблеми методологічного забезпечення управління виховним процесом у педагогічних коледжах відповідно до нової парадигми вищої європейської освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдулина О. Мониторинг качества профессиональной подготовки *Высшее образование в России*. Москва, 1998. № 3. С. 342–350.
2. Аветисов А. А. О системологическом подходе в теории оценки и управления качеством образования. *Квалиметрия человека и образования: методология и практика. Национальная система оценки качества образования в России.: пятый симпозиум*. Москва: Исслед. центр проблем качества подготовки спец., 1996. С. 54.
3. Азгальдов Г. Г. Общие сведения о методологии квалиметрии. *Стандарты и качество*. 1994. № 11. С. 24–29.
4. Акредитація : Організація та проведення у вищих навчальних закладах України / за ред. С. І. Андрусенко, В. І. Домніч. Київ : КУЕТТ, 2003. 172 с.
5. Алексеев В. Стандарт ISO 9001 реализовать легко. *Методы менеджмента качества*. 2005. № 2. С. 52–53.
6. Алферов Ю. С. Мониторинг развития образования в мире. *Педагогика*. – 2002. № 7. С. 88–96.
7. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні. МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти» за заг. ред. І. Л. Лікарчука. Київ: МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; Харків: Факт, 2011. 96 с.
8. Анастази А. Психологическое тестирование / пер. с англ. А. Б. Коломойцев. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 688 с.
9. Андреев В. И. Педагогический мониторинг. *Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития*. Казань : Центр инновац. технологий, 2000. С. 452–531.
10. Андреев В. И. Проблемы педагогического мониторинга качества образования. *Известия Российской Академии Наук*. 2001. № 1. С. 37.

11. Анісімов П. Ф. Управління якістю вищої освіти. Київ : Освіта, 2001. 256 с.
12. Аракелян С. М., Демидов К. В. Разработка и создание системы мониторинга, анализа и прогнозирования развития образования и образовательных структур. *Современная образовательная среда*. 2002. № 6. С. 127–136.
13. Ашумов В. Р. Якість освіти у ЗВО. Київ : Наукова думка, 2010. 122 с.
14. Багутдінова М., Новіков М. Управління якістю освіти. *Стандарти і якість*. 2002. № 9. С. 221–231.
15. Баранова П. Є. Якість освіти. Київ, 2003. 63 с.
16. Басовский Л. Е. Управление качеством образования. Москва : Наука, 2004. 252 с.
17. Бегей В. М. Демократизація управління освітою. Тернопіль, 1994. – 195 с.
18. Бельчик Т. А. Системная оценка функционирования вуза. *Мониторинг качества образования: направления и опыт* : материалы IX Симпозиума. Москва : Исслед. центр проблем качества подготовки спец. 2000. Кн. 4 : Квалиметрия человека и образования: Методология и практика. С. 102–104.
19. Берулава М. Н. Современные модели обучения в свете концепции гуманизации образования. *Гуманизация образования*. 1994. № 2. С. 3–8.
20. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. Москва : Просвещение, 1989. 217 с.
21. Бех І. Д. Виховання особистості і: навч.-метод. посібник : у 2-х кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. 280 с.
22. Бех І. Д. Виховання особистості: навч.-метод. посібник : у 2-х кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. 2003. 344 с.

23. Бодалев А. А., Столин В. В., Аванесов В. С. Общая психодиагностика. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 440 с.
24. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання : шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями) : навч.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1996. 232 с.
25. Бордовский Г. А., Нестеров А. А., Трапицын С. Ю. Управление качеством образовательного процесса. Санкт-Петербург : РГПУ им. А. И. Герцена, 2001.
26. Борисова Є. Якість освіти і місце вищої школи в суспільстві. *Альма-матер*. 2003. № 11. С. 27–33.
27. Боровская Е. В. Многоуровневый педагогический мониторинг. *Информатика и образование*. 2000. № 8. С. 18–21.
28. Бросалина Г. М. Инновационные методы обучения в вузе. Мурманск : ИВМ, 1993. 216 с.
29. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика личности: понятийный аппарат и методы исследования. Київ : Наукова думка, 1989. 38 с.
30. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь – справочник по психологической диагностике. Київ : Наукова думка, 1989. 200 с.
31. Буряк Т. П. Якість освіти у вищій школі. Київ : Наукова думка, 2009. 200 с.
32. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга : психотехники. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Ось-89, 2000. 224 с.
33. Віткін Л. М. Місце України у світовій та європейській якості. *Стандартизація, сертифікація, якість*. 2002. № 3 (18). С. 43–49.
34. Віткін Л. Особливості застосування стандартів ISO 9000 у ЗВО Українська асоціація з розвитку менеджменту та бізнес освіти (УАРМБО). Київ : Ун-т економіки та права «Крок». 58 с.
35. Віткін Л. Методика оцінювання якості ключових процесів підготовки випускника ЗВО. *Вісник Київського університету технологій та дизайну* – 2004. № 1 С. 123–128.

36. Пономарьова Г. Ф., Харківська А. А., Отрошко Т. В. Вища освіта України в парадигмі євроінтеграції (курс лекцій) : навч. посібник. Харків, 2008. 334 с.
37. Вища освіта і Болонський процес : підручник / Г. Ф. Пономарьова, А. А. Харківська, О. О. Бабакіна, Т. В. Отрошко, І. І. Соловійова. Харків : ХГПА, 2011. 304 с.
38. Виховні системи освітніх закладів : досвід та проблеми : метод. посібник / уклад. : Л. М. Архипенко, Л. Л. Маркіна. Дніпропетровськ : Промінь, 2000. 216 с.
39. Вульфсон Б. Л. Управление образованием на Западе : тенденции централизации. *Педагогика*. 1997. № 2. С. 110–117.
40. Высшее образование в странах Западной Европы / под ред. Н. Д. Никандрова. Москва, 1989. 432 с.
41. Высшее образование в XXI веке : подходы и практические меры. Париж : ЮНЕСКО, 1998, 5–9 окт.
42. Вяткин П. В. Качество образования. Москва : Педагогика, 2010. 153 с.
43. Гавріленко І. М. Соціологічний моніторинг і діагностика в освіті. *Освіта і Управління*. 1998. № 2. С. 7–10.
44. Гаєвська Л. А. Методологічне забезпечення дослідження розвитку державно-громадського управління освітою в історичній ретроспективі. *Економіка та держава*. 2009. № 7. С. 100–109.
45. Георгиева Т. С. Высшая школа США на современном этапе / Москва: Высшая школа, 1989. 143 с.
46. Герасимова Г. Е. Еще один подход к терминологии по качеству. *Стандарты и качество*. 1997. № 7. С. 44–46.
47. Гершунский Б. С. Прогностика управленческих решений в образовании. *Советская педагогика*. 1988. № 1. С. 50–56.
48. Глазунов А. Т. Педагогические исследования : содержание, организация, обработка результатов. Москва : Изд. центр АПО, 2003. 41 с.

49. Глудкин О. П., Горбунов Н. М., Гуров А. И., Зорин Ю. В. Всеобщее управление качеством. Total Quality Management (TQM) Москва : Горячая линия Телеком, 2001. 599 с.
50. Гончаров С. М., Мошинський В. С. Вища освіта України і Болонський процес. Рівне : НУВГП, 2004.
51. Горб В. Г. Педагогический мониторинг образовательного процесса как фактор повышения его уровня и результатов. *Стандарты и мониторинг в образовании*. 2000. № 5. С. 33–37.
52. Грабарь М. И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы. Москва : Педагогика, 1977. 136 с.
53. Граничина О. А. Статистические методы психолого-педагогических исследований. Санкт-Петербург : РГПУ им. А. И. Герцена, 2002. 48 с.
54. Гребенник Т. В. Керівництво громадянським вихованням студентської молоді : навч.-метод. посібник. Суми : Університетська книга, 2010. 188 с.
55. Гребенник Т. В. Сутнісні складові процесу управління громадянським вихованням студентів закладу вищої освіти. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. С. 274–284.
56. Гребенник Т. В. Педагогічне проектування в управлінні громадянським вихованням студентів вищої школи. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка*, 2009. № 2 (20). Ч. 1. С. 102–105.
57. Грудзинский А. О. Стратегическое управление университетом : от плана к инновационной миссии. *Университетское управление*. 2004. № 1. С. 9–20.
58. Гутник Г. В. Інформаційне забезпечення системи якістю освіти. *Інформатика та освіта*. 1999. № 1. С. 7–12.

59. Гуторцев В. Р. Качество образования в ВУЗе. Москва : Педагогика, 2010. 310 с.
60. Даніленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті. Київ : Шкільний світ, 2007. 120 с.
61. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») *Освіта*. 1993. № 44. 12 с.
62. Державні стандарти вищої освіти : теорія і методика / за ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.
63. Десятов Т. М. Особливості та механізми управління освітою в умовах інформаційного суспільства. *Вісник Черкаського університету* : Сер. : Педагогічні науки. Черкаси, 2011. Вип. 201, ч. 1. С. 76–85.
64. Дзвінчук Д. Державне управління освітою в Україні і: тенденції і законодавство. Київ : Нічлава, 2003. 136 с.
65. Дрантусова Н. В., Князев Е. А. Оценка качества как необходимым элемент управления в высшем образовании. *Университетское управление: практика и анализ*. 1999. № 1 (8). С. 5–8.
66. ДСТУ ISO 9001-2001 – Системи управління якістю. Вимоги. Київ: Держспоживстандарт України, 2001. 28 с
67. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Краткий психологический словарь. Минск : Хэлтон, 1998. 399 с.
68. Дяків А. А. Якість освіти у ЗВО. Київ : Наукова думка, 2011. 231 с.
69. Ермошенко Б., Породенко В., Литвинова Т. Система управления качеством. *Образование в России*. 2005. № 4. С. 9–14.
70. Єльнікова Г. В., Борова Т. А. , Касьянова О. М. , Полякова Г. А. Адаптивне управління : сутність, характеристика, моніторингові системи: колективна монографія. Чернівці : Технодрук, 2009. 572 с.
71. Єльнікова Г. В. Атестація навчальних закладів в Україні : передумови, зміст, експеримент. Харків : ТО Гімназія, 1999. 160 с.

72. Єрмаков І. Г. Виховання життєтворчості : моделі виховних систем. Харків : Основа, 2006. 224 с.
73. Жук Ю. Системний підхід в організації моніторингу якості освіти. *Управління освітою*. 2007. № 14. С. 14–22.
74. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес : головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. Київ : ІВЦ, Політехніка, 2003. 200 с.
75. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования. Москва : Академия, 2005. 208 с.
76. Зайчук В. О. Управління якістю освіти як складова державної освітньої політики. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 1. С. 56–78.
77. Про освіту. Закон України. Київ: Генеза, 1996. 36 с.
78. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Голос України*. 2014. № 148. С. 2–13.
79. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. Київ : Міносвіти України, 1994. Вип. 2. 336 с.
80. Згага П. Контроль якості освіти. *Роль аналітичних досліджень у формуванні національної освітньої політики*. Київ, 2001. № 3. С. 41–47.
81. Згуровський М. З. Реальний шлях збереження освіти – реформування. *Освіта і управління*. 2007. № 1. С. 6–12.
82. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход. *Образование и наука*. 2004. № 3 (27).
83. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 34–42.
84. Ізотова А. Квадріціус С., Кваріціус Л. Моніторинг якості навчання. *Завуч*. 2006. № 8. С. 10–14.
85. Інструктивний лист Міністерства освіти і науки України від 19.06.2002 №1/9-307 «Про завершення розробки галузевих стандартів вищої освіти» // Інформаційний вісник «Вища освіта». 2003. № 11. 60 с.

86. ISO 19011:2002 Настанови стосовно аудиту систем управління якістю та/чи навколишнім середовищем.
87. Іщенко М. П., Іщенко О. М. Соціально-політична енциклопедія. Черкаси : Інтроліга TOP, 2012. 636 с.
88. Казаков В. Г. Качество образования. Оренбург, 2001. С. 38–40.
89. Калініна Л. Організаційні механізми управління діяльністю загальноосвітніх закладів освіти у змісті підручника для керівника. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України, вид-во «Педагогічна думка» ; голов. ред. В.Мадзігон. Київ : Пед. думка, 2012. С. 408–415.
90. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту Київ: Либідь, 2004. С. 228–246.
91. Касьянова О. М. Педагогічна експертиза діяльності навчального закладу : навч.-метод. посібник. Харків : Основа, 2012. 128 с.
92. Качалов В. Проблемы управления качеством в вузах. *Стандарты и качество*. 2000. № 5. С. 82–85.
93. Качалов В. Лукіна Т. Проблемы якості освіти. Київ, 2007. 116 с.
94. Качалова Л. П. Педагогический мониторинг : процессы интеграции психолого-педагогических знаний будущего учителя. *Стандарты и мониторинг в образовании*. 1999. № 6. С. 31–34.
95. Кісіль М. В. Оцінка якості освіти. *Освіта України*. 2005. № 4 (14). – С. 82–87.
96. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект). Київ : МАУП, 2000. 286 с.
97. Кацинська Л. Л. Кривко М. П. Технології виховного процесу. Рівне : ПКПК, 1997. 95 с.
98. Конаржевський Ю. А. Менеджмент и внутреннее управление. Москва : Педагогический поиск, 2000. 224 с.

99. Кондрашова Л. В. Образовательный менеджмент в системе подготовки современного учителя. *Современные проблемы высшего образования*. Минск : БГУ, 2009. С. 124–132.
100. Коротков Е. М. Качество образования: формирование и оценка, управление. Москва : ГУУ, 2004. 254 с.
101. Кравченко Ю. Лебедев О. Качество образования – фактор повышения качества жизни. *Стандарты и качество*. 2007. № 6. С. 20–22.
102. Кравцов А. А. Критерии анализа методик диагностики воспитанности. *Педагогическая диагностика*. 2002. № 2. С. 68–79.
103. Краткий психологический словарь / под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. Москва : Наука, 1985. 407 с.
104. Кремень В. Модернізація вищої школи України в контексті принципів Болонської декларації. *Вища школа*. 2004. № 5–6. С. 32 – 39.
105. Крижко В. В. Теорія і практика менеджменту в освіті : навч. посібник. 3-є вид. Київ : Освіта України, 2005. 255 с.
106. Крисюк С. Луговий В., Майборода В. Удосконалення управління освітою в умовах формування громадянського суспільства. *Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи*. Київ : УАДУ, 2001. С. 181–211.
107. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования. Москва : Народное образование, 2002. 208 с.
108. Кулемин Н. А. Квалиметрический мониторинг в системе общего образования. *Педагогика*. 2001. № 3. С. 16–20.
109. Курлянд З. Н., Хмельюк Р. І., Семенова А. В. Педагогіка вищої школи. Київ : Знання, 2007. 495 с.
110. Логачев В. Система качества для образовательных услуг. *Высшее образование в России*. 2001. № 1. С. 67–73.
111. Луговий В. І. Управління якістю освіти. Київ : Держ. управління, 1997. 302 с.

112. Луговий В. І. Управління освітою : навч. посібник. Київ : УАДУ, 1999. 342 с.
113. Лукашевич М. П. Теоретичні аспекти гуманістичного управління освітою. Школа на рубежі ХХІ століття : управлінський аспект. Київ : ПП «Компанія» – «Актуальна освіта» , 2000. С. 6–19.
114. Лукіна Т. О. Державне управління якістю освіти в Україні. Київ, 2004. 342 с.
115. Лукіна Т. О. Патрикєєва О. О. Моніторинг якості освіти : теорія та практика. Київ : Плеяди, 2005. 112 с.
116. Луначек В. Е. Якість освіти в контексті державної кадрової політики. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. статей. Ялта : РВВ КГУ, 2007. Вип. 16. Ч. 2. С. 177–185.
117. Луначек В. Е. Деякі практичні питання управління освітою в США. *Нова педагогічна думка* 2008. № 1. С. 16–20.
118. Ляшенко О. В. Організаційно-методичні засади моніторингу якості освіти. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 2. С. 34–40.
119. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании. Санкт-Петербург : Образование-Культура, 1998. Кн. 1. 344 с.
120. Максименко Ю. Б., Матвеев Г. П. Основы теории вероятности и математической статистики для психологов. Донецк : Юго-Восток, 2001. 122 с.
121. Матеріали міжнародної організації стандартизації. ISO 9001 : 2000, ISO 17799, ISO 27001.
122. Матеріали міністерства науки і освіти України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-V рівнів акредитації. Київ, 2003.
123. Матрос Д. Ш., Полев Д. М., Мельникова Н. Н. Прогнозирование результатов образовательного процесса. *Школьные технологии*. 2000. № 1. С. 68–72.

124. Мільнер Б. З., Евенко Л. І., Рапопорт В. С. Системний підхід до організації управління. Київ : Економіка, 1983. 75 с.
125. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : матеріали до першої лекції / укл. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков ; відп. ред. М. Ф. Степко. Київ., 2004. 24 с.
126. Моніторинг стандартів освіти / за ред. А. Тайджмана і Т. Невілла Послтвейта. Львів : Літопис, 2003. 328 с.
127. Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : К.І.С., 2004. 128 с.
128. Моніторинг : практика впровадження : навч.-метод. серія «Відкритий урок». Київ : Плеяди, 2005. 65 с.
129. Касьянова О. М. Моніторинг в управлінні навчальним закладом. Харків : Основа, 2004. 96 с.
130. Локшина О., Лукіна Т., Ляшенко О., Савченко О. Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи : посібник / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : К.І.С., 2004. 128 с.
131. Мотова Г. Н. Системи акредитації за рубежом. Москва, 1998. 180 с.
132. Мотова Г., Гарифуллина Ф. О международном сотрудничестве в системе гарантии качества образования. *Alma mater*. 2007. № 1. С. 45–48.
133. Набойченко С., Выварец А., Майбуров И. Формирование системы мониторинга развития высшей школы. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 6. С. 3–14.
134. Назарова О. Л. Теоретичні основи управління якістю освітнього процесу в коледжі. *Вісник ОДУ*. 2003. № 6. С. 54–58.
135. Назарова О. Л. Управління якістю освітнього процесу професійно-педагогічного коледжу : навч.-метод. посібник. Магнітогорськ : МАГУ, 2003. 81 с.

136. Національна доктрина розвитку освіти. *Освіта України*. 2002. № 33.
137. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2011. С. 83.
138. Ніколаєнко С. Якість вищої освіти в Україні : погляд у мабутнє. *Вища школа*. 2006. № 2. С. 3–23.
139. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти. Київ, 2003.
140. Опратний С. Особливості управлінського процесу у сфері вищої освіти. *Вісник НАДУ*. 2004. № 3. С. 447–453.
141. Освіта України. Нормативно-правові документи. Київ : Міленіум, 2001. 472 с.
142. Островерхова Н. М. Даніленко Л. І. Ефективність управління загальноосвітньою школою : соціально-педагогічний аспект. Київ : Школяр, 1996. 590 с.
143. Паламарчук В. Ф. Інноваційні процеси в педагогіці. *Педагогічні інновації у сучасній школі*. Київ : Освіта, 1994. 87 с.
144. Панасюк Б. Впровадження методів прогнозування і планування в умовах ринкової економіки. Київ : Глобус, 1995. С. 8.
145. Панасюк В. Використання досвіду управління якості освіти. *Підручник для директора*. 2007. № 8. С. 42–51.
146. Панасюк В. П. Педагогічна система внутрішкільного управління якістю освітнього процесу. Київ : Накова думка, 2008. 421 с.
147. Педагогическая энциклопедия / под ред. Б. Балышева. Москва : ИСЭ, 1999. 672 с.
148. Петренко В. Л. Концептуальні проблеми модернізації вищої освіти. *Матеріали міжнародної наукової конференції*. Донецьк : ДДУ: ПФ, 1998. С. 7–15.

149. Петренко В. Л. Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти. Додаток 1 до наказу Міносвіти України від 31.07.98 №285 зі змінами та доповненнями, що введені розпорядженням Міністерства освіти і науки України від 05.03.2001 № 28-р *Інформаційний вісник «Вища освіта»*. 2003. № 10. 82 с.

150. Пикельная В. С. Теоретические основы управления : (школоведческий аспект). Москва : Высшая школа, 1990. 175 с.

151. Півняк Г. Стандарти вищої освіти у контексті Болонської декларації. *Вища школа*. 2004. № 5–6. С. 70–73.

152. Плаксий С. И. Качество высшего образования. Москва : Нац. Ин-т бизнеса, 2003. 654 с.

153. Подласый М. П. Педагогика : учеб. для студ. пед. учеб. завед. Москва : Владос, 2002. 487 с.

154. Подмазін С. І. Особово орієнтоване управління. *Створення іміджу сучасного закладу освіти*. Запоріжжя : МНМЦ, 1997. С. 187–193.

155. Подмазін С. І. Особистісно орієнтований моніторинг діяльності закладів освіти. *Директор школи*. 2002. № 33.

156. Пономарьова Г. Ф. Моніторинг якості підготовки фахівців в умовах кредитно-модульної системи навчання / Г. Ф. Пономарьова // Формування професіоналізму майбутнього фахівця в контексті вимог Болонського процесу : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 22-23 травня, 2008 / Одеський нац. ун-т імені І. І. Мечникова. – Одеса, 2008. – С. 256–258.

157. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога : теорія і практика: монографія. Харків : Ранок, 2014. 405 с.

158. Пономарьова Г. Ф. Адаптація студентів молодших курсів до навчання у педагогічному ВНЗ. *Вісник Прикарпатського ун-ту*. Сер. : Педагогіка : зб. 2011. Вип. XL, ч. 2. С. 98–102.

159. Пономарьова Г. Ф., Шапаренко Х. А., Пехарєва С. В. Акмеологічне проектування процесу формування професійної

компетентності вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. Харків : ПП «Ранок НТ» , 2012. 196 с.

160. Пономарьова Г. Ф. Буття, яке визначає свідомість : стимулювання активності студентів шляхом використання сучасних технологій. *Гуманітарні науки*. 2010. № 2. С. 37–42.

161. Пономарьова Г. Ф. Аналіз розвитку системи вищої освіти в контексті євроінтеграції. *Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах* : зб. наук. праць. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2009. Вип. 5. С. 147–152.

162. Пономарьова Г. Ф., І. О. Степанець. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ на заняттях із педагогіки : навч.-метод. посіб. з практикумом для студ. пед. ВНЗ, Харків : ФОП Шейніна О. В., 2010. 214 с.

163. Пономарьова Г. Ф., Шапаренко Х. А., Пехарева С. В. Акмеологічне проектування процесу формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. Харків : ПП «Ранок НТ» , 2012. 196 с.

164. Пономарьова Г. Ф. Виховання вчителя. *Наукові записки кафедри педагогіки* : зб. наук. праць. Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, Ін-т сходознавства і міжнародних відносин, Харк. пед. коледж. Харків : Вид. центр ХНУ, 2004. Вип. XII. С. 170–177. (Присвячується 155-річчю від дня відкриття кафедри педагогіки та 200-річчю заснування Харківського університету).

165. Пономарьова Г. Ф. Виховання громадянської культури та патріотизму у студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Наукові записки кафедри педагогіки* : зб. наук. пр. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2014. Вип. XXXVII. С. 259–273.

166. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика : монографія. Харків : Ранок, 2014. 547 с.

167. Пономарьова Г. Ф. Виховання як динамічна система. *Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка*. Житомир, 2009. С. 42–47.

168. Пономарьова Г. Ф., Харківська А. А., Петриченко Л. О., Кондрацька Л. В., Расказова О. І., Рябокінь С. І., Ульянова В. С., Нестеренко Т. С., Чала А. Г., Белікова І. В. Діагностика забезпечення якості освіти у педагогічному ВНЗ : метод. посіб.; за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової. Харків, 2015. 222 с.

169. Пономарьова Г. Ф. Духовний розвиток особистості в умовах вищої школи. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. праць. за заг. ред. В. І. Сипченка. Словянськ : Вид. центр СДПУ, 2005. Вип. XXIII. С. 8–15.

170. Пономарьова Г. Ф. Духовні доміанти системи виховної роботи. *Духовний розвиток особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць. / Східноукраїнський нац. ун-т імені В. Даля; Науково-дослідний інститут духовного розвитку людини; Кафедра ЮНЕСКО «Духовно-культурні цінності виховання та освіти». Северодонецьк : Вид-во СНУ імені Володимира Даля, 2015. Вип. 1 (64). С. 242–250.

171. Пономарьова Г. Ф. Інноваційно-дослідницька компетентність магістрів – запорука розвитку інноваційного потенціалу ВНЗ. *Міжнародний науковий вісник*. 2014. Вип. 8 (27) . С. 177–182.

172. Пономарьова Г. Ф. Комплексна система інформатизації вищих навчальних закладів. *Основні концептуальні підходи і тенденції модернізації педагогічної освіти в Україні* : зб. наук. праць. Харків : Стиль-Іздат, 2011. С. 184–192.

173. Пономарьова Г. Ф. Контроль за якістю навчання у вищих педагогічних закладах. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка* :

матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / Сумський обл. ін-т післядипломної педагогічної освіти. Суми : РВВ СОІППО, 2009. С. 283–284.

174. Пономарьова Г. Ф. Моніторинг формування інноваційної культури педагога у вищому навчальному закладі. *Міжнародний науковий вісник*. Ужгород, 2011. Вип. 2, ч. 1. С. 240–249.

175. Пономарьова Г. Ф. Передумови, перспективи та головні педагогічні умови розвитку педагогічної освіти на сучасному етапі / Г. Ф. Пономарьова // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ, 2003. – Вип. XX. – С. 32–34.

176. Радзивилова Г. А. Управление качеством образования в педагогическом вузеи его филиале : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Москва : РГБ, 2006. 246 с.

177. Реан А. А. Психология и педагогика / А. А. Реан, Н. В. Бордовская, С. И. Розум. СПб. : Питер, 2002. 432 с.

178. Реформа и развитие высшего образования. Программный документ. Париж : ЮНЕСКО, 1998.

179. Робуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти. *Філософія освіти*. 2006. № 1(3). С. 35–41.

180. Рогов Е. А. Настольная книга практического психолога в образовании. Москва : Владос, 1995. 412 с.

181. Российская педагогическая энциклопедия / под ред. В. П. Мануйлова. Москва : Большая российская энциклопедия. 1993. 1376 с.

182. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 713 с.

183. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы : теория и практика / пер. с англ. А. Гроссман. Москва : Прогресс, 1990. 368 с.

184. Руководство по применению стандарта ИСО 9001:2000 в области обучения и образования / пер. с англ. А.Л. Раскина. Москва : РИА «Стандарты и качество», 2002. 128 с. («Дом качества», вып. 10 (19)).

185. Руководящие указания по применению ИСО 9001: 2000 в сфере образования. *ИСО 9000+14000* + (Приложение к журналу «Стандарты и качество»). 2005. № 1.

186. Румянцева Д. І., Гончарова В. П. Оновленні функції управління освітою. *Педагогічні інновації в сучасній школі*. Київ : Освіта, 1994. С. 36–44.

187. Рябокінь С. І., Степанець І. О. Психолого-педагогічні та методичні аспекти професійно-практичної підготовки учителя-вихователя. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. праць. Слов'янськ : СДПУ, 2012. Спецвип. 8. Ч. І. С. 273–279.

188. Рябокінь С. І., Степанець І. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів у позааудиторній роботі. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. Вип. XXIX. С. 146–153.

189. Рябокінь С. І. Російсько-український переклад у сфері професійної комунікації : навч.-метод. посібник. Красноград : ФО-П Шейніна О.В., 2012. 82 с.

190. Рябокінь С. І. Теоретико-методологічний аспект упровадження моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі. *Наукові записки*. Сер. : Психолого-педагогічні науки. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. № 3. С. 66–69.

191. Рябокінь С. І. Духовність як критерій якості освіти майбутнього спеціаліста. НПУ України. Університет менеджменту освіти. URL : <http://umo.edu.ua/katalog/793-elektronne-naukove-fahove-vydannja-qteorija-ta-metodyka-upravlinnja-osvitojuq-vypusk-10-2013> (ДАТА ЗВЕРНЕННЯ : 5.03.2017 р.).

192. Рябокінь С. І. Управління творчо-пошуковою діяльністю педагогів у педагогічному ЗВО. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. праць. Слов'янськ : ДДПУ, 2013. Вип. LXV. С. 34–40.

193. Рябокінь С. І. Обґрунтування критеріїв і показників ефективного моніторингу якості виховного процесу у педагогічному коледжі. *Вісник*

Запорізького національного університету. Запоріжжя: ЗНУ, 2013. № 2 (20). С. 89–94.

194. Рябоконт С. И. Особенности управления воспитательным процессом в педагогическом ВУЗЕ I-II уровней аккредитации. *Современный научный вестник*. Сер. : Пед. науки. Физ. культура и спорт. Белгород : Руснаучкнига, 2013. № 20 (159). С. 78–83.

195. Рябоконт С. И. Теоретико-методологические подходы к мониторингу качества воспитательного процесса в педагогическом колледже. *Современный научный вестник*. Сер. : Пед. науки. Физ. культура и спорт. Белгород : Руснаучкнига, 2013. № 38 (177). С. 53–59.

196. Рябоконт С. И. Студентське самоврядування – ознака демократії у навчальному закладі. *Студентське самоврядування як фактор вдосконалення навчально-виховного процесу та формування особистості майбутнього фахівця* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 лютого 2007 р.). Харків : РВВ Харків. машинобудівного коледжу, 2007. С. 186–187.

197. Рябоконт С. И. Модель механізму мотивації ефективної роботи викладачів освітнього закладу. *Педагогічна освіта: стан розвитку, проблеми, перспективи*: матеріали регіон. наук.-практ. конф. (м. Стаханов, 22 березня 2012 р.). Стаханов : Стахановський НК ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2012. С. 145–146.

198. Рябоконт С. И. Сутність та значення моніторингу у підвищенні якості виховного процесу у педагогічному ЗВО. *Materiaiy IX Międzynarodowej naukowii-praktycznej konferencji «Dynamika naukowych badan – 2013»* Pedagogiczne nauki : Przemysl. Nauka I studia. 2013. Vol. 7. S. 23–24.

199. Рябоконт С. И. Система воспитательной работы и обеспечение ее эффективности как целевая функция управления педагогическим вузом. *Materiály IX mezinárodní vědecko-praktická conference «Přední vědecké novinky – 2013»*. Díl 5. Pedagogika: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o S. 18–19..

200. Рябокiнь С. I. Педагогiчний монiторинг i його мiсце у професiйному вихованнi майбутнього фахiвця. *Динамиката на сьвременноната наука* : материалы за 9-а междунар. научна практична конференция. София : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2013. Т. 6. : Пед. науки. С. 52–54.
201. Рябокiнь С. I. Формування духовно-моральних цiнностей особистостi майбутнього педагога. *Актуальнi питання теоретичного та практичного розвитку сучасних педагогiчних та психологiчних наук* : зб. тез мiжнар. конф. (м. Львiв, 12 липня 2013 р.). Львiв : ГО «Львiвська педагогiчна спiльнота», 2013. С. 111–114.
202. Рябокiнь С. I. Система монiторингу якостi виховного процесу у педагогiчному коледжi. *Педагогiка та психологiя: проблеми науки та практики* : зб. тез мiжнар. наук.-практ. конф. (м. Львiв, 9 серпня 2013 року). Львiв : ГО «Львiвська педагогiчна спiльнота», 2013. С. 36–40.
203. Рябокiнь С. I. Монiторинг якостi виховного процесу у педагогiчному коледжi. *Освiта i доля нацiї* : зб. тез XIV Мiжнар. наук.-практ. конф. (м. Харкiв, 11–12 жовтня 2013 р.). Харкiв : ХДПА, 2013. С. 23–26.
204. Савченко О. Я. Державнi освiтнi стандарти – важiль управлiння якiстю освiти. *Освiта України*. 1997. № 17 (18 квітня).
205. Савченко О. Теоретичнi пiдходи до визначення якостi шкiльної освiти. *Шлях освiти*. 2006. № 4. С. 3–6.
206. Себкова Х. Аккредитация и обеспечение качества высшего образования в Европе. *Высшее образование в Европе*. 2000. № 3. Т. XXVII. С. 14.
207. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. Москва : Народное образование, 1998.
208. Селезнева Н. А. Качество высшего образования как объект системного исследования. Москва, 2001. 79 с.
209. Сенченко В. I. Система основних категорiй науки управлiння. Київ : Наукова думка, 1986. 215 с.

210. Сериков В. В. Личностно-ориентированное образование. *Педагогика*. 1994. № 5. С. 16–20.
211. Симонов В. П. Системний підхід – основа педагогічного менеджменту. *Педагогіка*. 1994. № 1. С. 223–228.
212. Система освіти в Україні. *Сучасні тенденції і перспективи* : зб. наук. праць та матеріалів конф. Київ: Знання України, 2001. С. 5–7.
213. Системи якості в освіті / за заг. ред. Ю. П. Адлера. Київ, 2000. 56 с.
214. Скаткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований. Москва : Педагогика, 1986. 151 с.
215. Слостенин В. А. Шиянов Е. И. Гуманизация образования и педагогические ценности. *Гуманизация образования*. Набережные Челны, 1996. № 1. С. 53–58.
216. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2005. 239 с.
217. Слюсаревський М. М. Соціально-психологічний контекст питання якості освіти. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 2. С. 40–52.
218. Сніцар Л. П. Становлення методології управління освітою. *Управління національною освітою в умовах становлення і розвитку української державності* : матеріали Всеукр. наук. -практ. конф. Київ : МОН України, АПН України, ДАККО, ІЗМН, 1998. С. 13–14.
219. Словарь практического психолога / сост. С. Ю. Головин. Минск : Харвест, 1998. 800 с.
220. Советский энциклопедический словарь / по общ. ред. С. В. Славина. Москва : Советская энциклопедия, 1986. 1599 с.
221. Справочник по групповой психокоррекции / под ред. О. Н. Истратова, Т. В. Эксакусто. Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. 443 с.
222. Стандарти і директиви для Агентств гарантування якості у вищій освіті на території Європи. European Association for Quality Assurance in

Higher Education. Helsinki, 2005. URL : <http://rc.edu.ru/bp/Directions/EducationQuality/StdDirectivesEuro.doc> (дата звернення : 16.10.2017 р.).

223. ДСТУ ISO 9004-2001 Системи менеджменту якості. Настанова щодо поліпшення показників. URL : http://ksv.do.am/publ/dstu/dstu_iso_9004_2001/3-1-0-247 (дата звернення : 5.10.2016 р.).

224. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації освітньої політики. Київ : «К.І.С.», 2003. 296 с.

225. Стрезікозін В. М. Управління навчальним процесом. Київ : Освіта, 2007. 269 с.

226. Субетто А. И. Качество образования : проблемы оценки и мониторинга. *Образование*. 2000. № 2. С. 62–66.

227. Субетто А. И. Введение в квалиметрию высшей школы : в 4-х кн. Москва, 1991. Кн. 4 : Квалиметрия высшей школы как предметная квалиметрия. 257 с.

228. Субетто А. И., Селезнева Н. А. Комплексный мониторинг «Российское гражданское общество и образование». *Проблемы создания комплексного мониторинга качества образования России*. Москва, 1997.

229. Сучасні освітні технології у вищій школі : зб. наук. праць. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. 259 с.

230. Тавернье К. Стратегический менеджмент в европейском контексте. *Стратегическое управление и институциональные исследования в высшем образовании*. Казань, 2003. С. 20–21.

231. Тализін М. Проблеми якості освіти. Київ : Наукова думка, 2006. 112 с.

232. Суджик О. Р., Єрмола А. М., Москалець Л. Г., Василенко О. М. Технологія експертизи управління освітнім процесом : наук.-метод. пос. / за ред. А. М. Єрмоли. Харків : Пошук, 2000. 260 с.

233. Товажнянський Л. Л., Сокол Є. І., Клименко Б. В. Болонський процес : цикли, ступені, кредити. Харків : НТУ «ХПІ», 2004.

234. Топалін В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2006. № 1. С. 5–15.
235. Третьяков Л. Н. Проблемы качества образования. Москва : Наука, 1996. 243 с.
236. Третьяков П. И., Шамова Т. Н. Управление качеством образования – основное направление в развитии системы : сущность, подходы, проблемы. *Завуч*. 2002. № 7. С. 67–72.
237. Управление качеством образования: практико-ориентированная монография и методическое пособие / под ред. М. М. Поташника. Москва : Педагогическое общество России, 2000. 448 с.
238. Управление качеством / под ред. С. Д. Ильенкова, Н. Д. Ильенкова и др. Москва: Наука, 2003. 212 с.
239. Управление качеством образования / под ред. Ю. Конаржевского. Москва: Наука, 2004. 343 с.
240. Управление качеством подготовки специалистов : программно-целевой подход (на примере высшего и послевузовского медицинского образования) : монография. Москва-Донецк, 2003. 215 с.
241. Файоль А. Общее и промышленное управление. *Управление – это наука и искусство*. Москва, 1992. 274 с.
242. Филиппова Л. Д. Высшая школа США. Москва : Наука, 1981.
243. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 559 с.
244. Философский словарь / под ред. М. М. Розенталя. Москва : Политиздат, 1972. 524 с.
245. Харківська А. Моделювання управління інноваційним розвитком педагогічного ЗВО. *Теорія та методика управління освітою / ДЗВО «Ун-т менедж. освіти» НАПН України*. 2013. Вип. 10. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ttmuo_2013_10_47.pdf (дата звернення : 25.06.2017 р.).
246. Харківська А. А. Системи та методи оцінювання вищої освіти. Світовий та європейський досвід. *Вісник Запоріж. нац. ун-ту*. Педагогічні

науки : зб. наук. пр. / Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2013. Вип. 2. С. 73–79.

247. Харківська А. А. Модернізація вищої освіти України : ключові питання та напрямки розвитку. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. статей. Ялта : РВВ КГУ, 2008. Вип. 18. Ч. 1. С. 199–204.

248. Харківська А. А. Якість освіти в контексті європейського вибору України. *Наукові записки*. Сер. : Психолого-педагогічні науки / Ніжинський держ. ун-т. ім. М. Гоголя ; за. заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. № 2. С. 5–10.

249. Харківська А. А. Порівняльний аналіз освітніх стандартів деяких країн Європи. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2008. № 12. С. 129–134.

250. Харківська А. А. Сутність педагогічного моніторингу якості виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах. *Обрії* / Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників. 2013. № 2(37). С. 92–95

251. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом. Київ : Знання, 2006. 365 с.

252. Хриков Є. М. Критерії оцінки діяльності ректора вищого навчального закладу. *Проблеми управління освітою і навчальними закладами*. Донецьк: Дон НУ. 2007. С.155–159.

253. Хриков Є. М. Науково-практичний інструментарій управління якістю вищої освіти. *Вища освіта України*. 2007. Дод. 3. Тем. вип. : Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти. С. 284–289.

254. Хриков Є. М. Моніторинг задоволеності студентів діяльністю вищого навчального закладу. *Науково-методичний альманах*. Луганськ ; Стаханов : Альма-матер, 2008. № 3 С. 41–44.

255. Хриков Є. М. Управління якістю освітніх послуг кафедри вищого навчального закладу. *Проблеми управління освітою і навчальними закладами*. Донецьк : ДонНУ. 2008. С. 175–180.
256. Хриков Є. М. Система управління якістю адміністративних послуг : навч. посібник. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 208 с.
257. Хижняк О. С., Феденева Р. М., Рындак В. Г. Управление качеством образования как педагогическая проблема. *Завуч*. 2001. № 5. С. 14–21.
258. Хуторской А. В. Управление качеством образования. *Народное образование*. 2004. № 6. С. 59–68.
259. Цейкович К. Н. Некоторые подходы к оценке качества высшего образования за рубежом. *Проблемы качества образования, его нормирования и управления* : сб. науч. ст. / под ред. Н. А. Селезневой, В. Г. Казановича. Москва : Исслед. центр проблем качества подготовки спец., 1999. 192 с.
260. Цехмістєрова Г. С. Управління в освіті. Київ : Слово, 2003. 233 с.
261. Цехмістрова Г. С., Фоменко Н. А. Управління в освіті та педагогічна діагностика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Слово, 2005. 280 с.
262. Шамова Т. И. Исследовательский подход в управлении образованием. Москва : Знания, 1991. 64 с.
263. Шапошников С. О. Использование принципов всеобщего управления качеством и стандартов серии ISO 9000 в образовании. *Проблемы качества в сфере образования*. 1999. № 1. С. 232–241.
264. Швец В. В. О проблемах терминологии, менеджменте качества и эффективности внедрения ИСО серии 9000. *Стандарты и качество*. 2006. № 3. С. 27–28.
265. Шилова М. И. Мониторинг процесса воспитания школьников. *Педагогика*. 2001. № 5. С. 40–45.

266. Шишкин И. Ф. Квалиметрия образования и образовательных услуг в системе управления учебными заведениями. *Квалиметрия образования и образовательных услуг*. Радиотехника. Метрология : доклады юбилейной науч.-техн. конф. студ., аспирантов и сотрудников ин-та. Санкт-Петербург : Минобразования РФ, СЗПИ, 2000.
267. Шишов С. Е., Кальней В. А. Школа : мониторинг качества. Москва : Пед. общество России, 2000. 320 с.
268. Шкарин В., Буланов Г. Внутривузовское управление качеством обучения. *Высшее образование в России*. 2002. № 5. С. 29–33.
269. Штейнберг В. Э. Образование – технологический рубеж : инструменты, проектирование, творчество. *Школьные технологии*. 2000. № 1. С. 12–19.
270. Щеглов П. Е., Никитина Н. Ш. Качество высшего образования. Риски при подготовке специалистов. *Университетское управление*. 2003. № 1 (24). С. 46–59.
271. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология : учеб. пособие для вузов. Москва : Пед. общество России, 2005. 256 с.
272. Энциклопедический словарь / под общ. ред. В. Г. Левкина. Санкт-Петербург : Питер, 1998. 828 с.
273. Якименко Ю. Вдосконалення системи контролю якості вищої технічної освіти і Болонський процес. *Вища школа*. 2004. № 5–6. С. 80–85.
274. Яковлев Е. В. Теория и практика внутривузовского управления качеством образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Челябинск, 2000.
275. Ялимін В. Р. Якість освіти у Європі. Київ : Наукова думка, 2010. 125 с.
276. Яновский Б. Г. Управление качеством : в чем смысл этого понятия. *Высшее образование сегодня*. 2007. № 3. С. 18–21.
277. Яременко П. С. Якість освіти в Україні. Київ : Лібра, 2011. 157 с.
278. Ясинець П. С. Якість освіти у ЗВО. Київ: Лібра, 2008. 212 с.

279. Яхнін Я. К. Сучасні підходи до якості освіти. Київ : Наукова думка, 2010. 143 с.
280. 2000 Education Criteria for Performance Excellence Baldrige National Quality Program. National Institute of Standards and Technology, 2000. 80 p.
281. Draft International Standard ISO/DIS 9001:2000(E).
282. Quality Assessment and Quality Development in German Universities with Particular Reference to the Assessment of Teaching. – Bonn: HRK, 2000.– 41 p.
283. Monitoring the Standards of Education. Papers in Honour of John Keeves. Ed. By A.C.Tuijman and T.N.Postlethwaite. Pergamon, 1994. 266 p.14. <http://nces.ed.gov/programs/coe/kist/index.asp>.
284. Morrison K. Management Theories for Educational Change. – Paul Chapman Publishing Ltd., 2007. 242 p.
285. Parsons T. and others. Family, Socialization and Integration Process. Chicago, Free Press, 1955.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

**виявлення особливостей проведення моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах
(заповнюється керівництвом)**

Чи необхідно проводити моніторинг виховного процесу? Чому?

Вкажіть основні напрями моніторингових досліджень у Вашому навчальному закладі?

Чи використовуєте Ви для моніторингу якості виховного процесу європейські стандарти та рекомендації?

За допомогою яких методів, методик здійснюється моніторинг якості виховного процесу у Вашому навчальному закладі?

Чи є спеціальний підрозділ (або кваліфікований фахівець), який відповідає за проведення моніторингу якості виховного процесу у Вашому навчальному закладі?

Чи використовуєте Ви дані моніторингу якості виховного процесу для прийняття управлінських рішень? Якщо «так», то в чому це проявляється.

Комплексна оцінка ефективності моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах

Анкета передбачає оцінювання наступних показників ефективності моніторингу якості виховного процесу у педагогічних ЗВО I-II рівнів акредитації:

1. Комплексність.
2. Системність.
3. Незалежність.
4. Здійсненність.
5. Корисність.
6. Відповідність.
7. Точність.
8. Прозорість.

1. Критерій комплексності

Показники критерію комплексності повинні охоплювати усі складові виховного процесу в педагогічному коледжі: якість виховного середовища, якість управління і реалізації виховного процесу, якість результатів виховного процесу, ефективність функціонування виховної системи.

1.1. Якість виховного середовища (ступінь наближеності системи до поставлених цілей, реалізація педагогічної концепції, ідей, принципів, які лежать в основі виховної системи, відповідність змісту, обсягу та характеру виховної роботи можливостям і умовам даного навчального закладу, рівень конструктивної діяльності різних суб'єктів виховання з метою оптимізації виховного процесу, інтегрованість виховних впливів, концентрація педагогічних зусиль, загальний соціально-психологічний клімат у коледжі, стиль відношень, самопочуття студента, його соціальна захищеність, внутрішній комфорт).

2.2. Якість управління і реалізації виховного процесу (рівень професійної компетентності суб'єктів управління якістю виховання (професійна підготовка суб'єктів виховання, особистісні досягнення викладача, ефективність виховної роботи зі студентами, результати науково-дослідницької та дослідно-експериментальної роботи, розвиток педагогічних здібностей: уміння викладацького складу викладати, уміння виховувати, їхні особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо) та здібності, уміння об'єктивно оцінювати і контролювати розвиток студентів), упровадження досягнень педагогічної науки і передового досвіду в практику виховання, планування виховної роботи, визначення конкретних цілей і завдань виховної роботи, організація виховної роботи, системи контролю за ходом виховного процесу та аналізом результатів виховної роботи).

2.3. Якість результатів виховного процесу (рівень сформованості професійної компетентності студентів (рівень знань за фахом, рівень розвитку педагогічних здібностей, професійно важливих якостей, умінь і навичок професійної діяльності).

2.4. Ефективність функціонування виховної системи (рівень сприйняття вищого навчального закладу суспільством, механізми збору інформації про результати роботи вищого навчального закладу, задоволеність студентів, викладачів, працівників, станом справ у коледжі, авторитет вищого навчального закладу за відгуками студентів, батьків, випускників, керівників установ та організацій, громадськості, рейтинг вищого навчального закладу в країні; представлення коледжу на конференціях різних рівнів, участь викладачів у науковій роботі, співпраця ЗВО з установами, організаціями, підприємствами міста, рівень працевлаштування випускників за фахом, наявність міжнародних зв'язків).

2. Критерій системності

Показники критерію системності мають засвідчити, що моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі має ознаки системного процесу, є системним явищем.

2.1. Багатоелементність: у системі моніторингу має бути кілька (не менше двох) системоутворюючих елементів, що спроектовані з метою повного охоплення виховної системи та відповідають її структурним та організаційним компонентам.

2.2. Структура: наявність зв'язків та відношень між елементами системи моніторингу, які забезпечують інтегрований, цілісний характер процедур оцінювання якості.

2.3. Цілеспрямованість: наявність у системоутворюючих елементів власних цілей їх функціонування, спрямованих на спільну мету – повне й об'єктивне оцінювання всіх складових якості виховного процесу.

2.4. Управління системою: наявність у системі моніторингу процесів її упорядкування (у тому числі синергетичних), що гарантують реалізацію визначених цілей, забезпечують коригування процедур, добір показників тощо в умовах динамічної зміни освітньої системи та ринку праці.

3. Критерій незалежності

Показники критерію незалежності мають засвідчити, що на моніторинг якості виховного процесу, встановлення його результатів і формулювання висновків не мали впливу власники закладів освіти, органи управління освітніми системами, політичні сили та ін.

3.1. Автономія вибору процедур і методів: відбір та опис моніторингових процедур, методів їхньої реалізації виконуються автономно суб'єктами, які будуть здійснювати такі процедури.

3.2. Незалежність експертів: моніторингові процедури проводяться незалежними експертами, відбір та призначення яких здійснюється автономно, без участі закладів освіти, на які поширюються моніторингові процедури, органів управління освітою.

3.3. Відповідальність експертів: кінцеві висновки готують та несуть за них відповідальність лише експерти, які здійснюють моніторингові процедури.

3.4. Неупереджена звітність: під час підготовки звітів і висновків уживаються заходи, спрямовані на недопущення їх спотворення, яке може бути викликане особистими почуттями або симпатіями суб'єктів і об'єктів моніторингу.

4. Критерій здійсненості

Показники критерію здійсненості мають засвідчити, що моніторингове дослідження є доцільним і реалістичним.

4.1. Реалістичність: цілі та завдання моніторингового дослідження мають бути визначені чітко, зрозуміло, доцільно.

4.2. Участь зацікавлених сторін: цілі та завдання моніторингового дослідження визначаються всіма сторонами (включаючи представників закладів освіти, освітніх систем), стосовно яких буде здійснюватися моніторинг.

4.3. Фаховий рівень експертів: експерти повинні мати належні вміння та знання для виконання моніторингових процедур.

4.4. Підготовка експертів: проведення належних інструктажів або навчання для експертів.

4.5. Безпечність процедур: моніторингові процедури мають проводитися так, щоб звести до мінімуму відволікання об'єктів оцінювання від їхньої безпосередньої роботи.

4.6. Економічна ефективність: за результатами моніторингу повинна бути надана інформація достатньої цінності, щоб виправдати витрачені на його проведення ресурси.

5. Критерій корисності

Показники критерію корисності мають засвідчити, що моніторингове дослідження задовольняє інформаційні потреби цільових користувачів.

5.1. Визначення зацікавлених осіб: на підготовчому етапі важливо визначити коло осіб, які залучені до оцінювання, та тих, на кого будуть впливати його результати.

5.2. Визначення цільових користувачів: на підготовчому етапі важливо визначити коло осіб, які зацікавлені в отриманні його результатів для поліпшення власної роботи або ділянки роботи, за яку вони відповідають, якою управляють чи організують.

5.3. Вплив моніторингу: дослідження повинно плануватися, проводитися та звітуватися таким чином, щоб стимулювати роботу зацікавлених осіб та цільових користувачів.

5.4. Відбір інформації: зібрана в результаті моніторингу інформація має бути відібрана та систематизована так, щоб вона відповідала потребам та інтересам цільових користувачів та інших зацікавлених осіб.

5.5. Чіткість звіту: звіти про результати моніторингу повинні бути легко зрозумілими, інформативними, переконливими та доступними для всіх зацікавлених сторін.

5.6. Своєчасність: висновки та звіти повинні бути вчасно передані цільовим користувачам, щоб вони вчасно могли використати ці висновки на практиці.

6. Критерій відповідності

Показники критерію відповідності мають засвідчити, що моніторингові процедури проведені законно, етично, не порушуючи інтереси як тих, хто їх проводить, так і тих, хто залежить від результатів моніторингу.

6.1. Відповідність цілям: процедури і методика проведення моніторингу повинні відповідати його задекларованим цілям і завданням.

6.2. Дотримання прав людини: моніторингові процедури повинні бути проведені так, аби поважати і захищати права людини, її гідність, професійні та особисті інтереси.

6.3. Конфлікт інтересів: усі заходи та елементи моніторингу мають гарантувати відсутність конфлікту інтересів, який впливає на процес і результати оцінювання; в разі виникнення подібних ситуацій повинні передбачатися чесні та відкриті процедури їх вирішення на основі консенсусу.

6.4. Орієнтація на стандарти: аналіз та висновки, зроблені за результатами моніторингових процедур, мають орієнтуватися на вимоги існуючих нормативів, стандартів, європейських вимог і рекомендацій.

6.5. Забезпечення європейського виміру: вивчення експертами міжнародного досвіду оцінювання, орієнтація на європейські стандарти і рекомендації щодо його проведення, запрошення міжнародних експертів для моніторингових процедур.

7. Критерій точності

Показники критерію точності мають засвідчити, що інформація, отримана в результаті моніторингового дослідження, є точною, повною та справедливою.

7.1. Надійність інформації: процедури збирання інформації повинні бути вибрані або розроблені, а потім реалізовані так, щоб вони гарантували, що отримана інформація є досить надійною для використання.

7.2. Валідність інформації: процедури збирання інформації мають бути вибрані або розроблені, а потім реалізовані так, щоб вони забезпечили справедливість тлумачення інформації.

7.3. Виправдані джерела інформації: джерела інформації, які використовуються в моніторинговому дослідженні, повинні бути детально описані, щоб можна було оцінити адекватність інформації.

7.4. Аналіз інформації: отримана інформація має належним чином і вчасно аналізуватися та систематизуватися.

7.5. Коригування інформації: інформація, яка збирається і обробляється під час моніторингового дослідження, має систематично переглядатися і за необхідності коригуватися. Усі помилки, виявлені в інформації, мають усуватися.

7.6. Добір показників: для аналізу та формулювання висновків мають використовуватися лише валідні та надійні (об'єктивні) кількісні та якісні дані, отримані в результаті моніторингу.

7.7. Результати моніторингового дослідження, повинні бути обґрунтованими та конкретними.

7.8. Залучення представників зацікавленої сторони: залучення до участі в моніторингових процедурах представників замовників та споживачів освітніх послуг.

8. Критерій прозорості

Показники критерію прозорості мають засвідчити неупередженість і відкритість моніторингового дослідження та його результатів.

8.1. Наміри: календарні плани проведення моніторингового дослідження мають бути опубліковані заздалегідь.

8.2. Відкритість: цілі та завдання разом із описом обраних процедур, що будуть застосовуватися в моніторинговому дослідженні, мають бути опубліковані заздалегідь. Також своєчасно повинні бути оприлюднені критерії, на основі яких будуть прийматися рішення за результатами моніторингу.

8.3. Розкриття отриманих даних: формальна сторона оцінювання повинна забезпечити доступність результатів для осіб, які здійснювали моніторинг, і для тих, хто має законні права на отримання цих результатів.

8.4. Опредлюдження результатів моніторингу: висновки та звіти мають бути опубліковані в доступних громадськості джерелах після їхньої офіційної передачі цільовим користувачам.

Комплексна оцінка якості виховного процесу в педагогічних коледжах

Анкета призначена для визначення якості виховного процесу, діяльності й розвитку ЗВО в інтересах здійснення більш ефективної управлінської діяльності.

Анкета передбачає оцінювання таких показників виховного процесу у педагогічних коледжах:

1. Якість виховного середовища.
2. Якість управління і реалізації виховного процесу.
3. Якість результатів виховного процесу.
4. Результати вдосконалення виховного процесу та ефективність функціонування освітньої системи.

Методика являє собою комплект із оцінних аркушів. Усього в методиці використовується 124 діагностичні індикатори, що мають переважно об'єктивну основу.

За результатами анкетування, тобто тоді, коли буде зібрана інформація з усім масивом індикаторів, проводиться «згортання» інформації всередині кожного з показників, оцінюють якість того чи іншого напрямку (аспекту) освітнього процесу за 5-бальною шкалою на підставі ряду критеріїв: функціональності, надійності, досконалості підходу, продуктивності, достатності, системності, досконалості й адекватності, адаптивності, гнучкості, економічності, надійності та продуктивності, ефективності, оперативності та ін.

Інтерпретація 5-бальної шкали для проведення анкетування:

5 балів – ознака виражена гранично повно, вона однозначно позитивна;

4 бали – ознака виражена досить повно, вона більш позитивна, ніж негативна;

3 бали – ознака виражена неповно, не можна виразно стверджувати, позитивна вона чи негативна;

2 бали – з визначеним ступенем упевненості можна стверджувати, що ознака більш негативна, ніж позитивна;

1 бал – ознака однозначно негативна.

I. Якість виховного середовища

1.1. Ступінь наближеності системи до поставлених цілей.

1.2. Реалізація педагогічної концепції, ідей, принципів, які лежать в основі виховної системи.

1.3. Відповідність змісту, обсягу та характеру виховної роботи можливостям і умовам даного навчального закладу.

1.4. Рівень конструктивної діяльності різних суб'єктів виховання з метою оптимізації виховного процесу.

1.5. Інтегрованість виховних впливів, концентрація педагогічних зусиль.

1.6. Загальний соціально-психологічний клімат у коледжі, стиль відношень, самопочуття студента, його соціальна захищеність, внутрішній комфорт.

II. Якість управління і реалізації виховного процесу

Організаційно-управлінська діяльність

2.1. Середній стаж роботи на адміністративних посадах у коледжі директора та його заступників.

2.2. Оцінка за 5-бальною шкалою задоволеності викладачів системою управління у ЗВО, взаєминами по вертикалі.

2.3. Кількість реалізованих у коледжі програм, проектів, що представляють контур управління розвитком її освітньої системи.

2.4. Кількість нормативних документів, що регламентують управління коледжем й освітнім процесом (включаючи накази, положення, правила, пам'ятки, посадові інструкції та ін.).

2.5. Кількість функціональних підрозділів коледжу, що здійснюють функції збору, збереження, аналізу інформації, супроводу, моніторингу виховного процесу, консалтингу, експертизи і т. п., у тому числі штатних співробітників ___/___.

2.6. Кількість форм облікової, звітної й іншої документації,

що використовується у внутрішньому управлінському процесі.

2.7. Кількість виданих у минулому навчальному році наказів керівництва ЗВО, які стосуються питань виховного процесу.

2.8. Кількість використовуваних у коледжі критеріїв і показників для оцінки ефективності управління (з яких є відповідна аналітична інформація).

2.9. Організація аналізу та контролю якості освіти на основі державних освітніх стандартів для оцінки рівня освіти студентів, кваліфікації педагогічних кадрів та ефективності діяльності освітньої установи.

2.10. Наявність чітких перспектив розвитку коледжу, планування розвитку навчального закладу.

2.11. Організація й управління навчально-виховним процесом, робота з кадрами.

2.12. Відповідність управління коледжу сучасним тенденціям теорії та практики управління.

2.13. Наявність системи оцінки діяльності керівників, структурних підрозділів, викладачів, працівників коледжу.

2.14. Відповідність структури управління коледжу стратегії та завданням його роботи.

2.15. Використання сучасних інформаційних технологій в управлінні коледжем.

2.16. Наявність системи менеджменту якості показників виховного процесу у педагогічних коледжах.

2.17. Ступінь визначення недоліків у напрямках діяльності педагогічного коледжу, з'ясування причин негативних явищ, доцільність, актуальність, конкретність прийнятих рішень.

2.18. Ефективність управлінських рішень.

2.19. Контрольно-аналітична діяльність, прийняття управлінських рішень.

2.20. Обґрунтованість та прозорість фінансової політики.

2.21. Використання потенціалу працівників.

2.22. Раціональне використання ресурсів.

2.23. Розвиток демократичних засад управління.

Педагогічна компетентність викладацького складу

2.24. Професійна компетентність викладачів.

2.25. Рівень розвитку педагогічних здібностей.

2.26. Сформованість професійно-важливих якостей.

2.27. Уміння викладацького складу викладати, уміння виховувати.

2.28. Уміння об'єктивно оцінювати і контролювати розвиток студентів.

2.29. Особистісні досягнення викладачів.

Організація і управління виховним процесом

2.30. Упровадження досягнень педагогічної науки і передового досвіду в практику виховання:

2.30.1. вивчення науково-методичної літератури з проблем виховання і визначення питань, з якими необхідно знайомити педагогічний колектив;

2.30.2. підготовка необхідних рекомендацій, вивчення передового досвіду виховання студентів і впровадження його в практику;

2.30.3. організація самоосвіти викладачів та кураторів груп з питань самоосвіти;

2.30.4. організація колективного обговорення найважливіших проблем виховної роботи (вивчення актуальних наукових праць, статей, дискусій та ін.);

2.30.5. організація колективних методичних заходів (проблемних семінарів, педагогічних читань, теоретичних конференцій, відкритих виховних заходів).

2.31. Визначення конкретних цілей і завдань виховної роботи педагогічного коледжу:

2.31.1. вивчення й аналіз впливу навколишнього середовища на студентів (проведення соціально-педагогічних досліджень);

2.31.2. вивчення рівня вихованості студентів, окремих груп, визначення нерозв'язаних проблем виховання студентського колективу;

2.31.3. вивчення й аналіз стану виконання студентами правил поведінки та інших нормативних документів;

- 2.31.4. вивчення й аналіз рівня громадської активності студентів;
- 2.31.5. вивчення й аналіз культури поведінки студентів у навчальному закладі і громадських місцях;
- 2.31.6. вивчення й аналіз характеру взаємин студентів у колективах академічних груп;
- 2.31.7. вироблення конкретних цілей і завдань виховної роботи коледжу на певний період.
- 2.32. Планування виховної роботи:
- 2.32.1. вироблення програми дій і визначення основних напрямків удосконалення виховного процесу;
- 2.32.2. організація, збір та узагальнення пропозицій студентів, викладачів, батьків щодо плану виховної роботи;
- 2.32.3. здійснення інструктажу при плануванні виховної роботи:
- заступників директора;
  - кураторів груп, вихователя гуртожитку;
  - завідувача бібліотеки, керівників гуртків;
- 2.32.4. надання допомоги при складанні планів:
- органів студентського самоврядування;
  - профспілкової організації студентів;
  - гурткової роботи;
  - методичного об'єднання кураторів груп;
  - ради з профілактики правопорушень;
- 2.32.5. розподіл управлінських функцій і ділянок роботи між керівництвом та викладачами.
- 2.33. Організація виховної роботи. Координація дій навчального закладу, сім'ї, громадськості для досягнення цілей виховання:
- 2.33.1. підготовка і проведення педрад, рад при директорі, оперативних нарад з проблем виховної роботи;
- 2.33.2. інструктаж різних груп працівників у зв'язку з організацією виконання плану виховної роботи;

- 2.33.3. видання наказів про стан виховної роботи і шляхи її реалізації;
- 2.33.4. організація життя студентського колективу, система самоврядування, система самообслуговування, система ролей (доручень, завдань, тощо) система норм, правил поведінки, система відповідальності і стимулювання в коледжі, система взаємин між студентами, між викладачем та студентом, система дозвілля;
- 2.33.5. організація колективної творчої діяльності: пізнавальної, трудової, суспільно-корисної, художньої, суспільно-політичної, спортивно-оздоровчої;
- 2.33.6. підготовка і проведення найважливіших виховних заходів;
- 2.33.7. організація роботи кураторів груп: залучення груп до системи виховної роботи, надання допомоги в удосконаленні виховної роботи в групі;
- 2.33.8. оперативна допомога викладачам, кураторам груп, іншим працівникам;
- 2.33.9. координація дій позанавчальних закладів, залучення їх до організації виховної роботи;
- 2.33.10. організація роботи зі студентами, що потребують підвищеної педагогічної уваги;
- 2.33.11. організація роботи з батьками;
- 2.33.12. керівництво роботою студентських об'єднань (студзагонів, руху волонтерів, гуртків, спортивних секцій, клубів, наукових товариств, музеїв, тощо);
- 2.33.13. кількість функціонуючих у коледжі гуртків культурно-масової та спортивної спрямованості;
- 2.33.14. кількість змагань, конкурсів, оглядів, акцій, проведених у минулому навчальному році в масштабі коледжу;
- 2.33.15. кількість проведених з ініціативи адміністрації коледжу в поточному навчальному році заходів, спрямованих на підвищення ефективності виховного процесу;
- 2.33.16. обсяг коштів, виділених у минулому навчальному році на оплату витрат, пов'язаних із проведенням культурно-виховних заходів;

- 2.33.17. кількість змагань, конкурсів, оглядів, акцій у масштабі міста, області, країни, в яких коледж та його представники взяли участь у минулому навчальному році;
- 2.33.18. частка студентів ДФН, які беруть участь у творчих колективах коледжу;
- 2.33.19. частка студентів, які беруть участь у спортивно-оздоровчих секціях коледжу;
- 2.33.20. кількість нагород у спорті студентів ДФН;
- 2.33.21. кількість нагород за творчість студентів ДФН;
- 2.33.22. загальна кількість творчих колективів;
- 2.33.23. загальна кількість спортивних секцій.
- 2.34. Інформаційне забезпечення управління виховним процесом:
- 2.34.1. створення в коледжі стійкої системи збирання, передачі та одержання зворотної інформації про стан виховного процесу;
- 2.34.2. система інформації:
- одноразова – дані про склад студентів, дані про батьків, дані про матеріальну базу навчального закладу;
  - постійна (щоденна) – відвідування у групах, успішність у групах, санітарний стан приміщень, порушення дисципліни;
  - періодична (щотижнева) – про групові заходи, про діяльність студентських організацій, про роботу зі студентами, що мають академічні заборгованості та тих, що потребують підвищеної педагогічної уваги;
  - підсумкова: про виконання планів виховної роботи, про рівень вихованості студентів, про стан дисципліни в коледжі, групах.
- 2.35. Система контролю за ходом виховного процесу:
- 2.35.1. вивчення загального стану виховної системи, роботи щодо досягнення поставлених цілей;
- 2.35.2. вивчення стану окремих ділянок виховної роботи коледжу (громадського, трудового, морального, естетичного, фізичного виховання тощо);

2.35.3. вивчення рівня розв'язаних у коледжі окремих проблем виховної роботи (розвитку студентського самоврядування, гуманізації, і демократизації тощо);

2.35.4. вивчення стану виховної роботи в окремих академічних групах або підгрупах академічних груп;

2.35.5. відвідування й аналіз занять і виховних заходів;

2.35.6. відвідування й аналіз занять з метою контролю за реалізацією виховних можливостей.

2.36. Аналіз результатів виховної роботи в коледжі:

2.36.1. поточний аналіз діяльності різноманітних ланок системи виховання, окремих виховних заходів;

2.36.2. постійний аналіз основних тенденцій у процесі виховної роботи коледжу;

2.36.3. підсумковий аналіз досягнення цілей виховної роботи за рік;

2.36.4. періодичний аналіз досягнення цілей виховної роботи;

2.36.5. підготовка і проведення заходів за результатами виховної роботи (педрад, нарад при директорі, педагогічних читань, тощо);

2.36.6. підготовка підсумкових документів за результатами виховного процесу (доповідей, наказів, вступних частин до річного плану, тощо).

III. Якість результатів виховного процесу

3.1. Вивчення рівня вихованості студентів, окремих груп, визначення нерозв'язаних проблем виховання студентського колективу.

3.2. Вивчення й аналіз стану виконання студентами правил поведінки та інших нормативних документів.

3.3. Вивчення й аналіз рівня громадської активності студентів.

3.4. Вивчення й аналіз культури поведінки студентів у навчальному закладі і громадських місцях.

3.5. Вивчення рівня сформованості професійної компетентності студентів.

3.6. Вивчення сформованості професійно важливих якостей у студентів як майбутніх вчителів.

3.7. Вивчення сформованості професійно-педагогічних здібностей у студентів.

3.8. Вивчення сформованості професійної мотивації.

3.9. Вивчення сформованості умінь і навичок професійної діяльності.

IV. Результати вдосконалення виховного процесу та ефективність функціонування виховної системи

4.1. Кількість інновацій, упроваджених у минулому навчальному році в управлінський процес.

4.2. Кількість проведених у минулому році експериментів.

4.3. Кількість упроваджених у минулому році у виховний процес нових технологій виховання.

4.5. Кількість упроваджених (освоєних) у минулому навчальному році нових засобів, методик, технологій педагогічного контролю.

4.5. Кількість розроблених у минулому навчальному році документів нормативно-методичного характеру.

4.6. Рівень сприйняття вищого навчального закладу суспільством.

4.7. Задоволеність студентів, викладачів, працівників, станом справ у коледжі.

4.8. Авторитет вищого педагогічного навчального закладу за відгуками студентів, батьків, випускників, керівників установ та організацій, громадськості.

4.9. Рейтинг коледжу у країні.

4.10. Представлення коледжу на конференціях різних рівнів, участь професорсько-викладацького складу в науковій роботі.

4.11. Співпраця педагогічного коледжу з установами, організаціями, підприємствами міста.

4.12. Рівень працевлаштування випускників за фахом.

4.13. Наявність міжнародних зв'язків.

4.14. Середня оцінка задоволеності якістю освіти у коледжі студентами (умовна 5-бальна шкала).

4.15. Середня оцінка задоволеності якістю освіти у коледжі, що забезпечується викладачами (умовна 5-бальна шкала).

4.16. Кількість скарг, поданих в органи управління освіти, контрольні органи, суди, прокуратуру, громадські організації з приводу недоглядів і неправомірних дій адміністрації коледжу.

Методика оцінки стилю керівництва

З метою визначення стилю керівництва рекомендується опитувальник А. Л. Журавльова. Опитувальник містить у собі 27 груп тверджень, які дозволяють визначити стиль керівництва за трьома компонентами: Директивним, Колегіальним, Ліберальним, Непослідовним (Д-К-Л-Н). Експерти, які оцінюють керівника, з кожної групи тверджень повинні вибирати одне твердження, характерне для нього. Експерт повинен поставити знак «+» у реєстраційному аркуші в тих клітинах, які відповідають по горизонталі номеру групи тверджень, а по вертикалі – буквеному індексу вибраного твердження.

Методика

1. Керівник

- а) централізує керівництво, а саме: вимагає, щоб про всі справи доповідали саме йому;
- б) пасивний у виконанні управлінських функцій;
- в) чітко розподіляє функції між собою, своїми заступниками і підлеглими.

2. Керівник

- а) у критичних ситуаціях керівник, як правило, переходить на більш жорсткі методи керівництва;
- б) зіштовхуючись із труднощами, керівник починає більш тісно взаємодіяти з підлеглими;
- в) у критичних ситуаціях керівник погано справляється зі своїми обов'язками.

3. Керівник

- а) регулярно спілкується з підлеглими, цікавиться станом справ у колективі, про труднощі, які необхідно буде перебороти;
- б) уміє спілкуватися, але свідомо обмежує спілкування з підлеглими, тримається від них на відстані;

в) намагається спілкуватися з підлеглими, але при цьому відчуває труднощі в спілкуванні.

4. Керівник

а) під час відсутності керівника підлеглі працюють гірше;

б) колектив не знижує продуктивності, якщо керівник тимчасово залишає його;

в) підлеглі постійно працюють не в повну силу, при іншому керівнику могли працювати краще.

5. Керівник

а) зазвичай на критику не ображається, прислухається до неї;

б) критику вислуховує, навіть обіцяє вжити заходів, але нічого для цього не робить;

в) не любить, коли його критикують, та не приховує це.

6. Керівник

а) сам звертається за порадою до підлеглих;

б) не припускається, щоб підлеглі йому радили і тим більше заперечували;

в) підлеглі не тільки радять, але й можуть давати вказівки своєму керівнику.

7. Керівник

а) контроль за роботою колективу здійснює неплановірно, від випадку до випадку;

б) завжди дуже строго контролює роботу підлеглих і колективу в цілому;

в) контролюючи роботу, завжди помічає позитивні результати, хвалить виконавців.

8. Керівник (а)

а) цікавить тільки виконання наміченого плану і завдань, а не ставлення людей один до одного;

б) під час вирішення завдань, намагається створити гарні відносини між людьми в колективі;

в) не зацікавлений у результатах роботи, до вирішення справ підходить формально.

9. Керівник

- а) уміє розпорядитися так, що хочеться виконувати;
- б) наказувати не вміє;
- в) прохання керівника не відрізняється від наказу.

10. Керівник

- а) намагається самостійно вирішувати навіть ті питання, в яких не зовсім добре розбирається;
- б) якщо щось не знає, то не боїться це показати та звертається по допомогу до інших;
- в) якщо не знає, як вирішити питання чи виконати роботу, то доручає це своїм підлеглим.

11. Керівник

- а) такий, що складається враження, що він боїться відповідальності за власні дії та прагне зменшити її;
- б) рівномірно розподіляє відповідальність між собою та своїми підлеглими;
- в) усю відповідальність покладає тільки на себе.

12. Керівник (у)

- а) намагається, щоб його заступники були кваліфікованими фахівцями;
- б) він добивається безвідмовного підпорядкування заступників і помічників;
- в) байдуже, хто у нього працює заступником.

13.

- а) виконавці бувають задоволені, коли керівник відсутній: вони відчувають полегшення;
- б) усі очікують повернення керівника, тому що з ним цікаво працювати;
- в) відсутність керівника не помічається підлеглими.

14. Керівник (у)

- а) нерідко доводиться вмовляти своїх підлеглих для виконання якоїсь роботи;
- б) завжди що-небудь наказує, розпоряджається, наставляє, але не просить;
- в) часто звертається до підлеглому з проханнями, за порадою.

15. Керівник

- а) завжди звертається до підлеглих чемно та доброзичливо;
- б) стосовно підлеглих буває нетактовним і навіть грубим;
- в) характер поведінки з підлеглими в нього часто змінюється.

16. Керівник

- а) залучає до управління рядових членів колективу;
- б) нерідко перекладає свої функції на інших;
- в) створює ситуації, коли управлінські функції фактично приймають на себе інші члени колективу.

17. Керівник

- а) не може впливати на дисципліну;
- б) уміє підтримувати дисципліну й порядок;
- в) такий, що зовні дисципліна в колективі знаходиться на високому рівні, хоча насправді підлеглі просто його бояться.

18. Керівник

- а) спілкується з підлеглими тільки відносно ділових питань;
- б) під час розмов із підлеглими стосовно службових питань, керівник цікавиться їх особистим життям, родинними взаєностосунками;
- в) такий, що нерідко важко зрозуміти в спілкуванні з ним, чого він хоче.

19. Керівник

- а) одноосібно приймає рішення чи скасовує їх;
- б) рідко береться за виконання складної справи, а швидше за все, уникає відповідальності;
- в) намагається вирішувати усе разом із підлеглими, одноосібно вирішує тільки термінові й оперативні питання.

20. Керівник

- а) керує так, що в колективі недостатньо розвинені взаємодопомога і взаємна довіра;
- б) намагається, щоб у підлеглих на роботі був гарний настрій;
- в) керує так, що в колективі спостерігається підвищена плинність кадрів: люди нерідко йдуть із колективу і не шкодують про це.

21. Керівник

- а) сприяє тому, щоб підлеглі працювали самостійно;
- б) іноді нав'язує свою думку, а говорить, що ця думка більшості;
- в) створив таку обстановку, що виконавці залишені самі собі.

22. Керівник

- а) регулярно радиться з виконавцями, особливо, із досвідченими працівниками;
- б) радиться тільки з вищими керівниками;
- в) радиться з підлеглими тільки в складній ситуації.

23. Керівник

- а) ініціативу підлеглих не заохочує;
- б) підтримує ініціативу підлеглих;
- в) не може діяти сам, а чекає «підштовхування» із боку.

24. Керівник

- а) використовує улюблене гасло «Давай, давай!»;
- б) вимогливий, але одночасно і справедливий;
- в) мабуть, не дуже вимоглива людина.

25. Керівник

- а) консервативний, тому що боїться нового;
- б) охоче підтримує доцільні нововведення;
- в) нововведення проходять повз керівника.

26. Керівник

- а) у своїй роботі часто спирається на громадські організації;
- б) деякі важливі справи вирішуються фактично без участі керівника, його функції виконують інші;
- в) не враховує думки інших.

27. Керівник (у)

- а) байдуже, що про нього думають підлеглі;
- б) ніколи і ні в чому не виявляє своєї переваги над виконавцями;
- в) вважає себе незамінним у колективі.

Обробка і інтерпретація результатів

№ з/п	Твердження			№ з/п	Твердження		
	а	б	в		а	б	в
1	А	Л	Д	15	Д	А	Л
2	А	Д	Л	16	Д	А	Л
3	Д	А	Л	17	Л	Д	А
4	А	Д	Л	18	А	Д	Л
5	Д	Л	А	19	А	Л	Д
6	Д	А	Л	20	А	Д	Л
7	Л	А	Д	21	Д	А	Л
8	А	Д	Л	22	Д	Л	А
9	Д	Л	А	23	А	А	А
10	А	Д	Л	24	А	Д	Д
11	Д	Л	А	25	А	Д	Д
12	Д	А	Л	26	Д	Д	Д
13	А	Д	Л	27	Л	Д	Д
14	Л	А	Д				

Діагностика стиля здійснюється на підставі переважання кількості співпадінь із ключем. Якщо явна перевага відсутня, то мова йде про непослідовний стиль керівництва.

Анкета «Управлінська компетентність керівника»

Анкета дозволяє визначити основні організаційно-управлінські здібності керівника і рівень його професійної компетентності.

Керівники оцінюються за 5-бальною шкалою (де 1 – мінімальна вираженість якості, 5 – максимальна), далі підраховується середній бал групової експертизи.

№ з/п	Особистісні якості, вміння, здібності	Оцінка
1	Стурбованість станом освіти, прагнення вдосконалити роботу коледжу, систему навчання і виховання дітей	
2	Вміння зацікавити, організувати людей, налагодити співпрацю	
3	Комунікативна компетентність (уважне ставлення до підлеглих, здатність налагоджувати контакти з дітьми, колегами та вищим керівництвом, уміння вирішувати конфлікти у колективі та ін.)	
4	Здатність швидко оцінювати ситуацію і приймати ефективні управлінські рішення	
5	Вміння здійснювати контроль за виконанням прийнятих рішень	
6	Далекоглядність, орієнтація па перспективу, вміння підтримувати інновації, здатність прогнозувати наслідки дій	
7	Цілеспрямованість, наполегливість, готовність докладати зусиль задля бажаних досягнень у роботі	
8	Вміння планувати й організовувати власну роботу	
9	Самокритичний, має орієнтацію па професійне зростання, самовдосконалення	
10	Користується повагою та авторитетом у колективі	

Анкета «Педагогічні здібності»

Анкета спрямована на визначення педагогічних умінь і здібностей викладача. Вона містить наступні шкали:

- Рівень професіоналізму вчителя.
- Рівень розвитку педагогічних здібностей.
- Методична майстерність учителя.
- Професійно важливі якості.
- Комунікативна компетентність.
- Авторитет серед колег, учнів.

Інструкція: Оцініть вміння і здібності викладача за 5-бальною шкалою, де 5 – уміння або здібності виявляються у 100 % випадків, 3 – виявляються в половині випадків, 1 – уміння або здатність відсутня.

№ з/п	Уміння і здібності викладача	Оцінка
1	Здатний самостійно підбирати навчальний матеріал, визначати оптимальні засоби і ефективні методи навчання	
2	Володіє своїм настроєм	
3	Уміє вести дискусію на занятті, створювати зв'язок кожного виступу із загальним руслом міркувань, підводити підсумки.	
4	Уміє цікаво і зрозуміло для учнів висловлювати матеріал.	
5	Уміє відкрито виражати свою позицію так, що при цьому не знижується самоповага учнів	
6	Проявляє теплоту і доброзичливість в спілкуванні зі всіма учнями	
7	Здатний по-різному висловлювати, доступним чином пояснювати один і той же навчальний матеріал з тим, щоб забезпечити його розуміння і засвоєння всіма учнями	
8	Визнає і бачить досягнення кожного, а особливо слабкого учня	
9	Здатний будувати навчання з урахуванням індивідуальності учнів, забезпечуючи швидке і глибоке засвоєння ними знань, умінь і навичок	
10	Відчуває зміни в настрої групи, уміє управляти ними.	
11	Володіє багатою і виразною мовою	
12	Уміє створювати умови для свободи виразу позицій, у тому числі і критики	

13	Об'єктивний у своїх оцінках	
14	Уміє гармонійно поєднувати жести, міміку, інтонацію зі змістом мови	
15	Уміє поставити себе на місце учня, поглянути на проблему його очима.	
16	Добре знає предмет	
17	Здатний бачити і відчувати, чи розуміє учень матеріал, що вивчається, встановлювати ступінь і характер такого розуміння	
18	Доступно пояснює навчальний матеріал	
19	Здатний до безпосереднього емоційно-вольового впливу на учнів і уміння на цій основі добиватися у них авторитету	
20	Здатний організувати учнівський колектив, згуртувати його, надихнути на вирішення важливих завдань	
21	Уважний до проблем учнів	
22	Здатний формувати у учнів потрібну мотивацію і структуру учбової діяльності	
23	Уміє безконфліктно вирішувати навчальні спори	
24	Здатний ясно і чітко виражати свої думки, відчуття за допомогою мови	
25	Уміє знайти правильний підхід до учнів, встановити з ними правильні, з педагогічної точки зору, взаємовідношення	
26	Розвиває самостійність в учнів з усіх видів діяльності	
27	Поєднує пошану до учня і вимогливість до нього	
28	Самокритичний, уміє визнавати свої помилки	
29	За своїми моральними якостями є прикладом для наслідування	
30	Має повагу та авторитет	

**Технологічна карта спостереження та аналізу розвитку
професійної компетенції вчителя**

Блок компетенцій	Основні компоненти компетентності вчителя	Ступінь прояву		
		1 бал	2 бали	3 бали
		не просте жується в системі	частково просте жується	просте жується в повній мірі
Спеціальна компетентність	1. Дидактичне проектування навчання студентів • оптимальність визначення мети уроку; • конкретизація завдань навчання; • конкретизація змісту навчання; • планування методів, засобів, форм навчання.			
	2. Доцільність вибраного типу та структури уроку			
	3. Дотримання основних психологічних та гігієнічних вимог			
	4. Рівень педагогічної та методичної майстерності			
	5. Формування загальнонавчальних навичок			
	6. Стимулювання студентів до навчально-пізнавальної діяльності			
	7. Організація дидактичного процесу			
	8. Реалізація принципів навчання			
	9. Адекватність вибору методів навчання змісту теми, меті уроку, проміжним цілям і завданням окремих етапів уроку та їх реалізація			
	10. Реалізація педагогічного комплексу			

	засобів навчання, з урахуванням поставленої мети і завдань уроку, змісту теми, індивідуальних особливостей учнів			
	11. Раціональність вибору та реалізація форм організації навчальної діяльності учнів на уроці			
	12. Узгодженість вибору та реалізації методів і засобів навчання, форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці			
	13. Реалізація виховного потенціалу змісту навчального матеріалу на уроці			
	14. Контроль за ЗУН			
	15. Оптимальність домашніх завдань та ефективність доведення їх до студентів			
	16. Рівень оформлення документації до уроку (журнал, зошити, план уроку)			
Соціальна компетентність	1. Індивідуальна взаємодія зі студентом			
	2. Взаємодія з групою			
	3. Орієнтація на цінності культури			
	4. Використання знань у процесі вирішення професійних завдань			
	5. Культура спілкування: • усна форма (якість мови: темп, дикція, образність, емоційність, виразність, правильність); • письмова форма			
	6. Інформаційна культура			
	7. Знаходження рішень у нестандартних ситуаціях			
	8. Творчий підхід до вирішення професійних завдань			

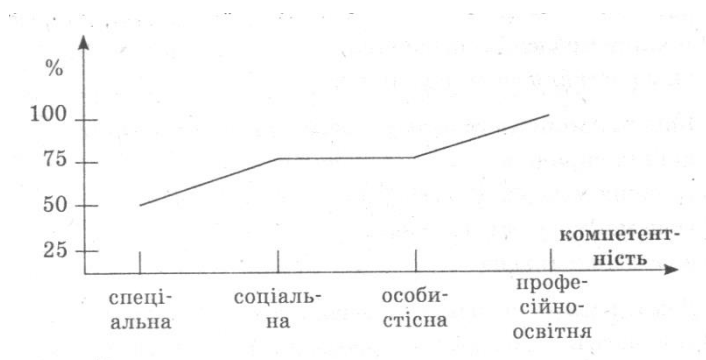
Особистісна компетентність	1. Відповідальність			
	2. Організованість			
	3. Цілеспрямованість			
	4. Мотивованість			
	5. Особистісне самовираження і саморозвиток			
Професійно-освітня компетентність	1. Орієнтація на цінності освіти			
	2. Знання психолого-педагогічних основ навчання			
	3. Знання концептуальних підходів диференціації та інтеграції навчання			
	4. Знання вікової та педагогічної психології			
	5. Знання предмета, що викладається			
	6. Самоосвіта та самовдосконалення			
	7. Рефлексія процесу та результату освітньої діяльності її продуктивності			

$$K = \frac{\sum \text{балів} \cdot 100\%}{\sum \text{макс.можл.балів}}$$

Якщо $K \geq 80\%$ – високий рівень компетентності;

якщо $K = 69 - 79\%$ – достатній рівень компетентності;

якщо $K = 60 - 68\%$ – допустимий рівень компетентності.

Методика оцінки роботи викладача

П.І.Б. _____

Дата _____ Предмет _____

Група _____

I. Одержання інформації про запити студента і його просування в навчанні

1. Оцінювання просування студента на занятті:

- а) контролюються окремі слабкі (сильні) студенти;
- б) потрібна відповідь від конкретних студентів для оцінювання;
- в) студентів спонукають оцінювати свою власну роботу чи роботу одне одного;
- г) викладач намагається знайти причини труднощів і нерозуміння в роботі студентів.

II. Демонстрація викладачем знання навчального предмета, письмового й усного пояснення матеріалу

2. Виконання прийнятого письмового пояснення:

- а) записи для студентів акуратні й чіткі;
- б) прочитання запису правильне;
- в) техніка мовлення правильна;
- г) використання мови правильне.

3. Використання прийнятого вербального пояснення:

- а) дикція сприяє розумінню мови викладача;
- б) подання матеріалу (обсяг, швидкість) нормальне;
- в) усне мовлення правильне;
- г) вимова правильна.

4. Демонстрація володіння навчальним матеріалом:

- а) демонстрація матеріалу (інформація) точна, своєчасна;
- б) коментарі й реакції на запитання студентів точні, адекватні;
- в) зміст матеріалу поданий у логічній послідовності;

г) надається можливість для різних рівнів засвоєння матеріалу.

III. Організація часу заняття, простору аудиторії, навчальних посібників, ТЗН з метою навчання

5. Приділення часу несуттєвим завданням:

а) стимулюється уважність студентів перед поясненням матеріалу;

б) вихідні вказівки за планом заняття зрозумілі, повні;

в) навчальні посібники і засоби навчання легкодоступні студентам;

г) ефективність роботи групи стимулюється передачею студентам функцій викладача.

6. Ефективне використання часу заняття:

а) навчання починається з початку заняття;

б) немає непотрібних затримок під час заняття;

в) немає небажаних відступів на занятті;

г) навчання продовжується до кінця заняття.

7. Створення сприятливих зовнішніх умов для навчання:

а) аудиторія приведена до ладу;

б) навчальна активність сумісна з навколишніми умовами;

в) стенди (полиці) сприятливі для навчання;

г) навчальні посібники розташовані упорядковано.

IV. Спілкування, взаємодія викладача зі студентами

8. Пояснення, пов'язані зі змістом заняття:

а) пояснення змісту зрозумілі і даються з використанням потрібних термінів;

б) спілкування адекватне;

в) використані прийоми ілюструють зміст;

г) основні найскладніші моменти матеріалу виділені.

9. Роз'яснення при нерозумінні матеріалу студентами:

а) визначення матеріалу, який студентам незрозумілий і повторне його пояснення;

б) прагнення до усунення нерозуміння матеріалу;

в) використання різних слів, прийомів;
г) роз'яснення додаються індивідуально або для невеликих груп чи студентів.

10. Використання реакцій, запитань студентів при викладення змісту матеріалу викладачем:

- а) пояснення (запитання) ставляться до студентів;
- б) з'ясовуються студенти, які бажають дати пояснення;
- в) реакції й ідеї студентів приймаються з вдячністю;
- г) ідея студентів використовуються на уроці.

V. Демонстрація викладачем відповідних методів навчання

11. Подання інформації студентам про їхній прогрес:

- а) результати студентів повідомляються одразу ж;
- б) особливий зворотній зв'язок надається студентам при адекватному виконанні навчальної роботи;
- в) особливий зворотній зв'язок надається студентам при неадекватному виконанні навчальної роботи;
- г) студентам надаються пропозиції щодо поліпшення виконання навчальної роботи, якщо це потрібно.

12. Прийнятне використання методів навчання:

- а) кожен метод навчання відповідає меті навчання;
- б) один з методів використовується прийнятно;
- в) два чи більше методів використовуються прийнятно;
- г) кожен метод використовується прийнятно.

13. Адаптація навчання до студентів:

- а) навчання відповідає особливостям студентів;
- б) усі студенти мають можливість брати участь у двох чи більше видах навчальної діяльності;
- в) відповідний час відводиться для досягнення навчальних цілей;
- г) студенти та викладач взаємодіють як дві групи.

14. Використання засобів навчання і навчальних матеріалів:

а) засоби навчання відповідають особливостям студентів і цілям навчання;

б) засоби навчання використовуються без будь-яких труднощів;

в) навчальні матеріали відповідають особливостям студентів і цілям навчання;

г) навчальні матеріали використовуються без відволікання уваги студентів і відповідають меті уроку.

15. Здійснення активності в логічній послідовності:

а) заняття починається зі стимулюючого вступу;

б) встановлюється необхідний зв'язок із пройденим матеріалом;

в) навчальна активність проходить в логічному порядку;

г) заняття закінчується логічно.

VI. Підтримка творчої (креативної) атмосфери під час заняття

16. Передача особистого ентузіазму:

а) ентузіазм передається за допомогою зорового контакту, міміки;

б) ентузіазм передається за допомогою голосових інтонацій і модуляцій;

в) ентузіазм передається енергійною позою;

г) ентузіазм передається жестами.

17. Стимуляція інтересів студентів:

а) визначається важливість теми заняття стосовно змісту навчального предмета;

б) використовуються цікаві, необхідні аспекти теми;

в) інтерес стимулюється за допомогою запитань, гумору;

г) заняття персоналізується за допомогою використання досвіду студентів.

18. Демонстрація теплоти і дружелюбності:

а) приємний тон голосу, зоровий контакт;

б) імена студентів використовуються в теплій, дружній манері;

в) теплота, дружелюбність демонструється за допомогою посмішок, гумору;

г) теплота, дружність демонструються шляхом перебування поруч зі студентами.

19. Допомога студентам у виробленні позитивної самооцінки:

а) мова викладача вільна від сарказму і глузувань;

б) викладач поводить себе зі студентами поштиво, чемно, шанобливо;

в) персоналізоване заохочення за гарну роботу;

г) персоналізоване підбадьорення, підтримка при зіткненні з труднощами в роботі.

VII. Підтримка викладачем на занятті прийнятної поведінки студентів

20. Підтримка включення студентів до заняття:

а) варіювання стимуляції шляхом зміни голосу, руху викладача;

б) пошук активного включення в роботу пасивних студентів;

в) заохочення участі студентів до роботи;

г) 85% чи більше студентів проводять для розв'язання різного роду завдань.

21. Керівництво студентами, не включеними до навчальної роботи:

а) використання невербальних засобів впливу з метою залучення цих студентів до навчальної роботи;

б) використання вербальних засобів впливу з метою залучення цих студентів до навчальної роботи;

в) використання засобів підтримки уваги цих студентів на навчальній роботі чи відсутність навчальної поведінки.

22. Дотримання студентами визначальних очікувань щодо їх поведінки:

а) очікування поведінки зрозумілі студентами;

б) підтримка постійних очікувань щодо поведінки студентів;

в) студентам надається вербальний (невербальний) зв'язок щодо неприйнятної поведінки.

23. Вплив на порушення дисципліни:

а) керування дисципліною усієї групи під час заняття;

б) студенти рідко порушують план заняття;

в) студенти, що порушують заняття, стикаються зі швидкою реакцією викладача;

г) студенти, що порушують заняття, залишаються без уваги.

Процедура оцінювання роботи викладача за допомогою

1. Кількість індикаторів кожної компетентності приймаються за 100%

2. Кількість індикаторів у кожній окремій компетентності, отриманих при діагностуванні роботи певного викладача зі знаком «+», приймається за »Х».

3. Будується пропорція, $K = \frac{X \cdot 100}{n}$

де К – відсоткове вираження даної компетентності, n – мінімальна кількість індикаторів для даної компетентності.

Наприклад, викладач отримав 10 індикаторів зі знаком «+». Загальна кількість індикаторів для даної педагогічної компетентності – 16, відповідно, обчислення відсоткового вираження цієї компетентності буде вираховане за формулою: $16=100\%$; $X=10$, звідси

$K = \frac{10 \cdot 100}{16} = 63\%$

Педагогічні компетентності (здатності)

Найменування педкомпетентностей	max кількість індикаторів	min кільк. індикаторів	факт. кільк. індик.	% факт. пед. комп.	% min пед. комп.
I. Одержання інформації про запити студента і його просування в навчанні	4	2			50
II. Демонстрація викладачем знання навчального предмета, письмового й усного пояснення матеріалу	12	11			92

III. Організація часу заняття, простору аудиторії, навчальних посібників, ТСН з метою навчання	12	9			75
IV. Спілкування, взаємодія викладача зі студентами	16	10			63
V. Демонстрація викладачем відповідних методів навчання	16	11			69
VI. Підтримка творчої (креативної) атмосфери на занятті	16	11			69
VII. Підтримка викладачем на занятті прийнятної поведінки студентів	14	12			86

Анкета «Викладач очима колег»

Проілюструйте своє враження про викладача за наступними питаннями:

№ з/п	Питання	Оцінка за 10-бальною системою	Коментарі (при необхідності)
1	Відповідність часу початку і закінчення занять за розкладом		
2	Відповідність занять за робочим навчальним планом і програмою		
3	Зв'язок навчального матеріалу з практикою		
4	Методика побудови заняття		
5	Використання технічних засобів навчання (комп'ютер, проектор і т.д.)		
6	Свобода викладання навчального матеріалу (як часто викладач заглядає в конспект)		
7	Доступність викладання навчального матеріалу		
8	Активність аудиторії, наявність діалогу зі студентами		
9	Терплячість і доброзичливість при поясненні важкого матеріалу		
10	Грамотність мови, дикція		
11	Зовнішній вигляд викладача		
12	Дисципліна і порядок в аудиторії		
13	Міжпредметні зв'язки		
14	Реалізація творчого потенціалу викладача		

Дата _____

Перевірив _____

Анкета «Викладач очима студентів»

Проілюструйте своє враження про викладача за такими питаннями:

№ з/п	Питання	Оцінка за 10-бальною системою	Коментарі (при необхідності)
1	Відповідність часу початку і закінчення занять за розкладом		
2	Зовнішній вигляд викладача		
3	Свобода викладання навчального матеріалу (як часто викладач заглядає в конспект)		
4	Доступність викладання навчального матеріалу		
5	Терпимість і доброзичливість при поясненні складного матеріалу		
6	Зв'язок навчального матеріалу з практикою		
7	Активність аудиторії, наявність діалогу зі студентами		
8	Дисципліна і порядок в аудиторії		
9	Використання навчально-методичних матеріалів (підручників, посібників тощо)		
10	Використання технічних засобів навчання (комп'ютер, мультимедійна установка тощо)		
11	Робота із слабшими студентами		
12	Вміння заохотити до роботи аудиторію		

Дата _____

Хто перевіряє _____

Метод групового сфокусованого інтерв'ю

Метод групового сфокусованого інтерв'ю – це напівструктуроване інтерв'ю, яке проходить у формі *групової дискусії* і спрямоване на отримання насамперед вербальної інформації від його учасників зі сприйняття ними різноманітних об'єктів.

У тактиці фокус-груп закладена можливість *поєднання кількісного і якісного підходів*. Це здійснюється шляхом попередньої комплектації груп, щоб досягти репрезентації персоналу організації (стаж, стать, термін роботи в організації, статус, спеціалізація тощо). Загалом уся процедура обговорення будується таким чином, щоб не лише діагностувати, але й стимулювати розвиток рефлексивного аналізу, поглиблення усвідомленості даного аспекту професійної реальності в учасників

Загальна логіка побудови групової дискусії – від вільних питань до структурованих; від загальних до специфічних.

Фокус-групове інтерв'ю проводиться за такими етапами:

- визначення цілей і теми фокус-групи;
- знайомство учасників один із одним;
- збір інформації про погляди, судження з теми дискусії;
- оцінка учасниками отриманої інформації чи напрацьованого рішення;
- підведення підсумків роботи без оцінювання учасників.

Організувати дискусії та поглибити рівень пізнання допомагають наступні *прийоми*:

- «Асоціації» (зі словами «управління», «керівник», «директор школи»);
- «Персоніфікація», психологічний малюнок («Портрет директора й менеджера»);
- створення профоліо «Ідеальний керівник освіти», самооцінка управлінських якостей;
- «Реклама та антиреклама управлінської діяльності», розробка програми навчання претендентів.

Анкета

**оцінки рівня сформованості професійно важливих якостей студентів
як майбутніх вчителів**

П.І.Б. _____

Ваш вік: _____ років; курс _____

Переконливо просимо Вас взяти участь в експериментальному дослідженні, результати якого будуть використані в наукових інтересах. Ваша участь має для нас велике значення, але вона буде корисною тільки у тому випадку, якщо Ви поставитеся до справи серйозно і щиро.

Визначте, будь ласка, ступінь прояву у Вас наведених нижче особистісних якостей. Оцінюйте найближчий рік життя. Вибирайте одну відповідь з п'яти можливих, що представлені у шкалі можливих відповідей, ставлячи навпроти оцінюваної якості галочку в колонці з даною відповіддю. Відповідайте щиро. Збереження таємниці ваших відповідей – професійний обов'язок експериментатора.

Шкала можливих відповідей:

- 1 – дуже слабка вираженість якості;
- 2 – слабка вираженість якості;
- 3 – середня вираженість якості;
- 4 – висока вираженість якості;
- 5 – дуже висока вираженість якості.

№з/п	ЯКОСТІ	Можливі відповіді				
		1	2	3	4	5
Моральні якості						
1	Вихований (ввічливий, делікатний, тактовний по відношенню до інших)					
2	Справедливий, чесний (здатний діяти безпристрасно, правильно), порядний (не здатний до низьких аморальних вчинків)					
3	Емпатійний, чуйний, уважний (здатний до співчуття, співпереживання)					
4	Принциповий (притримується твердих моральних принципів)					
5	Щирий, відвертий, відкритий, правдивий					
Комунікативні якості						
6	Толерантний (терпиме ставлення до світогляду інших людей)					
7	Гнучкий у взаємовідносинах з оточуючими, неконфліктний, здатний на співпрацю і компроміс					
8	Уміє встановлювати психологічний контакт, долати бар'єри спілкування					
Емоційно-вольові якості						
9	Врівноважений (емоційно стійкий, не підвладний коливанням)					
10	Самовладання (здатний володіти собою, витримка, стриманість)					
11	Стійкий до стресів					
Індивідуально-типологічні якості						
12	Швидкість реакції, рухливість та енергійність в діяльності					
13	Витривалий до фізичних навантажень					
14	Висока активність та пристосованість до нових обставин, вміння чітко і впевнено діяти в складних умовах					
15	Цілеспрямований, наполегливий (наполегливий у досягненні мети), рішучий (здатний прийняти і здійснити своє рішення)					
Особистісно-характерологічні якості						
16	Дисциплінований (виконує загальноприйняті правила, дотримується порядку)					
17	Відповідальний (високо розвинене почуття обов'язку за доручену справу)					
18	Сумлінний, старанний					
19	Самостійніший					
20	Доброзичливий (бажає іншим добра)					

21	Скромний (стриманий у показі власних позитивних якостей)					
22	Великодушний (готовий пожертвувати власними інтересами за ради інших)					
23	Оптимістичний, життєрадісний (вірить в краще)					
24	Упевнений в собі					
Когнітивні якості						
25	Гнучкість розумових процесів, висока концентрація уваги та продуктивність діяльності					
26	Креативність (творчість) мислення, розвинута уява					
27	Спостережливість					
Рефлексивні якості						
28	Самокритичний (здатність бачити у себе і плюси, і мінуси)					
29	Здатний до самовиховання та самовдосконалення					
Професійна мотивація						
30	Позитивна спрямованість					
31	Подобається обрана професія					
32	Прагне до постійного самоудосконалення					

Дякуємо Вам за допомогу в роботі!

Анкета
експертної оцінки рівня сформованості професійно важливих
якостей студентів як майбутніх вчителів

З Вашою допомогою ми хотіли б отримати оцінку деяких особистісних якостей студента _____ . Результати анкетування будуть використані в наукових інтересах.

Визначте, будь ласка, ступінь прояву в студента наведених нижче особистісних якостей. Вибирайте одну відповідь з п'яти можливих, що представлені у шкалі можливих відповідей, ставлячи навпроти оцінюваної якості галочку в колонці з даною відповіддю.

Шкала можливих відповідей: 1 – дуже слабка вираженість якості; 2 – слабка вираженість якості; 3 – середня вираженість якості; 4 – висока вираженість якості; 5 – дуже висока вираженість якості.

№ з/п	ЯКОСТІ	Можливі відповіді				
		1	2	3	4	5
Моральні якості						
1	Вихований (ввічливий, делікатний, тактовний по відношенню до інших)					
2	Справедливий, чесний (здатний діяти безпристрасно, правильно), порядний (не здатний до низьких аморальних вчинків)					
3	Емпатійний, чуйний, уважний (здатний до співчуття, співпереживання)					
4	Принциповий (притримується твердих моральних принципів)					
5	Щирий, відвертий, відкритий, правдивий					
Комунікативні якості						
6	Толерантний (терпиме ставлення до світогляду інших людей)					
7	Гнучкий у взаємовідносинах з оточуючими, неконфліктний, здатний на співпрацю і компроміс					
8	Уміє встановлювати психологічний контакт, долати бар'єри спілкування					
Емоційно-вольові якості						
9	Врівноважений (емоційно стійкий, не підвладний коливанням)					
10	Самовладання (здатний володіти собою,					

	витримка, стриманість)					
11	Стійкий до стресів					
Індивідуально-типологічні якості						
12	Швидкість реакції, рухливість та енергійність в діяльності					
13	Витривалий до фізичних навантажень					
14	Висока активність та пристосованість до нових обставин, вміння чітко і впевнено діяти в складних умовах					
15	Цілеспрямований, наполегливий (наполегливий у досягненні мети), рішучий (здатний прийняти і здійснити своє рішення)					
Особистісно-характерологічні якості						
16	Дисциплінований (виконує загальноприйняті правила, дотримується порядку)					
17	Відповідальний (високо розвинене почуття обов'язку за доручену справу)					
18	Сумлінний, старанний					
19	Самостійніший					
20	Доброзичливий (бажає іншим добра)					
21	Скромний (стриманий у показі власних позитивних якостей)					
22	Великодушний (готовий пожертвувати власними інтересами за ради інших)					
23	Оптимістичний, життєрадісний (вірить у краще)					
24	Упевнений у собі					
Когнітивні якості						
25	Гнучкість розумових процесів, висока концентрація уваги та продуктивність діяльності					
26	Креативність (творчість) мислення, розвинута увага					
27	Спостережливість					
Рефлексивні якості						
28	Самокритичний (здатність бачити у себе і плюси, і мінуси)					
29	Здатний до самовиховання та самовдосконалення					
Професійна мотивація						
30	Позитивна спрямованість					
31	Подобається обрана професія					
32	Прагне до постійного самоудосконалення					

Програма семінару «Система моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі»

Розділ 1. Проблема забезпечення якості виховного процесу у педагогічному коледжі.

Тема 1. Сутність і структура поняття «якість виховного процесу у педагогічному коледжі».

Тема 2. Показники, які визначають якість виховного процесу.

Тема 3. Внутрішні і зовнішні показники якості виховного процесу у педагогічному коледжі.

Тема 4. Якість виховного середовища.

Тема 5. Якість управління і реалізації виховного процесу.

Тема 6. Якість результатів виховного процесу.

Тема 7. Ефективність функціонування виховної системи.

Розділ 2. Вітчизняні і зарубіжні підходи до управління якістю виховного процесу у педагогічному коледжі.

Тема 1. Аналіз проблеми підвищення якості вищої освіти на Україні

Тема 2. Європейські стандарти забезпечення якості вищої освіти та механізми її імплементації в Україні.

Тема 3. Вимоги та рекомендації міжнародних стандартів ISO серії 9000 для побудови і сертифікації систем управління якістю освіти.

Тема 4. Принципи моделі ділової досконалості European Foundation for Quality Management (EFQM).

Тема 5. Теорія і практика управління якістю освіти як невід'ємна складова освітнього менеджменту.

Тема 6. Сутність педагогічного аспекту управління якістю вищої освіти.

Тема 7. Теоретико-методологічні підходи до управління якістю виховного процесу у педагогічному коледжі.

Тема 8. Форми і методи управління якістю виховного процесу у педагогічному коледжі.

Розділ 3. Освітній моніторинг як засіб забезпечення якості виховного процесу у педагогічному коледжі.

Тема 1. Роль моніторингових досліджень у системі управління якістю освіти.

Тема 2. Основні підходи до оцінювання якості вищої освіти у світовій практиці.

Тема 3. Моніторинг якості виховного процесу і його складові.

Тема 4. Вимоги до моніторингу якості вищої освіти.

Тема 5. Етапи моніторингових досліджень.

Тема 6. Принципи функціонування системи моніторингу.

Тема 7. Функції освітнього моніторингу.

Тема 8. Методи і методики, які використовуються при проведенні моніторингу. Тести, анкети, метод індивідуального і групового сфокусованого інтерв'ю та ін.

Розділ 4. Напрями моніторингових досліджень у педагогічному коледжі.

Тема 1. Критерії і показники ефективного моніторингу якості виховного процесу у педагогічному коледжі.

Тема 2. Якість виховного середовища. Моніторинг виховного середовища (аналіз документів, індивідуальні і групові сфокусовані інтерв'ю, анкета визначення якості виховного процесу у педагогічному коледжі, комплексна оцінка управління якістю виховного процесу у педагогічному коледжі).

Тема 3. Якість професійної компетентності викладачів. Моніторинг професійної компетентності викладача (анкета «Педагогічні здібності», методика оцінки якості проведення занять).

Тема 4. Якість організаційно-управлінської компетентності. Моніторинг організаційно-управлінської компетентності (анкета «Управлінська компетентність керівника», анкета «Стиль керівництва»).

Тема 6. Якість результатів виховного процесу. Моніторинг результатів виховного процесу (тести, анкети оцінки рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців).

Тема 7. Ефективність функціонування виховної системи. Моніторинг ефективності функціонування виховної системи (анкета визначення якості виховного процесу у педагогічному коледжі).

Матеріали до семінару «Система моніторингу якості виховного процесу у педагогічному коледжі»

Таблиця 1

Базові поняття в галузі якості вищої освіти

№ з/п	Поняття	Визначення
1	Якість вищої освіти (в широкому сенсі)	Збалансована відповідність вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи) різноманітним потребам, цілям, вимогам, нормам (стандартам); Системна сукупність ієрархічно організованих, соціально значущих сутнісних властивостей (характеристик, параметрів) вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи)
2	Якість підготовки фахівців з вищою освітою (якість вищої освіти у вузькому сенсі)	Збалансована відповідність підготовки фахівців з вищою освітою (як результату і як процесу) різноманітним потребам (держави, суспільства, особистості), цілям, вимогам, нормам, стандартам; Системна сукупність ієрархічно організованих, соціально значущих сутнісних властивостей (характеристик, параметрів) підготовки фахівців з вищою освітою (як результату і як процесу)
3	Проблема якості підготовки фахівців з вищою освітою	Сукупність актуальних теоретичних і практичних питань у сфері якості підготовки фахівців з вищою освітою, що мають різну природу і вимагають свого дослідження і рішення в цілях забезпечення збалансованої відповідності підготовки фахівців (як результату і як процесу) різноманітним потребам, цілям, вимогам, нормам, стандартам
4	Системне дослідження якості вищої освіти	Дослідження, що забезпечує необхідну (для конкретного етапу громадського й особового розвитку) глибину структуризації якості вищої освіти як об'єкта дослідження та облік усіх істотних (для ефективної організації й управління вищою освітою) його взаємозв'язків як усередині систем вищої освіти (внутрішня якість), так і поза нею (зовнішня якість)

5	Норма якості вищої освіти	Виявлені, визнані і зафіксовані документально системи вимог до якості вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи), відповідні до потреб суспільства й особистості як вища освіта певної структури і рівня
6	Критерії якості вищої освіти	Ознаки міри відповідності якості вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи) встановленим нормам, вимогам, еталонам, стандартам
7	Оцінювання якості вищої освіти	Міра якості (числова і семантична) вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи), співвіднесення вимірів властивостей (допущень, характеристик, параметрів, стосунків), що є базою, яка фіксує еталонний рівень, норму якості
8	Моніторинг якості вищої освіти	Комплексна система спостережень стану і змін, оцінювання і прогнозу по відношенню до якості вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи, її внутрішніх і зовнішніх зв'язків)
9	Управління якістю вищої освіти	Дія на процеси становлення, забезпечення, підтримки розвитку (поліпшення) якості по відношенню до усіх об'єктів і процесів у вищій освіті з боку «суб'єкта управління» та організація ним зворотного зв'язку (контролю, оцінювання, аналізу) відповідно до сформульованих цілей, норм, стандартів У широкому сенсі: управління – відношенням адекватності (відповідності) вищої освіти (як соціального інституту) соціальним нормам якості У вузькому сенсі: управління якістю підготовки фахівців з вищою освітою (як результатом і як процесом)

Таблиця 2

Основні підходи до системи менеджменту якості

Принципи менеджменту якості	Критерії моделі досконалості EFQM
1. Орієнтація на споживача	1. Лідерство
2. Лідерство керівника, постійна активна участь вищого керівництва в управлінні якістю	2. Персонал
3. Залучення працівників	3. Політика і стратегія
4. Процесний підхід до менеджменту	4. Партнери і ресурси
5. Системний підхід до менеджменту	5. Процеси
6. Постійне поліпшення системи якості	6. Результати для співробітників
7. Прийняття рішень, які засновані на фактах	7. Результати для споживачів
8. Взаємовигідні відносини з постачальниками	8. Результати для суспільства
	9. Ключові показники діяльності вищого навчального закладу

Рис. 1 Показники, які визначають якість освіти

Основні принципи загального управління якістю (TQM)

1. *Орієнтація на споживача.* Головна задача даного принципу – повне задоволення вимог споживачів, постійний аналіз сучасних та майбутніх потреб студентів; вивчення і чітке розуміння перспектив, що перевищує сподівання споживачів відносно якості підготовки фахівців.

2. *Роль керівництва в системі управління якістю.* Створення та підтримка керівником внутрішньої атмосфери для зацікавленості та залучення персоналу до якісної підготовки студентів.

3. *Залучення педагогічних працівників.* Використання кваліфікації, вміння, досвіду персоналу на благо навчального закладу; постійного аналізу потреб персоналу та створення умов, що заохочують нововведення.

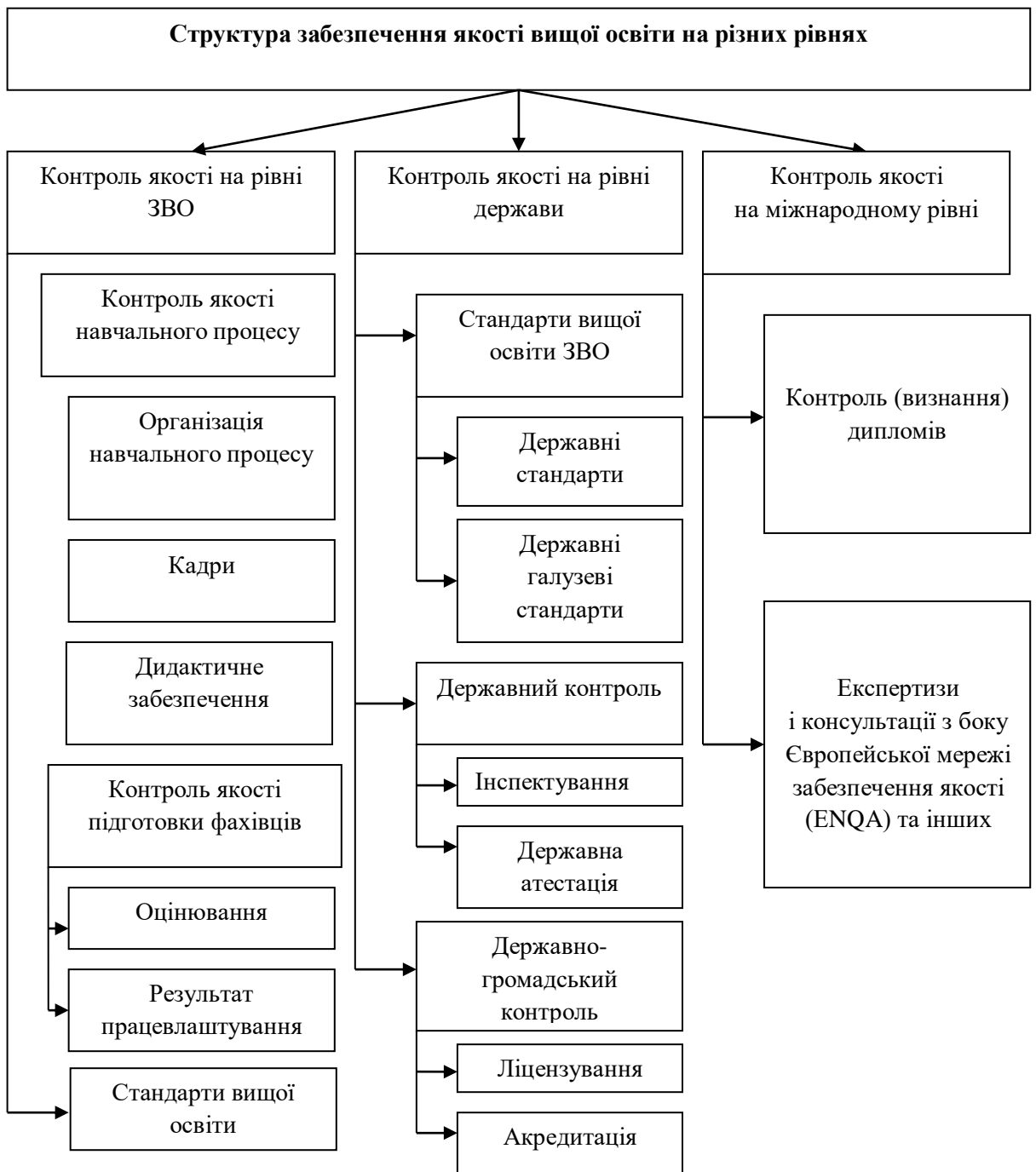
4. *Процесний підхід.* Управління діяльністю у вигляді процесу дозволяє досягти бажаного результату; визначення процесів сприяє здійсненню конкретних видів діяльності усередині системи.

5. *Системний підхід.* Управління системою взаємозв'язаних процесів, що впливають на одержання якісного результату.

6. *Постійне вдосконалення.* Постійне поліпшення загальних показників навчально-виховної, наукової, господарчої роботи шляхом розробки, впровадження, забезпечення, аналізу та застосування заходів попередження.

7. *Прийняття рішень на основі фактів.* Забезпечення впевненості в ефективних та достовірних рішеннях, їх доступність; прийняття рішень, що засновані на аналізі даних та відповідної достовірної інформації у вигляді документів.

8. *Взаємовигідні відносини з постачальниками.* Позитивний досвід роботи школи (ліцею, коледжу, технікуму) з вищим навчальним закладом дозволяє поліпшити процес навчання підрастаючого покоління та швидко реагувати на ринок навчальних послуг, що постійно змінюється.

Рис. 2 Структура забезпечення якості вищої освіти на різних рівнях

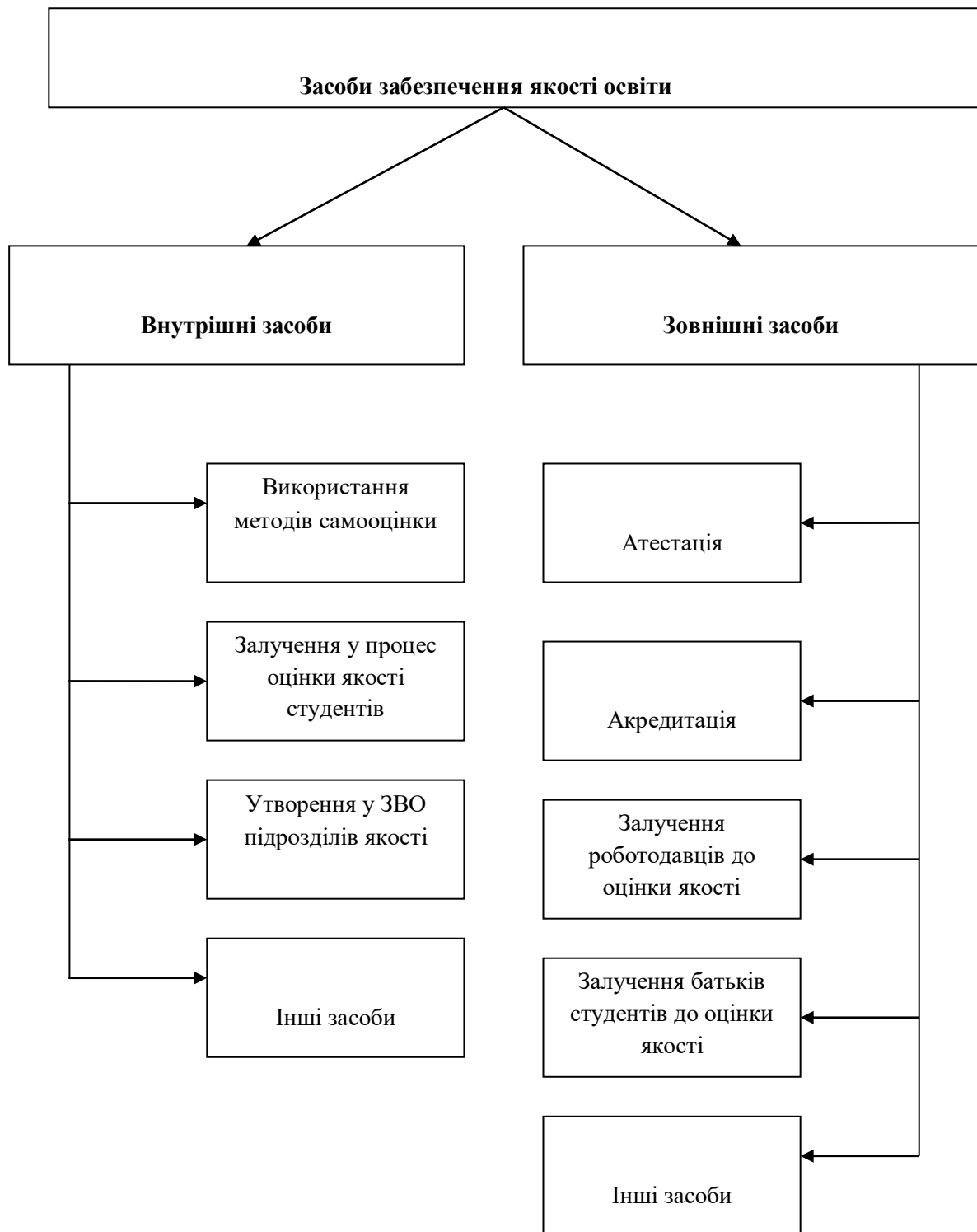

Рис. 3 Основні засоби забезпечення якості вищої освіти

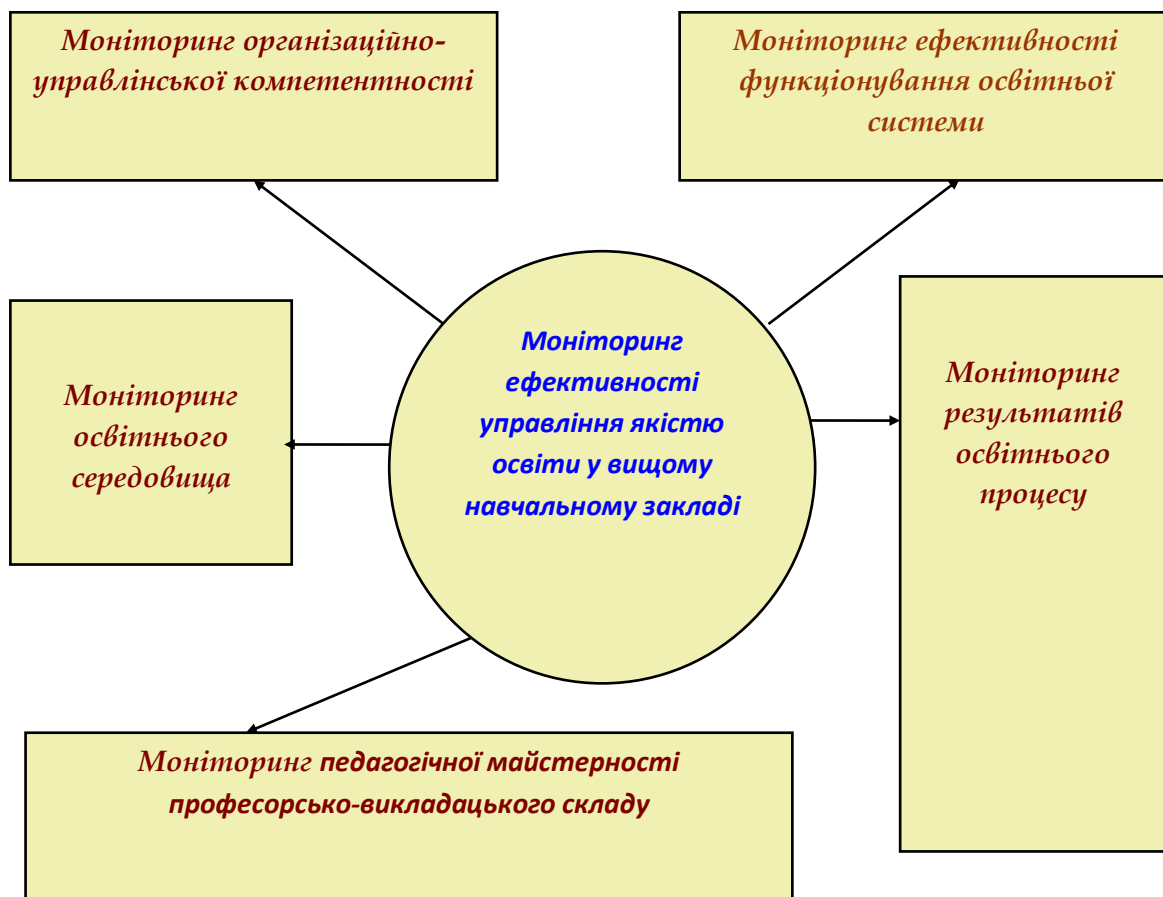

Рис. 4 Напрями освітнього моніторингу

**Напрями моніторингових досліджень якості виховного процесу
в педагогічному коледжі**

№ з/п	Об'єкт дослідження	Мета, завдання	Методи і методики дослідження
1	Виховне середовище	<p>Аналіз відповідності змісту, обсягу та характеру виховної роботи можливостям і умовам педагогічного коледжу.</p> <p>Аналіз рівня конструктивної діяльності різних суб'єктів виховання з метою оптимізації виховного процесу.</p> <p>Вивчення загального соціально-психологічного клімату в педагогічному коледжі.</p> <p>Аналіз якості кадрового забезпечення.</p> <p>Аналіз існуючої моделі управління якості виховного процесу.</p>	<p>Аналіз документації за напрямками роботи (планів, звітів тощо);</p> <p>метод індивідуального сфокусованого інтерв'ю;</p> <p>метод групового сфокусованого інтерв'ю.</p> <p>Комплексна оцінка якості виховного процесу у педагогічному коледжі, анкета «Якість виховного процесу в педагогічному коледжі».</p> <p>Спостереження, опитування, статистичний аналіз.</p>
2	Управління виховним процесом	<p>Аналіз ефективності методичного менеджменту в системі: адміністрація – викладач – студент. Оцінка структури управління виховним процесом відповідно завдань сучасної вищої школи, відповідність концепції розвитку педагогічного коледжу реалізації державної політики в галузі вищої освіти.</p> <p>Аналіз ефективності діяльності керівництва педагогічного коледжу стосовно управління якістю освіти.</p> <p>Оцінка якості та перспективності створеної моделі педагогічного коледжу як особистісно зорієнтованого освітнього закладу.</p> <p>Аналіз рівня професійної компетентності суб'єктів управління якістю виховання.</p> <p>Аналіз стану упровадження досягнень педагогічної науки і передового досвіду в практику виховання.</p> <p>Аналіз планування виховної роботи й організації виховної роботи.</p> <p>Аналіз системи контролю за ходом виховного процесу.</p> <p>Аналіз ефективності внутрішнього контролю.</p> <p>Аналіз контрольно-аналітичної діяльності, ефективності прийняття управлінських</p>	<p>Аналіз документації за напрямками роботи (планів, звітів тощо);</p> <p>метод індивідуального сфокусованого інтерв'ю;</p> <p>метод групового сфокусованого інтерв'ю;</p> <p>комплексна оцінка управління якістю освіти в педагогічному коледжі, анкета «Управлінська компетентність керівника», методика оцінки стилю керівництва;</p> <p>анкета «Педагогічні здібності», методика оцінки якості проведення занять,</p> <p>технологічна карта спостереження та аналізу розвитку професійної компетенції вчителя, методика оцінки роботи викладачата ін.</p> <p>Спостереження,</p>

		<p>рішень. Вивчення організаційно-управлінських здібностей керівника.</p> <p>Вивчення рівня професійно-психологічної компетентності адміністрації.</p> <p>Вивчення ділових характеристик адміністрації (мислення, вміння приймати рішення, компетентність, функціональні особливості, стимули спонукання до роботи, психічні властивості, етичні характеристики).</p> <p>Визначення стилю керівництва. Аналіз професійно-педагогічної культури педагогів.</p> <p>Аналіз психологічно-педагогічної підготовки, професійних знань та умінь викладачів.</p> <p>Вивчення педагогічних здібностей та методичної майстерності викладачів.</p> <p>Аналіз професійно важливих якостей та комунікативної компетентності викладачів.</p> <p>Аналіз самоосвіти та науково-дослідницької діяльності викладачів.</p> <p>Визначення авторитету викладачів серед колег, студентів.</p> <p>Аналіз виконання виховних планів та програм.</p> <p>Вивчення стану впровадження інноваційних технологій особистісно зорієнтованого навчання та виховання студентів.</p>	<p>опитування, статистичний аналіз.</p>
3	Результати виховного процесу	<p>Визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців.</p> <p>Визначення рівня сформованості професійно важливих якостей; сформованості професійних здібностей; професійної мотивації.</p> <p>Аналіз розвитку у студентів умінь і навичок професійної діяльності.</p>	<p>Тести з фахових дисциплін, аналіз документації, професійно важливих якостей майбутніх фахівців, анкета оцінки рівня сформованості професійних знань і умінь, анкета експерної оцінки рівня сформованості професійно важливих якостей майбутніх фахівців.</p>
4	Ефективність функціонування виховної системи	<p>Аналіз стану задоволення освітніх потреб студентів.</p> <p>Вивчення авторитету вищого навчального закладу за відгуками студентів, випускників.</p> <p>Вивчення рейтингу вищого навчального закладу.</p>	<p>Анкета «Якість виховного процесу у педагогічному коледжі», аналіз документації, метод індивідуального і групового сфокусованого інтерв'ю. Спостереження, опитування, статистичний аналіз.</p>

Таблиця 2.

Схема прийняття управлінських рішень

№ з/п	Етапи	Питання, які необхідно вирішити для прийняття управлінських рішень
1	Планування	<ol style="list-style-type: none"> 1. Які наші цілі? 2. Якими повинні бути наші завдання? 3. Які зміни відбуваються в зовнішньому середовищі і як вони можуть відбитись у майбутньому на коледжі? 4. Яку стратегію і тактику слід обрати для досягнення поставлених цілей? 5. За якими напрямками здійснювати моніторинг?
2	Розробка інструментарію	<ol style="list-style-type: none"> 1. Як часто проводити вимірювання? 2. За допомогою яких методик здійснювати моніторинг якості виховного процесу? 3. Який діагностичний інструментарій нам необхідно використовувати для отримання об'єктивної інформації про стан виховного процесу в педагогічному коледжі? 4. Чи відповідають анкети вимогам валідності, надійності та точності?
3	Організація	<ol style="list-style-type: none"> 1. Яким чином слід організувати роботу педагогічного коледжу? 2. Як скоординувати функціонування підрозділів, щоб воно протікало гармонійно і не було суперечливим? 3. Прийняття яких рішень на кожному рівні організації слід доручити керівникам підрозділів? 4. Що можна зробити для підвищення відповідальності кожного члена колективу за якість виховного процесу?
4	Аналіз інформації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Якщо ми досягли успіхів у досягненні якості виховання, то завдяки чому? 2. Якщо ми недостатньо наблизились до поставленої мети, то чому це трапилось і які корективи слід внести? 3. Як підвищити якість виховного процесу? 4. Як підвищити рівень сформованості професійної компетентності в майбутніх фахівців?
5	Контроль	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чи виконані освітні програми і державні стандарти? 2. Які кінцеві результати діяльності педагогічного коледжу? 3. Який рівень сформованості професійної компетентності студентів як майбутніх вчителів?
6	Корекція	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наскільки ефективними виявились управлінські рішення? 2. Що ще потрібно зробити, щоб підвищити якість виховного процесу в педагогічному коледжі?

ПОЛОЖЕННЯ (проект)

про систему моніторингу якості виховного процесу у педагогічному коледжі

1. Загальні положення

1.1. Це положення регламентує процедуру та форми проведення моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі .

1.2. Згідно з рішеннями підсумкових колегій Міністерства освіти і науки України «Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи» (2008 р.) і «Мета реформ у вищій школі – якість і доступність освіти» (2009 р.) та з врахуванням основних принципів Болонського процесу умовою діяльності вищого навчального закладу є наявність у нього системи забезпечення і контролю якості освітніх послуг. Правовою основою здійснення моніторингових досліджень є: Закон України «Про вищу освіту» № 2984 – III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – 134 с., Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 р. № 1060-12; «Національна доктрина розвитку освіти» затверджено Указом Президента України від 17.04.2002 р № 347/2002; Указ Президента України від 04.07.2005 р. № 1013 (1013/2005) «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні»; Указ Президента України від 20.03.2008 р № 244 (244/2008) «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні»; Указ Президента України від 30.09.2010 р. № 926/2010 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» та ін.

1.3. Провідним напрямком удосконалення системи освіти є формування системи управління якістю освіти засобами моніторингу розвитку та контролю якості освітнього процесу із залученням усіх зацікавлених учасників освітнього процесу.

1.4. У цьому Положенні використовуються такі терміни:

Моніторинг – це спеціально організований, постійний, цільовий контроль і діагностика стану освіти на базі систематизації існуючих джерел інформації, а також спеціально організованих досліджень і вимірювань з метою зіставлення реального стану з очікуваними результатами, відстеження ходу будь-яких процесів за чітко визначеним показником.

Моніторинг в освіті – це система збирання, обробки, зберігання і розповсюдження інформації про освітню систему або окремі її компоненти, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління, що дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу і дає прогноз її розвитку.

Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі – стандартизована система кваліметричних методик і процедур, які забезпечують уніфікований підхід до аналізу й оцінки стану і результатів функціонування та розвитку виховної системи за сукупністю визначених критеріїв (еталонів або стандартів) з метою вироблення управлінських рішень по коригуванню небажаних диспропорцій на основі аналізу зібраної інформації і прогнозування подальшого розвитку досліджуваних процесів.

Призначення моніторингу – забезпечити всіх учасників виховного процесу зворотним зв'язком, що дозволяє вносити послідовні зміни в хід реалізації освітньої програми з метою підвищення якості її результатів.

Якість виховного процесу в педагогічному коледжі – збалансована єдність якості виховного середовища, якості управління виховним процесом і якості результату, відповідність виховної системи цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти.

1.5. Моніторинг здійснюється навчально-методичним відділом відповідно до нормативно-правових документів та цього Положення.

1.6. Моніторинг якості виховного процесу у педагогічному коледжі охоплює збір потрібної інформації, підготовку звіту та репрезентацію його перед учасниками виховного процесу. В звіті має бути представлений реальний стан діяльності в навчальному закладі, рівень розбіжності результатів

виховного процесу зі спеціальностей передбаченим нормам, стандартам, освітнім цілям підготовки фахівців. При цьому слід зважати на те, що моніторинг і оцінка будуть ефективні настільки наскільки коректно сформовані стандарти, норми відповідно до принципових вимог сучасного виробництва.

1.7. Положення про моніторинг, а також доповнення і зміни до нього погоджуються з науково-методичною радою і затверджуються наказом керівництва коледжу.

2. Мета, завдання, принципи, функції моніторингу

2.1. Метою моніторингу є забезпечення ефективного об'єктивного інформаційного відображення стану якості виховного процесу у педагогічному коледжі, відстеження динаміки якості наданих освітніх послуг, ефективності управління якістю підготовки фахівців.

2.2. Для досягнення поставленої мети вирішуються такі завдання:

2.2.1. Розробка та використання єдиних нормативних матеріалів.

2.2.2. Створення механізму моніторингових досліджень.

2.2.3. Розробка та застосування технологій збирання, узагальнення, класифікації та аналізу інформації.

2.2.4. Отримання достовірної та об'єктивної інформації про умови, організацію, зміст та результати освітнього процесу.

2.2.5. Систематизація інформації, підвищення її оперативності та доступності.

2.2.6. Координація діяльності всіх суб'єктів моніторингу у виховному процесі.

2.2.7. Удосконалення технології інформаційно-аналітичної діяльності.

2.2.8. Своєчасне виявлення динаміки й основних тенденцій у розвитку навчального процесу.

2.2.9. Своєчасне виявлення змін у підготовці фахівців й викликаних ними факторів.

2.2.10. Визначення форматів зібраної інформації, розробка технології її використання як інформаційної основи при прийнятті управлінських рішень.

2.3. Моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі повинен спиратися на наступні принципи: принцип узгодженості нормативно-правового, організаційного та науково-забезпечення його складових частин; об'єктивність – це максимальне уникнення суб'єктивних оцінок, врахування всіх результатів (позитивних і негативних), створення рівних умов для всіх учасників навчально-виховного процесу; комплексності дослідження різноманітних аспектів навчально-виховного процесу, оброблення та аналізу одержаних результатів; корисності, безперервності та тривалості спостережень за станом освіти; своєчасності отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість вищої освіти; перспективності запланованих моніторингових досліджень, спрямування їх на розв'язання актуальних завдань розвитку коледжу; рефлексивності, яка проявляється у відображенні якості результатів навчально-виховної діяльності, здійснення самооцінки і самоконтролю; врахування психолого-педагогічних особливостей – означає вивчення рівня освіти, професіоналізму, загального розвитку, індивідуальних особливостей об'єкта, а також умов і конкретних ситуацій проведення обстежень, що передбачають диференціацію контрольних та діагностичних завдань; систематичності спостереження за станом якості освіти та чинниками, які впливають на неї; гуманістичної спрямованості моніторингу – створення обстановки доброзичливості, довіри, поваги до особистості, максимально сприятливих умов, позитивного емоційного мікроклімату: неможливість використання результатів досліджень з метою будь-яких репресивних дій; відкритість та оперативність доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості.

2.4. Система моніторингу якості виховного процесу у педагогічному коледжі виконує наступні функції.

Інформаційна – оцінка дає можливість з'ясувати результативність виховного процесу, отримати відомості про стан об'єкта, забезпечити зворотній зв'язок. На цій основі відбувається участь в управлінні педагогічним процесом, аналізується ефективність виховання. При дослідженні навчально-виховного процесу фіксуються не лише показники знань, умінь, навичок, основна увага спрямована передовсім на особливості протікання, розвитку власне виховного процесу.

Пошуково-дослідницька (активізуюча) – передбачає участь у моніторингу різних суб'єктів виховного процесу. Вона сприяє підвищенню професійної культури, аналізу педагогічної управлінської діяльності. Дослідницька настанова є основою педагогічної творчості.

Формуюча – впровадження моніторингу в практику роботи коледжу дозволить більш ефективно здійснювати процес формування особистості. Спираючись на результати моніторингової оцінки, можна підібрати методи й прийоми індивідуального впливу, завдяки чому проблемні аспекти у формуванні особистості студента постійно перебуватимуть у зоні уваги педагогів.

Корекційна – тісно пов'язана із попередньою функцією. Спрямованість моніторингу на особливості поточних процесів передбачає виявлення і фіксацію не прогнозованих, несподіваних результатів реалізації освітньої роботи. Корекційна функція допоможе усунути негативні моменти в професійному становленні педагога.

Системоутворююча – вимоги науковості будь-якого моніторингу передбачають, перш за все, організацію і його проведення на основі системного підходу. Освітній моніторинг виступає як складова система, завданням якої є стеження за станом розвитку педагогічного процесу з метою найбільш оптимального вибору цілей і задач. А також засобів і методів їх вирішення.

Прогностична – моніторинг не лише фіксує поточний стан освітнього процесу на заданому часовому проміжку, але й сприяє прогнозуванню

подальших тенденцій його розвитку і внесенню відповідних коректив, що створює передумови удосконалення.

Усі функції взаємопов'язані і взаємообумовлюють одна одну. Вони поетапно змінюють одна одну, створюючи єдиний управлінський цикл. Недооцінка будь-якого з функціональних елементів призводить до зміни всього процесу управління і зниження кінцевих результатів.

Усі функції моніторингу підпорядковуються загальній меті підвищення ефективності управління якістю виховного процесу в педагогічному коледжі.

3. Вимоги та об'єкти моніторингу

3.1. До моніторингу якості виховного процесу висуваються наступні вимоги:

Об'єктивність, тобто максимальне уникнення суб'єктивних оцінок, враховування всіх результатів (позитивних і негативних), створення рівних умови для всіх учасників навчально-виховного процесу.

Валідність, що передбачає повну і всебічну відповідність пропонованих контрольних завдань змісту досліджуваного матеріалу, чіткість критерію оцінювання.

Надійність, тобто результати повинні бути сталими, які можна отримати при повторному контролі іншими особами.

Враховувати психолого-педагогічні особливості (означає вивчення рівня освіти, професіоналізму, загального розвитку, індивідуальних особливостей об'єкта, а також умов і конкретних ситуацій проведення обстежень, що передбачають диференціацію контрольних та діагностичних завдань).

Систематичність, що передбачає проведення етапів і видів моніторингу в певній послідовності та за відповідною системою.

Гуманістична спрямованість, що передбачає створення умов доброзичливості, довіри, поваги до особистості, позитивного емоційного клімату. Результати моніторингу не можуть бути використані для застосування будь-яких репресивних заходів, а повинні мати тільки стимулюючий характер у випадку зміни ставлення об'єктів педагогічного процесу до своєї навчальної, професійної та суспільно корисної діяльності.

3.2. Головними об'єктами моніторингу є якість змісту виховання (перебіг процесу), виконання виховних планів (перебіг процесу); якість діяльності викладачів (перебіг процесу); якість управління (перебіг процесу); якість матеріально-технічного забезпечення (ресурси процесу); якість засвоєння навчальних дисциплін (результати процесу); сформованість особистих якостей у випускників (результати процесу); діяльність випускників (результати процесу).

4. Основні напрямки моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі.

4.1. Моніторинг здійснюється за різними напрямками залежно від його цілей, рівня здійснення й обстежуваного об'єкта.

4.2. До основних напрямків моніторингу належать: якість виховного середовища, якість управління і реалізації виховного процесу, якість результатів виховного процесу, результати вдосконалення виховного процесу та ефективність функціонування освітньої системи.

4.3. Моніторинг якості виховного процесу, організований згідно з обраними напрямками, використовує різні види вимірювань: педагогічні, дидактичні, соціологічні, психологічні, статистичні та ін.

5. Інформаційний фонд моніторингу

5.1. Реалізація моніторингу передбачає організацію постійного відстеження й накопичення даних на основі:

5.1.1. Документів і матеріалів, отриманих у ході:

- акредитації та ліцензування;
- державної підсумкової атестації випускників;
- підвищення кваліфікації та атестації науково-педагогічних кадрів.

5.1.2. Результатів планових спеціально організованих моніторингових досліджень.

5.2. Отримана в процесі моніторингу інформація має відповідати таким вимогам:

- об'єктивність (відображення реального стану справ);

- точність (мінімальність у похибках вимірювань);
- повнота (оптимальність джерел інформації);
- достатність (прийняття обґрунтованих рішень);
- систематичність (приведення різноджерельної інформації до спільного знаменника);
- оперативність (своєчасність інформації);
- доступність (реальність вирішуваних проблем).

6. Організація й управління моніторингом

6.1.1. Особи, що здійснюють моніторинг, несуть персональну відповідальність за достовірність і об'єктивність наданої інформації.

6.1.2. Особи, що організовують моніторинг, несуть персональну відповідальність за обробку даних моніторингу, їх аналіз та використання, поширення результатів.

6.1.3. З урахуванням змін, які відбуваються в освіті, можливий перегляд системи показників моніторингу та вдосконалення методів і напрямків досліджень.

6.2. За результатами моніторингу готуються аналітичні матеріали (збірки, службові записки тощо) у формах, відповідних цілям і задачам конкретних досліджень. Зазначені матеріали включають аналітичну інформацію та пропозиції з питань, вирішення яких знаходиться в компетенції керівництва коледжу.

6.3. Моніторинг передбачає широке використання сучасних інформаційних технологій на всіх етапах: збір, обробка, зберігання, використання інформації. Зберігання та оперативне використання інформації здійснюється за допомогою електронного зв'язку й регулярного поповнення електронних баз даних.

6.4. Забезпечення прозорості моніторингових досліджень та оприлюднення інформації для зацікавлених осіб.

**Комплексна оцінка результативності моніторингу якості
виховного процесу в педагогічних коледжах ЕГ (порівняльний аналіз)**

№ з/п	Критерії і показники	Педагогічні коледжі ЕГ	
		Початкові дані	Дані контрольного зрізу
1.	Комплексність	К	В
1.1.	якість виховного середовища	К	В
1.2.	якість управління і реалізації виховного процесу	Н	В
1.3.	якість результатів виховного процесу	К	В
1.4.	ефективність виховної системи	К	В
2.	Системність	К	В
2.1.	багатоелементність	Н	О
2.2.	визначеність структури	Н	О
2.3.	цілеспрямованість	К	В
2.4.	управління	К	В
3.	Незалежність	К	О
3.1.	автономія вибору процедур і методів	К	О
3.2.	незалежність експертів	К	В
3.3.	відповідальність експертів	Н	О
3.4.	неупереджена звітність	К	В
4.	Здійсненність	К	О
4.1.	реалістичність	К	О
4.2.	участь зацікавлених сторін	К	О
4.3.	фаховий рівень експертів	К	О
4.4.	підготовка експертів	К	В
4.5.	безпечність процедур	Д	В
4.6.	економічна ефективність	Н	О
5.	Корисність	Н	О
5.1.	визначення зацікавлених осіб	К	В
5.2.	визначення цільових користувачів	Н	О
5.3.	Вплив	Н	О
5.4.	відбір інформації	Н	О
5.5.	чіткість звіту	К	В
5.6.	своєчасність	Н	О
6.	відповідність	Д	В
6.1.	відповідність цілям	Д	В
6.2.	дотримання прав людини	Д	В
6.3.	конфлікт інтересів	Д	В
6.4.	орієнтація на стандарти	К	В
6.5.	забезпечення європейського виміру	Н	О
7.	Точність	Н	О

7.1.	надійність інформації	н	о
7.2.	валідність інформації	н	о
7.3.	виправдані джерела інформації	к	в
7.4.	аналіз інформації	к	в
7.5.	коригування інформації	н	о
7.6.	добір показників	к	в
7.7.	обґрунтування висновків	к	в
8.	Прозорість	н	о
8.1.	наміри	к	в
8.2.	відкритість інформації	н	о
8.3.	розкриття даних	н	о
8.4.	публічність результатів	н	о

Примітка: н - низький рівень (0 – 20%) , к – критичний (21 – 40%), д – достатній (41 – 60%) , о – оптимальний (61 – 80%) , в – високий рівень (81 – 100%).

Таблиця 2

**Комплексна оцінка результативності моніторингу якості
виховного процесу в педагогічних коледжах КГ (порівняльний аналіз)**

№ з/п	Критерії і показники	Педагогічні коледжі КГ	
		Початкові дані	Дані контрольного зрізу
1.	Комплексність	к	к
1.1.	якість виховного середовища	к	к
1.2.	якість управління і реалізації виховного процесу	н	д
1.3.	якість результатів виховного процесу	к	д
1.4.	ефективність виховної системи	к	к
2.	Системність	к	к
2.1.	багатоелементність	н	н
2.2.	визначеність структури	н	к
2.3.	цілеспрямованість	к	к
2.4.	управління	к	к
3.	Незалежність	к	к
3.1.	автономія вибору процедур і методів	к	к
3.2.	незалежність експертів	к	к
3.3.	відповідальність експертів	н	н
3.4.	неупереджена звітність	к	к
4.	Здійсненність	к	к
4.1.	реалістичність	к	к
4.2.	участь зацікавлених сторін	к	к
4.3.	фаховий рівень експертів	к	к
4.4.	підготовка експертів	к	к

4.5.	безпе́чність проце́дур	Д	Д
4.6.	еконо́мічна ефе́ктивність	Н	Н
5.	Корисність	Н	К
5.1.	визначення зацікавлених осіб	К	К
5.2.	визначення цільових користувачів	Н	К
5.3.	Вплив	Н	К
5.4.	відбір інформації	Н	К
5.5.	чіткість звіту	К	К
5.6.	своєчасність	Н	Н
6.	Відповідність	Д	Д
6.1.	відповідність цілям	Д	Д
6.2.	дотримання прав людини	Д	Д
6.3.	конфлікт інтересів	Д	Д
6.4.	орієнтація на стандарти	К	К
6.5.	забезпечення європейського виміру	Н	Н
7.	Точність	Н	К
7.1.	надійність інформації	Н	Н
7.2.	валідність інформації	Н	К
7.3.	виправдані джерела інформації	К	К
7.4.	аналіз інформації	К	К
7.5.	кори́гування інформації	Н	К
7.6.	добір показників	К	К
7.7.	обґрунтування висновків	К	К
8.	Прозорість	Н	Н
8.1.	наміри	К	К
8.2.	відкритість інформації	Н	Н
8.3.	розкриття даних	Н	Н
8.4.	публічність результатів	Н	Н

Примітка: н - низький рівень (0 – 20%) , к – критичний (21 – 40%), д – достатній (41 – 60%) , о – оптимальний (61 – 80%) , в – високий рівень (81 – 100%).